

T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

AVUSTRALYA ULUS BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN ROLÜ

**Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve
İnkılâp Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi**

Tezi Hazırlayan

Orhan ÖZCAN

Tez Danışmanı

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ TÜRKAN BAŞYİĞİT

İZMİR – 2018

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

07.06.2018

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Doktora programı **2013880115** numaralı öğrencisi **Orhan ÖZCAN** ile ilgili Doktora tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır.
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen **"Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü"** başlıklı Doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz 07/06/2018 tarihinde saat: 11.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

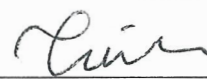
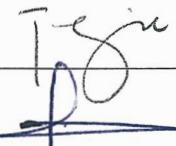
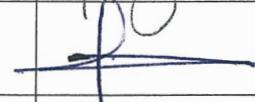

Oy Birliği ile

BAŞARI NOTU: (98) DOKSANSEKİZ -

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Türkan BAŞYİĞİT	
Üye	Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ	
Üye	Doç. Dr. Alev GÖZCÜ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Nurhan KARA	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU	

ONAY

Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK
Müdür

(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç altı ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça da gűsterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/06/2018

Orhan ÖZCAN

(TEZ VERİ GİRİŞ FORMU)

(YÖK'ÜN İNTERNET SAYFASINDAN ALINACAK)

ÖZET

AVUSTRALYA ULUS BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN ROLÜ

I.Dünya Savaşı'nın sonucunda bazı imparatorluklar dağılırken, birçok ulusal devlet ortaya çıkmıştır. Dağılan imparatorluklardan ortaya çıkan siyasi ve sosyal yapılar; devlet hüviyeti kazanırken, bu süreci tamamlamış bazı devletlerde ulus olma şuuru edinmiştir. Bu bakımdan I.Dünya Savaşı'nın tarihi seyrini değiştiren Çanakkale Savaşı'nda birçok devletin siyasi yapısı değişmiş ve sonuçları itibariyle devletlerin yapısal karakterinde yeni bir oluşum süreci başlamıştır.

Avustralya tarihinde Çanakkale Savaşı ve sonuçları, Avustralya'nın ulus olma sürecinde ve ulusal kimliğinin biçimlenmesinde özel bir öneme sahiptir. Bu öneminden dolayı, Avustralya ulus bilincinin oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın rolü, tezin ana teması olarak belirlenmiştir.

Tez kapsamında ilk olarak, Avrupalı kâşiflerin Avustralya Kıtasını keşfi ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Avustralya'yı kolonize etmesi tarihsel süreçte ele alınmıştır. Sonrasında Avustralya eyaletlerinin birleşerek federasyon tipi devletleşme süreci, siyasi ve toplumsal açıdan değerlendirilmiştir. Ayrıca Avustralya jeopolitiğinin; Avustralya'nın idari, askerî, politik ve kültürel yapısına etkisi, uluslararası ilişkiler açısından incelenmiştir. Bununla birlikte büyük güçlerin, I.Dünya Savaşı'na giden süreci nasıl hazırladıkları küresel panoramada değerlendirilirken, baskın Büyük Britanya etkisinde Avustralya'nın Çanakkale Savaşı'na girişi ve sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Son olarak Avustralya milli kimliğinin ve bilincinin oluşmasında; düşünsel altyapı, ulusal sembol ve milli şahsiyetler Anzak terminolojisi kapsamında ele alınmıştır. Avustralya'nın günümüze kadar uluslaşma süreci, Gelibolu Savaşı'nın rolü bağlamında analiz edilirken, bu kapsamda Avustralya ulus bilincinin Çanakkale Savaşı'yla oluştuğuna vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, Avustralya, Anzak, Ulus Bilinci.

ABSTRACT

THE ROLE OF DARDANELLES BATTLE IN THE BIRTH OF AUSTRALIA NATIONAL CONSCIOUSNESS

As a result of the World War 1, while some empires were disintegrated, many national state has emerged. Political and social structures that emerged from disintegrated empires; were earned the state identity and some states that have completed this process has acquired the consciousness of being nation. In this context, at Gallipoli War that changed the course of World War 1, many states political structure were changed and because of it's results new process has started at the structural character of states.

At the Australian history Gallipoli War and its results have special importance. It effects Australia in process of becoming a nation and in the formation of national identity. Because of this importance, the role of Gallipoli War in the formation of the consciousness of the Ausralian nation, is identified as the main theme of the thesis.

Firstly, in the scope of the thesis, the discovered of the continent of Australia by the European explorers and colonization of Australia by The British Empire are addressed in the historical process. Afterwards, the process of becoming federation type of state of the unification of Australian states was evaluated in terms of political and social. Moreover how Australia geopoly effects on Australia's administrative, military, political and cultural structure were explored in the context of international relations. Besides how great powers prepared the World War 1 were evaluated in the global panaroma and draw attention to Australia's entry into the war, Gallipoli, under the influence of the dominant Great Britain and it's consequences. Finally, in the formation of Australian national identity and consciousness; intellectual infrastructure, national symbols and national figures were discused within the context of the Anzac terminology. The present Australian nation-building process were analysed in the context of the role of the Gallipoli War and in this context the consiousness of the Australian nation occured with the end of the war in Gallipoli, was emhasized.

Key Words: Gallipoli War, Australia, Anzac, Nation Consciousness.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERASYON ÖNCESİ'NDEN I. DÜNYA SAVAŞI'NA AVUSTRALYA TARİHİ

1. FEDERASYON ÖNCESİ AVUSTRALYA TARİHİ (M.Ö. 60.000-1901).....	3
1.1. Aborjin Tarihi (M.Ö. 60.000-1606).....	3
1.2. Avrupalıların Avustralya'yı Keşfi ve İlk Yerleşim (1606-1850).....	5
1.2.1. İlk İngiliz Sürgün Kolonisi'nin Avustralya'da Kurulması (1788-1850)..	10
1.3. Altına Hücum Dönemi (1851-1890).....	15
2. FEDERASYON SÜRECİ VE I.DÜNYA SAVAŞI (1901-1918).....	21
2.1. Avustralya Coğrafyasının Avustralya Jeopolitiğine Etkisi ve Askerî Yapılanması.....	21

2.2. Avustralya'nın İdari ve Siyasi Yapısı	29
2.3. Avustralya'nın Toplumsal Yapısı.....	37
3. I.DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYADA YAŞANAN GELİŞMELER VE AVUSTRALYA'YA YANSIMALARI.....	50
4. 1890'LI YILLAR SONRASI VE AVUSTRALYA'NIN I.DÜNYA SAVAŞINA GİRİŞİ: İÇ VE DIŞ POLİTİKA AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME.....	61
4.1. Büyük Britanya-Avustralya İlişkileri ve I.Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya'nın Avustralya'ya Etkisi.....	62
4.2. Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Katılma Zemininin Oluşturulması.....	71
4.2.1. Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Katılmasında Siyasi Elitin Tarihsel Rolü.....	72
4.2.1.1. Avustralya Başbakanı ve İşçi Partisi Lideri: Andrew Fisher Önderliğinde Savaş Kararı.....	77
4.3. Avustralya'nın Savaşa Katılmasında, Büyük Britanya'nın Propaganda Stratejisi.....	83
4.3.1. Avustralya'da Büyük Britanya'nın Savaş Propagandası ve Sarı Tehlike.....	84
4.3.1.1. Broken Hill Olayı.....	106
5. I.DÜNYA SAVAŞI VE ÇANAKKALE MUHAREBELERİ'NİN AVUSTRALYA AÇISINDAN SONUÇLARI.....	114

İKİNCİ BÖLÜM

I.DÜNYA SAVAŞI'NDAN GÜNÜMÜZE AVUSTRALYA'DA ULUSAL BİLİNÇLENME SÜRECİ VE ANZAK TERMİNOLOJİSİ

1. AVUSTRALYA MİLLİ KİMLİĞİNİN OLUŞMASINDA BAŞLICA TEMEL KAVRAM, KİŞİ VE SEMBOLLER.....	130
1.1.Ulus ve Milliyetçilik Kavramları Açısından Avustralya.....	130
1.2. Avustralya Milli Bilincinin Oluşmasında Düşünsel Tespitler.....	142
1.2.1. Milli Bilincin Oluşmasında Önemli İki Figür; Bülten Dergisi ve C.E.W. Bean.....	159
2. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN AVUSTRALYA ULUSAL KİMLİĞİNİN OLUŞMASINA KATKISI.....	172
2.1. Anzak Terminolojisi.....	172
2.1.1. Anzak Kavramının Anlamı ve Anzak Askerinin Türk Askerleri Hakkında Düşünceleri	172
2.1.2. Efsane, Gelenek ve Kimlik Kavramları Açısından Anzak Terminolojisi.....	176
2.1.2.1. Bush Geleneğinin Anzak Geleneğine Dönüşmesi.....	183
2.1.2.2. Anzak Askerinin Özellikleri.....	188
2.1.2.3. Anzak Ruhu.....	195
2.1.2.4. Anzak Geleneğinin Kutsallaşması.....	197
2.1.2.5. Anzak Terminolojisine Eleştirel Bakış.....	200
2.2. Anzak Günü, Anma Törenleri ve Diğer Milli Semboller.....	206
2.2.1. Anzak Günü ve Anma Törenleri.....	206

2.2.1.1. Anzak Günü'nün Kutsallaştırılması.....	211
2.2.1.2. Avustralya Günü mü? Anzak Günü mü?.....	213
2.2.2. Avustralya'nın Milli Sembolleri.....	215
2.2.2.1. Avustralya Ulusal Bayrağı.....	216
2.2.2.2. Avustralya Ulusal Marşı.....	217
2.2.3. Anzak Anıtları ve Heykelleri.....	218
2.2.3.1. Savaş Anıtları ve Ulusal Kimliğin Şekillenmesi.....	218
2.2.3.2. Anzak Sembolü: John Simpson Kirkpatrick.....	220
3. AVUSTRALYA'NIN I.DÜNYA SAVAŞI'NDAN GÜNÜMÜZE MİLLİ KİMLİK, MİLLİ ŞUUR VE ULUS-İNŞA ALGISI.....	223
3.1. Ulus-İnşa Etme Kavramı ve Avustralya'da Ulus-İnşa Süreci.....	223
3.1.1. Avustralya'da 1930 Sonrası "Beyaz Fil" Örneğiyle Eleştirilen: Ulus-İnşa Yapıları.....	228
3.2. Avustralya'nın Ulus-İnşa Sürecinde Avustralya Ulus Milliyetçiliği.....	231
3.3. I.Dünya Savaşı Sonrası Avustralya ve Anzak Kavramı Temelinde Değişimler ve Dönüşümler.....	233
SONUÇ.....	244
KAYNAKÇA.....	250
EKLER.....	272
ÖZGEÇMİŞ.....	296

ÖNSÖZ

Çanakkale Savaşı, I.Dünya Savaşı'nda hem Avustralya hem de Osmanlı Devleti açısından değerlendirildiğinde ve dünya tarihi bağlamında ele alındığında önemli bir rol oynadığı muhakkaktır. Tarih disiplini içerisinde Avustralya ulus bilincinin oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın rolünü sorgulamayı tezin ana teması olarak belirledim. Tezin hazırlık aşamasında yapılan literatür okumalarında, Gelibolu Savaşı'nın Avustralya'da ulus bilincinin ortaya çıktığı yer olup/olmadığı konusunda Avustralya literatüründe, iki farklı görüşün olduğu tespit edilmiştir. Genel anlamda ilk görüş, Gelibolu Savaşı'nın Avustralya ulus bilincinin ortaya çıktığı yer olduğu yönündeyken, antitez bu görüşün doğruluğunu reddetmektedir.

Diğer yandan tez konusunun belirlenmesine ve araştırılmasına yönlendiren küresel bağlamdaki sebep ise; etnik, dini ve milli bölünmelerin aşırılaşarak kaotik bir ortam oluşturduğu günümüz küreselleşme çağında, “milliyetçiliğin ve milli kimliğin”, barışçı ve dostane tutumlarla ele alınabileceğini gösteren Avustralya örneğinde ele alabilmektir. Küreselleşme sürecinde¹ “milli vurgusunun” daha da önemli bir hâle geldiği noktadan hareketle, değişen şartlar altında tarih disiplini bağlamında ve yeni çalışmalar ışığında, Çanakkale Savaşı'nın Avustralya bağlamında değerlendirilmesi zaruri olmuştur. Bu nedenle tez; bilimsel kurallar çerçevesinde ve akademik bilgiler ışığında hazırlanmış, pek çok kaynak incelenmiş ve konu tarafsız bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte tez konusunun belirlenmesine ve araştırılmasına yönlendiren önemli bir diğer sebep ise Avustralyalıların yıllardır çok uzak diyarlardan gelip Anzak Koyu'nda anma törenleri icra etmesi ve bu milli günde atalarına minnet duygularını göstermeleri olmuştur. Türk tarihinde, Türklerin bulunduğu büyük coğrafyada pek çok bağımsızlığını elde eden devlet milli bilincinin oluşumunu Türk karşıtlığıyla açıklamıştır.

¹ Kısaca küreselleşme ve küreselleşme süreciyle kast edilen; *gittikçe dünya çapında daha da birbiriyle ilişkili ve birbiriyle bağımlı hâle gelen iletişimi, politikayı ve kültürü de etkilemektedir. Yeni küresel kitle kültürü kesinlikle Amerikan etkisinin egemenliğindedir ve kendisini esas olarak televizyon ve sinemada dışa vurmaktadır. ... Start Hall bu küresel kültür tarzının en önemli özelliğinin, özel homojenleştirme biçimi ve esas olarak dünyayı Amerikalı gözüyle kavramak olan, kültürel farklılıkları daha geniş kapsayıcı çerçevede masetme yeteneği olduğunu öne sürmektedir.* Jorge Larrain, **İdeoloji ve Kültürel Kimlik**, Türkçesi Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.210-211.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bağımsızlığını kazanan, Balkan coğrafyasında bulunan pek çok bahsetmiş olduğum devlet, bu örneğe uygun biçimde bağımsızlığını ve milli yapılanmasını ifade etmiştir. Bugün özellikle Balkanlar'da pek çok devlet, bağımsızlık gününü ve diğer milli sembollerini Türk düşmanlığıyla anlamlandırmıştır. Ancak Türk egemenliğinde bulunmayan, Osmanlı Devleti'nden çok uzak bir coğrafyada yer alan ve mağlup olduğu bir cephe savaşının sonucunda milli uyanışını gerçekleştiren Avustralya'nın da ulus bilincini Türklerle yaptığı bir savaş sonucunda izâh etmesi, tez konusunun seçilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Kahraman Türk milletinin ve ordusunun vatan savunmasında yenilmez denilen düveli muazzamayı mağlup ettiği Çanakkale Savaşı'nda, Avustralya askeri olan Anzakların da karşısında mertçe savaşmış kahramanlıkları destanlaşan Türk Ordusu, Türk tarihine bir zaferi daha altın harflerle yazmıştır. Türk tarihinde destanlaşan Çanakkale Zaferi, çok uzaklardan savaşmaya gelen bir toplumunda milletleşme sürecinin temel dayanağı olmuştur. Bu nedenle Avustralya milletinin oluşmasında, Türk milleti ve ordusunun Çanakkale Savaşı özelinde, etkisini açıklamak tezin temel amaçlarından birisi olmuştur.

Tez çalışma konusunun belirlenmesinde diğer neden ise; Çanakkale Savaşı, tarihteki önemi itibariyle dünyada, özel de ise Türkiye ve Avustralya'da tarih, sosyoloji, uluslararası ilişkiler ve edebiyat gibi pek çok bilim alanında birçok çalışma yapılmıştır. Buna rağmen Türkiye'deki akademik literatürde, Avustralya ulus bilincinin oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın rolünün olup/olmadığı açısından bir çalışma yapılmamıştır. Hatta Avustralya akademik camiasında da bu konu başlığıyla bir tez çalışmasının olmayışı, çalışmanın yazılma amacına hizmet etmiştir. Diğer yandan Türkiye ve Avustralya'daki akademik camianın konuyu; makale, kitap ve benzeri yayınlarda sınırlı bir biçimde ele alması, konunun tek taraflı ve kısıtlı kapsamda kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle çalışmanın amacı ve literatüre katkısı; konunun Türkiye ve Avustralya akademik literatüründe karşılaştırılabilir olmasını sağlamak ve bu alandaki boşluğu doldurmaktır.

Bu nedenle Gelibolu Savaşı'nın Avustralya'da yansımalarını tarihsel süreçten ayrılmadan toplumsal, siyasi, askerî ve dış politik bakımdan farklı çerçevelerde incelenmiş ve sonuçları tez çerçevesinde mercek altına alınmıştır. Bununla birlikte Avustralya'nın ulus olma bilincinin oluşmasında önemli bir eşik olan Çanakkale Savaşı'nın rolü ve

etkisini, tarihsel bir süreçte Avustralya temelinde neden ve sonuçlarıyla araştırmayı amaçlamıştır.

Bu tez çalışması; teorik çerçevede kaynak taraması, sınıflandırma, çözümleme, tenkit ve sentez sırası izlenerek oluşturulmuştur. Çanakkale Savaşı'nın Avustralya milli bilincini oluşturma sürecinde ki etkisi; tarihi, sosyolojik, siyasi, kültürel ve edebi kaynakların incelenmesinin yanı sıra savaş dönemi ve sonrası Avustralya basın arşivi ve diğer arşiv kaynakları taranarak yapılmıştır. Bu noktada Avustralya tarihi arşiv belgelerinin internet ortamında yayımlanmış ve ulaşılabilirliğinin kolay olması araştırmanın hazırlanmasında kolaylık sağlamıştır. Ancak tez araştırmasının yerinde yapılamamış olması, tezimin temel eksikliğidir.

Avustralya'da yayımlanan konuyla bağıntılı pek çok kitap, makale, gazete ve kaynak taranmıştır. Bu kaynaklar arasında akademik kitapların olmasının yanı sıra gazete, dergi ve istatistikler araştırmada kullanılmıştır. Avustralya milli uyanışının, toplumun tüm katmanlarında Çanakkale Savaşı'yla başladığı teziyle ortaya çıkan çalışmanın, gelecek dönemlerde bu konuda çalışma yapacaklara faydalı olması ümidiyle, bu titiz çalışmada emeği geçenlere minnet duygularımı ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Öncelikle tez konusu seğerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımlarını esirgemeyen ve tez çalışmasının oluşturulmasında, planlanmasında, yürütülmesinde ilgi ve desteğini sunan; engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım tez danışmanım, saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Türkan BAŞYİĞİT ve ilk günden itibaren çalışmalarım ile ilgili motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, yönlendirmeleriyle bilimsel temeller ışığında tezimi şekillendiren Prof. Dr. Hakkı UYAR'a, tez çalışmam ve eğitim hayatım boyunca benden manevi desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili eşim Serap ÖZCAN'a ve oğlum Doruk Efe ÖZCAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Orhan ÖZCAN

Ankara,2018

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri.
- ACT** : (Australian Capital Territory) Avustralya Başkent Bölgesi.
- AET** : Avrupa Ekonomik Topluluğu.
- A.g.e.** : Adı geçen eser.
- A.g.g.** : Adı geçen gazete.
- A.g.i.** : Adı geçen istatistik.
- A.g.m.** : Adı geçen makale.
- A.g.s.** : Adı geçen sözlük.
- A.g.t.** : Adı geçen tez.
- AIF** : (Australian Imperial Force) Avustralya İmparatorluk Kuvveti.
- AFL** : (Australian Freedom League) Avustralya Özgürlük Cemiyeti.
- ALP** : (Australian Labor Party) Avustralya İşçi Partisi.
- ANA** : (Australian Natives Association) Avustralya Yerli Cemiyeti.
- ANZAC** : (Australian New Zeland Army Corps) Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu.
- ANZUS** : (Australia-New Zeland and US Security Treaty) Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD Güvenlik Antlaşması
- ATASE** : Askeri Tarih ve Stratejik Etüt.
- APEC** : (Asia-Pasific Economic Cooperation) Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği.
- ASEAN** : (South-East Asian Nations) Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği.

Başk.	: Başkaları.
Bsk.	: Baskı.
Bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt.
C.E.W.	: Charles Edwin Woodrow.
Çev.	: Çeviren.
DNA	: Deoksiribo Nükleik Asit.
Ed.	: Editör.
Fak.	: Fakültesi.
Hızl.	: Hazırlayan.
NADC	: (National Australia Day Council) Milli Avustralya Günü Konseyi.
NSW	: (New South Wales) Yeni Güney Galler.
NT	: (North Territory) Kuzey Toprakları.
NZEF	: (New Zealand Expeditionary Force) Yeni Zelanda Yurt Dışı Kuvveti.
QLD	: Queensland.
PRC	: (Parliamentary Recruiting Committee) Parlamento Asker Alma Komitesi.
RSL	: (Returned Service League) Gazi Cemiyeti.
SA.	: (South Australia) Güney Avustralya.
SEATO	: (South East Asia Treaty Organization) Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı.
SSCB	: Sosyalist Sovyetler Cumhuriyet Birliği.
TAS.	: (Tasmania) Tazmanya.

TDK : Türk Dil Kurumu.

Üni. : Üniversitesi.

Vd. : Ve diğerleri.

Vic. : (Victoria) Viktorya.

VOC : (Verenigde Oost. Indische Compagnie) Birleşik (Holanda) Doğu Hindistan Kumpanyası.

WA : (Western Australia) Batı Avustralya.

Yay. : Yayımlı.

yy. : Yüzyıl.

GİRİŞ

Bir toplumun kendisini ulus olarak hissetmesi ve milli kimliğini tanımlaması oldukça karmaşık bir süreci ifade eder. Ulus olma süreci ise toplumdan topluma değişen, belirli farklılıkları içeren bir zaman çizelgesini anlatır. Milletın oluşumu ve devamlılığında olduğu gibi milli kimlik edinimi, oluşumu bir takım kendine has özellikler içerir. Bu açıdan bakıldığında milli kimlik, yaşayan bir organizmaya da benzetilebilir. Bu temelde, kültür ve tarihsel boyut, kimliğin oluşumunda çok fonksiyonlu yapıların en önemlileri olarak gösterilebilir. Bir milletin kimliğinin oluşumu, çok boyutlu ve kendine özgü sosyal fonksiyonlarının olmasının yanı sıra, bu canlı organizmanın devamlılığı söz konusu olduğunda konunun ele alınması ve ifade edilmesi zorlaşmaktadır. Bu açıdan konu, temel alan olarak tarih disiplini içerisinde ele alınırken, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler bilimlerinden de faydalanılmıştır. Bu noktadan hareketle, Avustralya'nın milli bilincinin oluşumunda önemli bir "olay" olarak, tarihsel ve kültürel arka planıyla ele alındığında Çanakkale Savaşları ya da daha çok Avustralya literatüründe verilen ismiyle Gelibolu Savaşı², Avustralya milli kimliğinin oluşumunda nirengi noktası olduğunu söyleyebiliriz. Avustralya tarihinde bu önemli olayın, milli kimlik olgusunun şekillenmesinde devam eden etkisi nedeniyle ve değişik faktörlerin kimlik oluşumuna katkıları devam ederken, konunun belirli bir alanda sınırlandırılması gerektiğidir. Bu gereklilik nedeniyle tezimiz; I.Dünya Savaşı öncesi Avustralya tarihi, bu süreçte yaşanan kültürel gelişmeler ve tarihi olgular etrafında ele alınırken, Çanakkale Savaşı'nın Avustralya siyasi ve toplumsal tarihine etkisi, I.Dünya Savaşı dönemi ve hemen sonrası süreçte ayrıntılı biçimde ele alınarak günümüze kadar geçen süreçte nasıl evrildiği incelenmiştir.

Avustralya tarihinde milli kimliğin oluşması süreci, pek çok devletin milli yapısının oluşmasında olduğu gibi kendine has özellikler arz eder. Ulusal kimliğin oluşmasını, toplumsal ve siyasi mekanizmanın dışında bağımsız bir olaylar zinciri gibi düşünürsek,

² Çanakkale Savaşları; Türkler tarafından "Çanakkale Muharebeleri" ya da "Çanakkale Savaşları", Avustralyalı ve Yeni Zelandalılar ya da dünya literatüründe "Gelibolu Savaşı/Gallipoli War" ya da "Çanakkale Seferi/Dardanelles Campaign" ve "Gallipoli Campaign/Gelibolu Seferi" olarak da isimlendirilir.

diğer disiplinlere haksızlık yapmış oluruz. Bu nedenle Avustralya tarihi; diğer pek çok toplumda olduğu gibi ardışık ve bir arada anlaşılması, ilişkilendirilmesi gereken olaylar ve olgular silsilesinden ibarettir. Bu bakımdan Avustralya ulus kimliğinin oluşumu; toplumsal, siyasi ve jeopolitik olarak analiz edilirken, I.Dünya Savaşı öncesi siyasi, ekonomik, askerî gelişmelerin Avustralya'ya etkisi ve bu etkiye verilen tepki açısından ele alınmıştır. Tezin ana konusu olan “Çanakkale Savaşı”nın, bir arada ilerleyen olaylar-olgular örgüsünde ki kritik kırılma ve değişim noktası olduğu iddiasından hareketle, Avustralya ulusal kimliğinin hangi koşullar içerisinde gelişerek yaygınlık kazandığını tespit etmek amacıyla Avustralya ulusal tarihin oluşumu incelenmiştir.

İki bölümden oluşan bu çalışmada, kronolojik önceliğe dikkat edilmiş ve bu tarihsel sürecin olay ve olgularının birbiriyle temasına dikkat çekilmiştir. Böylece tezin I. bölümünde; federasyon öncesi Avustralya tarihinin bilinmesi açısından; Aborjin (Avustralya yerlisi) tarihi, Avrupalıların Avustralya'yı keşfi ve ilk yerleşim, Büyük Britanya'nın ada/kıtada *sürgün kolonisini* kurması ve kıtanın 1850-1890 yılları arasında bir cazibe merkezine dönüşerek, ekonomik büyümesinin gerçekleştiği “Altına Hücum” dönemi ele alınmıştır. Avustralya'nın federasyon tipi siyasi yapılanması ve I.Dünya Savaşı'na katılması askerî, siyasi, ekonomik, jeopolitik ve iç toplumsal dinamikler açısından ele alınmıştır. II. bölümde; Avustralya milli kimliğinin oluşmasında temel kavram, kişi ve semboller incelenirken, Çanakkale Savaşı'yla birlikte Avustralya ulus bilincinin oluşumu Anzak miti, ruhu ve geleneği açısından değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Avustralya temelinde milli kimlik ve ulus inşası kavramları, günümüze kadar olan süreçte ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERASYON ÖNCESİ'NDEN I. DÜNYA SAVAŞI'NA AVUSTRALYA TARİHİ

1. FEDERASYON ÖNCESİ AVUSTRALYA TARİHİ (M.Ö. 60.000-1890)

1.1. Aborjin Tarihi (M.Ö.60.000-1606)

Avustralya tarihiyle alakalı bilgiler farklı olmakla birlikte genel kabul edilen görüş; Avustralya'da yaşam belirtisinin 45.000 ile 60.000 yıl kadar geriye götürülebilmesidir. Yeni Gine, Tazmania, Avustralya, Torres Boğazı Adaları'nın tümünün birbirine bağlı olduğu, Avustralya Kıtası'nın bugünkü Avustralya'nın kuzeyiyle birleşik olduğu yönünde bir takım jeolojik bulgular sunmaktadır. Bu bilgiler ışığında; Batı Avrupa'dan Ural Dağlarına kadar olan coğrafyaya *Sahul toprakları* adı verilmektedir³.

Antropolojik ve jeolojik araştırmalar neticesinde, dünyada ve Avustralya'da büyük iklim değişiklikleri meydana gelmiştir. Büyük iklim değişimleri (Buzul Çağı ve aşırı kuraklık, deniz seviyesinde yükselme), dünyada önemli nüfus hareketlerini de tetiklemiştir. Jeolojik yapının müsaade etmesi ve büyük iklim değişimlerinin sonucu olarak, günümüz Avustralya Kıtası'na bilhassa Güney Afrika ve Güney Asya'dan göç dalgası olmuştur. İşte Avustralya Tarihi, günümüzde Avustralya yerlisi olarak bilinen *Aborjinlerin* (Aborginal),⁴ Avustralya Kıtası'nın kuzeyinde yer alan Asya-Pasifik takımadaları yoluyla bugünkü Avustralya'ya göç etmesiyle başlamıştır. Ada ve kıtaların birbirine yakın olduğu tezinden yola çıkılarak savunulan bu görüşe göre; Avustralya'ya göç edenlerin bugünkü Avustralya'nın kuzeyine sal ile geçtikleri ve yerleştikleri tahmin edilmektedir. Hattâ

³ Barbara A. West, Frances T. Murphey, **A Brief History of Australia**, Facts on File, New York, 2010, s.15.

⁴ *Aborjin* (*Aborginal*); Aborigine teriminden türetilen ve Avustralya yerlisi için kullanılan terim. Robert Corcoran, Jackie Dickenson, **A Dictionary of Australian Politics**, Allen&Unwin, NSW, 2010, s.11. **Nationals Day Constructing and Mobilizing National Identity**, Edited David McCrone, Gayle McPherson, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s.1.

Tazmanya, Avustralya ana kıtasından 10.000 yıl önce, Yeni Gine; ana kıtadan 6.000 yıl önce deniz seviyesinde yükselmeden kaynaklı ayrılmıştır ki bu durum, kıtaların birbiriyle bağlı olduğu anlamını vermektedir. Bu tez, her ne kadar Aborjin efsanelerinde kabul görmesede pek çok bilim insanı (dil bilimci ve arkeologlar); 1960'lara kadar bu göç sürecini günümüzden 10-12.000 yıl önceye tarihlendirmekteydi. Ancak bugün, ilerleyen teknolojiye bağlı olarak karbon-14 tarihlleme yöntemiyle Avustralya yerlilerinin geçmişi, 40.000 yıl kadar geriye tarihlendirilmiştir. Mitokondri genetik DNA testine göre ise Avustralya Kıtası'nda insan yaşamı günümüzden 60.000 yıl kadar geriye götürülmüştür⁵.

Avrupalılar, kıtaya ayak basana kadar Aborjinlerin kültürel yaşamları, avcı-toplayıcı bir nitelik taşımıştır. Aborjin kültürel yaşamı içerisindeki bu avcı-toplayıcı ekonomik yapı, Avrupalıların kıtayı keşfettiği 1600'li yıllardan sonra da devam etmiştir. Bununla birlikte pek çok Aborjin kabilelerinin kendine has dilleride vardır. Bilhassa kıtanın büyük olması ve kabilelerin birbirinden uzak olması nedeniyle, Avustralya yerlileri arasında birçok yerli dil oluşmuştur. Ancak Aborjin dilleri içerisinde iki büyük dil dikkati çekmektedir ki onlar; *Pama Nyungan* ve *Arafuran*'dır. Diğer yandan Aborjin dini yapısı, *dreaming story* olarak isimlendirilmektedir. Dreaming story (rüya hikâyeleri); doğa ve doğaüstü, kutsal ve kutsal olmayanın, bugün ve geçmişin ayrıldığı karmaşık yapılardan oluşan hikâyelerdir ve kendine has dini ritüellerden oluşmaktadır. Aborjin kültürel yapısı içerisinde yer alan "toplumsal hiyerarşi", ayrı bir öneme sahiptir. Yetişkinler; yaş ve cinsiyete göre eşit bir kültürü paylaşmaktadır. Bu nedenle Aborjinler, kültürel ve siyasi olarak komünal bir aile yapısı içerisinde kalmışlar ve resmi olarak siyasi bir yapılanma oluşturamamışlardır. Yine kıta içerisinde iklim ve ekonomik değişimlere bağlı olarak, kıtaiçi kısmi göçlerde olmuştur. Bu nedenle Avustralya yerlileri, kıtanın her bölgesinde yaşamışlardır⁶.

Bugün Avustralyalı yerlilerinin kültürü, dünyada binlerce yıldır değişmeden yaşayan en eski ve köklü medeniyetin izlerini taşımaktadır. Göç, savaş, sel, kuraklık ve diğer sebepler Hollandalılar kıtaya ulaşmadan öncede yaşayan yerliler üzerinde önemli bir rol oynamıştır⁷. Ancak Avustralya Kıta tarihinin ilk ve önemli bir kısmını oluşturan

⁵ West, A.g.e., s.16.

⁶ A.g.e., s.17-18.

⁷ A.g.e.,s.13.

Aborjinlerin hayatı ve tarihi, Avrupalıların kıtaya ayak basmasıyla değişmiştir. Avrupalıların kıtayı keşfetmesi; Avustralya yerlileri için büyük, sancılı ve acı bir değişimin başlangıcı olmuştur. Avrupalı göçmenler ve Avustralya yerlilerinin karşılıklı etkileşiminde, özellikle Aborjin nüfus kayda değer bir oranda azalmıştır. Bunun en temel sebebi ise Avrupalıların teknolojik ve modern silahlarla donatılmış olmasının yanı sıra Avrupalıların kıtaya getirdiği bazı hastalıklarda (Çiçek Hastalığı, Tifüs gibi) Aborjin nüfusun azalmasında temel belirleyici etmenler olmuştur⁸. Böylece Avustralya Tarihi Avrupalılar üzerinden, özellikle Anglo-Sakson göçmen merkezli olarak yeniden yazılmıştır.

1.2. Avrupalıların Avustralya'yı Keşfi ve İlk Yerleşim (1606-1788)

Dünya'nın bilinmeyen yerlerinin keşfi için yola çıkan pek çok Avrupalı kâşifin temel iki motivasyonu vardı: *Tanrı ve Altın*. Bilinmeyen topraklara keşfe giden ve denizcilikte ilerleyen Avrupalı, bilim ile teknolojinin birleşmesiyle hammadde-pazar arayışını motive eden Hıristiyanlık dinini yayma faaliyeti olan misyonerliği bayrak edinmiştir. Bilinmeyen dünyanın keşfi her zaman istenilen ölçüde olmasada deneme-yenilme yoluyla edinilen coğrafi ve denizcilik bilgilerinin aktarılması, hep yeni yerlerin keşfine⁹ zemin hazırlamıştır. Bu bakımdan Avustralya'nın keşfi ve iskâna açılmasında merak, hammadde ihtiyacı ve dini öğeler temelinde olmuştur.

Avustralya'ya 1606 yılında ilk ayak basan Avrupalı denizci Hollandalı kâşif *Willem Janszoon*'dur¹⁰. Bu nedenle 1606 yılı Avustralya'nın resmi olarak keşif edildiği tarih

⁸ James C. Docherty, **Historical Dictionary of Australia**, The Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007, XXIII, West, **A.g.e.**, s.s.13-30.

⁹ Keşifler, insan göçünün dinamiklerinde önemli bir rol oynamıştır. XIII. yy.da Çin'den ve XV-XVIII. yy. arası Avrupa'dan Zheng He, Macellan, Kolomp ve diğerleri dünyanın diğer yerlerine devlet desteğiyle ve kişisel olarak bilinmeyi keşfetmeye gitmişlerdir. Onlar bilinmeyen bilgisi ve hazinelerle dönmüşlerdir. Portekiz Afrika'da, İspanyol, İngiliz, Hollandalı ve Fransızlar Amerika'da, Çinliler Güneydoğu Asya'da, İngilizler Avustralya ve Yeni Zelanda'da koloniler kurmuşlardır. Dudley L. Poston, Leon F. Bouvier, **Population and Society: An Introduction to Demography**, Cambridge University Press, New York, 2010, s.200.

¹⁰ Kaptan Janszoon'un, bugün Avustralya'nın kuzeyinde olan Cape York şehrinde Avustralya'ya ayak bastığı kayıtlara geçmiştir. Cape York şehri, Avustralya'nın kuzey-doğusunda yer almaktadır, tahminen şehrin batısında yer alan Pennefather nehri olarak isimlendirilen yerde Kaptan Janszoon, *Duyfken* adlı gemisiyle demir attığı düşünülmektedir. West, **A.g.e.**, s.31, Peter Macinnis, **The Big Book of Australian History**, National Library of Australia, Canberra, 2013, s.26., Docherty, **A.g.e.**, s.XXIV.

olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte Hollandalı kâşif Janszoon'da kıtayı keşfeden ilk kâşif olarak nitelendirilmiştir¹¹. Hollandalı denizciler, 1606 ile 1756 yılları arasında Avustralya'ya on dokuz ayrı gemiyle sekiz ayrı sefer yapmışlardır. Hollandalı denizcilerin ticari ve askerî amaçlı yaptıkları keşfin nedeni; Katolik İspanya ve Portekiz ile Protestan Hollanda arasında mücadelenin bir sonucu iken, Hollanda'nın baharat pazarını kaybetmesine yol açan seksen yıl savaşlarının olması, Avustralya'yı keşfin temel nedeni olmuştur¹².

Avustralya Kıtası hakkında, ne Hollandalı denizci Janszoon ne de diğer Hollandalı denizciler *Birleşik (Hollandalı) Doğu Hindistan Kumpanyası* (Verenigde Oost-İndische Compagnie) (VOC) tavsiye edilecek bir yer olmadığını belirtmelerine¹³ rağmen kıtanın batı ve kuzey bölgesinin haritasını çıkarırken, tahmini olarak kıtanın yüzde 52,5'inin haritasını da çizmişlerdir. Hattâ kıtanın batı ve kuzey hattına *Yeni Hollanda* (New Holland) ismini vermişlerdir¹⁴. Diğer yandan Kaptan Janszoon, Avustralya'nın yeni bir kıta olduğunu düşünmüyor, Yeni Gine'nin bir parçası olarak görüyordu. Bununla birlikte Kaptan Janszoon kıtaya adım attığında Aborjinlerle girdiği çatışmada, mürettebatından bazıları da öldürülmüştür¹⁵.

Denizcilikle alâkalı yeni bilgiler ışığında yola çıkan Portekizli denizci *Luis Vaez De Torres* ve İspanyol meslektaşı *Pedro Fernandez De Quiros*, birlikte İspanyol bandıralı bir gemiyle yola çıkmıştır. Bugün Yeni Gine ve Avustralya'nın arasında bulunan boğaza ismini veren Torres, bu hat boyunca seferini sürdürmüştür. Ancak ünlü Portekizli denizci Torres'in Avustralya ana karasına çıkıp çıkmadığı şüpheli olsa bile, denizcilik açısından problemlili olan bu bölgenin tam doğrulukla haritasını çizmesi, bu zorlu deniz yolculuğunda

¹¹ West, **A.g.e.**, s.31, Docherty, **A.g.e.**, s.XXIV, "Anzak Komplosu", **Osmanlı'nın Son Kilidi Çanakkale (Tek Kitap)**, Editörler Soner Demirsoy, Kasım Hızlı, Çamlıca Basım, İstanbul, 2011, s.261-262.

¹² West, **A.g.e.**, s.s.31-32-264.

¹³ Avustralya'nın ticari açıdan bir önemi olmadığı kanaati, o dönemde genel olarak denizcilerde hâkim bir görüştü. Diğer yandan bu görüş, Hollandalı denizci Janszoon ve VOC denizcileri arasında genel geçer görüş olmakla birlikte, 1688-1699'da Avustralya'ya sefer yapan İngiliz Korsan *William Dampier* ve aynı dönemde seferlerde bulunan Hollandalı denizci *Willem De Vlaming*'de ticari açıdan ada-kıtanın fakirliğine raporlarında değinmişlerdir. Yine Tazmanya Adası'na ismini veren *Abel Tasman*, ada için "sadece fakir, kıyıda çıplak yürüyen insanlar var ve kazanç getirecek hiç bir şey yok" diye raporlarında ifade etmiştir. Stuart Macintyre, **A Concise History of Australia**, Cambridge University Press, New York, 2009, s.23, West, **A.g.e.**, s.34, Macinnis, **A.g.e.**, s.28.

¹⁴ West, **A.g.e.**, s.33.

¹⁵ Macinnis, **A.g.e.**, s.26.

kendisinin çizdiği haritayı rehber edinen bir başka denizci İngiliz James Cook'a çok yardımcı olduğu aşikârdır¹⁶.

1622 yılında İngiliz gemisi *Tryall*, Tryall kayalıklarında karaya oturmuştur. *Abel Tasman*¹⁷, 1642 yılında *Van Diemen's Land*¹⁸ olarak isimlendirdiği, bugün Tazmanya olarak bilinen adayı keşfetmiş, 1644 yılında Avustralya kıyı şeridinin üçte ikisinin haritasını çıkarmıştır. Diğer yandan 1684'de Fransız Kaptan *Abraham Duquesne-Guitton*, Avustralya sularına ulaşan ilk Fransız denizcidir. 1688'de İngiliz Korsan *William Dampier*¹⁹, *Cygnets* adlı gemisini onarmak için Batı Avustralya (Western Australia) ve New Holland'a²⁰ seyrüsefer etmiş ve Avustralya'nın batısında karaya çıkmıştır. Avustralya'da karaya çıkan en ünlü İngiliz denizci *Kaptan James Cook* olmasına rağmen, Cook'tan hemen hemen 100 yıl önce karaya çıkan ilk İngiliz denizci William Dampier olarak kabul görmüştür. İngiliz Korsan Dampier, Hollandalı gemileri yağmalamasının peşisıra sığınmak içinde doğuya doğru kaçışında Avustralya Kıtası'nın batısında karaya çıkmıştır. Dampier, ilk 1688 yılında Avustralya'da karaya ayak basmasının sonrasında 1699 yılında ikinci seferini kıtaya yapmış ve dönüşünde haritalandırdığı, raporlaştırdığı kayıtlarını, ikinci en çok satan kitabı olan "Yeni Hollanda'ya Bir Seyahat" ismiyle kaleme almıştır²¹. Denizcilerin bu bilinmez yolculuğa çıkışlarında en önemli motive edici faktör, zengin olma hayali ve bilinmeze olan merak duygusu olduğu açıktır. Denizcilerin yeni keşifler yapmış olması, bölgeyi haritalandırması, kendisinden sonra gelen denizciler için izlenecek bir yolun olması, önemli bir durum oluştursada karşılığında bir zenginlik getirmiyorsa, denizciler açısından o güzergâha seyahat etmek, sadece masraflı ve fazlasıyla risklidir. Dönemin şartları değerlendirildiğinde Avustralya toprakları, hammadde yönünden zengin bulunmamaktadır. Bu nedenle denizciler, kâşifler, tüccarlar ve imparatorluklar için fazlaca talep gören bir coğrafya değildir.

¹⁶ West, **A.g.e.**, s.31.

¹⁷ *Abel Tasman*, Hollandalı denizci. Macinnis, **A.g.e.**, s.28.

¹⁸ Abel Tasman'ın seferinde görevlendirilmiş genel-vali Van Diemen (Hollandalı denizci), Batavia (Jakarta)'nın Hollandalı genel-vali'nin adını onurlandırmak amacıyla, bugünkü Tazmanya'ya o dönemde Van Diemen'in Toprağı (Van Diemen's Land) adı verilmiştir. West, **A.g.e.**, s.33, Macinnis, **A.g.e.**, s.28, Docherty, **A.g.e.**, s.XXIV.

¹⁹ W.Dampier, Avustralya'nın kuzey-batı kıyılarını 1699'da keşfetmiş ve haritalandırmıştır. Docherty, **A.g.e.**, s.XXIV.

²⁰ Avustralya'nın batısını haritalandıran Hollandalı denizciler, bu yeni keşfedilen topraklara Yeni Hollanda (New Holland) ismini vermişlerdir. West, **A.g.e.**, s.33-34, Macinnis, **A.g.e.**, s.27.

²¹ West, **A.g.e.**, s.s.34-35-264.

Büyük Britanya'nın kıtaya olan ilgisi, 1763 yılından sonra değişiklik göstermiştir. Büyük Britanya, Yedi Yıl Savaşı'nda (1756-1763) Fransa'ya karşı galip gelmesiyle birlikte, denizcilikte de üstünlüğü ele geçirmiştir. Diğer yandan Büyük Britanya, bilimsel araştırmalara da hız vermiştir. Böylece ünlü İngiliz denizci *Kaptan James Cook* 1770'de, New Holland'a astronomi araştırması yapmak üzere ilk seferini yapmıştır. Kaptan Cook, sonrasında iki sefer toplamda ise bölgeye üç deniz seferi yapmıştır. İlk sefer (1768-1771), Güneş'in etrafında Venüs'ün dönüşünü takip etmek ve hesaplamaları daha sıhhatli yapmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma, Büyük Britanya'da *Royal Society* (Kraliyet Derneği) tarafından fonlanmıştır. Bilimsel bir araştırma olmasının yanı sıra siyasi ve ekonomik amaçları da olan bir seyahattir. Kaptan Cook ve Astrolog *Charles Green* ile birlikte Botanikçi *Joseph Banks*'in de olduğu pek çok bilim adamı, Kaptan Cook'un komutasında ki *Endeavour* adlı gemiyle araştırmalarını yapmak üzere Avustralya'ya gitmişlerdir. Bu seyahatin sonucunda, astronomi alanında istenilen bilgilere ulaşılamamış olursa da doğa bilimleri alanında önemli başarılar sağlanarak Londra'ya dönmüştür. Özellikle doğa bilimleri alanındaki en önemli kazanım, Avustralya'da bulunan 1400 bitki ve 1000 yeni hayvan çeşidinin İngiltere'ye getirilmiş olmasıdır. Aslında Kaptan Cook, pek çok defa ayak basılmış olan Avustralya'nın batı kıyılarına (New Holland) çıkmıştır. Müteakibinde hâlen el değmemiş Avustralya'nın doğu ve güney kıyılarına deniz yoluyla devam etmiştir. Kaptan Cook ve ekibi, sonradan New South Wales (Yeni Güney Galler)²² ismi verilecek olan eyalet ve Avustralya'nın önemli yerleşimlerinin oluşacağı güney ve doğu Avustralya'ya ayak basmıştır. *Botany Bay (Sydney)* (Botanik Koyu-Sydney)'e *Endeavour* gemisiyle 29 Nisan 1770'de demir atan Büyük Britanyalılar, Avustralya'da İngiltere bayrağını dalgalandırmaya başlamış ve 22 Ağustos 1770'de de Büyük Britanya bu topraklara resmi olarak el koyduğunu ilân etmiştir. 1786'da Sydney, Büyük Britanya'nın Güney-Batı Pasifik'te üssü olmuştur. Diğer yandan bölgeye üçüncü seferini yapan Kaptan Cook (1777-1779), Hawaii adalarında yerliler tarafından öldürülmüş ve yaptığı araştırmalarıyla gelecek yeni nesil denizci kâşiflere önder olmuştur. Büyük Britanya, botanik biliminde önemli kazanımlarının yanı sıra siyasi olarak da yeni kazanımlar elde etmiştir. Bu keşiflerin bir sonucu olarak İngiliz Botanikçi *Joseph Banks*, Londra'da

²² Kaptan Cook tarafından Yeni Güney Galler (New South Wales) ismi verilmiştir. Macinnis, **A.g.e.**, s.29, Macintyre, **A.g.e.**, s.27.

bulunan *Pitt Hükümetine Botany Koyu*'nda yeni bir İngiliz kolonisi (1779) kurulmasının, Avustralya'da önemli bir başlangıç olacağını ifade eden bir rapor sunmuştur²³.

1650-1775 yılları arasında yaklaşık 50.000-55.000 civarında mahkûm Britanya vatandaşı, Amerika Kıtası'na taşınmıştır²⁴. Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması ve bağımsızlığını kazanmasıyla (1774-1783) mahkûm Birleşik Krallık vatandaşlarının, Amerika Kıtası'na taşınmasına son verilmiş ve böylece mahkûmların Birleşik Krallık dışına çıkarılacağı yeni yerlerin bulunması sorunu ortaya çıkmıştır. Mahkûm Britanya vatandaşlarının tahliyesinin yapılacağı yeni mekân olarak Avustralya, Botanikçi J.Banks sunduğu raporla önem kazanmıştır. 1788 yılında mahkûm Britanyalıların Avustralya'ya (Botany Bay-daha sonra Sydney) iskânıyla Avustralya tarihinde önemli bir değişim ve dönüşüm başlamıştır.

Kaptan Cook ile hareket eden diğer Britanyalı Kaptan *Tobias Furneaux*, 1772 yılında *Adventure* isimli gemisiyle Tazmanya'da araştırmalarda bulunmuştur. Ancak ne Kaptan Cook ne de T. Furneaux, Tazmanya'nın Avustralya ana karasından ayrı bir ada olduğunu yaptıkları topografik çalışmalarda belirtmemişlerdir. Hattâ Tazmanya'yı Avustralya ana karasıyla birlikte düşünmüşlerdir. Bir başka İngiliz denizci *Matthew Flinders* 1795 yılında çıktığı Pasifik seferinde, Tazmanya'nın ana karadan bağımsız bir ada olduğunu keşfetmiş ve haritalandırmıştır. *M. Flinders, Terra Australia* olarak ifade ettiği bu yeni terim ile Avustralya'nın isim babası olurken, kıtanın kıyılarını 1801-1802 yılları arasında denizden dolaşarak New South Wales (Yeni Güney Galler) ve New Holland (Yeni Hollanda)'nın birleşik bir kıta olduğunu ispatlayan çok önemli çalışmada da bulunmuştur. Ancak İngiltere'ye geri dönüş yolculuğunda Mauritius'ta, İngiltere-Fransa arasında çıkan *Napolyon Savaşları* (1800-1815)²⁵ nedeniyle Fransızlar tarafından tutuklanmış ve 1803-1810 yılları arasında Fransız hapisanesinde yatmıştır. Flinders'in çalışması, 1814 yılında

²³ Macintyre, **A.g.e.**, s.s.25-28.

²⁴ 1597 yılında İngiltere'de çıkarılan bir yasa ile suçluların başka yerlere taşınması kanunu çıkarılmıştır. 1655-1775 yılları arasında 55.000 mahkûm Kuzey Amerika ve Karayip Adalarına taşınmıştır. Docherty, **A.g.e.**, s.IVİİ. Avrupa ülkelerinden Kuzey Amerika'ya 1840-1930 yılları arasında 52.000.000 insan göç etmiştir. Bu göç, Avrupalıların deniz aşırı en büyük göç sürecidir. Bu rakamlar, 1840 Avrupa nüfusunun beşte birine eşittir ki, her beş Avrupalı'dan biri göçmen olmuştur. Bu durum modern insan tarihinde en büyük göç hareketidir. Dudley, **A.g.e.**, s.201.

²⁵ Fransa, Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları ile güç kaybı yaşayarak deniz hâkimiyeti ve çağın en büyük kolonileştirici gücü olma unvanını tartışmasız olarak İngiltere'ye bırakmıştır. **Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire**, Editors: John Merriman, Jay Winter, Vol. I Thomson Gale, New York-USA, 2006, s.133.

A Voyage to Terra Australis (Avustralya-Güney Topraklarına Seyahat) adıyla ölümünden önce yayımlamıştır. Bu eserle Avustralya ismi popüler hâle gelirken, resmi olarak Avustralya terimi 1824'de Britanya Krallığı tarafından kabul edilmiştir²⁶.

Sonuç olarak, XVIII. yy'da İngiltere'nin bölgeye olan ilgisi artmış, artan bu ilgi nedeniyle çeşitli tarihlerde *Endeavour*, *Adventure*, *Discovery*, *Investigator* isiminde gemilerini Avustralya'ya göndererek çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Bununla birlikte Birleşik Krallığın ezeli rakibi Fransa'da boş durmamış, Pasifik'te özellikle Avustralya'nın güney sahillerinde *Le Geographe*, *Le Naturaliste* adlı gemileriyle Avustralya kıyılarında benzer çalışmalarda bulunmuştur²⁷. Avustralya Kıtası'na Hollandalı denizcilerden sonra ilk ayak basan İngiliz denizci James Cook ile Büyük Britanya'nın, Avustralya'yı sömürgeleştirme dönemi başlamıştır. ABD'nin bağımsızlığının Birleşik Krallık'ta yarattığı yıkıcı siyasi ve sosyal etki, Avustralya'nın iskân edilmesinde başat bir rol oynamıştır. Kaptan Cook'un Avustralya seyahati sonucunda Büyük Britanya, hapisanelerinde artan ekonomik yükü azaltmak için mahkûmları taşıyacağı alternatif bir rota bulmuştur.

1.2.1. İlk İngiliz Sürgün Kolonisinin Avustralya'da Kurulması (1788-1850)

Avustralya'nın ilk Avrupalı yerleşimi, Büyük Britanya'nın mahkûmlarından oluşan kafilenin kıtaya yerleştirilmesiyle oluşmuş bir düzeni ifade eder. Mahkûm Sistemi (Convict System) olarak kavramsallaştırılan bu terim, ülke (Büyük Britanya) içinde suça karışmış vatandaşların yeni işgal edilen, keşfedilen topraklarda köle ya da yarı köle, daha sonraki süreçte bir ihtimal özgür bireyler olabilmesi üzerine kurgulanmış bir iskân sistemidir. Bu iskân sistemi; siyasi, ekonomik ve toplumsal kaygılar güdülerek, mahkûmların özellikle çalıştırılması ve iskân edilmesi amacıyla bir yerden başka bir yere taşınması sisteminin bütününe ifade eder. Birleşik Krallığın coğrafi keşifleriyle yeni

²⁶ West, **A.g.e.**, s.s.34-38,265, Docherty, **A.g.e.**, s.s.XXIV-22,44,86,124-125, Macinnis, **A.g.e.**, s.31. Macintyre, **A.g.e.**,s.s.25-28. Roma döneminde kullanılan Latince *Terra Australis Incognita*; Australis (Güneydeki) Incognita (Bilinmeyen) Terra (Toprak) anlamına gelmektedir.

²⁷ Büyük Britanya'da *Royal Society*, Fransa'da *French Academy*'nin para desteğiyle her iki ülke bilimsel araştırmalarını yürütmüşlerdir. Macintyre, **A.g.e.**, s.24-25.

keşfedilen toprakların kolonize edilmesinde başvurduğu başlıca yöntem olarak karşımıza çıkan bu *zorunlu iskân* sisteminde güdülen amaç, iki önemli temelde şekillenmektedir. Ekonomik temelde şekillenen kitlesel zorunlu iskânın ana amacı; Birleşik Krallık hapisanelerinde bulunan mahkûmların artması ve ekonomik olarak ülkeye yük getirmesi nedeniyle, mahkûmların başka bir yere taşınması amacını taşır. Büyük Britanya'yı yeni yerlerin keşfine ve zorunlu iskâna yönlendiren önemli siyasi ve ekonomik gelişme ise, ABD'nin bağımsızlığını ilân etmesidir. Diğer ekonomik kaygı ise; askerî ve denizcilik alanında artan harcamaların karşılanmasında yaşanan sıkıntılardır. Dünyada ve Büyük Britanya'da yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak sağlık sektöründe değişimler, nüfusun artmasına neden olmuştur. Nüfus artışı ise işsizlik oranının yükselmesini beraberinde getirmiştir. Bu zincirleme tepkime, Büyük Britanya'nın yeni yerleri kolonize etmeye yönlendirmiştir.

Zorunlu göçün başka bir amacı da Birleşik Krallık içinde siyasi, toplumsal ve din ile ilgili radikal gördükleri toplumsal grupları yeni keşfedilen yerlere göndererek, ülkeye zararlı olduğunu düşündükleri yapılardan kurtulmuş olmalarıdır. Bu duruma en önemli örnek ise Avustralya'ya gönderilen mahkûmların toplumsal olarak dışlanan ve cezaî işlem gören suçlulardan oluşmasının yanı sıra dini ve siyasi açıdan aykırı gördüklerini de (İrlandalı)²⁸ zorunlu göçe tabii tutmalarıdır.

Askerî amaçla hedeflenen ise, kolonilerin aynı zamanda bir askerî üs olarak kullanılabilmesidir. Siyasi ve ekonomik nedenlerle oluşturulan kolonilerin idame edilmesinin yolu, askerî olarak varlık gösterebilmekten geçmektedir. Bu nedenle her oluşturulan koloni, genel-valiler tarafından yönetilmiştir. Avustralya'da da genel-valiler, kolonileri hem yönetmişler hem de askerî açıdan koloninin güvenliğini sağlamışlardır. Diğer açıdanda kolonilerin varlığı, askerî üs konumunu muhafaza etmiştir.

²⁸ İrlandalılar, Birleşik Krallık içerisinde radikal görülen bir ulustur. Bunun en önemli sebebi ise İrlandalıların dini açıdan Hıristiyanlığın Katolik mezhebinden olmalarıdır. Oysa Birleşik Krallıkta bulunan diğer uluslar (İngiliz, Galler ve İskoçlar) Protestan mezhebine mensuptur. İrlandalıların, adada dini açıdan Katolik olması siyasi açıdan da farklı bir ulus olmalarını beraberinde getirmiştir. Bu dini ve siyasi farklılaşma İrlandalıları, Büyük Britanya açısından “öteki” kılmıştır. Bu nedenle İrlandalılar, hem Amerika'nın hem de Avustralya kıtasının keşfedilmesinden sonra, bu kıtalara zorunlu göç edilmişlerdir. İrlandalılar, İngiltere'de “Beyaz Köle” ticaretinin en önemli figürü haline gelmiştir.

İngiltere'nin oluşturduğu mahkûm sistemiyle, Avustralya'ya 1788-1868 yılları arasında 162.000 civarında²⁹ suçlunun nakliyesi gerçekleştirilmiştir. Bu mahkûmların çok azı masum, bazıları adi suçlu bir kısmında İngiltere'de problem yaratan kişilerdi. Siyasi, ekonomik ve toplumsal pek çok durum mahkûm sistemin kurulmasında bir neden olarak görülsede 1780'li yıllarda İngiltere hapisanelerinin aşırı kalabalık olması temel sebep sayılmıştır³⁰.

ABD ve Fransa'da yaşanan siyasi gelişmeler, siyasi ve askerî açıdan Büyük Britanya'yı zor duruma sokarken, artan hammadde ihtiyacı önemli bir ekonomik sorun olarak ortaya çıkmıştır. Büyük Britanya, bu müşkül durumdan kurtulmak için *Avustralya yerleşimi* temelinde, Asya-Pasifik hattında genişleyerek rahatlama amacı gütmüştür. Büyük Britanya bu jeostratejik amaçla bölgede Hollanda'nın rahat hareket etmesini engelleyici bir üs de elde etmiştir. Böylece Pasifik'te, Britanya Donanması'nın varlığı güçlendirilmiştir. Doğal olarak Çin ticaret rotası, rakiplerine karşı güvence altına alınmıştır³¹. Sonuç olarak, güney yarımkürede Avustralya'nın Büyük Britanya topraklarına katılmasıyla, kıta büyüklüğünde bir deniz üssü ele geçirilmiş, kuzey-güney dünya deniz yolu kontrol altına alınmıştır.

İlk İngiliz mahkûmlardan oluşan sürgün kolonisinin Avustralya topraklarında kurulması, Joseph Banks tarafından 1779 yılında parlamentoya önerilmesiyle başlamıştır. Bu önerinin sonucunda teşkil edilen ilk mahkûm kafilesi *First Fleet*³², 11 gemiden³³

²⁹ 1868'e kadar 160.000'dan fazla İngiliz mahkûm adaya sürgün edildi. Çoğunluğu erkek ve hırsızlık suçlusu olan Britanyalılar, uzunca süre Avustralya'da cezalarının karşılığı hizmet verdiler. Bir kısmı, kamu binalarının yapılmasında (köprü, yol vb.) görev aldı. Diğer kısmı, özgür göçmenler için çalıştı. Avustralya'da cezası dolanların çok az kısmı, geri dönebildi. Eve dönüş yolculuğunun pahalı olması ve İngiltere'deki hayat şartlarından daha iyi olması, zorunlu olarak gönderilen mahkûmların Avustralya'da kalma sebepleri oldu. **Europe...**, s.133. 1788-1868 yılları arasında 162.000 mähkum Avustralya'ya taşınmıştır. Docherty, **A.g.e.**, s.IIX.

³⁰ Macinnis, **A.g.e.**, s.36.

³¹ Macintyre, **A.g.e.**, s.s.18-19-28-29. Docherty, **A.g.e.**, s.IVİİİ.

³² *First Fleet* (İlk Donanma), 212 gemi mürettebatı ve ailesiyle birlikte 579 suçludan oluşan katile, Botany Koyu'na ulaşmıştır. Bu uzun seyahatte, 40 kişinin öldüğü kayıtlara girilmiştir. Ancak, Botany Koyu'nun yerleşim için ilk etapta uygun olmadığı anlaşılınca, Sydney Koyu'nun kuzeyine hareket edilmiştir. *Port Jackson Koyu*, Sydney Koyu'na 12 km uzaklıktadır ve ilk gemiden karaya ayak basma burada gerçekleşmiştir. Avustralya'ya ilk mahkûm yerleşimci taşıyan geminin kaptanı *Arthur Phillip*, 26 Ocak 1788'de Sydney'de karaya çıkarak, İngiltere bayrağını Avustralya topraklarında dalgalandırmıştır. Bu sembolik durum, resmi olarak bu toprakların İngiltere tarafından sahiplenildiğinin bir göstergesi sayılmıştır. Docherty, **A.g.e.**,s.s.III,123. Macintyre, **A.g.e.**, s.16-17. Ancak *Peter Macinnis Avustralya Tarihinin Büyük Kitabı-The Big Book of Australia History* adlı eserinde bazı tarih ve gemide seyahat edenlerin sayıları hakkında farklı ifadeler vermektedir. Macinnis'e göre, 14 Eylül 1786 tarihinde *Times*'de yayınlanan bir habere göre, New Holland olarak adlandırılan kıtanın, batı tarafında bulunan Botany Koyu'na bir koloni

oluşmuştu ve Büyük Britanya'dan 17 Mayıs 1787'de yola çıktı. 18-20 Ocak 1788'de ilk sürgün/mahkûm kafilesinden ve mürettebatından oluşan gemi Botanik Koyu'na (Sydney) ulaşmıştır³⁴. 26 Ocak 1788 tarihinde *Kaptan Arthur Phillip*³⁵ karaya çıkarak, Büyük Britanya bayrağını Avustralya topraklarına dikmiştir³⁶.

Çoğunluğu Anglo-Saksonlardan oluşan *Mahkûm-Sürgün Kolonisi*, ilk olarak Sydney Körfezi'ne yerleşmiş olsa da zamanla tüm ada/kıtaya yayılmıştır. Mahkûm işçiler, zincirle çalışmak üretimi olumsuz etkilediğinden dolayı, zincirlenmeden çalıştırılmaktaydı. Bu durum, koloninin üretimini olumlu etkilemesinin yanı sıra mahkûmların sosyal hayata uyumunda kolaylaştırmaktaydı. Avustralya'nın büyük bir kıta ve mahkûmların geldikleri yere çok uzakta olması nedeniyle, mahkûmların zincirlenmeseler de kaçacak bir yerlerinin olmayışı, Avustralya'yı dünyanın en büyük hapisanesine dönüştürmüştü. Bu kıtadan kaçmak ya da Avrupa'ya geri dönmek düşük bir ihtimal olmasının yanı sıra yeterli paraya sahip olunursa geri dönüş, ihtimal dâhilindeydi. Ancak gelen mahkûm-işçilerden geri dönüş için yüklü miktarda para istenmesinden dolayı, Avustralya'ya yerleşik hâle gelmişlerdir. Suçlulardan, yedi ya da on dört yıl ceza süresini dolduranlar özgür bireyler

kurulması planından bahseder. First Fleet, 13 Mayıs 1787'de İngiltere'den ayrılmıştır, 11 gemi içerisinde 504 erkek ve 192 kadın mahkûm, 212 denizci ve 136 özgür birey vardır. Böylece toplamda gemide, 1044 kişi vardır. Bununla birlikte yolculuk 8 ay sürmüştür. Macinnis, **A.g.e.**, s.34, Docherty, **A.g.e.**, s.III. Aynı konu da, *David Andrew Roberts* farklı rakamlar vermektedir. Gemilerde toplam 1400 kişinin taşındığını, 759 kadın ve erkek mahkûmun olduğunu ifade etmiştir. **Turning Points in Australian History**, Edited by Martin Crotty, David Andrew Roberts, UNSW Press Book, Sydney, 2009, s.33. İlk donanma hakkında Macintyre ise; 11 gemiden oluştuğunu ve toplamda 759 kişi olduğunu belirtmiştir. Macintyre, "İlk Ceza-Sürgün Kolonisi'nin (Penal Colony) kurulması fikrinin, Afrika'da uygulanması düşünülse de J.Banks'in raporları doğrultusunda komitenin lideri Koloni İşlerinden Sorumlu Bakan *Lord Sydney*, kabineye Avustralya Kıtası olması yönünde çalışmalar sunduğunu" ifade etmiştir. Macintyre, **A.g.e.**, s.s.28-30. 1911 Nüfus Sayımını yayımlayan G.H. Knibbs "muhtemelen 1035 kişi vardı" diye ifade etmiştir. **Census of the Commonwealth of Australia**, Vol.1, Statistician's Report, Issued Under the Authority of the Minister of State for Home and Territories by KNİBBS, G.H., C.M.G. (Commonwealth Statistician), McCarron, Bird&Co. Printers, Melbourne, 2nd and 3rd April 1911, s.41. Avustralya İstatistik Bürosu, 1788 yılındaki toplam nüfus rakamını 859 olarak vermiştir. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 1.1 Population by Sex, States and Territories, 31 December, 1788 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

³³ First Fleet (ilk donanma)'da yer alan 11 geminin isimleri; iki donanma gemisi *Sirius ve Supply*, üç adet yiyecek ve içecek gemisi *Fishburn, Golden Grove, Borrowdale*, 6 adet suçluları taşıyan gemi *Alexander, Scarborough, Charlotte, Prince of Wales, Lady Penrhyn, Friendship*. Macinnis, **A.g.e.**, s.35. Macintyre, **A.g.e.**, s.30.

³⁴ Docherty, **A.g.e.**, s.s.IVİİİ-XXIV-44. West, **A.g.e.**, s.40, Terry G. Jordan,-Bychkov, **Modern World Nations: Australia**, Chelsea House Publishers, 2003, s.41, Macintyre, **A.g.e.**, s.17.

³⁵ Adada ilk yerleşim, 1788 yılında Yüzbaşı Phillip'in Sydney'e getirdiği suçlularla başlamıştır. Kıtanın dört tarafının denizlerle çevrili olması ve İngiltere'ye ulaşılması yönünden uzak olması nedeniyle, Avustralya'ya getirilen mahkûmlar açısından "açık ve büyük bir hapisane" olarak nitelendirilmiştir.

³⁶ Macintyre, **A.g.e.**, s.17.

olarak topluma kazandırılırken, Avustralya’da yaşayan toplum tarafından eski mahkûmlara olumsuz bir bakış açısı hâkim değildi³⁷.

Sosyal ve siyasi hayatın yeniden başladığı Sydney Körfezi’nde, resmi yetkililer hem savunma hem de yönetim sorumluluklarının yanı sıra zorlu iklim şartlarında ekonomik hayatın devamı için birer özel girişimci rolünü de üstlenmişlerdi. Kamu yetkilisi ve özel girişimci olan bu ikili yapıya sahip kişiler, ikili bir ekonomi ortaya çıkarmıştı. Bu ikili yapının ilki, çiftlikleri ve onun mahkûm işçilerini içeren kamu sektörü ve hizmet alanında çalışanlardan oluşurken, diğer yapı özel sektörü içeriyordu. Özel ve kamu sektörü olarak ikiye ayrılan yapı, İngiliz Hükümeti’ne bağımlıydı. Özel çiftliklerde ise eski mahkûmlar çalışıyordu. 1800’lerin başında bu büyük çiftliklere örnek verecek olursak, *Macarthur* ve eşi *Elizabeth*’in işlettiği sonradan *Elizabeth’in Çiftliği* olarak anılmış olan bu çiftlikte, 1500 kişi çalışıyor ve 1000 civarında da koyun besleniyordu. Çok çeşitli çiçeklerin dışında, elma, armut, badem, kayısı ağaçları olmasının yanı sıra buğday, arpa, mısır gibi tahıl ürünleri elde edilmekteydi. Sermaye yokluğu, üretim alanını küçük ölçekli çiftlikler boyutunda sınırlarken üretim, tüccarların fiyat ve kredi kontrolüne bağımlıydı. Eski mahkûmlardan oluşan askerlerin araziyi koruma yöntemi, İngilizlerin iyi kurguladığı emperyal bir alete dönüşmüştür. İngilizlerin kavramsallaştırdığı *mahkûm sistemi*, geçmişte Roma ve Çin İmparatorlukları’nda da çok sık kullanılan bir yöntemdi³⁸.

Mahkûm yerleşiminin ilk yıllarından itibaren, Avustralya’nın yerlisi olan Aborjinlerle Avrupalı yerleşimcilerin çatışması toplumsal açıdan kaçınılmazdı. İlk adakıtaya çıkıştan itibaren süren beyaz-yerli kavgası, 1800’lerin başında Hawkesbury’de yirmi altı beyaz ve çok sayıda Aborjinin ölmesiyle sonuçlanmıştı. Örneğin *Pemulwuy*, bir Eora Kabilesi’nin lideri olarak, 1790’da John Macintyre’yi mızrakla öldürerek, kolonyal işgale direnç göstermiş ve bir isyan başlatmıştır. Askerî bir harekâta öldürülen *Pemulwuy*’ün kafası, Londra’ya Joseph Banks’e gönderilmiştir. 1960’lı yıllara kadar *Pemulwuy*, bir kahraman olarak kabul edilmediği gibi Avustralya kitap ve sözlüklerinde de hiç bahsedilmemiştir. 1960’lı yıllarda yükselen savaş karşıtı, barış, çevre duyarlılığı, çoklu

³⁷ Macinnis, **A.g.e.**, s.37, Macintyre, **A.g.e.**, s.35.

³⁸ Macintyre, **A.g.e.**, s.37.

kültürü ve geçmişini kabullenme söylemlerinin etkili olmasıyla, Avustralya'nın bir Aborjin geçmişinin olduğu hatırlanılmıştır³⁹.

1.3. Altına Hücum Dönemi (1851-1890)

1851-1890 yılları arası Avustralya'da "Altına Hücum Dönemi" yaşanmıştır. Aslında altın madeninin Avustralya'da bulunması, 1815 ve 1830'lu yıllara kadar götürülebilir. 1815'li yıllarda Yeni Güney Galler bölgesinde altın bulunmuş, ancak altın rezervinin az olması nedeniyle bu yıllarda konu çok önemli hâle gelmemiştir⁴⁰. XIX. yy.ın ortalarında Avustralya'da nüfus, yangın ve kuraklık nedeniyle azalmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra ceza kolonisi olarak görülen Avustralya'ya gelen sayısında da artış yoktur. Avustralya'ya göçün kesilmesinin en büyük nedeni, 1840'lı yıllarda Kaliforniya'da altın madeninin bulunmasıdır. Hatta bazı Avustralyalılar bile altına hücum döneminde, Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. Bu Avustralyalılardan biri olan Edward Hargraves, İngiltere doğumlu bir Avustralyalı olarak, Kaliforniya'ya 1849-50 yıllarında gitmiştir. 1851 yılı Ocak ayında Sydney'e geri dönerek, arkadaşı John Lister ile Avustralya'da altın aramaya başlamıştır. William, Henry, James Tom'unda onlara katılmasıyla ilk altın kaynağına ulaşmaya başladıkları Lewis Pond dere yatağında, beş adet altın parçası bulmuşlardır. Yine bu ekip, Yeni Güney Galler Eyaleti'nin Bathurst yakınlarında Summerhill dere yatağında altın bulmuşlardır. Hargraves'i altın aramaya teşvik eden en önemli şey ise eyalet hükümetinin altın bulana 10.000 sterlin ödül vermesiydi. Onların azmi, her birine 1000 sterlin verilerek hükümet tarafından ödüllendirildi. 1860'lı yıllara gelindiğinde Avustralya'da altın madeni 140 tona ulaşmıştı ve dünyanın pek çok yerinden altın arayıcılarını Avustralya'ya çekmeye başlamıştı. Victoria Eyaleti'nde Şubat 1851'de Philip Limanı güney kıyılarında büyük bir yangın çıktı, bu yangın büyüyerek Güney Avustralya sınırlarına dayandı. Avustralya'da bu tip yangınlar çok sık görülen bir durumdu, ancak bu tarz büyük yangınlar insan hayatını tehdit ettiği kadar elde bulunan ekonomik değerde olan varlıklarında kaybına neden olmaktadır. Bu yangın sonucunda, en

³⁹ Macintyre, A.g.e., s.39.

⁴⁰ West, A.g.e., s.58.

az 1.000.000 koyun ve binlerce sığırın ölmesinin yanı sıra on iki Avustralyalıda hayatını kaybetmiştir. Avustralya’da yangın demek, arkasından kuraklık anlamına geliyordu. Bu ekonomik sıkıntılar içerisinde Victoria Eyaleti, altın bulana 200 sterlin ödül önerdi. Bu teklif üzerine pek çok altın arayıcısı bölgeye gelmeye başladı. Avustralya’nın Melbourne, Geelong, Buninyong ve nihayet Ballarat şehirleri yakınlarında altın bulundu. Ancak dünyanın en zengin altın madeni, *Alexander Dağı* yakınlarında bugün ismi *Castlemaine* olan yerde bulunmuştur. Buninyong’da altın madeni bulunduktan sonra Victoria Eyalet Hükümeti altın arayıcılarına karşı tutumunu değiştirmeye başlamıştır. İngiliz kanununa göre; bulunan altın, maden arayıcısı ya da kazıcısına (digger) ait değildi. Altın’a, Büyük Britanya Kraliçe’si tarafından el konulurdu. Bu nedenle yasa gereği altın arayıcısı ve kazıcıları, her ay için lisans bedeli olarak eyalet hükümetine 30 şilin ücret ödemeye başlamıştır. 25 Ağustos 1851 tarihinde bu ücrete ilk isyan, Buninyong’da ortaya çıkmıştır. 1850 ve 1860’lı yıllarda Yeni Güney Galler ve sadece Victoria Eyaleti’nde 1000 ton üzerinde altın bulunmuştur. O dönemde Avustralya’da bulunan altın miktarı, on yıllık dünya üretiminin % 40’ını karşılamaktaydı. Bu durumun sonucu olarak, 1851-1861 yılları arasında Victoria’da nüfus, 80.000’den 500.000 sayısına ulaştı. Altın arayışı, Avustralya’nın diğer kolonilerinde de devam etti. 1859’da Canoona/Queensland’da, 1867’de Gympie/Queensland’da, 1873’de Kuzey Topraklarında (Northern Territory), 1885’de Kimberley Batı Avustralya (Western Australia)’da ve son olarak, 1890’da Kalgoorlie Batı Avustralya’da altın madeni bulunmuştur. Günümüzde de altın madeni çıkarılmasında önemini koruyan Avustralya, dünyanın üçüncü en büyük altın üreticisi konumundadır⁴¹.

Avustralya’da altın madeninin bulunmasıyla, 1788’den 1850’li yıllara kadar yaşanan gelişmelerden daha hızlı sosyal ve ekonomik değişimler meydana gelmeye başlamıştır. İlk etapta hissedilen en önemli değişim, altın madenlerinin olduğu bölgeye yerel düzeyde büyük ölçekli nüfus hareketi olmasıdır. Bu durum yasadan, yiyecek ürünlerine ve düzene kadar hayatın her yönünü etkilemiştir. 1851-1853 yılları arasında Victoria’da un üretimi, %75 oranında keskin bir iniş yaşamıştır. Bu nedenle ekilir arazi, 12.150 hektardan 3240 hektara düşmüştür. Sığır ve koyun üreticiliği de aynı oranda ilgisiz kalınarak, Avustralya’da keskin bir düşüş yaşamıştır. Eyalette kitlesel kıtlık korkusu baş

⁴¹ West, **A.g.e.**, s.s.58-62.

göstermiştir. Üretimi en basit olan ekmek, yumurta, kabak, patates fiyatı dahi bir günlük çalışma ücreti fiyatına karşılık gelmeye başlamıştır⁴².

Altına Hücum yıllarında Avustralya'da meydana gelen bir başka toplumsal değişim, dünyanın dört bir yanından altın aramaya gelen insanların olmasıdır. 1851'de altına hücum ile hızla Avustralya nüfusu artmaya başlamıştır. 1881'e gelindiğinde beyaz nüfus 2.250.000'i bulmuştur⁴³. Avustralya'da 1788-1850 yılları arasında suçlu ve özgür yerleşimci sayısı 332.000'dir. Özgür yerleşimci olan 187.000 (%56) kişinin hemen hemen çoğunluğu Britanya Adaları'ndan getirilmiştir⁴⁴. 1850-1860 yılları arasında 601.000 yerleşimci Avustralya'ya gelmiştir. Yine bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu, Britanya Adası kökenlidir. 300.000 civarında göçmen, sadece Victoria Eyaleti'ne yerleşmiştir⁴⁵. 1850-1860 yıllarında hem Victoria Eyaleti hem de Avustralya toplumsal yapısında demografik ve sosyal açıdan muazzam değişimler yaşanmıştır. 1851-1890 yılları arasında eyaletlere göre nüfus sayımı rakamları; Yeni Güney Galler Eyaleti 268.344 (1 Mart 1851) 1.123.954 (5 Nisan 1891), Victoria 234.298 (26 Nisan 1854) 1.139.840 (26 Nisan 1891), Queensland 30.059 (7 Nisan 1861), 393.718 (1891), Güney Avustralya 63.700 (1 Ocak 1851) 320.431 (1891), Batı Avustralya 11.743 (30 Eylül 1854) 49.782 (1891), Tazmania 70.130 (1 Mart 1851) 146.667 (1891) olmuştur.⁴⁶ İngiliz, İrlandalı kökenli insanların dışında Avustralya'ya gelenlerin genel tipik özelliği genç, eğitilmiş ve genellikle orta sınıf olan Fransız, Alman, İtalyanlardan oluşmasının yanı sıra dünyanın diğer ülkelerinden gelen insanların ortak özelliği Avustralya'ya altın aramaya gelmesidir. Ancak Avustralya'ya gelen bir millet vardır ki Avustralya'da irkî bir soruna da neden olacaktır. Çinliler, ilk defa Avustralya'ya 1855 yılında altın aramak için gelmeye başlamışlardır. Çinli nüfus, 1861 yılına kadar Avustralya'da 24.062 kişi sayısına ulaşmıştır. Avrupalı işçilerin çalışma şartlarının zorluğuna rağmen, Çinli işçiler daha zor koşullarda çalışmaya zorlanmışlardır. Örneğin batılı işçilerin kazdığı altın madenlerinde altın bulamadıkları, terk ettikleri yerlerde altın aramaya izin verilmişler ve başlarında bulunan şeflere, kazandıkları paranın

⁴² West, A.g.e., s.62.

⁴³ G.H.Knibbs, C.H.G., **Population and Vital Statistics Bulletin No:32 Commonwealth Demography 1914 and Previous Years**, Authority: Albert J.Mullett, Government Printer, Melbourne, 1915, s.36.

⁴⁴ **Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship**, Edited By A.F. Madden, W.H. Morris-Jones, Studies Commonwealth Politics and History No.8, Frank Cass and Company Limited, Totowa, 2005, s.98.

⁴⁵ **Australia and Britain...**, s.100.

⁴⁶ G.H.Knibbs, A.g.i., s.36.

büyük bir kısmını vermek zorunda bırakılmışlardır. Buna rağmen çalışmaya devam eden Çinli işçilere karşı, Avrupalı işçiler iş ücretlerini düşürdüğü gerekçesiyle ve işlerini kaybetme korkusu nedeniyle, kültürel/ırkî olarak öteki muamelesi yaparak tepki göstermişlerdir. Hatta Victoria ve Yeni Güney Galler eyaletleri, Çinli işçilerin eyaletlere girişlerini sınırlandıran yasa dahi çıkarmışlardır. Bununla birlikte çocuk ve erkeklerden oluşan yaklaşık 1000 kişilik Avrupalı grup, 1861 yılında Çinlilere karşı şiddet olaylarına karışmışlardır. Goulburn'da tecavüz ve cinayet boyutuna ulaşan şiddet olaylarında yer alan Avrupalı beyaz ırk; tecavüz ve cinayet sebebiyle mahkeme karşısına çıkmaz iken, sadece isyan suçlamasıyla mahkeme önüne çıkmışlardır⁴⁷.

XVIII.'yy.da beyaz insanın Avustralya'ya gelişiyle başlayan, Avustralya yerlisi Aborjinlerin topraklarından sürülmesi ve toplu hâlde öldürülmesi, XIX.'yy.da yerlerinden etme ve köleleştirmeye devam etmiştir. Çok az Aborjin kabile yerlerinde kalarak, avcı-toplayıcı hayatlarına devam etmiştir. Büyük bir kısmı fakirleşmiş, alt sınıf olarak varlıklarını devam ettirmeye çalışmışlardır. 1850'li yıllarda yerlerinden edilmeleri tamamlanan Aborjinlerin, birtakım erkekleri balıkçılık, el işleri ve altın madenlerinde düşük ücretli-köle olarak hayatına devam ederken, kadınlar seks kölesi hâline getirilmiştir. Çocuklar ailelerinden kopararak köleleştirilmiş ve yetersiz beslenmeden dolayı hayatlarını kaybetmişlerdir. Gripten, frengiye kadar Avrupa'dan gelen hastalıklarla Aborjin toplumunun kökü kazınmıştır⁴⁸.

Ekonomik olarak Avustralya, Altına Hücum yıllarında büyük bir zenginlik sağlamıştır. 1860'da Avustralyalılar kişi başına gelir itibariyle ABD'den %50, İngiltere'den %100 daha yüksek oranıyla dünyanın en zengin insanları olmuşlardır⁴⁹.

Altına Hücum, Avustralya'da önemli siyasi değişimlere de neden olmuştur. 1852 yılına kadar Avustralya ana kıtasına bağlı olan Tazmania'ya, sürgün-mahkûmların taşınmasına devam edilmiştir. Avustralya ana kıtasında ise 1868 yılında mahkûm sistemi terk edilmiştir. Böylece Avustralya, özgür bir İngiliz kolonisi olmuştur⁵⁰. Bu süreci

⁴⁷ West, **A.g.e.**, s.62-63.

⁴⁸ **A.g.e.**, s.64.

⁴⁹ **A.g.e.**, s.64.

⁵⁰ Ayşe Candan Kirişçi, **Nation-Building and Gallipoli: Representations in Turkish, Australian and New Zealand Literatures**, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, Boğaziçi University, İstanbul, 2011, s.77.

başlatan en önemli neden ise, altın olmuştur. 1852 yılı Aralık ayında Avustralya'nın İngiltere'ye yaptığı talep ve baskılar sonucunda, İngiltere Avustralya'ya tüm mahkûm taşımalarını durdurma kararı almıştır. Bu kararın alınması kısmen, Avustralya doğumlu liderler ve özgür yerleşimcilerin baskısıyla olmuştur. Çünkü Avustralya artık İngiliz mahkûmların taşınacağı son yer değil, zenginliğin olduğu gerçek bir kolonidir. Böylece son mahkûm gemisi *St. Vincent* 10 Ağustos 1853 kışında Tazmanya'ya ulaşmış ve bu son sefer bir festival havasında Tazmanya'da kutlanmıştır⁵¹.

Avustralya siyasi açıdan eyaletlere ayrılmış, başlarında İngiliz asker-valilerin yönettiği Büyük Britanya İmparatorluğu bağlısı bir mahkûm kolonisidir. Altın'ın bulunmasıyla zenginleşen Avustralya'da toplumsal bazı isteklerde oluşmaya başlamıştır. 1854 yılında *Ballarat'ta Eureka Stockade* ismiyle bilinecek olan, mahkûm ve özellikle madencilerin isyanı meydana gelmiştir. Victoria Eyaleti Ballarat şehri yakınlarında Eureka Stockade ismi verilen madende meydana gelen isyanın çıkış nedeni, eyaletin uyguladığı yönetmeliğe göre her bir madenci lisans ücreti olarak bir hafta için 30 şilin ödemesidir. Zengin olan madenciler için bu fiyat uygun olsa da pek çok madenci altın bulmadan önce bu miktarın verilmesinin adil olmadığını düşünmüştür. Aynı zamanda bu madencileri madene girmeden önce kontrol eden eyalete bağlı bir komisyonun varlığı ve sürekli kontrol etmesi, madenciler tarafından onur kırıcı bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Komisyonlar, bu kontrolleri sıkı bir biçimde şiddet ve taciz maksatlı da kullanmaya başlamışlardır. Bilhassa altın madeni komisyon üyesi Robert Rede'nin 30 Kasım 1854 yılında madenciler üzerinde baskılarını artırması sonucu isyan patlak vermiştir. Madenci olan *Peter Lalor*, bu isyanda lider olarak ön saflara yerleşmiştir. İşçi lideri Lalor, arka fonu mavi beyaz haç ve yıldızlı, güney haçı bayrağı isyanın yapıldığı Ballarat'ta gönlere çekmiştir. Lalor, bayrağın altında “özgürlük ve haklarımızı savunmak için savaşımaya güney haçı adına yemin ediyoruz” diyerek isyanı başlatmıştır. Daha sonra bayrak Eureka madenine hareket ettirilmiş ve büyük bir tahta perde dikilerek bayrak ve isyancıların içinde olduğu alanın etrafı koruma amacıyla çevrilmiştir. 3 Aralık 1854 tarihinde gece yarısı (saat 3.30'da) 276 Victoria Eyaletine bağlı asker ve polis tahta perdenin arkasına geçmek için önce uyarı ateşi etmiş ve sonrada kendisiyle çatışmaya giren isyancıların üzerine ateş açmıştır. Sonuçta, 23 madenci ölmüş ve pek çok isyancı yaralanmıştır. Sabah saat 7.00'de

⁵¹ West, A.g.e., s.65.

artık isyan bastırılmış ve 120 isyan eden madenci tutuklanmıştır. Sonradan bir sembol hâline gelecek olan tahta perde de isyanın bastırılması sonucunda kırılmıştır. Sonra bu isyancılar serbest bırakılsa da pek çok isyan lideri, içinde Peter Lalor da dâhil, eyalette daha sonra önemli konumlara gelmişlerdir. Avustralya halkı ve İngiltere'nin (eyaletlerin İngiliz asker-vali tarafından yönetildiğinden dolayı) silahlı bir isyanla karşı karşıya gelmesinden dolayı pek çok Avustralyalı tarihçi, en önemlisi Manning Clark, olayı Avustralya milliyetçiliğinin ve demokrasisinin doğuşu olarak nitelendirmiştir. Ancak tarihçi David Goodman, bu olayı koloni hükümetine karşı tepki olarak nitelendirmiştir⁵². Bu olayın Avustralya tarihinde bir kırılma noktası olduğu muhakkaktı ama Avustralya milliyetçiliğinin doğuşuna işaret ettiği noktada bazı şüpheler hâlen muğlâklığını korumaktadır. Bilhassa bazı Avustralyalı tarihçiler, İngiliz vali ve askerlere yönelmiş bu isyanı Avustralya bağımsızlık mücadelesinin bir kıvılcımı olarak düşünmüşlerdir. Ancak ne Avustralya'nın bağımsızlık amacına yönelmiş bir kıvılcım olmuş ne de sosyolojik açıdan Avustralya toplumu üzerinde bağımsızlık talebiyle sonuçlanmıştır. Avustralya tarihinde bu vaka, hem madenciler hem de maden işletmekle görevli şeflerin bir hak arayışı olarak nitelendirilmiştir. Bu yönüyle Eureka Stockade İsyanı, bir nevi hak arayışı ve işçi hareketidir.

Avustralya'da altının bulunması, Çinli göçmenler için Avustralya'nın cazip bir para kazanma alanına dönüşmesine neden olmuştur. Bu durum Avustralya'ya Çinli işçilerin çalışmak için akın akın göç ettiğini göstermektedir. Ancak Avustralya'da Çinli işçilerin "çalışmak amacıyla" bulunması önemle üzerinde durulması gereken bir husustur. Çinli işçilerin Avustralya'ya göç ederken, eş ve çocuklarını götürmemesi dolayısıyla Çinli işçilerin Avustralya'ya yerleşme amacı taşımadığı, dönemin nüfus kayıtlarından⁵³ anlaşılmaktadır. Zaten zor şartlarda ve uzun saatli çalışan maden işçilerinin bu zor şartlarına ilaveten Çinli işçilere uygulanan ikinci sınıf muameleler şartları daha da

⁵² West, **A.g.e.**, s.s.65-67.

⁵³ 1861 yılında Avustralya'nın Queensland eyaletine göç eden 538 Çinli göçmenin, 537'i erkek 1'i kadındır. 1864 yılında Avustralya'ya göç eden 628 Çinli göçmenin, tamamı erkektir. 1868 yılında Avustralya'ya göç eden 2629 Çinli göçmenin, 2621'i erkek 8'i kadındır. 1881 yılında Avustralya'ya göç eden 11.253 Çinli göçmenin, 11.224'i erkek 29'u kadındır. 1886 yılında Avustralya'ya göç eden 10.491 Çinli göçmenin, 10.447'i erkek 44'i kadındır. 1891 yılında Avustralya'ya göç eden 8554 Çinli göçmenin, 8513'i erkek 41'i kadındır. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Table 8.3, Population(a), sex and country of birth, Qld, Census Years, 1861-1891. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

zorlaştırmıştır. Avustralya’da sosyal, siyasi ve ekonomik etkisi derinden hissedilen bu göç dalgası, göç teorileri bağlamında ele alındığında itme-çekme kuramında⁵⁴ ifade edildiği üzere bazı olumlu ve olumsuz yanları olsa da Avustralya’nın Çinli işçiler için büyük bir çekim gücüne sahip olduğu aşikârdır. Ancak sarı ırk olarak görülen Çinlilerin bu göçü, Avustralya’da yaşayan Anglo-Saksonlar için ırkî bir sorun hâline dönüşmüştür. Daha çok ekonomik sebepler temelinde yer bulan bu sorun, 1900’lü yılların başında siyasi ve toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Avustralya’ya yaşanan göç dalgası eyaletlerin birlikte hareket etmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarırken, ekonomik olarak güçlenen eyaletlerin siyasi olarak bütünleşmesine de zemin hazırlamıştır. Eyaletlerin siyasi ve ekonomik korumacılık temelinde ifade ettiği yapı; siyasi bütünleşmeyi hızlandırırken, bazı sınırlandırmaları ve önlemleri de beraberinde getirmiştir.

2. FEDERASYON SÜRECİ VE İDÜNYA SAVAŞI (1901-1918)

2.1. Avustralya Coğrafyasının Avustralya Jeopolitiğine Etkisi ve Askerî Yapılanması

Avustralya Kıtası keşfedildikten sonra Avustralya, ilk olarak Hollandalı denizciler tarafından New Holland ismiyle anılmıştır⁵⁵. Daha sonra *Terra Australia* (Güney Toprakları) kavramıyla nitelendirilmiştir. Latince bir isim olan “Terra Australia”, İspanyol denizcilerin ada’nın güney yarımkürede ya da güney de yer almasından dolayı verdikleri tarihi bir isimdir. Avustralya için esas büyük değişim, Büyük Britanya tarafından işgal edilmesiyle başlamıştır. Avustralya, Büyük Britanya tarafından iskâna açılmış, mahkûm göçmenlerin yerleştirilmesiyle Büyük Britanya kolonisi kurulmuştur. İngiltere’nin adayı sömürgeleştirmesiyle Avustralya Kıtası, *Terra Nullius*⁵⁶ olarak (hiç kimsenin yaşamadığı ve sahiplenmediği toprak) ilân edilmiştir. Terra Nullius, batı sömürgeciliğinin

⁵⁴ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı:17, Güz 2006, s.s.72-75.

⁵⁵ West, **A.g.e.**, s.33-34., Macinnis, **A.g.e.**, s.27.

⁵⁶ *Terra Nullius*;İngiliz kolonizasyonunun başladığı 1788 yılına kadar, Avustralya’nın yerleşilmemiş ve sahiplenilmemiş bir toprak olduğunu niteleyen bir kavramdır. Corcoran, **A.g.e.**, s.210.

rasyonelleştirdiği hattâ kendine göre uyarladığı bir kavramdır. Avustralya, 50.000 yıldır Aborjin olarak isimlendirilen adanın sakini olan yerlilerin yaşadığı bir yerdir. İngiltere sömürgecilik anlayışı Avustralya'yı "Terra Nullius" olarak nitelendirmekle; Aborjinleri insan olarak görmeyen, hattâ yok sayan ve Avustralya'yı hiç kimsenin yaşamadığı topraklar olarak gösteren ırkçı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu açıdan bakıldığında Avustralya için kullanılan "Terra Nullius" kavramı, batının sömürgeci geçmişinde ürettiği ırkçı tanımına en iyi örnektir diyebiliriz. Bununla birlikte "Avustralya" terimi yerine, 1820'lerde "New Land" ismi de kullanılmıştır⁵⁷. 1880'lerde başlayan Avustralya eyaletlerinin tek bir çatı altında birleşme çabaları, 1901 yılında neticeye ulaşmıştır. Böylece "Avustralya" ismi, 1901 yılında federasyonların birleşmesiyle birlikte devletin resmi ismi (Commonwealth of Australia) olmuştur⁵⁸.

Günümüz verilerine göre; kıtanın yüzölçümü 7.682.300 milyon km kare olup, kıyı uzunluğu 36.700 km'dir. 22 Ocak 2010 nüfus sayımına göre; Avustralya nüfusu 22.023.101'dir ve Avustralya'da kilometre kareye 2.6 insan düşmektedir⁵⁹. Demografinin seyrek olması, geçmişte de günümüzde de muhtemel avantaj ve dezavantajları bir arada sürdürmesine neden olmuştur. Bununla birlikte nüfusun büyük bir çoğunluğu güney ve güney-doğu sahilinde dar bir alanda yoğunlaşmıştır. Günümüzde (2010 verilerine göre) Avustralya nüfusunun %88'i kentlerde yaşamaktadır. Sydney, ülkenin en kalabalık nüfusunu oluşturan şehridir ve 4.2 milyon nüfusa sahiptir. Başkent Canberra'nın nüfusu, 345.000'dir. Ülkenin büyük coğrafyasına bağlı olarak iklim şartları da farklılık arz etmektedir. Ülkenin %35'i çöllerle kaplı olması nedeniyle, genel olarak kurak bir iklime sahiptir. En yüksek ısı 50.7 dereceyle Güney Avustralya'da, en düşük ısı -23 dereceyle Yeni Güney Galler Eyaleti'nde ölçülmüştür. Dağ silsilesi yok denecek kadar az olması nedeniyle, genel olarak ülkenin büyük bir çoğunluğu düz ovalardan oluşur. Ülkenin % 90'ı deniz seviyesine göre; 500 metre yükseklikten daha aşağıdadır. Ülkenin en yüksek dağı, Yeni Güney Galler Eyaleti'nde yer alan Kosciuszko Dağı'dır (2228 m). Ülke; Batı Platosu, İç Ovalar ve Doğu Yükselteleri olmak üzere üç büyük bölgeye ayrılabilir. Ülke iklimi, genel olarak sıcak olup kuzeyde tropikal iklim, iç kesimlerde çöller ve güneyde Akdeniz

⁵⁷ Kirişçi, **A.g.t.**, s.83. *Australian* (Avustralyalı) ismi ile iki önemli gazete Avustralya tarihinde yerini almıştır. İlki William Charles Wentworth ve Robert Wardell'in 1848 yılında kapanan gazetesi ve Rupert Murdoch'un 1964 yılında kurduğu günlük gazetedir. Docherty, **A.g.e.**, s.23.

⁵⁸ Corcoran, **A.g.e.**, s.38

⁵⁹ West, **A.g.e.**, s.260-261, Docherty, **A.g.e.**, s.lİ.

iklimi hüküm sürmektedir. Avustralya'nın genel iklimi kurak ve sıcak olsa da Güney kesimlerde sel baskınları görülebilir. Yaz mevsiminin aşırı sıcak olması nedeniyle orman yangınları, Avustralya'nın tekrar eden iklimsel özelliğidir⁶⁰.

Michael Wesley "Dış Politika ve Güvenlik" adlı makalesinde, Avustralya'nın dış politikası ve güvenliğini Avustralya için kader olarak görür ve Avustralya'nın jeopolitiğine bağlar. Avustralya'nın dış güvenlik işleriyle ilgili literatürde ilk prensip yaklaşım, Avustralya'nın jeopolitik konumu ve ülkenin dış güvenlik politikası üzerine dikkat çekilmesidir⁶¹. Bu hassas konumu N.D. Harper 1955 yılında yayınladığı "Avustralya ve Güneydoğu Asya" adlı makalesinde şu şekilde tanımlar; *batı medeniyetinin ileri karakolu olan Avustralya, kenar kuşak Asya'nın açıklarındaki bir ada/kıtadır. Coğrafi olarak adalar zinciriyle Asya'ya bağlıdır... Avustralya, Malaya üzerine uzanan bir toprak köprüünün doğusundaki son yerde yer alır... Avustralya'nın kuzey-batısındaki Asya ülkeleri, Avustralya'ya karşı muhtemel saldırı için en açık güzergâhtır*⁶². 1850'de altının kıtada bulunması ve Asyalı göçmenlerin kıtaya göçmen olarak gelmesiyle Avustralya'da başlayan kendini savunma tutumu, Asyalı devletlerin nüfus ve askerî yönden gelişmesiyle korku boyutuna dönüşmüştür. 1850'li yıllardan 1950'lere kadar Avustralya'nın jeopolitiği de bu nedenle dış politikasının temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte Avustralya'da uluslararası ilişkiler bilimiyle ilgili yazılar kaleme alan akademisyenler, Avustralya'nın coğrafyası ve savunması üzerine genellikle tekrar eden biçimde Avustralya'nın yalnız kalmasını/yalıtılmışlığını konu edinirler. Avustralya'nın bu izole hâli, mesafenin tiranlığı olarak nitelendirilir⁶³. Uzaklığın zulmünden kastedilen, batı medeniyetine ya da daha özel hâliyle Büyük Britanya'ya (ana vatana) uzak oluşun verdiği kaygı verici durum kastedilir. Mevcut coğrafya, jeopolitik açıdan bir dezavantaj sağlar ama aynı zamanda ona, kendini savunması (güçlü bir donanmayla) yönünden doğal bir *kale hendeği* görünümü de vermiştir ki, bu hâliyle de kıtaya önemli bir avantaj sağlar⁶⁴. Bununla birlikte Avustralya'nın

⁶⁰ Docherty, A.g.e., s.111, West, A.g.e., s.s.1-5,260-261.

⁶¹ **The Australian Study of Politics**, Edited R.A.W. Rhodes, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s.282-283.

⁶² A.g.e., s.283.

⁶³ Mesafenin tiranlığı (Tyranne of Distance). A.g.e., s.284.

⁶⁴ **The Australian Study...**, s.284. *Australian Moat*; Avustralya'nın etrafının deniz ve okyanuslarla çevrili olmasının verdiği psikolojik avantajı ifade etmek için kullanılan bir terimdir. "Avustralya Kale Hendeği" anlamına gelir. Avustralya'nın kıta/ada/ülke olması nedeniyle, etrafı deniz ve okyanuslarla çevrilidir, onun

İngiltere'ye uzaklığı Avustralya tarihi ve siyasi tutumunu belirleyen en önemli etkilerden biridir. Kıtanın kuzeyi yabancı ve tehdit unsuru olarak görülürken, Asyalılar ilkel ve zararlı insanlar olarak algılanmıştır. Bu durum 1901 Beyaz Avustralya siyasi düşüncesinde temel argümanı olmuştur⁶⁵.

Avustralya askerî oluşumunda, diğer pek çok devletin askerî organizasyonunun yapılanmasında olduğu gibi, belirli nedensellikler vardır. Avustralya için *coğrafi konum*, bu nedenlerin en başında gelen bir mahiyet arz eder. Bu açıdan coğrafya ya da coğrafi konum, ülkelerin değiştirilebilir ya da göz ardı edebileceği bir durum değildir. Ancak çağın gereklerine uygun olarak devletler, kendi jeopolitiğini ve ona uygun jeostratejisini üretir. Bu gerekçeyle, Avustralya'nın coğrafi pozisyonu da onun güvenlik ihtiyaçları ve askeri güç doğasının gelişiminde derin bir etkiye sahip olmuştur. Avustralya'nın dört tarafı denizlerle çevrili ve yalıtılmış bir kıta ülkesi olması, siyasi yapısında olduğu kadar askerî organizasyonunda da önemli bir etkene sahip olmuştur. Kıtanın kuzeyi, kısmi olarak Asya Kıtası'na yakınlığı ve düşmanın muhtemel yaklaşma istikameti olarak hassas bölge olması, bir dezavantaj olarak görülsede Avustralya'nın bir ada/kıta olması; işgal girişimi öncesi, deniz kuvvetlerinin muhtemel düşmana karşı bölgesel üstünlüğünü elde etme imkânı vermiştir. Bu coğrafi özelliğiyle deniz; kara sınırının aksine, düşmana karşı doğal bir "savunma hendeği" imkânı verir. Ada kıtası olan Avustralya'nın bu coğrafi pozisyonu, ona; yalıtılmış, eşsiz bir konum da sağlar. Kıta etrafının geniş okyanus ile çevrelenmesi ve kuzey kıyılarını Asya Kıtası'ndan ayıran deniz, bölgede "tampon etkisi" oluşturmuştur. Yakın dönemde teknolojik sistemlerin hızla gelişmesi, hava gücü, kıtalararası füze sistemleri, denizin "koruyucu örtü etkisini" zayıflatsada hâlâ deniz, Avustralya'nın muhtemel işgal girişimine karşı zorlu engel olma vasfını devam ettirmektedir⁶⁶. Coğrafi konumu dolayısıyla Avustralya, "doğal/kalın deniz surlarıyla çevrili" izole bir ada/kıtadır. Bu coğrafi etken Avustralya'nın işgale uğramasını engelleyen bir durum ortaya çıkarmış olsada işgal tehdidine maruz kalmasını engellememiştir. I.Dünya Savaşı öncesi değerlendirildiğinde, Avustralya silahlı organizasyonu henüz emekleme döneminde olduğu

etrafındaki deniz ve okyanus doğal bir kale hendeği görünümü verir. Bu yönüyle deniz/okyanus ülkenin etrafında geniş, derin ve doğal bir tampon bölge inşa eder.

⁶⁵ Docherty, **A.g.e.**, s.İ. *Beyaz Avustralya Politikası* (White Australia Policy), 20'yy'ın ilk ırkçı politikasıdır. George M. Fredrickson, **Racism: A Short History**, Princeton University Press, New Jersey, 2002, s.105.

⁶⁶ Albert Palazzo, **The Australian Army: A History of its Organisation 1901-2001**, Oxford University Press, Melbourne, 2001, s.4.

da bir gerçektir. XX yy.ın başında Avustralya'nın henüz bir donanmaya sahip olmamasıda, okyanuslarla çevrili kıtayı işgale açık hâle getirmiştir.

I.Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte, Avustralya'nın askerî oluşumu ve yapısının şekillenmesinde öncelikli iki faktör etkili olmuştur. İlk olarak; Avustralya'nın etnik, tarihsel, dini ve kültürel yapısı, askerî yapısının oluşumunda önemli bir faktör olurken, ikinci önemli faktör Avustralya'nın jeopolitik konumu olmuştur. Avustralya'nın jeopolitik konumu, çağın gereklerine göre değişen, çoklu bir yapıya sahiptir⁶⁷. Dönemin şartlarında egemen Büyük Britanya nüfuzunda değerlendirilen Avustralya jeopolitiği, çevresinde “düşman komşu çemberi” algısı yaratmasına neden olmuştur. Bu algı, İngiltere'nin Almanya'yı kenar kuşaktan uzaklaştırma stratejisiyle mi oluşturulmuştur yoksa gerçekten tehlike arz eden Japonya'nın güçlenmesi ya da Çin'in artan nüfusunun tehlike olarak algılanmasından mı kaynaklanmıştır? Bu neden tam olarak bilinmesede eldeki veriler ışığında her üç durumun varlığı ve Büyük Britanya'nın Avustralya dış politikasını etkilediği önemli bir vakadır. Böylece ikili (toplumsal ve jeopolitik) yapının birbiriyle olan bağıntısı, Avustralya askerî organizasyonunun biçimlenmesinde temel gerekçeleri oluşturmuştur. Bu nedenle Avustralya jeopolitiğinin Avustralya askerî oluşumunda etkisi değerlendirilirken, Avustralya toplumsal yapısı ve bu sosyolojik yapının rolüde ele alınacaktır. “Millet olma” ve “milli bilincin uyanışında” ki etkisi nedeniyle, tezin konusuyla fazlaca ilintili olan Avustralya askerî yapısının oluşumu ve Avustralya askerî organizasyonunun Çanakale Savaş'ında milletleşme sürecindeki etkisi üzerinde de durulacaktır.

Avustralya askerî yapılanması; federasyon öncesi ve federasyon sonrası askerî yapılanması olarak ikiye ayrılabilir. Federasyon öncesi teşkilatlanma, daha çok gönüllülerden oluşan bir yapılanma görünümündedir. 1870'de Büyük Britanya askerinin geriye çekilmesiyle, Avustralya'da yaşayan vatandaşlar gönüllü olarak ülke içi savunmayı üstlenmiştir⁶⁸. 1901 federasyon öncesi Avustralya gönüllüleri, İngiltere'nin yanında kraliçeye sadakat kapsamında 1860'da Yeni Zelanda'da Maorilere (Yeni Zelanda yerlisi)

⁶⁷ Geçmişte “Avustralya jeopolitiği”, çevresindeki devletleri düşman kategorisine yerleştirirken, günümüzde yakın bölgesini askerî, ekonomik ve diğer işbirliklerine gittiği bir jeostratejiye dönüşmüştür. Bu nedenle Avustralya'nın coğrafi konumu, çağın gereklerine ve diğer etkenlere bağlı olarak kendi jeostratejisini üretmektedir.

⁶⁸ M.A. Edward Jenks, **A History of the Australasian Colonies**, Cambridge at the University Press, 1912, s.335, John Mordike, “The Origins of Australia's Army: The Imperial and National Priorities”, **Australian Defence Force Journal**, No.87, March/April 1991, s.7.

karşı, 1885'te Sudan'da, 1900 yılında Çin'de (Boxer İsyanı bastırılmasında), 1899-1900 yılları arasında Güney Afrika'da Boers İsyanı'nın bastırılmasına katılmışlardır. 1901'de federasyonun kurulmasıyla milli ordu yapılanması, anayasanın 51.maddesine göre oluşturulmuştur. İlk savunma kanunu olan "Commonwealth Donanma ve Askerî Savunması", 1903-1904 yıllarında kanunlaştırılmıştır. Diğer yandan Avustralya-İngiltere arasında 1910 yılı başında önemli bir askerî gelişme meydana gelmiştir. İngiliz askerî lideri Lord Kitchener, Avustralya'yı 1909 yılında ziyaret etmiş ve Avustralya'nın "İngiltere Kraliyet Ordusuna" 80.000 kişilik bir asker toplaması yönünde rapor hazırlamıştır. 1909 kanunu ve bu raporun etkisiyle, 1 Kasım 1911 tarihinde 18-44 yaş aralığında Avustralya erkeklerini içeren "Zorunlu Askerî Eğitim Programı" uygulamaya konmuştur. 1911 Temmuz ayında Duntroon'da *Kraliyet Askerî Akademisi* (Royal Military College) açılmış ve 1909 yılına kadar üç destroyer ile *Avustralya Donanması* (Australian Navy) oluşturulmuştur. 1912 yılında *Avustralya Hava Kuvvetleri* (Royal Flying Corps) kurulmuş ve sonunda *Avustralya İmparatorluk Kuvveti* (AIF) 1914 yılında Birleşik Krallığın denizaşırı gücünü temsil etmek amaçlı kurulmuştur⁶⁹. Ne garip tesadüftürki Kitchener'ın Avustralya ziyareti sonrası Avustralya gazeteleri "Sarı Tehlike" manşetleri atmaya başlamış⁷⁰ ve propaganda posterleri daha aktif kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Avustralya Deniz ve Kara Kuvvetleri'yle ilgili askerî okullar açılmaya başlanmıştır. Bu durum yaklaşan I.Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin, Avustralya'da da iyiden iyiye duyulduğunun önemli emareleri olarak görülebilir.

Birleşik Krallık, Avustralya'da kültürel baskınlığını bireylerin toplumsal cinsiyet biçimlenmesini belirleyecek ölçüde ortaya koymuştur. On dokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında gerçekleştirilecek savaşlarda yer alacak olan imparatorluk mensubu erkekleri, bedenlenmiş ve güçlü, ruhen dengeli, dış dünyayla içli dışlı, ağırbaşlı, cesur ve her şeyden önce İngiliz Ortaçağ kültürünün kahraman figürüne uygun

⁶⁹ Docherty, **A.g.e.**, s.18. 1885'de Sudan, 1889-1901 Boer İsyanına 16.175 Avustralya askeri gönderilmiş, 518'i ölmüş, 882'i yaralanmıştır. Altı (6) Avustralya askeri üstün hizmetlerinden dolayı Birleşik Krallık tarafından *Victoria Haçı* (Birleşik Krallık Ordusunda en büyük onur madalyası) ile onurlandırılmışlardır. West, **A.g.e.**, s.104. Maori İsyanının bastırılmasında yaklaşık 20, Sudan'da (1885) 6, Boer Savaşı (1899-1902) 606, Boxer İsyanı (1900-1901) 6 Avustralya askeri ölmüştür. Chris Coulthard-Clark, **The Encyclopaedia of Australia's Battles**, Allen&Unwin, NSW, 2001, s.1.

⁷⁰ **Braidwood Dispatch and Mining Journal**, Çarşamba 19 Kasım 1910, s.3, **Great Southern Leader**, Cuma 27 Ocak 1911, s.6, **Midlands Advertiser**, Cuma 6 Ocak 1911, s.7, **Barrier Miner**, Pazartesi 23 Temmuz 1911, s.2.

karakteristikte yönlendirmişlerdir. Bu değerlerin pek çok eski ve mevcut sömürge ve koloni devletlerinde öğretilip uygulandığı hatırlanacak olursa, İngiltere'nin mevcut hedefini ve istikrarını sağlamak amacıyla cazip hâle getirdiği savaş çağrıları olduğunu görürüz. Bu çağrılar, erkeklik-maskulin öğretilerinin yerleşmiş olduğu imparatorluk ve imparatorluğa bağlı ülkelerde pek çok erkeğin orduya yazılmasını kolaylaştırmıştır⁷¹. İşte bu sebeple, Birleşik Krallık I.Dünya Savaşına katıldığında, Avustralya toplumunda yer alan erkeklerin savaşa katılmada ne kadar istekli olduğunu açıklayıcı bir cevaptır. Toplum sadece propaganda yoluyla etrafında bir korku sarmalı oluşturulması nedeniyle İngiltere'nin yanında savaşa katılmadı ya da sadece macera ruhuyla ölüme sürüklenmedi. Toplum, tarihsel bağ ile birleştiği ana vatanın mitsel kahraman figürünün yeni temsilcisi olmak içinde İngiltere'nin yanında savaşa katılmıştır. Bu tarihsel ve kültürel bağ, Avustralya toplumu için göz ardı edilemeyecek kadar hassastır ve Avustralya askerî oluşumunda coğrafya kadar önemlidir.

Avustralya beyaz yerleşimin baskın biçimde İngiltere İmparatorluğu'ndan gelen göç dalgası kaynaklı olması ve 1901'de yürürlüğe giren "Beyaz Avustralya Politikası" (*federal göç sınırlama kanunuyla yasalaşmıştır*⁷²), Avrupalı olmayanların göçünü azınlık boyutunda da bırakmıştır. Bu durum Avustralya askerî organizasyonunun etnik yapısını da büyük ölçüde köken olarak Anglo-Sakson olması yönünde etkilemiştir. Hükümetin 1974'den sonra, ırkî olarak tarafsız göç politikasını uygulaması yinede Avustralya'nın baskın nüfusunu, İngiliz kökenlilerin çoğunlukta olduğu bir yapı biçiminde bırakmıştır⁷³. Bu nedenle Avustralya askerî organizasyonunun şekillenmesinde başat faktör, Avustralya'nın kültürel göstergeleridir. Kültürel parametreleri içerisinde en önemli unsur, insan faktörüdür. Avustralya'nın bir İngiliz kolonisi ve yerleşimi olarak kurulması, ana vatan ile sağlam ilişkilerin kurulmasına neden olurken, Avustralya savunma politikalarının da Büyük Britanya merkezli şekillenmesine neden olmuştur. Sonrasında Avustralya, kendi milli savunma karakterini geliştirmesine rağmen Büyük Britanya Silahlı Kuvvetleri'nin savunma politikalarını dikkate almaya devam etmiştir. Avustralya, I. ve II. Dünya Savaşları'nda askerî ve siyasi yönden Birleşik Krallık ile beraber hareket etmişse de

⁷¹ Alev Karaduman, "Çanakkale Savaşı Öncesinde ve Sonrasında Anzakların Savaşa ve Türklere Yaklaşımı", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2016 Bahar (24), s.142.

⁷² **Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1880 to 1945**, Vol 2, Editors: Guntram H.Herb, David H. Kaplan, ABC-Clio, California, 2008, s.849.

⁷³ Palazzo, **A.g.e.**, s.6.

Vietnam Savaşı sonrası bu politikalar daha milli, kendi menfaatlerini gözeten bir düzleme oturmaya başlamıştır⁷⁴.

Öte yandan Avustralya kimliğinin oluşumunda güçlü bir faktör olan iklim, Avustralya Kıtası'nda yaşayan insanları zorlar ve kendi aralarında güçlü bir bağ kurmalarını da sağlar. Hattâ zorluklara karşı dayanma gücünün oluşmasında toplum, ortak ve güçlü bağlar üretir. İklim temelinde toplumda zorluklara karşı oluşan ortak ve güçlü bağlar, zamanla güzel sanatlara, edebiyata uzanarak kimlik oluşumunda temel yapıyı teşkil eder. Bununla birlikte Avustralya coğrafyası, Avustralya toplumunda dayanma gücünü artırmış, zorluklara karşı becerikli çözümler üretilmesine yardımcı olmuştur.

Avustralya ikliminin kurak ve zorlu olması; “bush” kavramını oluşturmuştur. *Bush* kelimesi, İngilizcede “çalı” anlamına gelmektedir. Oysa Avustralya İngilizcesi'nde; orman, ormanlık alanı ifade etmenin yanı sıra daha sık kullanımıyla “kırsal”⁷⁵, “vahşi sahayı”, “medeniyetten uzak alanı” temsil etmektedir. Bu nedenle kelime anlamıyla bush, taşradan daha uzak olan bir yeri temsil eder. *Bushman/Bushmen* ise kırsalda yaşayanları temsil etmekle birlikte, “kırsal işçisi”, “kırsalda yaşayan kişi” anlamında tercüme edilebilir. “Bush” kelimesi, Türkçede tam anlamıyla “köy”ü temsil etmemekle birlikte, bushmen de “köylü” kelimesini karşılamamaktadır. Ancak yakın anlamı vermesi nedeniyle ve tezde kavramsal karmaşaya mahal vermemek için, “bush” kelimesi yerine “kırsal”, “bushman” kelimesi yerine “kırsalda yaşayan” kavramları kullanılacaktır. *Bushranger* ise daha çok yaşadığı kırsal hayatın zorlukları ve toplumsal hayatın adaletsizlikleri içerisinde çıkmış, haydut, kaçak anlamında kullanılır. Bu yönüyle bush kavramı ve etrafında şekillendirdiği kültürel atmosfer, Avustralyalının kültürel hayatında çok önemli bir role sahip olmuştur. Avustralya toplumsal yapısı, 1890'lı yıllarda her ne kadar kentleşmiş olsa da bush kavramı etrafında pastoral geçmişe özlemle bakar ve uluslaşmada öykünülen bir başlangıç noktası olarak kabul eder.

⁷⁴ Palazzo, A.g.e., s.6-7.

⁷⁵ Sandie Penn “Avustralya Çocuk Edebiyatında Avrupa-Avustralya Kimliği Üzerine Bush'un Etkisi” adlı makalesinde, “Australian Bush” kavramını; kırıç topraklar, ormanlık arazi ve çiftliklerin olduğu kırsal yer olarak tarif etmiştir. <https://www.lib.latrobe.edu.au/ojs/index.php/tlg/article/view/9/9> (Erişim Tarihi:21.10.2017). Joan Beaumont,“Gelibolu ve Avustralya Kimliği” adlı makalesinde Bush kavramını, kırsal alan olarak tanımlamıştır. **Culture, Place and Identity**, Edited by Neil Garnham and Keith Jeffery, Historical Studies XXIV, University College Dublin Press, Dublin, 2005, s. 139.

2.2. Avustralya'nın İdari ve Siyasi Yapısı

Avustralya'nın resmî ismi; *Avustralya Devletler Topluluğudur* (Commonwealth of Australian). Avustralya, hem *temsili demokrasi* hem de Kraliçe II. Elizabeth'in başkan olduğu *anayasal monarşiyle* yönetilmektedir. Bu sebepten Avustralya, anayasal bir monarşi olarak kurulmuştur. Çünkü yazılı bir anayasaya sahiptir ve Avustralya başkanında Büyük Britanya Kraliçesi'dir. *Avustralya Federal Topluluğu*, 1 Ocak 1901 yılında altı İngiliz sömürgesinin bir federal devlet olmak için birleşmesiyle kurulmuştur. İngiltere Parlamentosu'nun Avustralya'nın altı kolonisini kendi kendine yönetmesine izin vermesiyle oluşmuş, bir siyasi yapıyı temsil eder. Bu yeni devlet için hükümet kuralları, Avustralya Hükümeti tarihindeki en önemli belge olan, *Avustralya Anayasası'nda*⁷⁶ belirlenmiştir. Böylece anayasa, Avustralya Hükümeti'ni kurmuştur. Anayasa; devletin yapısını, yetkilerini ve usullerini tanımlarken, Commonwealth ile ilgili sorumluluk ve yetkileride tanımlamıştır. Anayasa; federal bir hükümet yarattığı için Avustralya Devleti'nin doğuşu, çoğunlukla “federasyon” olarak isimlendirilir. Bunun nedeni anayasa'nın bir federal hükümet sistemi oluşturmuş olmasıdır. Diğer yandan Avustralya'da yetki, federal hükümet ve eyalet hükümetleri arasında bölünmüştür. Avustralya Parlamentosu, kraliçeyi temsil eden Genel-Vali (Governor-General), senato ve temsilciler meclisinden oluşur. Parlamento, ülkenin tümünü etkileyen kanunları kabul eder. Bu nedenle Avustralya'da hükümet üç kola ayrılır: Yasama (Parlamento), yeni kanunları tartışmak ve oy vermekten sorumludur. Yürütme Meclisi (Avustralya Hükümeti), Yasama Organı tarafından oluşturulan kanunları yürürlüğe koymaktan ve desteklemekten sorumludur. Yargı ise federal hükümetin bir kolu olup, bağımsızdır. Öte yandan

⁷⁶ *Avustralya Anayasası*, yeni federal parlamentosuna hangi güçlerin verileceği ve nasıl uygulanması gerektiği konusunda 1890'da altı Avustralya kolonisi arasında yapılan bir anlaşmadır. Avustralya Anayasa'sı, 1890-1900 yılları arasında 10 yıllık bir çalışmanın ve mücadelenin sonucudur. Anayasa, Avustralya Federal Topluluğu'nun, federasyonda kurulduğu yasal belgedir. Altı bağımsız İngiliz sömürgesinden gelen altı eyalet temsilcisi, belirli güçlerini anayasa ile Avustralya Hükümeti'ne devretmiştir. Kolonilerde doğan insanların sayısı arttıkça, İngiltere'den farklı, gurur ve kimlik duyguları oluşmuş ve sonuçta ulusal kimlik oluşmaya başlamıştır. Anayasayı yazarlar, farklı kolonilerden gelen kişilerdi ve ortak bir ulusal vizyonu paylaşarak hazırlamışlardır. Anayasayı yazarlar içerisinde, Sir Henry Parkes, Alfred Deakin, Andrew Inglis Clark, Sir Samuel Griffith, Edmun Barton vardır. Aborjinler ve Torres halkı, anayasada insan sayılmamışlardır. 9 Temmuz 1900'de Kraliçe Victoria, “Avustralya Anayasa” kanununu çıkartarak, kraliyet onayını vermiştir. 17 Eylül 1900'de Kraliçe Victoria, 1 Ocak 1901 yılından itibaren Avustralya Parlamentosu'nun ortaya çıkacağını ilân etmiştir. İlk Avustralya Federal Parlamentosu, Mayıs 1901'de açılmış ve Avustralya'nın ilk başbakanı olarak ant içmiştir. <http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-for-a-nation/index.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).Corcoran, A.g.e., s.77.

Avustralya idare yapısı; altı eyalet ve iki ayrı bölgeden oluşur. Başkent Bölgesi ve Kuzey Bölgesi iki ayrı bölgeyi oluşturur. Avustralya Başkent Bölgesi; Canberra⁷⁷ ve Kuzey Bölgesi (Northern Territory); Darwin şehir merkezlerinden meydana gelir. Eyaletler ve eyalet başkentleri sırasıyla; Yeni Güney Galler-Sydney, Victoria-Melbourne, Güney Avustralya-Adelaide, Batı Avustralya-Perth, Queensland-Brisbane, Tazmanya-Hobart⁷⁸ Hükümeti, Avustralya Federal Topluluğunu oluşturmak için bir araya geldiyse de federal hükümet tarafından kontrol edilmeyen konularda kendi kanunlarını yapma yetkisine sahiptirler⁷⁹. Bu idari yapılanmaya ek olarak; Avustralya vatandaşlığı, doğumla ve vatandaşlığa alınmayla olunur⁸⁰.

Bununla birlikte Avustralya’da yeni kolonyal demokrasi dönemi, 1850’li yıllarda başlamıştır. Aslında 1830’larda Avustralya ekonomisinin gelişmesiyle koloni toplumu ve siyasi kurumları oluşmaya başlamıştır ama henüz emekleme aşamasındadır. 1850’lerde altın madeninin Avustralya’da bulunması sebebiyle Avustralya siyasi yapısı da pek çok yönden değişmiştir. Yerel gruplar, bilhassa mahkûm sisteminden gelen topluluklar, siyasi reformlar yapılması yönünde İngiltere’ye baskı yapmaya başlamışlardır. 1850’li yıllarda Avustralyalılar, İngiltere’nin mahkûm sürgünlerini kıtaya göndermemesi yönünde talepler oluşturmuşlardır. Bu taleplerin sonucunda Britanya, 1850’de *Avustralya Kolonileri Hükümeti Yasası*’nı⁸¹ geçirmiştir. Liberal demokrasinin ayak sesleri ekonominin güçlenmesiyle hissedilmeye başlamıştır. Diğer yandan 1852 yılında Yeni Güney Galler’de, mahkûm sistemi devam edilmesi yönündeki İngiliz girişimi, büyük bir kitle tarafından protesto edilmiştir. 1855’de Yeni Güney Galler ve Victoria, 1856’da Güney Avustralya ve Tazmanya, 1859’da Queensland kendi kendini yönetme hakkı elde ederken, Batı

⁷⁷ Yeni Güney Galler Eyaleti 1 Ocak 1911 yılında başkent bölgesi olarak ilân edilmiş olsa da 1927 yılında Canberra Avustralya’nın başkenti olmuştur. Docherty, **A.g.e.**, s.s.24-273.

⁷⁸ New South Wales (Yeni Güney Galler) Eyaleti’nden; Victoria (1855), South Australia (Güney Galler) (1856), Tasmania (Tazmanya) (1855), West Australia (Batı Avustralya) (1890), Queensland (1859) bağımsız koloni olduklarını ilâ etmişlerdir. Tasmania (Tazmanya), 1825 yılında Büyük Britanya’dan ayrı bir koloni olduğunu ilân etmiştir. 1836 yılında Yeni Güney Galler, bağımsız bir eyalet olduğunu ilân etmiştir. New Zealand (Yeni Zelanda), Yeni Güney Galler’den ayrıldığı 1841 yılında ilân etmiştir. Daha sonraki süreçte Yeni Zelanda, 1907 yılında bağımsız bir dominyon oldu. Diğer yandan Yeni Zelanda, 1931 yılında Birleşik Krallık’tan tam bağımsızlığını elde etmiştir. Knibbs, **A.g.i.**, s.27. West, **A.g.e.**, s.s.1-2,261. Docherty, **A.g.e.**, s.s.219-326. Corcoran, **A.g.e.**, s.s.43-202.

⁷⁹ <http://www.australia.gov.au/about-government/how-government-works> (Erişim Tarihi: 24.06.2017). <http://www.australia.gov.au/about-government/how-government-works/federation>(Erişim Tarihi:24.06.2017).

⁸⁰ Corcoran, **A.g.e.**, s.32. Dudley, **A.g.e.**, s.355.

⁸¹ Koloni sekreteri Henry George Grey tarafından taslağı hazırlanan yasa, Büyük Britanya tarafından 1850 yılında yasalaştı. Böylece modern Victoria Eyaleti yaratıldı. Docherty, **A.g.e.**, s.25.

Avustralya 1890 yılına kadar ekonomik şartlarından dolayı kendi kendini yönetme hakkını ertelemiştir⁸². Federasyona giden süreçte, 1883'den başlayıp 1899 yılına kadar gerçekleşen Avustralya Eyalet Başkanları toplantıları, Alfred Deakin'ın kampanyası ve *Avustralya Yerlileri Cemiyeti*'nin (Australian Natives Association-ANA) 1893'de düzenlediği konferansla hız kazanmıştır. 1899'da beş eyaletin federasyon olmayı kabul etmesi ve son olarak, 1900 yılı Temmuz ayında Batı Avustralya Eyaleti'nin de "evet" oyu vermesiyle referandum geçmiştir⁸³.

Eyaletlerin Avustralya çatısı altında birleşerek federasyona dönüşmesi, 1 Ocak 1901 tarihinde gerçekleşmiştir. Ancak Avustralya Commonwealth'i anayasal monarşik bir federasyon olana kadar, bir Britanya Kolonisi olarak kalmıştır⁸⁴. 1901 yılında göçmenleri dışlayan politikanın kanunlaşmasıyla Avustralya, "beyaz bir millet" olmuştur. Aynı zamanda Alfred Deakin'ın başbakanlığı döneminde çıkarılan bir kanunlada, ekonomide de Avustralya yalıtılmış bir görünüme sahip olmuştur. Yeni Korumacılık (New Protection) olarak isimlendiren kanunla ülke ekonomisinde hedeflenen, dış rekabete karşı üreticiyi korumak amacıyla yüksek tarife uygulamasıdır. Koruma politikasının amacı, uzak Britanya ve Avrupa etkisi ve fakir Asya ortasında yüksek Avustralya hayat standardını devam ettirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle Avustralya'da 75 yıl sürecek korumacılık politikası, Avustralya hükümetlerinin amentüsü olmuştur⁸⁵. Coğrafi olarak izole kıta/ülke olan Avustralya, coğrafi konumuna ve dönemin batılı ruhuna uygun olarak ırkçı siyaseti izleyerek siyasi açıdan da yalnızlığı seçmiştir. Bilhassa Asyalı göçmenlerin ülkeye girişini yasaklayan ve sınırlayan yasanın, Avustralya'nın federasyona geçişte kanunlaşmasıyla, politik açıdan bölgesinden de uzaklaşmıştır. Avustralya'nın bölgesine karşı uzunca bir süre devam edecek "politik yalnızlık" hissiyatı, günümüze kadar süren jeostratejik çıkmazlarından birisi de olmuştur. Jeopolitik ve siyasi yalnızlık, Avustralya'yı ekonomik olarak da korumacı ekonomik politikalara yönlendirmiştir. Böylece Avustralya, dönemin siyasi atmosferinde bölgesinde tutunamayan ama çareler üreten bir pozisyonda bırakmıştır.

⁸² Docherty, **A.g.e.**, s.s.IXI-IXIII.

⁸³ **Nations and...**, Vol.2, s.853.

⁸⁴ Corcoran, **A.g.e.**, s.36.

⁸⁵ Stewart Firth, **Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy**, Allen&Unwin, NSW, 2005, s.24.

Avustralya'nın 1901 yılında bağımsızlığını ilân etmesinden sonra, siyaseten “radikaller” ve “bazı entelektüeller”; federasyonu, romantik biçimde genç, saf ve eski dünyanın sınıf ve sosyal hiyerarşik yapılanmasından ayrı olarak hayal etmişlerdir. Bununla birlikte Avustralya milliyetçiliğinin felsefik ve romantik kavramları, “sosyal milliyetçilik” düzeyinde devam etmiştir. Avustralya milliyetçiliğinin merkezine kırsal hayat, sörfçü, sporcu ve digger gibi “Avustralya'ya gelen adam” diye sembolleştirilen erkek imajı yerleştirilmiştir. Ancak pek çok Avustralyalı, federasyonu savunma ve sorunlu ekonomiyi güçlendirmek için politik bir proje olarak görmüştür⁸⁶. Bu sebepten dolayı Gelibolu Savaşı'na kadar olan süreçte, Avustralya toplumunun bağımsızlığa ve Avustralya milliyetçiliğine bakışı; romantik, pragmatist ve kültürel milliyetçilik boyutunda kalmıştır.

Avustralya'da yaşanan idari ve toplumsal değişimlere ilâveten, liberal demokrasinin en önemli adımı 21 yaş üzeri erkeklerin oy verme hakkı elde etmesi olmuştur. Avustralya eyaletlerinin iç siyasete dönük bu adımı, 1850'lerde gerçekleşen önemli bir toplumsal değişimi ifade etmiştir. İlginç bir biçimde, Avustralya'da kazanılan bu siyasi kazanım, İngiltere'de 30 yıl sonra gerçekleşmiştir. Buna ilâveten, 21 yaş üstü Avustralyalı kadınların oy kullanma hakkı, 1894 yılında Güney Avustralya'da ve 1902 yılında Federal Hükümet döneminde Yeni Güney Galler Eyalet seçimlerinde elde edilmiştir. İngiltere'de kadınların seçme hakkı ise 1928 yılında gerçekleşmiştir⁸⁷. Bu tip siyasi ve toplumsal değişimler, Büyük Britanya koloni geçmişi olan Avustralya için önemli politik kazanımlar olmakla birlikte, Avustralya-Büyük Britanya tezatlığını da göstermesi açısından önemlidir. Ancak bu tip siyasi, toplumsal gelişmeler, her ne kadar Avustralya'nın İngiltere bağımlılığını engellemese de toplumsal ve siyasal hareketliliği artırması açısından değerlidir.

Bu dönemde Avustralya yakın coğrafyasında da büyük değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Bu nedenle dış dinamiklerin iç dinamiklere etkisi kaçınılmazdır. Japonya'nın 1905 Rus-Japon Savaşı'nda Rusya'yı mağlup etmesiyle, Avustralya'da sarı tehlike alarm seviyesine ulaşmıştır. Bu durumu körükleyen İngiliz propagandası, Avustralya'yı güvenli

⁸⁶ **Nations and...**, Vol.2, s.853. Avustralya'nın federasyona geçmesinin nedenleri; haberleşme teknolojisinde yaşanan gelişmeler, göç sorunu, ortak savunma, serbest ticaret ve ekonomik sıkıntıları birlikte ve merkezi bir yaklaşımla halletme ihtiyacından ortaya çıkmıştır.<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-for-a-nation/index.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

⁸⁷ Docherty, **A.g.e.**, s.s.IXİ-İXİİİ.

bir liman olarak gördüğü ana vatan İngiltere'ye daha da yakınlaştırmıştır. Avustralya'nın yalnızlık politikasından çıkış anahtarı olarak gördüğü Büyük Britanya, Avustralya için "güvenlik şemsiyesi" özelliği kazanmıştır. Bununla alakalı Avustralyalı tarihçi Eric Montgomery Andrews, Avustralya'nın Büyük Britanya bağımlılığını izâh ederken şu ilginç örneği vermiştir. "Avustralyalılar, hem İngiltere'nin hem de Avustralyalıların tehdit altında olduğunu hissetmeye başladığı andan itibaren, cansiperâne bir şekilde İngiltere'yi destekleme ihtiyacı hissetmeye başladılar. Sosyal Darwinizm ile yekvücüt olmuş bir işgal korkusu, Avustralyalıları emperyalist propagandaya daha açık hâle getirdi. Yoksa Queensland gibi Anglo-Saxon nüfusun daha az yaşadığı bir yerde, saldırgan İngiliz milliyetçiliği nasıl ifade edilebilirdi⁸⁸"

Avustralyalı ünlü tarihçi Eric Montgomery Andrews "Anzak Yanılsaması: I. Dünya Savaşı Boyunca Britanya-Avustralya İlişkileri" adlı kitabında, Anzak kavramını bir "yanılsama" olarak tanımlamıştır. E.M.Andrews, Avustralya toplumunda var olan toplumsal eşitsizliğe etnik ve dini yönden dikkat çekerken şu ifadelere yer vermiştir. "Öncelikle, Avustralya'da Britanyalı (British) terimi; İngiliz, Gallerli, İskoç ve büyük bir azınlık grubu olan Katolik İrlandalıların birbirinden farklı gelenek ve anılarını saklar. Özellikle İrlandalılar, Anglo-Sakson üstünlüğü fikrinden, tarihi gelenek ve dini açıdan derin biçimde ayrışır. Bu durum İrlandalıların eğitim sisteminde de görülür. Katolik okulların çoğunluğu, İrlanda eğitim düzeni içerisinde kurulmuştur ki İngiliz göçmenlerden farklı olarak İrlandalıların okuduğu devlet okullarında aynı ülke sevgisi, aynı tarih, aynı edebiyat okutulmazdı. Katolik okulları bir öğrencinin görevini ilk olarak tanrıya dua etmek, sonra İngiliz İmparatorluğu'ndan ziyade, Avustralya'ya dua etmek olarak öğretilirdi. İrlandalılar, devlet okullarında "İmparatorluk Günü'nü" daha ihtiyatlı biçimde ele alırlarken, "Aziz Patrick Günü'ne" önem verirlerdi ve "vatansever olmama" suçlamasından sakınmak içinde "Avustralya Günü'nü" kutlardı"⁸⁹.S.Firth'de, o dönemde Avustralya'da yaşayan İrlandalılar üzerine benzer düşünceleri besler ve durumu şöyle izah eder. "Yoğun bir fedakârlıkla Avustralya'da Katolik inanç sisteminde okullarını açan İrlandalılar, vatanseverlik öğretisini, İmparatorluktan ve İngiltere'den önce Avustralya merkezinde şekillendirirler. İşçi Partisi'de imparatorluk vatanseverliğinden önce Avustralya'yı

⁸⁸ Eric Montgomery Andrews, **Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I**, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, s.39.

⁸⁹ Andrews, **A.g.e.**, s.38.

merkeze aldığından dolayı, İrlandalılar (Katolik) seçimde oylarını İşçi Partisine verir⁹⁰. E.M. Andrews, Avustralya’da Britanyalı kökenli olup, Avustralya’ya gelen vatandaşlar arasında özellikle İrlandalıları ayrı bir kategoriye koymaktadır. İrlandalılar, bilindiği üzere diğer Britanya kökenli (İngiliz, Gallerli, İskoçlar) olanlardan farklı olarak, Hıristiyanlığın Katolik mezhebindedir ve bu farklı etnik/dini yapıları kültürel boyutta da farklılıkları ifade etmektedir. Bu nedenle Britanya adasında yaşanan toplumsal farklılaşmanın, Avustralya Kıtası’nda da süreklilik arz ettiğini vurgulamaktadır. E.M. Andrews, “İkinci olarak, zenginlik, mit’in bize inandırdığı kadar eşit biçimde dağıtılmamıştır ve zenginlik, kesinlikle bu dört grup arasında eşit değildir. Sonradan gelen göçmenler ve Avustralyalı eski yerleşimciler arasında derin bir farklılık vardır. Kolonilerde iktidar ve öncelik, Avustralya’ya yeni gelen Britanyalıların kararına bırakılmıştır. Ülkedeki politikacılar, iş adamları ve çiftlik sahipleri gibi elitler, eğer İngiliz kökenli değilse, Britanya kökenlidir. Hughes, Londra kökenli Galli’ydi; Pearce bir İngiliz’di; Avustralyalı savaş posterleri sanatçısı Henry Fulwood, Birmingham doğumluydu. Donanmanın resmi savaş tarihçisi A.W.Jose, Bristol doğumluydu. Savaş başladığında başbakan olan Andrew Fisher, 1885’de Queensland’e gelen bir İskoç’tu. Yeni Güney Galler Başkanı W.A.Holman, Hughes gibi bir Londralı’ydı. Avustralya doğumlu olanlar 1920’lere kadar Avustralya politik hayatında hâkim unsur değillerdi. Bununla birlikte Avustralya doğumlu Yeni Güney Gallerli politikacılar ve Katolik İrlandalı W.B. Dalley, Sudan Savaşı için sefere gönderiliyorlardı⁹¹.” diye ifade ederken, toplumun Büyük Britanya adasında olduğu gibi toplumsal olarak derin biçimde farklılaştığına dikkat çekmiştir. 1901 yılında Avustralya eyaletleri birleşerek bir federal devlet oluşturmuşsa da toplumdaki tabakalaşma ve kademeler arasındaki farklılık devam etmiştir. Oysa Gelibolu Savaşı’yla toplum topyekûn savaşa katılarak milli bilincin oluşmasında ve milli bir devlet olmada önemli bir yol kat etmiştir.

Öte yandan Avustralya’da eski dünyadan (Avrupa’dan) farklı düşünüş tarzı geliştiren toplumsal bir grup da ortaya çıkmıştır. Avustralya iç siyasetinde, kısmen partiler üstü muhalifliği temsil etmişlerdir. Savaş karşıtları (pasifistler) olarak nitelendirilen bu grup, çeşitli etnik ve sosyal sınıflardan gelmektedir. Avustralya’da barış yanlısı

⁹⁰Firth, **A.g.e.**, s.24.

⁹¹ Andrews, **A.g.e.**, s.39.

cemiyetlerin temel inancı, eski dünya olarak gördükleri Avrupa'nın çeşitli nedenlerle iç işleyişinde önemli bir yer tutan savaşın Avustralya'dan uzak olması amacını taşır. Bu bakış açısıyla Avustralya'da organize olan savaş karşıtlarının tutumu, aslında ABD'nin II. Dünya Savaşı'na kadar dış politikada Avrupa'nın işlerine karışmama politikasıyla da benzerlik gösterir. Siyasi olarak azınlık konumunda olan Avustralyalı pasifistlerin temel felsefesi, Avrupa'nın Avustralya işlerine karışmaması ya da Avustralya'nın Avrupa'daki anlaşmazlıklara taraf olmaması anlamına gelir. Oysa Avustralya'da pasifistler, ne kadar baskı grubu olarak yer alsa da sansür, baskı ve dernek içi bölünmelerle, I.Dünya Savaşı öncesinde işlevsiz hâle gelmişlerdir.

Avustralya'da siyasi elitin savaşa katılım yönünde bir eğilimi olsa da 1916-1917 referandumlarında görülmüştür ki savaşa karşı muhalifler, % 50'in üzerindedir. Toplum, bu hâliyle iki ayrı cepheye keskin biçimde bölünmüştür: savaşa karşı olanlar (muhalif) ve savaş yanlıları (destekçiler). Aslında bu referandumların 1914 ve 1915 yıllarında yapılmamasından dolayı toplumun, savaş öncesi savaşa karşı olup olmadığını bilemiyoruz. Ancak savaş öncesi yapılan "savaşa İngiltere'nin yanında katılma" yönünde propagandaların yoğunluğu ve siyasi elitin bu yönde kararlar alması açısından değerlendirirsek; askerliğe katılımın yüksek düzeyde olduğunu görürüz. Bu yönüyle savaş öncesi ve savaşın ilk iki yılında, muhalif olan gruplar ülke nüfusuna oranla azınlıkta kalan toplumsal grubu teşkil etmiş, çoğunluğu İngiltere'yi destekleyen savaş yanlıları olmuştur.

Avustralya'da savaş taraftarı ya da İngiltere'yle savaşa katılmayı destekleyen grupların başında, *İngiliz İmparatorluğu Derneği'nin*⁹² Avustralya kolu geliyordu bu dernek, Avustralya'da sosyal olarak prestijli bir baskı grubuydu ve derneğin başında *Francis Boyce*⁹³ geliyordu. F.Boyce, temelde ticari menfaatleri sebebiyle İngiltere'yi

⁹²*British Empire League*; 1894 yılında Londra'da, Avustralya ve Kanada gibi British dominyonlarının, İngiltere emperyalizm ideolojisini savunmasını sağlamak, İngiltere'ye bağlılığını ve sadakatini artırmak amaçlı kurulmuştur.

⁹³ *Francis Bertie Boyce* (1844-1932); 1844 yılında İngiltere'de doğdu. 1853 yılında ailesiyle Sydney'e yerleşti. Anglikan kilisesine bağlı Protestan bir din adamı olarak yetişti ve Avustralya'da sosyal reformist görevlerde bulundu. 1890'lı yıllarda Hıristiyan Sosyal Birliğine (Christian Social Union) girdi ve işsizlik sıkıntısının azaltılması için uğraştı. Boyce'nin ayrı bir politik inancı olmasa da, İşçi Partisi ile çalıştığından çok Liberallerle daha mutluydu. Ateşli bir emperyalist olarak, 1901'de İngiliz İmparatorluk Birliği/Derneği'nin ilk başkanıdır ve 1909-1911 yıllarında İmparatorluk Günü'nün ilân edilmesinde yardımcı oldu. İngiliz İmparatorluğu'nu dünyada büyük bir ahlâki güç olarak görmüştür. Australian Dictionary of Biography, "Boyce, Francis Bertie (1844-1931), By K.J. Cable, Volume 7, (MUP), 1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/boyce-francis-bertie-5319> (Erişim Tarihi: 01.06.2017).

destekliyordu⁹⁴. Bu cemiyetin Avustralya’da faaliyetleri, sadece savaşa Avustralya’nın katılması yönündeki çabaları olarak gösteremeyiz. Bu çabanın yanı sıra cemiyetin asıl amacı; Avustralya, Kanada gibi Britanya dominyonları arasında İngiliz emperyalizminin desteklenmesi yönündedir. Bu temel amacın yanı sıra cemiyetin diğer amaçları, İngiliz İmparatorluğuna bağlılığı ve sadakati artırmaktır. Aynı zamanda cemiyet, Avustralya’nın “Beyaz Avustralya/White Australia” ırkçı politikasında çok önemli bir yeride vardır. 1870 ve 1880’lerden başlayan Çinli göçmen problemi ve Almanya’nın bölgedeki menfaatleri-Yeni Gine ve Samao-Avustralya’nın geleceğine ve güvenliğine doğrudan bir tehdit olarak görülmüştür. Bu durum, kesinlikle İngiliz İmparatorluğuna da doğrudan bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu nedenle İngiltere, 1870’li yıllardan itibaren Avustralya bölgesinde her ne kadar askerî varlığını azaltmış ve geri çekmiş olsa da bölgedeki menfaatlerini korumaya devam etmiştir. Böylece Büyük Britanya, siyasi ve askerî menfaatlerinden dolayı Avustralya’da Çin ve Alman korkusu oluşturmuştur. Batı ve Asya’dan gelecek tehditleri Melbourne’deki bir lider şu şekilde dile getirmiştir: “Pasifik adalarının tehlikeli komşularımızın eline geçmesine izin veremeyiz. Sadece bizim için tehlikeli olabilecek Avrupalı güçler değil, aynı zamanda Çin ve Malaylı yerleşimcilerde tehlike oluşturabilecekler. Bir Çinli ülkemize gelirse, Çin işgalinin zeminini de hazırlayabilir” diyerek, sadece Çinli göçmenleri değil, Avrupalı güçleri de (Almanya, Fransa) tehdit olarak algıladığını dile getirmiştir. Gerçektende Almanya’nın Yeni Gine’de bir Alman kolonisi kurma ve Alman emperyalizminin Pasifik’te bir üs elde etme fikri, hem İngiltere’yi hem de Avustralya’yı telaşa düşürmüştür. Böylece Avustralya’nın Pasifik’te öneminin artmasıyla İngiltere daha önce o kadar önem göstermediği ilgiyi, bölgeye vermeye başlamıştır. Bu nedenle İngiltere, Çinli göçmenlerin Avustralya’ya girmemesi ve Avustralya ile ticari, güvenlik bağlarının geliştirilmesi yönünde önceliklerini ortaya koymuştur. Avustralya’da kurulan İngiltere destekli sivil toplum kuruluşları, eyaletlerin genel-valileri (Britanya kökenli-merkezden atanan) ve Avustralya eyalet başkanlarının İngiltere destekli politikalara açık olması, Almanya ve Çin korkusuna dayalı bölgedeki İngiliz politikalarını açıklamaktadır.⁹⁵

⁹⁴ Andrews, **A.g.e.**, s.36.

⁹⁵ Benjamin Mountford, **Britain, China and Colonial Australia**, Oxford University Press, Oxford, 2016, s.78.

Sonuç olarak, I.Dünya Savaşı öncesi Avustralya dış dinamiklerinin oluşturduğu korku çemberi, Avustralya'nın dış politikasına, askerî politikasına, iç siyasetine hattâ idari yapısına dahi yansımış, bir nevi Avustralya toplumsal yapısı ve kurumlarında domino etkisi yaratmıştır. Diğer yandan Avustralya-İngiltere ilişkileri, Avustralya jeopolitiği ve dış dinamikler açısından değerlendirildiğinde, savaş öncesi Avustralya'nın İngiltere bağımlılığını artırmıştır.

2.4. Avustralya'nın Toplumsal Yapısı

Avustralya'nın coğrafyası, jeopolitiği, idari yapısı her ne kadar toplumu biçimlendirmiş olsa da din, dil, etnik grup, göçmen, kentli-köylü, genç-yaşlı gibi toplumun içyapısı da dönemin şartlarında ülkenin sosyo-psikolojisini anlamamız açısından bize yardımcı olacaktır.

Bu açıdan toplumun iç dinamiklerini esas alan nüfus verilerini değerlendirmemiz gerekmektedir. Avustralya'da ilk düzenli nüfus sayımı, 1828 Kasım'ında Yeni Güney Galler'de yapılmıştır. Moreton Koyu (şimdi Queensland), bu nüfus sayımına henüz Yeni Güney Galler'den ayrı bir eyalet olarak ayrılmadıkları için dâhildir. Van Diemen's Land (şimdi Tazmania) 1825 yılında ayrı bir koloni olarak ayrıldığı için dâhil değildir. 1828 nüfus sayımının özellikleri ve kıstasları İngiltere'den alınmış ve yaş, isim ve yerleşimcilerin hayat şartları göz önüne alınarak yapılmıştır.⁹⁶ Ancak nüfus sayımının diğer eyaletlerde düzenli yapılmaması, eyaletlerin birbirinden ayrılmaması ve hiç yapılmamış olması gibi nedenlerden dolayı, Avustralya'nın nüfusu hakkında 1881 yılına kadar doğru ve istikrarlı istatistiklere ulaşamamıştır.

Bununla birlikte Anglo-Sakson kolonilerinin Avustralya'yı ele geçirme, ilk devamlı yerleşim, ayrı bir koloni olarak oluşma ve ilk nüfus sayım tarihleri şöyledir:

⁹⁶ Knibbs, A.g.i., s.s.28-36-42.

Tablo-1

Koloni	Toprakları Ele Geçirme Tarihi	İlk Devamlı Yerleşimlerin Kurulması Tarihi	Ayrı Bir Koloni Olarak Oluşturulma Tarihi	İlk Nüfus Sayımı
Yeni Güney Galler	1770	1788	1786	1828
Tazmanya	1788	1803	1825	1841*
Güney Avustralya	1788	1836	1834	1844
Victoria	1770	1834	1851	1854*
Queensland	1770	1824	1859	1861*
Batı Avustralya	1829	1829	1829	1848

*Önce Yeni Güney Galler'in içerisinde yer almaktaydı⁹⁷.

18 Haziran 1906'da George Handley Knibbs, sayım ve istatistik bürosunun başına getirilmesine rağmen, ilk nüfus sayımı 3 Nisan 1911'de gerçekleşmiştir⁹⁸. Knibbs, 1911 nüfus sayımı istatistiklerini verirken aynı zamanda tahmini bazı rakamları da zikretmektedir. 1788 yılında ilk donanma (First Fleet) Avustralya'ya demir attığında, gemideki toplam rakamı 1035 kişi olarak zikrederken, 1825 yılının sonuna kadar Tazmanya dâhil Avustralya'nın tahmini nüfusunu, 52.505 kişi olarak ifade etmiştir. 1881 ve 1911 yılları arasında (1881,1886,1891,1901,1911) yapılan nüfus sayımlarına göre; (Aborjinler hariç) Avustralya nüfusu; 1881'de 2.250.194, 1891'de 3.174.392, 1901'de 3.773.801, 1911'de 4.455.005'dir. 1891, 1901 ve 1911 nüfus sayımlarının ayrı bir özelliği ise İngiltere ile aynı tarihlerde nüfus sayımı yapılmış olmasıdır⁹⁹. Bununla birlikte Avustralya'da yapılan 3 Nisan 1911 nüfus sayımının en önemli özelliği, savaş öncesi pek çok veriyi¹⁰⁰ bize sağlıyor olmasıdır. Buradan hareketle, Avustralya'nın savaş döneminde sosyolojik ve tarihsel analizini yapmamızı sağlayacak olması da istatistikleri önemli kılmaktadır.

⁹⁷Knibbs, **A.g.i.**, s.s.27-41.

⁹⁸ <https://primeministers.moadoph.gov.au/prime-ministers/alfred-deakin> (Erişimi Tarihi: 28.05.2017).

⁹⁹ Knibbs, **A.g.i.**, s.36-44. 1901 nüfus sayımında Avustralya nüfusu; 3.703.881, 1911 nüfus sayımına göre; Avustralya nüfusu 4.455.005'dir. **Census of the Commonwealth of Australia, 1911**, Vol.1., s.s.80-85.

¹⁰⁰ 1911 nüfus sayımında yer verilen bazı önemli detaylar şu şekildedir: Adı, mesleği, dini, milliyeti-ırkı, eğitimi, doğum yeri, çocuk sayısı, evlilik durumu, doğum tarihi, cinsiyeti vb. Tablo-21: 3 Nisan 1911 Avustralya nüfus sayımı ev halkı kartı. Knibbs, **A.g.i.**, s.64.

1901 nüfus sayımında Avustralya'nın nüfusu; 3.773.801'dir. Nüfusun 2.908.303'ü Avustralya vatandaşı, 865.498'i yabancı uyrukludur. Yabancı uyruklular içerisinde Büyük Britanya kökenlilerin sayısı oldukça fazla olmakla birlikte, 393.321'i İngiltere ve Galler, 101.753'i İskoçya, 184.085'i İrlanda vatandaşıdır. 1901 yılında, 38.352'i Almanya, 3358'i Rusya, 29.907'i Çin, 3593'i Japonya vatandaşı olmak üzere diğer devletlerin uyruğuna sahip pek çok yabancı vatandaş Avustralya'da yaşamaktadır. 1911 nüfus sayımında Avustralya'nın nüfusu; 4.455.005'dir¹⁰¹. Nüfusun 3.667.670'i Avustralya vatandaşı, 787.335'i yabancı uyrukludur. Yabancı uyruklular içerisinde Büyük Britanya kökenlilerin sayısı oldukça fazla olmakla birlikte, 346.030'u İngiltere ve 12.175'i Galler, 93.083'ü İskoçya, 139.434'ü İrlanda vatandaşıdır. 1911 nüfus sayımına göre; 32.990'ı Almanya, 322'si Türk, 4456'sı Rusya, 20.775'i Çin, 3474'ü Japonya vatandaşı olmak üzere diğer devletlerin uyruğuna sahip pek çok yabancı vatandaş Avustralya'da yaşamaktadır. 1921 nüfus sayımında Avustralya'nın nüfusu; 5.435.734'dir. Nüfusun 4.581.663'ü Avustralya vatandaşı, 854.071'i yabancı uyrukludur. 446.124'ü İngiltere, 22.396'ı Almanya ve 15.224'ü Çin uyrukludur.

1901 yılında Avustralya'nın toplam erkek nüfusu; 1.977.928'dir. Kadın nüfus ise 1.795.873'dür. 1911 yılında erkek nüfus; 2.313.035, kadın nüfus; 2.141.979'dur. 1921 yılında erkek nüfus; 2.762.870, kadın nüfus; 2.672.864'dür¹⁰². 1901 yılı ile 1911 yılları arasında 681.204 kişi nüfus artışı olurken, yabancı uyruklu Avustralya'da yaşayanların sayısında 78.163 kişi azalmıştır. Genel manada, tüm göçmen sayısında bir azalma göze çarpmasına rağmen, Alman ve Çin düşmanlığının arttığı bu dönemde Alman vatandaşı 5362, Çin vatandaşı 9132 kişi azalmıştır. Göçmenlerin sayısında azalmanın nedeni, 1901 yılında bağımsızlığının getirdiği Beyaz Avustralya Irkçı Politikası'nın göçmenler üzerindeki tesiri olarak yorumlanabilir. Beyaz Avustralya Politikası'nın bir sonucu da, tüm bahse konu istatistikî verilerde Aborjin nüfus sayımının yapılmamış olmasıdır. 1911-1921

¹⁰¹ 31 Mart 1901- 3 Nisan 1911 nüfus sayımı ve sonuçları hakkında. 1901 nüfus sayımı; 3.773.801(Erkek: 1.977.928, Kadın: 1.795.873), 1911 nüfus sayımı; 4.455.005 (Erkek: 2.313.035, Kadın: 2.141.979). **Census of the Commonwealth of Australia, 1911**, Vol.1., s.s.80-85. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 8.7, 8.8.,8.9, Population(a), sex and country of birth, states and territories, 1901 Census. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

¹⁰² Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 8.7, 8.8.,8.9, Population(a), Sex And Country Of Birth, States And Territories, 1901 Census. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

yılları arasında Avustralya nüfusu 980.729 kişi artarken, yabancı uyruklu Avustralya'da yaşayanların sayısında da tekrar artış yaşanmış olup, yabancı uyruklu Avustralya'da yaşayan sayısı 66.736 kişi artmıştır. 1911-1921 yılları arasında Avustralya'da yaşayan 10.594 Alman uyruklu vatandaş sayısı azalmıştır. Bu durumun savaş süresince ve savaştan sonra Alman düşmanlığının Alman göçmenler üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir. Aynı etki 1911-1921 yılları arasında 5.551 Çinli göçmen sayısında azalma ile Çin vatandaşları üzerinde de görülmüştür. 1901-1921 yılları arasında 15.956 Alman göçmen sayısında azalma göze çarparken, 14.683 Çinli göçmen Avustralya'dan ayrıldığı ya da ayrılmaya zorlandığı göze çarpmaktadır. Avustralya'da yaşayan Alman ve Çin vatandaşlarının sayısında, 1901-1921 yılları arasında göçmen sayısının yarı yarıya azaldığı dikkat çekicidir. 1901 yılı Beyaz Avustralya Politikası'nın bir sonucu olarak toplum heterojen yapıdan hızla homojenleşmiştir.

Avustralya'da 1901 ve 1921 yılları arasında yapılan nüfus sayımında erkeklerin nüfusu, kadınların nüfusuna oranla fazladır. Erkeklerin bu sayısal üstünlüğü, 1901 yılında 192.055, 1911 yılında 171.056, 1921 yılında 90.006'dır. I.Dünya Savaşı'nda cephede savaşanların büyük bir çoğunluğunun erkek olması nedeniyle, savaşta ölenlerinde erkek nüfus olacağı göz önüne alındığında, erkek nüfus sayısı azaldığı değerlendirilmektedir. 1921 yılında erkek nüfusu, her ne kadar kadın nüfusundan fazla olsa da erkek-kadın nüfusu, 1921 sayımında diğer yıllara oranla sayıca birbirine yaklaşmıştır. Avustralya'da yaşayan İngiliz vatandaş sayısı, 1911 yılında her ne kadar 1901 yılına oranla kıyaslandığında azalma göze çarpsa da, 1921 yılında 100.094 kişi kadar İngiltere vatandaşı sayısında artış görülmüştür. 1901-1921 yılları arasında da Avustralya'da yaşayan İrlanda vatandaşlarının sayısında keskin bir iniş gözlemlenmiştir. 1901 yılında Avustralya'da yaşayan İrlanda vatandaşlarının sayısı 184.085 iken, 1921 yılında 105.033'e¹⁰³ inmiştir. Avustralya'da 79.052 İrlanda vatandaşı sayısının azalmasının temel nedeni, B.Britanya'nın Ada'da İrlanda'ya I.Dünya Savaşı boyunca takındığı tutum olabileceği değerlendirilmektedir.

¹⁰³ Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 8.7,8.9, Population (a), sex and country of birth, states and territories, 1901 Census. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

Avustralya İstatistik Bürosu'nun nüfus rakamların göre; 1914 yılında erkek nüfus 2.577.576, kadın nüfusu 2.394.202 ve toplam ülke nüfusu 4.971.778'dir. 1915 yılında erkek nüfus; 2.528.076, kadın nüfus; 2.441.381 ve toplam ülke nüfusu; 4.969.457'dir. 1916 yılında erkek nüfus; 2.437.345, kadın nüfus; 2.480.604 ve toplam ülke nüfusu; 4.917.949'dir. 1917 yılında erkek nüfus; 2.458.935, kadın nüfus; 2.523.128 ve toplam ülke nüfusu; 4.982.063'dir. 1918 yılında erkek nüfus; 2.516.527, kadın nüfus; 2.564.385 ve toplam ülke nüfusu; 5.080.912'dir. Bu verilere göre, 1914 yılında bir önceki yıla göre (1913) erkek nüfus artışı; 22.645¹⁰⁴, kadın nüfus artışı; 55.392 ve toplam nüfus artışı; 78.037 kişidir. 1915 yılında bir önceki yıla göre erkek nüfus azalışı olmuştur (-49.500), kadın nüfus artışı; 47.179 ve toplam nüfus azalışı; (-2321)'dir. 1916 yılında bir önceki yıla göre erkek nüfus azalışı olmuştur (-90.731), kadın nüfus artışı; 39.223 ve toplam nüfus azalışı; (-51.508)'dir. 1917 yılında bir önceki yıla göre erkek nüfus artışı; 21.590 olmuştur, kadın nüfus artışı; 42.524 ve toplam nüfus artışı; 64.114 kişidir. 1918 yılında bir önceki yıla göre erkek nüfus artışı; 57.592 olmuştur, kadın nüfus artışı; 41.257 ve toplam nüfus artışı; 98.849'dır¹⁰⁵. Avustralya'nın 1914-1918 nüfus verileri ışığında, 1915 yılında aktif olarak I.Dünya Savaş'ına katıldığı dönemde erkek nüfusunda gözle görülür bir azalış olmuştur. 1916 yılında erkek nüfusunda azalma, savaş dönemi içerisinde en fazla rakama ulaşmıştır. 1917 ve 1918 yıllarında erkek nüfusu tekrar artışa geçmiştir. 1914-1918 yılları arasında kadın nüfusunda artış normal seyrinde devam etmiştir. Toplam nüfus verilerine göre, 1915 yılında toplam nüfus bir önceki yıla oranla azalmıştır. 1916 yılında toplam nüfus, savaş dönemi içerisinde en düşük rakama düşmüştür. 1917 yılında tekrar toplam nüfus artışı olurken, 1918 yılında Avustralya toplam nüfusu artarak 5.080.912 sayısına ulaşmıştır.

¹⁰⁴ 1911 yılında erkek nüfus artışı; 85.924, 1912 yılında 95.998, 1913 yılında 76.701'dir. 1914 yılında erkek nüfus artışı; 22.645'dir. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 1.5 Annual Population growth (no) by Sex, States And Territories, Year Ended 31 December, 1789 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017). Bu verilere göre savaş'ın başladığı 1914 yılında erkek nüfus oranı bir önceki yıllara göre hızla bir düşüş göstermiştir.

¹⁰⁵ Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 1.1 Population by Sex, States And Territories, 31 December, 1788 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

Tablo-2

Erkek Yaş Aralığı	1901 Nüfus Sayımı	1911 Nüfus Sayımı	1921 Nüfus Sayımı
15-19	189434	226831	237800
20-24	174644	228179	220100
25-29	163029	199922	224700
30-34	156062	171119	227100
35-39	152163	151872	198900
40-44	126135	144867	170600
45-49	88833	133079	146300
Toplam (15-49)	1.050.300	1.255.869	1.425.500

Tablo-3

Kız Yaş Aralığı	1901 Nüfus Sayımı	1911 Nüfus Sayımı	1921 Nüfus Sayımı
15-19	188681	221705	232800
20-24	176349	218091	230000
25-29	157515	188454	237300
30-34	136009	159841	221100
35-39	120547	139560	191300
40-44	95055	124651	161900
45-49	66176	108537	137300
Toplam (15-49)	940.332	1.160.839	1.411.700

Yukarıdaki istatistikî veriler (Tablo-2, Tablo-3); 1901, 1911, 1921 yılları arasında Avustralya’da yapılan nüfus sayımlarının erkek ve kadın 15-19, 45-49 yaş aralıklarında yer alan nüfus rakamlarını ifade etmektedir¹⁰⁶. 1912 yılı tahmini yetişkin nüfus rakamları;

¹⁰⁶ Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 2.1 Population(a), age and sex, Australia(b) 30 June, 1901 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

1.410.400 erkek, 1.244.900 kadın olmak üzere toplamda 2.655.300'dür¹⁰⁷. Bu kayıtlara ilaveten, 1911 nüfus sayımında *1903 Savunma Yasasının 123. Bölümü'ne* göre; askerlik çağı olarak 12-26 yaş aralığı verilmişse de bu kanun çerçevesinde 12-14 (Acemi Askerî Öğrenci/Junior Cadets) yaş aralığında ve 14-18 (Kıdemli Askerî Öğrenci/Senior Cadets) yaş aralığındakilerin askerî öğrenci olabileceği, 18-26 (Vatandaş Kuvvetleri/Citizen Forces) yaş aralığındakilerin asker olabileceği hakkında çıkarılmış kanundur. 1911 nüfus sayımı kayıtlarına göre; 12-25 erkek nüfus oranı 632.961'dir ve ülkenin toplam erkek nüfusa oranı %27.37'dir. 18-59 yaş aralığında askeri görevde bulunması muhtemel toplam erkek sayısı, 1.311.618'dir ve toplam erkek nüfusuna oranı %56.71'dir¹⁰⁸. Bu sayısal veriler ışığında, 1901-1921 yılları arasında erkek ve kadın nüfus sayısında düzenli bir artış görülmüştür. Bu yıllar arasında erkek nüfus, kadın nüfusa oranla sayıca üstündür. Ancak savaşın erkek nüfus üzerinde olumsuz etkisi nedeniyle, 1921 yılında erkek nüfus ile kadın nüfus arasında sayısal üstünlük oldukça daralmıştır. 1921 yılında erkek nüfus, kadın nüfustan 13.800 kişi kadar fazladır. 1911 yılında 1.255.869 kişi erkek nüfusu varken, bu rakam savaş sonrası 1.425.500'e ulaşarak, 169.631 kişi erkek sayısında artış görülmüştür. I.Dünya Savaşı açısından değerlendirildiğinde, 1911 yılında savaşacak erkek sayısı 1.311.618 ve toplam erkek nüfusuna oranı %56,71'dir. Bu verilere göre; erkek nüfusun %43,29'u çocuk (17 yaş ve altı) ya da yaşlı kategorisinde sayılan (60 yaş ve üstü)'dür. Aşağı yukarı toplam erkek nüfusun %50'inden fazla savaşabilecek kategoriye girmektedir ki, bu sayı 1.311.618'e tekabül etmekle birlikte, 1915 yılında bu sayı tahmini olarak daha da yükseldiği değerlendirilmektedir. Bu sayısal ifadelerle göre; toplam nüfusun tüm yaş grubu erkek ve kadın sayısını içermemesinden dolayı (15-49 yaş grubu temel alınmıştır), toplam erkek ve kadın nüfus ile karıştırılmamalıdır. 15-49 yaş grubunun temel alınmasının sebebi, savaşta aktif görevde bulunanların kıyaslanması noktasında değerlendirilmelidir.

Aşağıda tablo-4'deki veriler, 1911 ve 1921 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarını vermektedir. Bu tabloya göre; eyaletlerin kırsal ve kentsel nüfusların rakamlarını ve yüzde oranlarını toplam nüfus sayıları ve oranlarıyla vermektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ *Census of the Commonwealth of Australia, 1911*, Vol.1., s.103.

¹⁰⁸ *A.g.i.*, s.109.

¹⁰⁹ Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 3.3 Population(a), Urban And Rural, States And Territories 30 June(c) 30 June, 1901 to2011. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

Avustralya'da 1911 yılında yapılan nüfus sayımında toplam 4.455.005 kişi olan nüfusun, 2.560.766'sı kentlerde, 1.894.239'u kırsalda yaşamaktadır. 1911'de Avustralya'da toplam nüfusun %57,5 kentlerde, %42,5 kırsalda yaşamaktadır. 1921 yılında ise; 5.436.794 toplam nüfusun, 3.370.316'sı kentlerde, 2.066.478'i kırsalda yaşamaktadır. 1921'de Avustralya'da toplam nüfusun %68,0 kentlerde, %32,0 kırsalda yaşamaktadır. Kırsal/kentsel verilerin değerlendirmeye alınmasının temel nedeni, Avustralya toplumunun Bush kültüründen geldiği, Anzakların bu kültürden gelen kişilerden oluştuğu yönündeki ifadelerin, aşağıdaki veriler ışığında daha sıhhatli değerlendirmede yardımcı olacaktır. Kırsal yaşam şartlarının zorluğu nedeniyle daha cesur, fiziksel ve psikolojik olarak güçlü, dayanıklı gibi Bush kültürünün Bushmen'e kazandırdığı yeteneklerin, kırsaldan gelmesi sebebiyle Anzak askerinde de bulunduğu yönündeki ifadelerin değerlendirmesinde temel başvuru kaynağı olmuştur.

Avustralya'da savaştan önce kentlerde yaşayan nüfus %57,5'iken, savaştan sonra %68'e yükselmiştir. Bu durum, aynı oranda kırsal nüfusun, ters oran ile savaştan sonra kırsaldaki nüfusun azalmasına (%32) neden olmuştur. Sonuç olarak, Avustralya'da savaş; kentsel nüfus üzerinde olumlu, kırsal nüfus üzerinde olumsuz etki göstermiştir. Bununla birlikte Avustralya'da kentler; iş, eğitim, haberleşme gibi imkânları daha fazla sunmaktadır ve yaşam standardını artırıcı faktörlere sahip olduğu söylenebilir.

1911 nüfus sayımına göre; savaş öncesi Avustralya'nın nüfusu 4.455.055'dir. Bu sayımın eyaletlere göre dağılımı şu şekildedir: 1.648.448 Yeni Güney Galler (New South Walles-Federal topraklarını da içeriyor), 1.315.551'i Victoria, 605.813'i Queensland, 411.868'i Güney Avustralya (South Australia-Kuzey topraklarını da içeriyor), 282.114'i Batı Avustralya (Western Australia), 191.211 Tazmanya (Tasmania)'dır¹¹⁰.

1911-1921 Yılları Nüfus Sayımına Göre Eyaletlerin Kentsel ve Kırsal Nüfus Rakamları ve Yüzde Oranları;

¹¹⁰ **Census of the Commonwealth...**, Vol.1., s.81.

Tablo-4

Eyalet	Kentsel/Kırsal	1911	1921
NSW	Kentsel	1.051.217	1.423.797
	Kırsal	595.517	675.966
Vic.	Kentsel	768.792	954.030
	Kırsal	546.759	577.499
Qld	Kentsel	265.578	393.848
	Kırsal	340.235	363.786
SA	Kentsel	226.126	298.282
	Kırsal	182.432	197.054
WA	Kentsel	158.462	197.428
	Kırsal	123.652	134.785
Tas.	Kentsel	89.637	101.533
	Kırsal	101.574	112.344
NT	Kentsel	944	1.398
	Kırsal	2.366	2.472
ACT(d)	Kentsel	0	0
	Kırsal	1.714	2.572
Toplam Nüfus	Kentsel	2.560.766	3.370.316
	Kırsal	1.894.239	2.066.478
Eyalet Nüfusunun Yüzde Oranı			
NSW	Kentsel	63,8	67,8
	Kırsal	36,2	32,2
Vic.	Kentsel	58,4	62,3
	Kırsal	41,6	37,7
Qld	Kentsel	43,8	52,0
	Kırsal	56,2	48,0
SA	Kentsel	55,4	60,2
	Kırsal	44,7	39,8
WA	Kentsel	56,2	59,4

	Kırsal	43,8	40,6
Tas.	Kentsel	46,9	47,5
	Kırsal	53,1	52,5
NT	Kentsel	28,5	36,1
	Kırsal	71,5	63,9
ACT	Kentsel	0,0	0,0
	Kırsal	100,0	100,0
Toplam (%)	Kentsel	57,5	62,0
	Kırsal	42,5	38,0

Bu sayısal verilere ilaveten, savaş öncesi 1911 yılında yapılan nüfus sayımına göre; 15-59 yaş aralığında erkek-kadın toplam nüfusun şehirlerde yaşayanların sayısı 1.043.393'dür¹¹¹.

Tablo-5

Eyaletler	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
NSW	670	26775	53037	26828	593	-20138	-40632	485	1003	54593
Vic.	7681	20675	23453	12367	53	-29929	-37528	-6081	3765	53541
Qld	10746	13667	3813	12110	4837	-9336	-19439	-3754	5362	22044
SA	7445	5511	5812	3692	-4868	-9015	-10927	-2092	3878	18326
WA	6312	11923	6344	8030	-4007	-11451	-15261	-5155	-928	14330
Tas.	-2782	-4388	-794	-7	-5071	-4977	-5519	-1206	1360	3906
NT	-160	-40	237	192	310	616	230	131	-194	-115
ACT(d)		256	-10	15	-73	-160	339	-150	85	-322
Toplam	29912	74379	91892	63277	-8226	-84410	-128737	-17822	2335	16630
									9	3

¹¹¹ Census of the Commonwealth..., Vol.1., s.110.

Yukarıdaki tablo-5’de Avustralya’da eyaletlerin 1910-1919 yılları arasında, eyaletler arası ve denizaşırı göç rakamlarını gösterir verileridir. Avustralya’da 1914 yılı verilerine göre; 111.086 kişi Avustralya’ya giriş yapmış, 119.861 kişi toplamda ayrılmıştır. Böylece 1914 yılında 8075 kişi ülkeden ayrılmıştır ¹¹². Avustralya’dan savaş döneminde ayrılmalar zirve yapmıştır. Bilhassa Avustralya’nın savaşa katıldığı 1915 yılında bu rakam tablo-5’e göre; 84.410, 1916 yılında 128.837, 1917’de 17.800’e ulaşmıştır. Savaşın son yılında (1918) ayrılma olmamış, gelenlerin sayısında 23.359, 1919 yılında ise; 166.303 kişi artmıştır. İlk olarak, Avustralya’dan ayrılmaların en açık nedeni, İngiltere’nin kendi kolonilerine savaşa birlikte katılmaları yönünde çağrı yapması ve askere alımlardır. İkinci olarak, Avustralya’dan ayrılmaların diğer bir nedeni, savaş öncesi ve süresince Avustralya’da göçmen statüsünde bulunan, bilhassa Avustralya’nın kendisine tehdit olarak gördüğü Alman ve Çin nüfusun ülkeden zorunlu ayrılışları da bu sayının artmasında önemli bir etkidir. 1901 yılından itibaren hükümet politikasının Beyaz Avustralya ¹¹³ idealinde şekillenmesi ve baskı aracı hâline gelmesi, savaş yıllarında fikrin radikalleşerek toplum üzerinde etkisini artırması, bu önemli nüfus azalması ve ülkeden ayrılmaları ifade etmektedir. 1911 yılında yapılan nüfus sayımı, 1901 ve 1921 nüfus sayımları ile karşılaştırıldığında özellikle Avustralya da yaşayan yabancı kökenli nüfusun ülkeden ayrılmasına savaş, toplumsal huzursuzluk ve baskıların neden olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Britanya kökenliler dışında yabancı nüfusun büyük bir kısmını oluşturan Alman ve Çin nüfusun yarı yarıya azalması, savaş ve ırkçı politikanın doğal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte savaş’ın yaklaştığı yıllarda ve savaş süresince -Britanyalılar dâhil- Avustralya’da yaşayan göçmen sayısında azalmalar dikkat çekicidir. Bu tablo-5’in değerlendirilmesin de göz önüne alınacak bir diğer husus ise rakamların

¹¹² Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 7.5 Net Interstate and Overseas Migration, States And Territories, Year Ended 31 December, 1860 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017). Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 9.4 Net Interstate and Overseas Migration, States And Territories, Year Ended 31 December, 1860 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

¹¹³ Avustralya’nın beyaz nüfusu (Avrupa kökenli), 1901’de yaklaşık 3.8 milyondur ve %96.1’ini Avustralya doğumlu ve İngilizce konuşanlar oluşturmaktadır. Avustralya, 1901 yılında federasyon olduktan sonra Beyaz Avustralya Politikası’nın etkisiyle, Çinli ve diğer Avrupa dışı nüfusu sınırlandırmıştır. 1947 nüfus sayımına göre; 7 milyon civarında olan Avustralya nüfusunun % 97,7’si ya Avustralya doğumlu ya da Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve İrlandalıdır. David Philip Richards, **National Identity in Multicultural Societies: The Political Use of National Identity in Australia 1996-2007**, Thesis Master of Arts History, Political Culture & National Identities, Universitet Leiden, s.44

sadece ülkeden- denizaşırı- ayrılmaları değil, aynı zamanda eyaletler arası göç rakamlarını da veriyor olmasıdır. Ancak tablo-5’de, ayrılış ve ülkeye girişlerin eyaletler arası mı? Yoksa denizaşırı bir göç mü? olduğu yönünde ayrıntılı bir bilgi sunmaması, konunun sağlıklı değerlendirilmesinde bir eksiklik yaratmaktadır. Tablo-5 verilerinin bir diğer eksikliği ise ülkeden ya da eyaletten ayrılmaların Avustralyalı mı? Yoksa Avustralya’da yaşayan göçmen nüfusun mu? olduğu yönünde bilgi sunmamasıdır. Ancak elde ki veriler ışığında; savaş dönemi, öncesi ve sonrası hakkında genel bir değerlendirme yapılabilmektedir.

1911 nüfus sayımına göre; 4.455.005 nüfusun; 4.386.584’ü Hıristiyan, 42.609’u Hıristiyan dışı bir inanca inanmaktadır. 15.208’i dini inancını belirtmemiş, 10.584’ü ise inançsız olduğunu beyan etmiştir. 4.386.584 Hıristiyan nüfusun, 1.755.473’ü İngiliz Kilisesi’ne bağlı, pek çok ayrıntılı dini mezhep belirtilse de 1.022.656’ı Roma Katolik Kilisesi’ne bağlı, 573.073’ü Prebiteryan Kilisesi’ne, 563.550’i Metodist inanca sahip olmakla birlikte, geriye kalan Hıristiyan nüfus da diğer mezheplere göre dağılmıştır. Hıristiyan dışı inançlarda; Yahudiler 17.837, Konfüçyüs’e inanan 6663, Müslüman 4971, Budist 4187’dir¹¹⁴. Sonuç olarak Avustralya nüfusunun büyük bir çoğunluğu, Hıristiyan inanca sahiptir.

1911 nüfus sayımına göre; 4.455.005 nüfusun; kadın-erkek karışık toplam nüfusun 3.736.190’ı İngilizce dilinde okuyup yazabiliyorken, 15.524 İngilizce dilini sadece okuyabiliyor. 30.061’i sadece başka bir yabancı dilde okuyup yazabiliyorken, 3075’i başka bir dilde sadece okuyabiliyor, 670.155’i okuryazar değildir¹¹⁵. 1911 Avustralya nüfus sayımına göre; nüfusun büyük bir çoğunluğu okuryazardır.

1911 nüfus sayımına göre; Avustralya’da yaşayanların 37.789’u Avrupa dışı bir ırktan gelmektedir. 21.856 Çinli’nin 21.140 kişisi erkek (%97’i), 3281 Japon’un 3257’i erkek (%99’u), 3201 Hintlinin 3127’i erkek (%98), 1297 Suriyelinin 894’ü erkek (%69’u), diğerleri Malay, Polenezya ve diğer ırklardan gelmektedir. 11.507’si Yeni Güney Galler’de, 6049’ı Victoria’da, 11.336’ı Queensland’da, 1079’ı Güney Avustralya’da, 5638’i Batı Avustralya’da, 541’i Tazmanya’da, 1612’i Kuzey topraklarda, 7’si Federal

¹¹⁴ *Census of the Commonwealth*, Vol.1., s.200.

¹¹⁵ *A.g.i.*, s.167.

topraklarda yaşamaktadır¹¹⁶. Avrupa dışı göçmenlerin %90'ının erkek nüfustan oluşması, gelen göçmenlerin geçici süreli çalışmak ve ülkelerine geri dönmek umuduyla gelenlerden oluştuğunu göstermektedir.

1911 nüfus sayımına göre; 4.455.005'inin, 2.313.035'i erkek, 2.141.970'i kadındır. Nüfusun eyaletlere göre dağılımı; 1646.734'ü Yeni Güney Galler'de, 1.315.551'i Victoria, 605.813'ü Queensland'da, 408.558'i Güney Galler'de, 282.114 Batı Avustralya, 191,211'i Tazmania'da, 3310 Kuzey ve 1714'ü federal topraklarda yaşamaktadır. 2.004.130'u ailesine geçindiren kimselerden oluşmaktadır. Ailesini geçindirenlerin (Aile Reisi'nin) 1.605.478'i erkek, 398.652'i kadındır. 2.450.875'i ailesine bağlı yaşamını sürdürmektedir ki, 707.557'i erkek, 1.743.318'i kadındır. Memur, ticaret, servis işleri, taşıma ve iletişim, endüstri, tarım ve madencilik gibi temel üretim sektörü, bağımsız çalışan ve hiçbir işi olmayıp bağımlı yaşayanlar olmak üzere, çalışma dağılımı yapılmıştır¹¹⁷.

1921 yılından sonra Avustralya nüfusunun artış oranı, devamlı yukarı seyretmiştir. 1921-1925 yılları arasında Avustralya nüfusu; 6.003.027, 1926-1930 yılları arasında 6.500.751, 1931-1935 yılları arasında 6.755.662, 1936-1940 yılları arasında 7.077.586, 1941-1945 yılları arasında 7.430.197, 1946-1950 yılları arasında 8.307.481'dir. 1930 Dünya Ekonomik Buhranı ve II. Dünya Savaşı yılları hariç, Avustralya nüfusu istikrarlı büyümesini sürdürmüştür. 1971 yılında 12.908.241 kişi sayısına ulaşmıştır¹¹⁸.

Demografik kayıtların, geçmişi anlama ve bazı çıkarımlarda bulunma da ne kadar önemli olduğu bir hakikattir. Bu nedenle Avustralya'da 1901-1911 ve 1921 nüfus sayımlarına, sosyolojik yapının anlaşılması ve değerlendirme de dikkate alınması açısından yer verilmiştir. Bu belirlemenin temelinde yatan neden, Avustralya'da bağımsızlığın ilânı (1901), hemen savaş öncesi (1911) ve sonrasında (1921) yapılmış nüfus sayımları ve sonuçlarının farklı kategorilerde ele alınmış arşiv belgelerinden oluşmasıdır. Diğer yandan, nüfus sayımları dönemin en ileri teknikleriyle profesyonel kişiler tarafından yapılmış olması, nüfus kayıtlarına burada yer verilmesinin bir başka nedenidir. Bu kayıtların başka kaynak ve arşiv belgeleriyle kıyaslanabilir olması ve pek çok kaynağın arşiv kaydı olarak

¹¹⁶Census of the Commonwealth, Vol.1., s.s.224-235.

¹¹⁷A.g.i., s.349-350.

¹¹⁸Demography 1971, Bulletin No.87, Australia Bureau of Statistics, Reference No 4.9, By J.P.O'Neill (Commonwealth Statistician), Canberra, 1974, s.6.

bu kaynaklara atıfta bulunması nedeniyle, nüfus verileriyle ilgili arşiv kaynakları kullanılmıştır. Tezin bu bölümünde, sadece 1901, 1911 ve 1921 kayıtları değil, 1914-1915-1916-1917-1918-1919 kayıtlarına da yer verilmiştir. Ancak bu kayıtlar her ne kadar güvenilirliğini teyit etmiş olsa da Avustralya'nın yerli nüfusuna dönemin politikası gereği, yer verilmemiş olması bir eksikliktir. Yine önemli bir hatırlatma olarak, 1901 ve 1911 yılları arasında yapılan bu iki nüfus sayımında da *Aborjin nüfus* (Full-blooded Aboriginal), nüfus sayımına dahil edilmemiş, ancak *yarı Aborjin* (half-caste Aboriginal) sayılan nüfus, nüfus sayımında kayıt altına alınmıştır¹¹⁹.

1911 yılında yapılan nüfus sayımıyla ilgili arşiv kaynağının, temel değerlendirme ve kıyaslamalarda daha sık kullanılması, Avustralya sosyolojik yapısının anlaşılması açısından önemlidir. Hemen savaş öncesi olması da Avustralya sosyal yapısını anlamamız açısından temel bir veri sunmaktadır. 1901 nüfus sayımı arşiv belgeleri, 1911'i ve savaş dönemini anlamamız açısından, 1921 nüfus sayım arşivi ise savaş sonrası toplumsal demografik değişimleri idrak etmemiz açısından önemli bir bilgi sunmaktadır.

3. I.DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYADA YAŞANAN GELİŞMELER VE AVUSTRALYA'YA YANSIMALARI

I.Dünya Savaşı öncesi dünyada ve özelde Avrupa'da savaşın temel argümanları olarak gösterebileceğimiz siyasi, askerî ve ekonomik önemli gelişmeler yaşanmıştır. I.Dünya Savaşı'nın başlamasında; *yükselen militarizm*, *yükselen emperyalizm*, *yükselen milliyetçilik* ve *bloklaşan ittifaklar* ana başlıklar olarak dikkat çekmiştir. Fransız İhtilâlî'yle yayılan fikirler, dünyayı etkileyen bir dizi önemli siyasi gelişmelere neden olmuştur. İhtilâlın sonucunda; özellikle milliyetçi fikirler gelişirken, imparatorluklar çözülmüş, birbirinden ayrışan bölgeler sorun alanları hâline gelmiştir. Balkanlar, herhâlde bu kaynaklı kazanın en iyi örneği sayılabilir. Uzunca bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kalmış Balkanlar, yayılan milliyetçi fikirlerin etkisiyle, bağımsız devlet olma yarışına girmiş milletler topluluğu gibi birer birer bağımsızlığını ilân etmiştir. Balkanlar, Avusturya ve

¹¹⁹ *Census of the Commonwealth...*, Vol.1., s.85.

Rusya'nın güç gösterisi sergilediği bir yer olmasının yanı sıra büyük devletlerin istihbarat faaliyetlerini yoğunlaştığı bir yer hâline gelmiştir. Bu alan, tıpkı bir hastalık gibi, Osmanlı Devleti'ni kemirirken güçsüzleştirmiş, diğer büyük devletlerin nüfuz alanını perçinlediği bir yapıya dönüşmüştür. Aslında I.Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan suikastın bu kaos alanından çıkmış olması, tesadüften öte zorunluluk gibi görünmüştür¹²⁰. Yeni bağımsızlığını kazanan ve kazanma heveslisi olan ve etnisitenin milliyetçi gayretleri, büyük devletlerin emperyalist amaçlarına hizmet ediyordu. Milliyetçi ve emperyalist amaçların içinden yükselen militarizm ve silahlanma yarışı, yeni ittifak ve bloklaşmaları zorunlu kılıyordu. Keskinleşen siyasi paradigma, diplomasi'nin yumuşak ve uzlaşıcı dilini yok ediyordu. Sonuç olarak, modernist felsefeyle harmanlanan Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı yeni fikirler, yeni sosyal ve siyasal müesseseler ortaya çıkarırken, milletlerin davranışlarını da yeni istikametler çiziyor, güç dengesi olarak tarif edebileceğimiz sistemin işleme ile sonun başlangıcı ortaya çıkıyordu.

Modernite, toplumu aşırılaştırmıştır. İçten gelen ve ağır yürüyen, sindirimi kolay ya da içselleştirilen yapılar yerine, yeni karışık sistemlerin hızlı bir şekilde hayatımıza girmesi, radikalleşmeyi kaçınılmaz kılmıştır. Her aşırılaşma kendi içinde rakibini de yaratmıştır. Dönüşüm, belirleyicilerinin farklı olması ve dışarıdan geliyor olması nedeniyle, radikalleşme doğal hâle gelmiştir. Daha önce tecrübe edilen ya da sindirimi kolay olmayan karışık bir sistematığın sizi hızla çevrelerken, sizi aynı zamanda çemberin dışında bırakması, bununla birlikte biraz da tehditkâr olması, yenedünya düzeninin yeniden inşa etme düşüncesinden kaynaklanıyordu. Bu nedenle yeni sistemin kurguladığı yapı; hızlı, tehditkâr, yıkıcı ve yerine yenisini hızla ikame etme durumu, eski ve yeni mücadelesini bu yüzyılda çok daha belirgin hâle getirmiştir.

Bu çemberin merkezinde olan Avrupa, 1789 Fransız İhtilali sonrası kendi içinde kronik hâle dönüşmüş din anlaşmazlıklarına bir yenisini daha ekleyerek milli, etnik düşmanlıklar olgusunu devletlerin ya da dönemin imparatorluklarının içerisine her an patlamaya hazır bir bombaya dönüştürmüştür. Eski hesapların (din savaşları, toprak-sınır

¹²⁰ Fransız İhtilali sonrası, milliyetçi hareketlerin önem kazanması, Almanya ve İtalya'nın milli birliğini tamamlaması, Avrupa Dengesi'ne yepyeni bir biçim vermekle kalmayıp, Balkanlardaki milli duyguları da kamçılama ve 1870'lerden sonra Balkanlar, Avrupa diplomasi'sinin faaliyet gösterdiği başlıca alanlardan biri olmuştur. 1908-1909 Bosna-Hersek Buhârânı ve 1912-1913 Balkan Savaşları'ndan sonra, 1914'de Birinci Dünya Savaşı da infilak ettirici kıvılcımını bu bölgeden almıştır. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s.99.

antlaşmazlıkları) tekrar gündeme getirilmesi, yeni bir hadise olmasa da yeni olguların (milli-etnik) içerisinde birleşmesi, durumu içinden çıkılmaz bir hâle sokmuştur. Yenilerin eskilerle karşılaşması, birbirinin üzerine çıkmaya çalışan fay hatları gibi çarpışmaları, büyük depremleri hatta sonrasında artçı depremleri beraberinde getirmiştir.

Siyasetin, ekonominin, teknolojinin tarihsel zirve yapmasıyla krizleri ilişkilendirmek, her zaman doğrusal bir bakış açısı sağlamasa da bu olgunun I.Dünya Savaşı'na giden süreci beslediği gerçeğini yadsıyamayız. Kissenger "Diplomasi" adlı eserinde "politik kıyamet günü makinesine" benzettiği I.Dünya Savaşını, toplam hataların aynı dönemde üst üste gelmesine dikkat çekmektedir. Hatta bu durumu Blaise Pascal'dan bir alıntıyla özetler: *Görmemizi önlemek için önümüze bir şey koyduktan sonra, dikkatsizce uçuruma doğru koştuk*¹²¹. Gerçektende I.Dünya Savaşı'nda, önce Avrupa ulusları sonra dünya gözlerini kapatıp hızla uçuruma doğru koşmuşlardır. Almanya'nın birliğini tamamlaması ve Bismarck Politikası'nın yerini, II. Wilhelm'in *Weltpolitik* (Dünya Politikası'nın)¹²² alması *güç dengesi sistemini*¹²³ değiştirmiştir. Almanya'nın en güçlü kara ordusunu oluşturma çabasına ek olarak, İngiltere'nin elinde bir güç olarak kullandığı donanma gücünü de elde etme amacıyla girişimlerde bulunan Almanya'nın tutumuna karşı,

¹²¹ Henry Kissenger, **Diplomasi**, Çeviren: İbrahim H. Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, 2004, İstanbul, s.163.

¹²² *Weltpolitik (Dünya Politikası)*, II. Wilhelm ile birlikte başlayan, Almanya'nın büyük devlet olabilmesi için sömürgecilik yarışına katılarak, münasebetlerin dünya çapında yapılmasını ifade eden Alman Politikası'dır. Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt:1-2 (1914-1995)**, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkim Yayınevi, İstanbul, s.37.

¹²³ *Güç Dengesi Sistemi 'Balance of Power' (İnternational) System*; Güç dengesi, en güçlü olan ya da saldırı gücü en yüksek olan devletin, diğer devletlerin aralarında yaptıkları ittifaklarla dengelenmesidir. Chicago Üniversitesinde Siyaset Bilimi Profesörü olan Morton A. Kaplan'ın, sistem kavramı ve sistem teorisini temel alarak uluslararası sistem teorisi kapsamında uluslararası siyasal sistemler başlığı altında, uluslararası sistem modeli geliştirmiştir. Uluslararası sistem modeli geliştirilirken, genellikle tarihsel bir yaklaşım belirlemekle beraber, devletlerin sayıları, yapıları, örgütleniş biçimleri, davranış kuralları ve ilişkileri gibi faktörleri dikkate alarak, farklı sistem modelleri geliştirilmiştir. Morton A. Kaplan'ın altı uluslararası sistem modelinden ilki olan *Güç Dengesi Sistemi*, XVIII ve XIX.yy., kısmen de XX.yy.da Avrupa'da yaşanan klasik güç dengesi sisteminden yola çıkılarak geliştirmiştir. Güç dengesi sistemi, sayıları en az beş olması gereken ve güçlerinin eşit olduğu varsayılan ulusal devletlerden oluşmaktadır. Sistem içindeki hiçbir koalisyonun ya da devletin, sistemin yıkılmasına yol açacak hegemonya kurmasına müsaade etmez. Diğer yandan, ittifaklar geçici amaçlar için yapıldığından, kısa sürelidir, amaç gerçekleşince bloklar dağılır. Devletler bu nedenle istikrarlı bloklar oluşturamaz. Ayrıca, devletlerarasında ideolojiye dayalı ittifaklar görülmez. Güç dengesi sisteminde, milli rol kültürel olarak en önemli rol olarak tanımlanır. Kural dışı hareket eden devletlerin artması, uluslararası örgütlenmelerin gelişmesi ve uluslararası ideolojilerin ortaya çıkması, güç dengesi sisteminin yıkılmasına neden olur. Bezen Balamir Coşkun, Tolga Öztürk, Burak Gülboy, Vd., "Güç Dengesi Teorisi ve Çanakkale Savaşı", *Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı* içinde, **Röle Akademik Yayıncılık**, İstanbul, 2015, s.40, , Morton A. Kaplan, **System and Process in İnternational Politics**, ECPR Press, Colchester, UK, 2005, s.s.4-35-38-44-68-110-111-119.

bütün dünya bu kâbustan kurtulmak için bir araya gelmeye zorlanmıştır. Artık İngiltere'nin kıta Avrupa'sına karşı yürüttüğü “şahane yalnızlık politikası” iş göremez hâle gelmiştir. Kıta Avrupa'sının kendi arasında çekişmelerine karışmamayı düstur edinen ve uzak durmayı öğütleyen bu politika, modern teknolojinin devreye girdiği ve değişim hızını artırdığı küreselleşen dünyada, kitlesel seferberlik ve silahlanma yarışı, güvenliği şiddetli bir biçimde tehdit ederken diplomasi ve barış alanlarını işlevsiz hâle getirmiştir. Bu nedenlerden ötürü İngiltere, bir ada devleti olarak mükemmel bir yalnızlık yaşayamazdı. I.Dünya Savaşı'na giden süreçte, kısa süreliğine *antant tipi*¹²⁴ anlaşmalar politikası artık devam edemezdi. Almanya'nın, pervasız kabadayılığa ve korkutmaya dayalı dış siyaseti, tıpkı Rusya gibi, doğaları itibariyle her türlü ölçülü olmaktan uzaktı. İngiltere, artık şahane yalnızlık politikasını sorgulamaya başladı. Bu durum, başta İngiltere'yi *Entente Cordiale*¹²⁵ antlaşmasıyla ezeli düşmanı Fransa'ya, hatta Fransa'yı Rusya'ya¹²⁶, İngiltere'yi de Rusya'ya¹²⁷ yakınlaştırdı. Bilhassa, George Kennan'ın sonradan “kader ittifakı” dediği Fransa ile Rusya arasındaki 1891 antantı ve müteakiben 1894 askerî antlaşması, Avrupa'nın savaşa doğru koşmasında kırılma noktası olmuştur¹²⁸. İngiltere-Fransa, İngiltere-Rusya ve Fransa-Rusya anlaşmalarının temelinde, yükselen Alman

¹²⁴ 150 yıldan beri Büyük Britanya kendisini, sonu belli olmayan bir askerî ittifakla bağlamayı reddetmiştir. Antant tipi anlaşmalar ise İngiltere'nin en çok başvurduğu yoldu: tanımlanabilir, açıkça belirtilen tehlikelere karşı sınırlı askerî ittifaklar veya çıkarların birbirine paralel olduğu konularda diplomatik işbirliği yapmaktır. Antant tipi düzenlemeler, ortak hareket etmek için hukuki yükümlülük oluşturmayan, ancak moral ve psikolojik bağlantılar ve kriz halinde müşterek hareket için varsayım yaratan düzenlemelerdir. Kissenger, *A.g.e.*, s.176-177.

¹²⁵ *Entente Cordiale (Samimi Antlaşma)*; 1904 yılında Fransa-İngiltere arasında yapılan bir dostluk antlaşmasıdır. Bu antlaşmanın önemi, uzun yıllardır süren İngiliz-Fransız çatışmalı süreci sonlandırıyor ve çok sıkı ilişkiler dönemi başlıyordu. 1904 yılından başlayan bu dostluk süreci, 1960 yılında De Gaulle'nin NATO'nun askerî kanadından çıkmasına kadar samimi vaziyette devam etmiş, sonrasında da bir çatışma vaziyetine dönüşmemiştir. Bu antlaşma ile Fransa, İngiltere ile girdiği sömürgecilik mücadelesini kaybetmiş, Mısır'ı tamamen İngiltere'ye bırakırken, İngiltere'de Fransa'nın Fas'ı ele geçirmesine müsaade etmiştir. Armaoğlu, *A.g.e.*, s.s.38-40. Kissenger, *A.g.e.*, s.s.180-184.

¹²⁶ *1894 Fransa-Rusya Antlaşması*; Almanya Kralı II. Wilhelm'in Balkan Politikası nedeniyle, Pan-Germen bloğu oluşturması, Rusya'yı yalnızlığın içine çekmiştir. Bu durumdan faydalanan Fransa, eski düşmanlıkları unutarak güçlenen Almanya'ya karşı Rusya ile ilk önce askerî (1892), sonra da siyasi antlaşma yaparak *itilaf bloğunun* ilk halkasını oluşturmasıdır. Armaoğlu, *A.g.e.*, s.37.

¹²⁷ *1907 İngiltere-Rusya Antlaşması*; Rusya'nın uzak doğuda İngiltere ile mücadelesinden başarısızlıkla çıkmasının ardından (Rus-Japon Savaşı), Rusya enerjisini uzak doğu da değil de etki alanı olan Balkanlar ve Boğazlar bölgesinde etkinliğini artırmak için, İngiltere'de yükselen Alman tehdidini karşı Hindistan'ı güven altına almak için Rusya ile antlaşma yoluna gitmiştir. İran, Afganistan ve Tibet topraklarını konu alan bu antlaşmaya göre; İran üç bölgeye ayrılıyor, kuzey İran Rus etkisine, orta alan tampon bölge, Hindistan'a yakın Güney İran ise İngiltere'nin nüfuz alanına giriyordu. Afganistan tamamıyla İngiliz hâkimiyetine giriyordu. Tibet ise; Çin toprağı sayılıyor, ne Rusya ne de İngiltere bu alana karışmayacaktır. Armaoğlu, *A.g.e.*, s.s.40-42. Kissenger, *A.g.e.*, s.185.

¹²⁸ Kissenger, *A.g.e.*, s.176.

tehlikesine karşı, kendi içlerinde sömürge anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturma amacı yatmaktadır. Gerçekte bu antlaşmaların tipik özelliği; barış antlaşmaları olmaktan ziyade, bir güvenlik şemsiyesi ve mevcut durumu idame etme özelliği taşımasıdır. Bu antlaşmalar, ittifakları oluştururken, ittifaklar nihayetinde bloklaşmayı getirmiştir.

Almanya'nın pervasız davranışları diğerlerini korkuturken, eski düşmanlıklar unutuldu ve bu korkutma eylemi *antant tipi anlaşmalardan* güçlü ittifaklara dönüşen anlaşmalara evrildi ve Almanya karşısında oluşan bloğun kendi içinde de *stratejik anlaşmalar kombinasyonuna* dönüştü. Almanya'nın silahlanma yarışında hızlı ilerleyişi ve korkutucu olma özelliği, aynı zamanda *üçlü itilaf bloğunun* oluşmasında etkin bir rol oynadı. Almanya'nın korkuya dayalı, karşı tarafı tedirgin etme diplomasisi ters tepti ve karşısında stratejik anlaşmalarla birbirine bağlı büyük bir meydan okuma ile karşılaştı. Ancak bu kutuplaşmada, özellikle İtilaf Devletleri'nin *güvenlik ikilemelerini* çözmeye hedefinde anlaşmalar yaptığını görüyoruz. İtilaf Devletleri'nin kısa vadeli güvenlik çıkarları çerçevesinde örgütlenmiş olmaları, I.Dünya Savaşı boyunca da ortak bir strateji de buluşamamalarına neden oldu¹²⁹. Bununla birlikte Anglo-Alman tipi bir anlaşma yöntemi, birkaç defa İngiltere ve Almanya arasında görüşülse de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Almanya; İngiltere'nin antant tipi, hukuki yükümlükler içermeyen kriz hâlinde müşterek hareket varsayımına dayanan, resmi olmayan yöntemleri reddederken, kıta tipi ittifak üzerinde ısrar etmiştir. Son Almanya İmparatoru ve Prusya Kralı *II. Wilhelm (1859-1941)* "kıta tipi" ittifakı şöyle özetlemiştir. *Eğer İngiltere müttefikler veya yardım istiyorsa, yükümlülükler girmeme politikasını terk etmeli ve kıta tipi güvenceler veya ittifaklar sağlamalıdır* derken, İngiliz Dışişleri Bakanı ve Başbakanlığı yapan *Robert Arthur Cecil (3. Salisbury Markizi)* bu sözlere cevaben olmasa da bu fikre karşı; *var olduğuna inanmak için tarihi hiçbir neden bulunmayan bir tehlikeye karşı kendimizi savunmak amacıyla yeni ve çok sıkıntı verici yükümlükler altına girmek, hiç de akıllı bir iş olmayacaktır*¹³⁰ demiştir. Almanya ve İngiltere'nin anlaşamaması, aynı düzlemde birbirlerinin dış politikalarını ve güvenlik gereksinimlerini anlamamalarında yatmaktadır¹³¹. Sonuç olarak Almanya, aceleyle güçlü ittifaklar oluşturmak için çabalarken İngiltere, gereksiz yükümlülükler üstlenerek kendini riske atmak istememiştir. Temel

¹²⁹ Coşkun, **A.g.m.**, s.117.

¹³⁰ Kissenger, **A.g.e.**, s.177,181.

¹³¹ Armaoğlu, **A.g.e.**, s.43, Kissenger, **A.g.e.**, s.s.162-194.

açmaz, bu diplomatik dil üzerinde anlaşamama ve birbirlerini anlayamama durumuyken, gerçekte birleşen Bismarck Almanyası'nın sömürgecilik yarışına yeni bir boyut kazandırmasıdır.

Almanya ve İngiltere arasında düşmanlık tohumlarının atılması ve düşmanlığın şiddetlenmesi, İngiltere'nin İspanya-Portekiz ve Hollandalı denizcilerin elinden deniz üstünlüğünü İngiltere'nin tekeline topladığı bir zamanda, Almanya'nın birliğini sağladıktan sonra aşırı silahlanma ve büyük bir donanma kurma çabasında yatmaktadır. Kissenger, bu durumu şöyle özetlemektedir: “Hiçbir şey İngiltere’yi, denizler üzerindeki egemenliğinin tehdit edilmesi kadar amansız bir düşmana dönüştüremez. Almanya’nın da yaptığı aynen buydu, 1890’ların ortalarından itibaren başlayan büyük donanma inşası faaliyeti ile geri dönülmez bir meydan okumada bulduklarının farkında değillerdi. Böylece çatışmaya giden kısır döngü başladı. Bir donanma inşa etmek uğruna (ki sonraki dünya savaşında İngiliz donanmasıyla sadece bir defa önemsiz bir çatışma yapılmıştı) Almanya, Büyük Britanya’yı artan düşmanlarının listesine eklemeyi başardı”¹³². İngiltere, yükselen Alman tehlikesini görerek, 1815’den bu yana izlediği kıta Avrupa’sının işlerine karışmama politikasında izlediği dengeleyici ve tarafsız kalma ilkesinden vazgeçerek, silahlanan ve donanma yarışına giren Almanya’nın tehditkâr hamlesine karşı üçlü ittifakın içinde belirli sorumlulukları alan lider ülke konumunda buldu. Bu olağanüstü durumun oluşmasında Almanya’nın tutumu önemli rol oynamıştı.

Almanya’nın sahneye girişi, dünya politikasında yeni bir çağın başladığına işaret etmiştir. Resmi olarak, *18 Ocak 1871’de Almanya’nın birleşmesi*’yle yaratılan Alman İmparatorluğu, on yıl içinde İngiltere çıkarlarına temel tehdit olarak Rusya’nın yerini almıştır¹³³. *Otto Von Bismarck* Politikası’yla birliğini tamamlayan Almanya, güç hesapları ve ulusal çıkarlar üzerine kurguladığı *Realpolitik*¹³⁴ anlayışından, 1890’lı yıllardan itibaren II. Wilhelm ile tehditkâr politikası *Weltpolitik* anlayışına geçiş yapması, I.Dünya Savaşı’nın baş aktörleri olan İngiltere ve Almanya’nın anlaşmazlığının temel belirleyici sebebi olarak görülebilir. Birleşik Almanya’nın yeni koloniler elde etmek ve

¹³² Kissenger, **A.g.e.**, s.179.

¹³³ David Fromkin, **A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East**, Henry Holt and Company, First Owl Books Edition, New York, 2001, s.30.

¹³⁴ *Realpolitik*; diplomasi ve politikanın ideoloji yerine, uygulama üzerine temellendirilmesidir. Corcoran, **A.g.e.**, s.178.

emperyalist¹³⁵ bir devlet olmak için var gücüyle tehditkâr oluşu, sanayi hamlesinin yanı sıra kara ve deniz gücünü en üst düzeye çıkarma arzusu ve bu arzuları besleyecek gücü sağlayan ekonomik çıkarları küresel düzeyde tutması olarak tanımlanabilecek Weltpolitik, Almanya'nın karşısındaki bloğu kendi eliyle kurmakla kalmadı, aynı zamanda rakip ittifakın birlikteliklerini de sağlamlaştırdı. 1905 yılında Kayser, Fransa'yı aşağılamak, Entente Cordiale (Samimi Anlaşma)'yı bölmek ve Fransa'ya verilen İngiliz desteğinin hayali ve etkisiz olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Bu nedenle Almanya, Fransa'ya karşı Fas'ın bağımsızlığını desteklediğini dile getirdi. Buna karşın, Büyük Britanya, Fransa'yı sonuna kadar desteklediğini bildirdi. Almanya'nın, İngiltere-Fransa antlaşmasını bozma girişimi tutmadığı gibi, 1906 yılında İspanya'nın Algeciras şehrinde yapılan *Algeciras Konferansı*'nda İngiltere Dışişleri Bakanı *Edward Grey*, savaş çıkması hâlinde Fransa'nın yanında yer alacaklarını, Londra'daki Alman Büyükelçi'sine bildirdi¹³⁶. Almanya'nın politik hegemonya ve istikrarı bozucu yapısına karşı İngiltere, Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu, Afrika, Hindistan ve Uzakdoğu'da tehlike olmaya başlayan Almanya'nın güç ve etkinliğini azaltmak istiyordu. Bu nedenle değişen güç dengesi ve sömürgecilik yarışı, I.Dünya Savaşı'nın siyasi ve ekonomik nedenleri içerisinde yerini aldı.

Bu arada Prusya birliğini sağlayarak Almanya olmuş, özellikle II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti'yle özel ilgilenmesi ve bu ilgiyle kurulan diplomatik ilişkiler¹³⁷, savaşın hemen öncesinde Almanya ittifakını doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin, İngiltere ve ittifakından *kopuşu*¹³⁸ tek taraflı bir yol ayrımını ifade etmez. Bu kopuş çift taraflı bir terk edıştır ve İngiltere açısından değerlendirildiğinde, “Artık toprakları, daha önce savaştığı Rus tehlikesinden daha büyük bir tehlikeyi ifade eden Almanya'ya karşı, tek elde olmalıdır ve bu tek merkezde İngiltere olmalıdır” görüşü hâkimdir. Bu kopuşun Osmanlı

¹³⁵ *Emperyalizm*; bir devletin diğer bir devlet üzerinde, ister maddi, ister manevi bir kontrol, nüfuz kurması veya üstünlük sağlaması demektir. Sömürgecilik ve emperyalizm kelimeleri arasında kesin bir anlam ayrımı yapılamamış olsa da, günümüzde sömürgecilik yerine emperyalizm kelimesi daha sık kullanılmaktadır. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, s.79.

¹³⁶ Kissenger, **A.g.e.**, s.184-185. İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey, Almanya Londra Büyükelçisine Londra'da *...Fas Anlaşması'ndan dolayı Almanya Fransa'ya saldırırsa, İngiltere'deki halkın duyguları hiçbir İngiliz hükümetinin tarafsız kalmasına izin vermeyecek kadar şiddetli olacaktır..* diyecektir.. Kissenger, **A.g.e.**, s.185.

¹³⁷ Almanya'nın doğu politikasında Osmanlı Devleti'ne yaklaşmasında uyguladığı temel politikanın somut göstergesi, Berlin-Bağdat Demiryolu Projesidir. Proje, görünüşte Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik ve siyasi bütünleşmesini sağlamlaştıracığı tezinden hareket etse de, esas amacı Almanya'nın bölgeye yerleşmesini, dolayısıyla İngiltere-Fransa etki alanına girmeyi ifade eder. Coşkun, **A.g.m.**, s.116-117.

¹³⁸ Osmanlı Devleti-İngiltere arasındaki kopuştan kastedilen, 1854 Kırım Savaşı ile İngiltere-Fransa-Osmanlı Devletleri'nin, Rusya'ya karşı birleşmesinin aksi doğrultusunda hareket edilmesi kastedilmektedir.

cephesinden ifadesi ise; “İngiltere artık Rusya tehlikesinde olduğu gibi Osmanlı’nın toprak bütünlüğünü savunmuyor, bilakis kendi inisiyatifi çerçevesinde parçalanmasına destek veriyordu. O hâlde değişen dünyanın yeni yükselen gücü Almanya’yla anlaşmaktan başka çıkar yol yok idi”. Bu durum Osmanlı Devleti’nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruyabilmek için, dönemselsel olarak büyük güçlerin çelişen çıkarları arasında, değişen ittifaklara girmesini özetleyen denge politikasını açıklamaktadır ve dengenin Osmanlı Devleti açısından Almanya yönünü işaret etmesi, büyük güçlerin Osmanlı Devleti’ne ilişkin görüşlerinin de mutlak biçimde değiştirmiştir¹³⁹.

Savaşın çıkış nedeni sayılmış Balkan coğrafyası, anlaşmazlıkların ve kaosu alt yapısını oluşturuyordu. Almanya’nın Pan-Cermen Politikası’nı uygulamaya koyduğu bölgede, Rusya Pan-Slavist Politikası’nı dayatıyordu. Bu nedenle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Çarlık Rusya’nın egemenlik kurma yarışına girdiği Balkanlar, I.Dünya Savaşı öncesi kutuplaşan iki cephenin kıvılcımında ateş aldığı yer olmuştur. Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand’ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na bağlı Bosna-Hersek’te Sırp milliyetçi Princip tarafından 28 Haziran 1914’de öldürülmesiyle, I.Dünya Savaşı patlak vermiştir. Suikasttan hemen sonra Avusturya-Macaristan, Sırbistan’a savaş açmıştır. Bunun üzerine Rusya, Sırbistan’a destek verdiğini ilan etmiştir. Müteakibinde Almanya; Fransa ve Rusya’ya savaş ilân etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti, *üçlü ittifak* (Avusturya-Macaristan, Almanya, İtalya) ve *üçlü itilaf* (Rusya, Fransa, İngiltere) arasında başlayan savaşa, Ağustos 1914’de ittifak bloğu tarafında dâhil olmuştur.

Bu noktada Almanya’nın savaş stratejisi, Orta Avrupa’dan başlayan ve Ortadoğu’ya uzanan bölgede, bir koridor¹⁴⁰ oluşturmaktı. Alman koridorunun oluşturulmasıyla elde edilecek stratejik üstünlük, *Schlieffen Planı*’yla tamamlanması düşünülmüyordu. Almanya açısından uygulanması, kâğıt üzerinde kalan planın şeması şu şekilde kurgulanmıştı. Seferberliği iki haftada tamamlayabilecek Fransa, otuz dokuz günde Almanya tarafından savaş dışı bırakılacak ve müteakiben Almanya, Rus Cephesi’ne

¹³⁹Coşkun, A.g.m., s.116.

¹⁴⁰Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti’nden oluşan bu koridorun başat gücü, Almanya’dır. Batı Avrupa’dan başlayan kâğıt üzerindeki bu hat; Orta Avrupa, Balkanlar ve Anadolu üzerinden Ortadoğu’ya uzanarak, Hindistan’da bulunan Büyük Britanya’yı kara ve demir yoluyla tehdit eden bir koridoru temsil etmiştir.

yönelerek aynı hızda Rusya'ya taarruz edecekti. Doğu ve Batı eksenli yıldırım hızına dayalı bu kurgusal plan, istenilen ölçüde başarı etkisi oluşturmadı. Almanya, daha ilk etapta Belçika'nın beklenilmeyen direnciyle gecikmeye uğradı ve Fransa'nın *Marne* ve *Somme* Savaşları'nda karşılaştığı mücadele ile Almanya'nın "Yıldırım Harekâtı" başarısızlıkla sonuçlandı. Alternatif planı olmayan Almanya, savaşın kaderini değiştiren ve belirleyicisi olan *siper savaşlarıyla* bulunduğu bölgeye sabitlenmiştir.

I.Dünya Savaşı'nda neden Türk Boğazları savaş alanı olarak seçilmiştir? sorusuna burada cevap aramalıyız. I.Dünya Savaşı'nın hemen arifesinde alınan bu karar, askerî ve ekonomik manada Çarlık Rusya'sına yardım amacı¹⁴¹ ile bu cephenin açıldığı dile getirilse de, uluslararası ilişkiler çerçevesinde ele alındığında, "Doğu Sorunu" olarak görülen topraklarının pay edilmesi temelinde şekillenir. Gürol Baba "Doğu Sorunu Bağlamında Çanakkale Savaşlarının Uluslararası İlişkiler Teorileri Açısından Değerlendirilmesi" adlı makalesinde değerlendirirken, cephenin açılmasını büyük pencereden bakarak ifade eder. Büyük resim olarak cephenin açılması, Doğu Sorunu'nun çözülmesidir. Doğu Sorunu'nun kilit noktası, Osmanlı başkentinin bulunduğu *Verimli Hilal'in* kuzey ucu yani, Türk Boğazlarıdır. Her ne kadar 1914 sonbaharında, I.Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'ndeki kilitlenmenin bir sonucu olarak görülse de Çanakkale Cephesi'nin açılmasında temel hareket noktası, doğu sorunudur¹⁴². Daha önce bahsedildiği üzere *Büyük Güçlerin*, doğuda güçsüzleşen ama *denge siyaseti* sayesinde ömrünü uzattığı Osmanlı Devleti'ni pay etmede birbirleri ile girdiği mücadelede sona gelinmiştir. I. Dünya Savaşı, gerilen iplerin kopma noktasıdır ve cepheleşen batı dünyası, Doğu Sorunu'nu bir oldu-bitti ile çözmek için kıyasıya vuruşacağı meydandır. Cepheleşmeye giden batının birbirine üstünlük sağlayacağı ve zincirin kırılacağı halkası ise Türk Boğazları'dır. Bu anlamda, Çanakkale Boğazı ve Savaşı, grupların sonraki atacağı adımları açısından bir dönüm noktasıdır.

Savaşın gidişatı açısından değerlendirildiğinde, Çanakkale Cephesi'nin açılmasında iki stratejik neden görülmektedir. İlki; Batı Cephesi'nde siper savaşlarıyla iki ittifakın, bulunduğu yerde sabitlenerek bir ileri iki geri hâl alan, bir kör dövüşüne dönüşmesidir.

¹⁴¹Rusya'nın Türk Boğazları konusundaki duyarlılığı, boğazlar konusunda sadece bir çıkar çatışmasına neden olmamıştır, aynı zamanda *güven krizi* de yaratmıştır. İngiltere ve Fransa 1907 yılı Üçlü İtilaf sonrasında, Rusya için hayati öneme sahip boğazlar konusunda gereken tavizleri elde etmesi sonucunda karşı bloğa geçebilme şüphesi ve savaş başladıktan hemen sonra Rusya'ya yardım bahanesi ile Çanakkale Cephesi'nin açılması Rusya'da, Rusya'nın kontrol edilme endişesini yaratmıştır.Coşkun, **A.g.m.**, s.116.

¹⁴²Coşkun, **A.g.m.**, s.115.

İkinci sebep ise; Osmanlı Devleti'nin savaşa dâhil edilmesiyle birlikte savaş alanının genişletilerek alan açılmasıdır. Alan açma stratejisi, taktiksel açıdan değerlendirildiğinde güçlü ekonomi ve güçlü askerî yapıyı test edici bir özelliğe sahiptir. Genişleyen savaş alanı, kimin daha dayanıklı olduğunun ya da daha basit ifadeyle, kimin daha güçlü olduğunu gösterecek bir testtir. Cephenin açılmasında dile getirilen sebep, Çarlık Rusya'sına ekonomik ve askerî yardımdır. Ama aynı ittifakta bulunan ne Çarlık Rusya'sı İngiltere'nin boğazlara yerleşmesine isteklidir ne de Fransa bu talebe tam destek vermekte isteklidir. Rusya'nın savaş öncesi itilaf bloğunda yer almasına rağmen, İngiltere-Fransa'nın Rusya'yla alakalı güven bunalımı yaratmıştır. İngiltere ve Fransa'nın Rusya hakkındaki düşüncesi, Rusya'nın "cephe değiştireceği korkusu" üzerine kurulmuştur. Rusya'da; İngiltere ve Fransa için benzer bir ikilemi¹⁴³ yaşamıştır. İtilaf Devletleri arasında oluşan bu durum, uluslararası teorilerde *ittifakların istikrarsızlığı* olarak isimlendirilir¹⁴⁴. Çanakkale Cephesi'nin İngiltere tarafından Rusya'ya askerî yardım etme bahanesiyle açılma talebi de Rusya tarafından isteksizce kabul görmüştür. Rusya ve İngiltere arasında tarihsel düşmanlığın vermiş olduğu güven bunalımı, ittifakın istikrarsızlığını da su yüzüne çıkarmıştır. I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti pek çok cephede savaşırken, aynı zamanda özellikle başkentini ve devletin bekasını kaybetme tehlikesiyle bu kadar yakından karşılaştığı Çanakkale Cephesi'ne, savaş gücünün (asker, silah, mühimmat) büyük kısmını toplaması kaçınılmazdır. Sıklet merkezinin Çanakkale Cephesi'nde toplanmış olması Rusya'ya, Osmanlı Devleti'ni yenmek için hem stratejik hem de operatif seviyelerde bir fırsat yaratmıştır. Böyle bir durumda Çarlık Rusya'sının payitaht İstanbul'a tüm gücüyle saldırma potansiyelini elinden alan durum, ancak uluslararası ilişkiler açısından güven bunalımı ve kendi içinde yaşanan istikrarsızlık ile açıklanabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde I.Dünya Savaşı öncesi Almanya'nın birliğini sağlaması, dünyadaki güç dengesini değiştirmiştir. Milli bir devlete dönüşen Almanya'nın

¹⁴³ Rusya, İtilaf Devletleri'nin özellikle İngiltere'nin boğazlara hâkim olacağı korkusu nedeniyle, İngiltere ve Fransa'ya karşı güven bunalımı yaşamaktadır. İngiltere'nin boğazları kontrol etmesi, Rusya'yı yüzyıllardır hayalini kurduğu *sıcak denizlere* inme politikasından alıkoyacaktır. Bu müşkül durum; sadece yüzyıllık hayali engellemekle kalmayacak, ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunların temel kaynağı olacaktır, aynı zamanda askerî açıdan Rusya'yı hem savaş esnasında hem de savaş sonrası oluşabilecek yeni durumlarda Karadeniz'e sıkıştıracaktır. Rusya, kontrol edilmeyi ve bölgeye sıkışmayı kabul edilemez bulmaktadır ve yeni paradigma değişikliklerine de hazır değildir. Bu ikilemde Rusya, güçsüz bir Osmanlı Devleti'ni, İngiltere'ye tercih ederdi ancak Rusya; İngiltere ve Fransa'yla müttefik olmuştur. Sonuç olarak, bu durum klasik olarak savaş öncesi ve esnasında Rusya'nın ikilemini (açmazını) ifade etmektedir.

¹⁴⁴ Coşkun, **A.g.m.**, s.123.

teknoloji ve sanayi hamleleriyle kuvvetlenmesi, Almanya'yı Bismarck Diplomasi'sinden yayılmacı Weltpolitiğe geçişine neden olmuştur. Bu emperyalist tutum, artan hammadde ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Tarihsel olarak Fransa ve Rusya arasında sıkışmış bir coğrafyaya sahip olan Almanya, tıpkı bir örs gibi çekiç'in sürekli dövdüğü coğrafyadan teknoloji ve sanayi hamleleriyle kurtulmuştur. Bu durum Almanya'yı daha da hırslandırarak emperyalist bir arayışa sürüklemiştir. Almanya'nın yayılmacı tutumu, *Avrupa uyumunu* zedelemiş, başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Rusya'yı yeni emperyalist planlarından alıkoymuştur. Bismarck Politikaları'yla milli birliğini sağlayan ve kıta Avrupa'sını güçlü bir devlet olana kadar oyalayan Almanya, beklenmedik bir zamanda askeri olarak kara ve deniz kuvvetlerini inanılmaz derecede güçlendirmiştir. Alman donanmasının kuvvetlenmesi ve deniz hâkimiyeti kurmak için yapılanması, İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Bilhassa sömürge ve deniz hâkimiyetini kaybetmek istemeyen İngiltere, Alman yükselişine mâni olmak için yaptığı ittifaklar ile iki farklı kutbun oluşmasını hızlandırmıştır. Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçiliğin; militarist ve şovenist yapıya dönüşmesi, etnisite olarak farklılaşan Balkanlar gibi bölünmüş ve zayıf bir coğrafya da her iki kutbun elinde patlamaya hazır bir bombaya dönüşmüştür. Bloklaşan yapılar, savaşın Balkanlarda patlak vermesiyle karşı karşıya gelmişlerdir. Bununla birlikte Batı Cephesi'nde, savaşın siperlerde sabitlenmesi yeni cephelerin açılmasına neden olmuştur. Çanakkale Cephesi'nin açılması tam da bu zaman da savaşın yaşam alanı bulacağı, başka mecralara açılacağı yeni bir cepheyi temsil etmektedir. Pek çok stratejik örüntüyü bir arada bulunduran Çanakkale Cephesi'nin açılması, başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri açısından "Doğu Sorunu'nu" çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır. İtilaf Devletleri için Doğu Sorunu'nun çözümü, Osmanlı Devleti'nin parçalanarak yeni sömürge alanının açılmasıdır. Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını ve işgal edilmesini kolaylaştıracak en kritik yer, boğazlardır. Bilhassa İngiltere için boğazların işgali, Hindistan'a giden kara yolunun güvenli hâle gelmesi anlamını taşır. Mısır'ın elde bulundurulması ile Hindistan'a giden deniz yolunun güvenliği zaten alınmıştır. Diğer yandan Çanakkale Cephesi'nin açılması ile sözde Çarlık Rusya'ya yardım edilerek, Rusya rahatlatılacaktır. Yeni cepheler açılarak, savaşın Batı Cephesi'nde sıkışmışlığı ve yoğunluğu, başka alanlara kanalize edilmesiyle savaş alanı genişleyecektir. Savaşın başka cephelere kayarak genişlemesi, özellikle batılı devletler açısından taktik ve stratejik anlamda bir rahatlama anlamına gelmiştir.

4. 1890'LI YILLAR SONRASI VE AVUSTRALYA'NIN I.DÜNYA SAVAŞINA GİRİŞİ: İÇ VE DIŞ POLİTİKA AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na katılmasında önemli görülen etkenler, 1890'lı yıllardan sonra hız kazanmıştır. Bu nedenle siyasi ve toplumsal açıdan Avustralya'nın birey, devlet ve sistem seviyesinde savaşa neden katıldığı bu bölümde değerlendirilecektir.

Avustralya'nın birey seviyesinde değerlendirilmesinde, Andrew Fisher belirlenmiştir. Andrew Fisher'ın temel alınma nedeni; I.Dünya Savaşı esnasında Avustralya'nın başbakanlık görevini yerine getiriyor olmasıdır. Avustralya yönetim sisteminde başbakanlık, en etkili görevdir. Aynı zamanda Avustralya başbakanlığı görevi, dış politikanın oluşturulmasında da önemli bir rol oynar. Avustralya başbakanı; dış politikanın kontrolü ve güvenlik üzerinde dominant etkisi nedeniyle, hükümette eşsiz bir görev olarak nitelendirilir¹⁴⁵. Bununla birlikte Andrew Fisher'ın Avustralya siyasi tarihinde önemli bir yer tutan Avustralya İşçi Partisi'nde lider vasfı, dış politika analizinde birim olarak ele alınmasında temel nedendir.

Diğer yandan I.Dünya Savaşı öncesinde Avustralya; tarihi, askeri gücü, kültürel geçmişi, siyasi grupları ve etnik yapısıyla devlet seviyesinde değerlendirilecektir. Bu açıdan Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na katılma nedenleri, Avustralya'nın iç politikası bağlamında analiz edilecektir.

Son olarak da sistem seviyesinde Avustralya-Büyük Britanya ilişkisi ele alınacaktır. Konunun Büyük Britanya çerçevesinde ele alınmasında ki amaç; Avustralya'nın tarihi ve kültüründe temel yapı taşı olarak Büyük Britanya'nın etkisinin önemli bir boyutta olmasıdır. İngiltere Diplomasisi'nin Avustralya Dış Politikası üzerindeki nüfuzu ve Avustralya'nın iç siyasetini şekillendirmede etkisi, konuya ayrı bir önem atfetmektedir.

¹⁴⁵ Allan Gyngell, Michel Wesley, **Making Australian Foreign Policy**, Cambridge University Press, New York, 2003, s.97.

4.1. Büyük Britanya-Avustralya İlişkileri ve I.Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya'nın Australya'ya Etkisi

Avustralya ulusal bilincinin ortaya çıkışını; tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak açıklayabilmenin yolu, Australya'nın Büyük Britanya nüfuzunu ve etkisini ifade etmekten geçer. Bu tarihsel bağ açıklanmadan, Australya'nın ulus olma süreci ve Çanakkale Savaşı'nın ulus olma sürecine katkısı anlaşılabilir. Çünkü Australya'nın ulus olma süreci; bir şekilde güçlü ve etkin bir biçimde İngiltere ile olan bağıllık ile ifade edilirken, diğer yandan Australya tarihinde Gelibolu Savaşı ile gelen keskin bir kırılmanın sonucunda, *İngiltere'ye rağmen* Australya için realist bir bağımsızlığın ve ulus olmanın yeni kapıları aralanmıştır. Australya tarihinde İngiltere'ye rağmen, bağımsızlık ve ulus olma süreci pek çok evre de değişim ve dönüşüme uğrasa da kritik eşik olarak Gelibolu Savaşı, hâlen önemini korumaktadır. Genel manada siyasi, sosyolojik ve tarihi açıdan ulus olma sürecini; karışık, tek düze olmayan ve farklı başlangıç noktaları olan bir yapı olarak ifade edebiliriz. Bu açıdan Australya ulus olma sürecinin I.Dünya Savaşı bağlamında etkisi, çok boyutlu olmasına rağmen savaş döneminde Australya'nın İngiltere'yle olan diplomasisi çok daha büyük bir öneme sahiptir.

Avustralya-Büyük Britanya ilişkileri genel açıdan değerlendirildiğinde, Büyük Britanya İmparatorluğu, Australya tarihinde 1788'den 1950'lere kadar her seviye de (ekonomik, siyasi ve sosyal) en önemli etkiye sahip yegâne devlet olmuştur. Bunun temel nedeni, beyaz yerleşimci Australya toplumunun, demografik açıdan büyük bir çoğunluğunun Anglo-Sakson kökenli olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir sebebi ise; kültürel kökene bağlı olarak, Australya'nın siyasi, toplumsal ve ekonomik bağlarının büyük bir kısmı Büyük Britanya ile doğrudan ilişkili olmasını zorunlu kılmasıdır.

1788'den 1900'li yıllara kadar bir İngiliz kolonisi olan Australya, 1901 yılından itibaren bağımsızlık konusunu gündemine almıştır. XIX. yüzyılın başında Büyük Britanya, kolonilerinin üzerinde Fransa baskısı nedeniyle, kolonilerini elinde tutabilmek için yeni bir çözüm arayışına gitmiştir. Bunun yanı sıra Australya'da siyasi ve ekonomik değişimler, 1900 yılında Kraliçe Victoria'nın "Commonwealth of Australia" oluşturulmasını sağlayan anlaşmayı imzalamasına neden olmuştur. Bu durum siyasi açıdan, Australya'nın 1 Ocak

1901 yılında bağımsızlığını ilân etmesiyle sonuçlanmıştır¹⁴⁶. Aslında pek çok Avustralyalı için, Katolik İrlandalılar hariç, Büyük Britanya'nın bir parçası olmak bir onurdur. Dış politika konularında bağımsızlık, 1931'de resmi olarak *Statute of Westminster*¹⁴⁷ tarafından Avustralya'ya verilmiş olsa da 1942 yılına kadar dış politika da bağımsız politikalar uygulanmamıştır. Aynı zamanda B.Britanya, Avustralya'nın kültürel, ekonomik hayatında baskın bir hâkimiyete sahip olmuştur. Avustralya; 1900'lerde ithalatının %93'ünü Büyük Britanya ile yaparken, Büyük Britanya'ya 1950'lere kadar hammadde pazarı (yün, et, buğday) olmuş, Büyük Britanya'dan işlenmiş malzemeler almıştır. 1971'e kadar dahi İngiltere, Avustralya için ihracatta %48'lik paya sahiptir. Avustralya toplumunda ki İngiliz etkisi, göç yoluyla Avustralya'yı devamlı beslemiştir. 1996 yılında dahi İngiltere doğumlu göçmenler Avustralya'da, en büyük dış ülke doğumlu nüfusu oluşturmuştur. Avustralya, Birleşik Krallığın parçası olmaktan her zaman onur duymuş, 1954'de ilk kez Kraliçe Elizabeth'in Avustralya ziyaretinde toplumun tüm katmanları tarafından büyük bir isteklilikle karşılanmıştır. Avustralya için İngiliz İmparatorluğu'nun parçası olmak, iki avantaj sağlamıştır. İlk olarak, Avustralya'nın temel ürünleri için bir pazar sağlarken ikinci olarak, Avustralya'yı Asya'ya karşı güvenlik altında tutmuştur. 1940'lardan sonra Avustralya'nın Britanya ile yakın ilişkileri zayıflamıştır. 1942'de İngiliz sömürgesi Malezya, Singapur ve müteakibinde Endonezya'nın Japonya tarafından işgal edilmesi, Avustralya'nın kâbusu hâline dönüşmüştür. Asyalı işgalci artık kapıdadır ve İngiliz İmparatorluğu yenilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avustralya, güvenlik stratejisini ve yakın ilişkilerini ABD yönünde değiştirmiştir. Ancak İngiltere'yle savunma bağları, 1970'lere kadar çok güçlü kalmıştır. Avustralya ekonomik ilişkileri ise İngiltere'nin AET'e tam üyeliği olan 1973 yılına kadar yakın seyretmiştir¹⁴⁸.

Avustralya'nın, İngiltere bağımlılığını Avustralyalı tarihçi Francis Keble Crowley; siyasi, kültürel ve askerî unsurlara dikkat çekerek ifade ediyor. Siyasi ve toplumsal olarak, "Avustralya 1901 yılında yeni bir devlettir ama bir ulusal hükümet tecrübesi olmadığı için

¹⁴⁶ West, **A.g.e.**, s.271.

¹⁴⁷ *Statute of Westminster*; Birleşik Krallığın 1931 yılında geçirdiği bir kanunla, yasal olarak Avustralya'nın Birleşik Krallıktan tam olarak bağımsızlığını ilân etmesini tanımlar. *Westminster Sistem*, geleneksel İngiltere Hükümeti'nin benimsediği, parlamentonun yasaların üstünlüğünü kabul ettiği sistemdir. Avustralya Parlamentosu genel anlamda, Westminster sistemini benimsemiş olsa da monark ya da genel-vali izin vermezse, Commonwealth Parlamentosu yasayı geçiremez. Corcoran, **A.g.e.**, s.s.43-201-224.

¹⁴⁸ Docherty, **A.g.e.**, s.IX, LXI.

milli bir devlet değildi. Eyalet hükümetleri; hâlâ halkın toprak, eğitim, kara yolu ve demiryolu gibi günlük hayatlarını etkileyen pek çok şeyi kontrol ediyordu. Toplumun bağlılığı eyaletler üzerineydi ve halkın üzerinde cemaat sistemi (Parochializm) hâkimdi. İnsanlar kendilerini Britanya ile ilişkili Avustralyalı olarak tanımlardı (Anglo-Avustralyalı ya da İskoç-Avustralyalı) ve genellikle Britanya'dan vatan olarak bahsederlerdi. Okullarda İngiliz tarihi öğretilirdi. Eğitim, mühendislik, tıp ve hukuk mesleklerine ait standartlar, İngiliz milli standardizasyonuna göre karar verilirdi. Bu açıdan Avustralya, kendi ulus simgelerinden de yoksundu. Milli marşı yoktu, ulusal bayrağı yoktu (1901 yılı sonuna kadar), Avustralya'ya ait madalyası yoktu. İngiltere marşı, halka açık toplantılarda çalınır, en yüksek savaş onur madalyası Victoria Haçı İngiltere tarafından verilirdi. İngiltere Kral'ı, Avustralya Başkanıydı ve son olarak itiraz edilecek yüksek mahkeme Londra'da bulunan Privy Council¹⁴⁹ idi. Eyalet valileri ve genel-vali İngiliz'di. Avustralya'nın ulusal bir ordu ve donanması yoktu. Avustralya dış politikası, İngiltere tarafından belirlenirdi."¹⁵⁰

İngiltere siyasi, kültürel ilişkilerinin yansımaları, Avustralya'da her alanda derinden hissedilmiştir. Britanya'nın Avustralya üzerindeki siyasi ve kültürel hâkimiyeti, I.Dünya Savaşı öncesi ve savaş boyunca da askerî ve savunma alanında baskın biçimde hissedilmiştir. Askerî ve savunma politikalarının üretilmesi bakımından Avustralya'nın İngiltere bağımlılığı şu şekilde özetlenebilir: İngiltere'ye olan sadakat sadece duygusal değildi. Avustralyalı gönüllüler; Güney Afrika Zulu Savaşı'nda, Sudan'da, Güney Afrika'daki Boer Savaşı'nda ve Çin'de Boxer İsyanı'nın bastırılmasında İmparatorluk (İngiltere) Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olarak görev aldılar. 19 Şubat 1902'de Avustralya'nın ilk taburu, Güney Afrika'ya geldi. Toplamda Güney Afrika Boer Savaşları'nda, Avustralya'nın sekiz taburu görev aldı. Bununla birlikte sömürge savaşlarında görev yapan 19 Avustralyalı, sonradan Commonwealth milletvekili olarak Avustralya meclisinde de görev aldı. Avustralya'nın Büyük Britanya'ya desteği, İngiltere'nin Süveyş Kanalı ve Güney Afrika ticaret yolunun açık tutulmasına yönelik stratejik öneme sahip güzergâhın korunmasına yönelikti ve bu desteği yurtseverlikle

¹⁴⁹ *Privy Konsül (Privy Council)*, Birleşik Krallığın en yüksek mahkemesidir. Avustralya, 1986 yılına kadar en yüksek mahkeme olarak Privy Konsül'ü kabul etmiştir. Avustralya ve İngiltere arasında son anayasal bağlar, 1986 yılında Privy Council çağrısı durdurulduğu zaman bitmiştir. Docherty, **A.g.e.**, s.IXİİ. Corcoran, **A.g.e.**, s.169.

¹⁵⁰ http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1415/ComParl (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

açıklamak zordu. Bu destek neticesinde, Avustralya'nın Büyük Britanya İmparatorluğuyla bağları daha da güçlendi¹⁵¹. Avustralya'nın I. Dünya Savaşı öncesi Büyük Britanya'ya askeri açıdan personel desteği vermesi, iki önemli nedene bağlı idi. Yeni bir devlet olarak Avustralya kendi ordusunu oluştururken, askerî yapılanmasını bu tip cephelerde eğitmişti. Diğer açıdan ise aslında yüzyılın sonunda İngiltere, güneş batmayan imparatorluk olarak siyasi ve askerî manada zor zamanlar yaşamaya başlamıştı. B. Britanya, dünyanın pek çok yerinde siyasi ve ekonomik kaygılar nedeniyle savaşmaya başlamış ve askerî personel ihtiyacı o nispette artmıştı. Askerî personel ihtiyacını da güvenilir gördüğü, Britanya dominyonlarından sağlamayı amaçlamıştır. Böylece, Büyük Britanya dominyonları da ana vatana ve kraliçeye sadakatlerini ispatlayabilmiştir.

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun XIX.yy.da pek çok cephede çatışmaya girmesinin temel sebebi ise küresel açıdan dağınık ve yayılmış yapısından kaynaklanmaktaydı. İngiltere İmparatorluğu'nun bu yapısı; ekonomik açıdan güçlü olmasına neden olurken, diğer yandan da siyasi ve askerî noktada pek çok sorunla karşılaşmasına neden olmuştur. I.Dünya Savaşı'nın da önemli bir nedeni olan ticaret yollarının güvenliği konusu, siyasi ve ekonomik düzlemde İngiltere için en önemli husustu ve bu hususta İngiltere askerî müdahalede bulunmaktan çekinmiyordu. Bu açıdan değerlendirildiğinde Hindistan'a giden ticaret yolunun güvenliği İngiltere için, en elzem konuydu. Bu konu temelinde, Akdeniz'de Mısır'ın işgali ve Atlantik'te Güney Afrika Boer Savaşı bu iki kritik noktanın ele geçirilmesiyle, Hindistan ticaret yolunun güvenlik altında tutulması amacına hizmet ediyordu. Bununla birlikte bu iki müdahale, ezeli rakibi Fransa ve yeni güç olarak ortaya çıkan Almanya gibi rakiplerine karşı ekonomik, siyasi ve askerî üstünlüğü elde tutmak amacı taşıyordu. İngiltere açısından küresel boyutta yayılmış olma ve kontrolü kaybetmeme durumu; askerî, ekonomik bazı büyük külfetleri de beraberinde getirmiştir. Bu noktada İngiltere, kendine tam anlamıyla insan gücü noktasında yetemediğinden, kolonilerinde bulunan insan gücünü kullanma fikrini ortaya çıkardı. Bu açıdan Avustralya, Güney Afrika'da Zulu ve Boer Savaşları'nda insan gücünden faydalandığı güvenilir bir partner olarak ortaya çıktı. Bu yönden bakıldığında İngiltere'nin bu tip askerî müdahaleleri, yakın gelecekte çıkacak dünya savaşına Avustralya'yı askerî

¹⁵¹ http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1415/ComParl (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

açından hazırlamak gibi görülebilir ama temel noktada askerî bakımdan, Avustralya'nın ana vatana olan diyetinin pragmatik açıdan kullanılmasından başka bir şey değildir.

Bununla birlikte Avustralya, savunma politikaları konusunda bazı yanılgılar içerisindeydi. Avustralya, İngiltere'nin içinde olduğu eski dünya savaşlarının içerisinde olacağına ihtimal vermiyordu. Avustralya'nın İngiltere'ye savunma yönünden gönüllü olması beklenen bir durumdu. Ancak Avustralya İngiltere'nin denizlerde güçlü bir donanma bulundurması nedeniyle, savaş hâlinde kendisine ihtiyaç olacağını düşünmüyordu. Bunun yanı sıra Avustralya, bir donanmanın kurulması ve sürdürülmesi önemli maliyet getireceğinden dolayı, İngiltere'nin kendi donanmasına mali destek sağlaması yönünde bir arzusu vardı. İngiltere açısından da bu fikir destekleniyordu. Çünkü İngiltere, kendi merkezi denetimini zayıflatacak bölgesel tabanlı filolar kurmak yerine, sömürgelerinde kendisine bağımlı askerî yardımlar ile yetinilmesini arzuluyordu¹⁵². İngiltere ve sömürgeleri açısından bakıldığında, bu karşılıklı çıkar ortaklığı kısa vadede daha başarılı olacak askerî bir stratejik planı oluşturdu. Ekonomik açıdan, bu askeri plan değerlendirildiğinde de aslında aynı sonuca ulaşılabilirdi. Avustralya için yeni bir donanma kurmak, ekonomik açıdan büyük külfetler getirecekti. Aynı zamanda Avustralya, İngiltere'yi savaş hâlinde destekleyeceği bir donanmayı hazırlaması hem zaman hem de yetişmiş insan gücü açısından değerlendirildiğinde yakın vadede gerçekleşmesi oldukça zor gözüküyordu. Askerî, politik, demografik ve ekonomi yönleriyle bakıldığında, hem Avustralya hem de İngiltere ortak bir noktada buluşmuştu: Ana vatan İngiltere, bir ağabey rolüyle Avustralya'yı askerî, siyasi ve ekonomik yönden desteklerken, Avustralya'da İngiltere'nin bölgesel ve küresel çatışmalarında bilhassa insan gücü noktasında destekleyecekti.

I.Dünya Savaşı sürecine gelindiğinde, İngiltere-Avustralya ilişkileri daha yakın bir hâl almıştır. Büyük Britanya cephesinde yeni askerî gelişmeler yaşanmaktadır. 1914 Temmuz ayında mareşal yapılarak Savaş Bakanlığına getirilen *Horatio Herbert Kitchener*¹⁵³, savaş sürecinde önemli bir figür olmuştur. Kitchener, Büyük Britanya

¹⁵² http://www.apf.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1415/ComParl (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

tarihinde önemli bir asker, diplomat ve devlet adamıdır. I.Dünya Savaşı'nın seyrini değiştiren, önemli kararlarda yer alan Kitchener, Çanakkale Savaşı'nda ve dolaylı olarak Avustralya tarihi üzerinde etkili olmuştur. Bununla birlikte Kitchener, I.Dünya Savaş mantığının temelini teşkil eden askerî ve uluslararası ilişkiler literatüründe kavramsal olarak yer alan *topyekûn savaş* (Total War)¹⁵⁴ kavramını uygulamada, maharetli bir *askerî stratejist* olduğunu da ispat etmiştir. Çünkü dünya daha önce hiç küresel boyutta, böyle büyük bir savaş yaşamamıştır. Daha önce yaşanan savaşlar bölgesel temelde kalmış ve belirli sınırlarda yoğunlaşmıştır. Genel anlamda daha önce yaşanan savaşlarda sınır anlaşmazlıkları, dini ve siyasi nedenler üzerinden yürütülen çatışmalarda halk ögesi, savaştan dolayı ve dolaysız pek çok biçimde etkilenirken, savaşın temel ögesi olmamıştır. Oysa topyekûn savaş mantığında “halk”, savaşın ana temasıdır. Bu nedenle halk, topyekûn biçimde seferber edilir, savaşmak için asker hâline dönüştürülür. Bilhassa, siyasi erk kanalıyla ve propaganda yöntemleri kullanılarak “halk” savaşa hazır hâle getirilir.

İngiltere'nin savaş posterlerini propagandada kullanması, diğer müttefik ve düşman devletlerden daha fazla etkinlikte olmuştur. Bu tarz bir yöntemin savaşlarda da kullanılması, bu ölçüde düşünüldüğünde de ilk denecek tarzda olmuştur. Bu açıdan düşünüldüğünde, Kitchener'ın bilhassa savaş posterlerini propagandanın önemli bir aracı hâline getirmesiyle, dönemin savaş doktrini olan topyekûn seferberliği başlatmada gösterdiği maharet çok dikkat çekicidir.

I.Dünya Savaşı'nda İngiltere askerlerin silâh altına alınması konusunda, topyekûn savaşın en önemli metotlarından biri olan propagandayı ve buna bağlı olarak

¹⁵⁴ *Topyekûn Savaş (Total War)*; cephede tüm güçlerin kullanılması ve cephe gerisinde ekonomik güçlerin seferberliğini ifade eder. Savaşta sivil asker ayrımının kalktığı, ülkelerin tüm insan ve ekonomik kaynaklarını seferber ettiği bir savaş türüdür. Topyekûn savaşta sivil yoktur, herkes askerdir. Kimileri topyekûn savaş kavramını Sun Tzu'ya kadar götürse de, kimileri yakın tarihli Alman stratejist Carl Von Clausewitz'e dayandırmaktadır. Kavramsal olarak, XIX. yüzyılda Alman Carl Von Clausewitz'in *mutlak savaş* kavramı ile karıştırılsa da, topyekûn savaş kavramı tek bir kişi ya da tanıma bağlı kalarak açıklanamayacağı yapılan çalışmalardan anlaşılmıştır. Genel kabul, I ve II. Dünya Savaşları topyekûn savaş'a birer örnektir. Savaşa katılan tüm devletlerde seferberlik ilân edilmiş, halkın tamamı savaşın birer parçası olmuştur. Fabrikalarda çalışan erkekler savaş meydanlarında yerini alırken, fabrikalarda boşalan yerlerini kadınlar almıştır. Bu anlamda savaş, her kesimden (kadın, erkek, işçi, köylü vs.) bireyi ilgilendiren bir ögeye dönüşmüştür. Sanayinin savaş için kullanılması, topyekûn savaş türünün tipik bir örneğidir. Halkın moral ve üretimin artmasına ilaveten, gönüllü askerlik, topyekûn savaşta sıkça kullanılan ve etkili olan propaganda yöntemiyle yapılır. Bu manada, propaganda topyekûn savaş türünün vazgeçilmez ana unsurlarından birini teşkil eder.

propagandanın en önemli aracı olan *propaganda posterlerini*¹⁵⁵ etkili kullanmıştır. Dönemin teknolojik şartlarında propagandanın bir enstrümanı olarak, çoğunlukla başvurulan ve etkili yöntem propaganda posterleriydi ve Büyük Britanya bu yönde çok becerikliydii. Bu konuda önemli bir sima olan Kitchener'ın; seferberlik, asker alma ve propaganda konusunda ne kadar etkili olduğunu Peter Simkins "Kitchener'ın Ordusu: 1914-1916 Yeni Ordunun Yükselişi" adlı eserinde Büyük Britanya Ordusu'nu şu şekilde tarif etmiştir. "Pek çok yazarın kabul ettiği gibi Kitchener'ın en büyük başarısı, Büyük Britanya Ordusu'nu toplayabilmesiydi. Kitchener, sayısal bakımdan ülke tarihinin en büyük ordusunu toplamıştı. I.Dünya Savaşı boyunca 5.704.000 civarında kişi, Büyük Britanya Ordusu'nda görev almıştır. II. Dünya Savaşı'nda bu sayı, 3.788.000 civarındadır. Şimdiye kadar, 1914-1918 yılları arasında ki Büyük Britanya Ordusu, İngiliz milleti tarafından oluşturulmuş en büyük ve en karışık organizasyondur. Ordunun en dikkat çekici yönü, 1914 Ağustos ve 1918 Kasım arasında asker olanların yaklaşık yarısının, gönüllü olmasıdır. Aslında, 1915 yılının sonuna kadar orduya gönüllü olarak kayıt olanların sayısı, 2.466.719 olmuştur"¹⁵⁶ diye rakamsal verilerle Kitchener'ın etkisi tarihi olarak kıyaslanmıştır. Kitchener göreve başladığı andan itibaren, propaganda vasıtasıyla halkı etkilemeyi başarmıştır. Dönemin savaş atmosferine ve teknolojik gelişimine uygun olarak propaganda da, *poster* ve *gazeteler* etkin biçimde kullanmıştır. İlk olarak, gazetelerde 6 Ağustos 1914 tarihinde yayınlanan "Orduya Çağrı" "Kral'ın ve Ülkenin Sana İhtiyacı Var" sloganı olmuştur. Bu slogan ilk olarak, 100.000 erkeğin askere alınmasını teşvik etmek amacıyla yapılmış ve 1915 Mart ayına kadar 2.000.000 poster ile birlikte, 20.000.000 asker alma broşürü aynı slogan kullanılmak üzere basılmıştır¹⁵⁷. Kitchener'ın kafasındaki plan, savaşın çok askerle kazanılacağı ve uzun süreceği tezi üzerine kurgulanmıştı. Bu nedenle *Kraliyet Ordusu'na* acilen ek 100.000 askere ihtiyacı vardı ve 5 Ağustos 1914 tarihinde parlamentonun onayına sunduğu rapor, ordunun büyüklüğünün 500.000 asker artırılması yönünde olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Kitchener'ın Büyük Britanya Ordusu'na yaptığı en önemli katkı, milli kaynakların seferber edilmesi için yaptığı eylem sebebiyle,

¹⁵⁵ İngiliz halkının seferber edilmesinde kullanılan ve çok popüler olan "Britanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor. Ülkenin Ordusuna Katıl! Tanrı Kral'ı Korusun/Britons: Lord Kitchener Wants You. Join Your Country's Amy! God Save The King." ve "O, Kendi Görevini Yaptı. Siz Sizininki Yapacak mısınız? He Did His Duty. Will You Do Yours?" Bkz. (Resim 1-8)

¹⁵⁶ Peter Simkins, **Kitchener's Army: The Raising of New Army 1914-1916**, Pen & Sword Military, First Published 1988, South Yorkshire, 2007, s.XIV.

¹⁵⁷ Simkins, **A.g.e.**, s.39, <https://collections.museumvictoria.com.au/articles/2751> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

Büyük Britanya Ordusu'nun hayati öneme sahip bir ivme kazanmasıdır. O, diğer meslektaş ve devlet adamlarından farklı olarak düşündüğü şey, savaşın uzayacağı ve bunun için önemli ölçüde asker sayısının artırılması yoluna gidilerek, seferberliğin ilânıyla gönüllü asker toplanmasıydı. Bunun yanı sıra Kitchener, sadece denizde güçlü bir donanma bulundurmanın yeterli olamayacağını, güçlü ve 1.000.000 asker sayısına ulaşmış, genişletilen bir kara ordusunu önermişti. Bu fikir, bir anda ve içgüdüsel olarak ortaya çıkmamıştı, 1911 sonbaharında Esher'e çıkabilecek I.Dünya Savaşı'nın üç yıl süreceğini ve zaferin, sadece "son milyon" diye ifade ettiği askerlerle elde edileceğini söylemişti.¹⁵⁸ Bu manada Kitchener, İngiliz savaş stratejisinde önemli bir makas değişimini başlatmış oluyordu. O, aldığı kararlar ve düşünüş biçimiyle, İngiltere'de topyekûn savaş türünün önemli bir öncüsüdür. Çağının şartlarına uygun olarak, aldığı kararlar ve uygulamalarıyla Büyük Britanya ve kolonilerinin topyekûn savaşın ana esasları olan seferber olma, propaganda, gönüllü askerlik, sanayinin savaş mekanizması olarak kullanılması ve mutlak galibiyet hususları doğrultusunda hareket etmiş, bir karar alıcıdır. Kitchener'in tanımladığı ve uygulamaya geçirdiği bu yapı, Büyük Britanya'nın I.Dünya Savaşı'nda askerî doktrini olmuştur.

Kitchener'in aldığı kararların sadece Büyük Britanya'yı bağlamadığı açıktır. Büyük Britanya'ya bağlı koloni ve sömürgelerin bu kararlardan doğrudan etkilenmesi, olayların doğal sonucudur. Avustralya'da, Büyük Britanya'nın aldığı siyasi ve askerî kararlardan doğrudan etkilenmiştir.

Diğer taraftan Büyük Britanya Savaş Bakanı *Lord Kitchener*, Büyük Britanya Deniz Bakanı Winston Churchill'e 2 Ocak 1915 tarihli yazdığı mektupta¹⁵⁹ Çanakkale'de askerî bir çıkarma yapmanın önemini vurgularken, "müttefiki Rusya'nın Kafkasya'da tehlikede olduğunu, takviye etmek için Çanakkale'yi işaret etmiştir. Böylece İstanbul'un alınmasının yolunu açarken, Osmanlı Devleti'nin savaş da saf dışı edilerek, savaşın İngiltere lehinde başarıya ulaşacağı" tezini ileri sürüyordu. Bununla birlikte İngiliz Savaş Konseyi üyesi W.Churchill, Kitchener'dan önce bu kanaatini 25 Kasım 1914 tarihinde, "hem Türkiye'yi savaş dışı bırakmak, hem de Rusya'ya lojistik destek verme amacıyla

¹⁵⁸ Simkins, **A.g.e.**, s.38-39.

¹⁵⁹ David W. Cameron, **25 April 1915: The Day The Anzac Legend Was Born**, Allen&Unwin, NSW, 2007, s.3.

oluşacak Gelibolu Yarımadası'nda yapılacak bir çatışmadan bahsetmişti¹⁶⁰". Böylece Batı Cephesi'nde, Almanya ile sonucu belli olmayan siper savaşlarına dönüşen çıkmazdan, Doğu Cephesi'nin açılmasıyla Almanya'yı köşeye sıkıştırma amacını¹⁶¹ dile getirmiştir. Kitchener'in, Churchill'e yazdığı bu mektup boğazların önemine dikkat çekerken, Rusya'ya yardım, İstanbul'un alınması ve neticede Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılması gibi, dünya savaşının sonucunu doğrudan etkileyecek olan çatışmanın, Çanakkale'den geçtiğini imâ ediyordu. Churchill'in de savaş konseyinde yaptığı bu öneri, aynı tez üzerinden yürütülmesi planlanan savaş konusunda, Kitchener ile aynı fikirde olduklarının bir kanıtıdır.

Oysa Çanakkale Boğazı üzerinde yapılan plan, savaş konseyine sunulduğunda uygulanabilir bulunmamıştır. Ancak Büyük Britanya Savaş Konseyi, Aralık 1914 tarihinde savaş planını gündeme getirdiğinde, her ne kadar uygulanabilir bulunmasa da başka bir çıkar yol olmadığından, 3 Ocak 1915 tarihli toplantıda uygulanmak üzere karara bağlanmıştır. Oysa İngiltere'nin Çanakkale Boğazı'nı işgal etme planı yeni değildi. İngiltere, XIX. yüzyılın başından beri Hindistan'a giden Akdeniz yolunun güvenliğini kontrolü altında bulundurma fikri doğrultusunda, Rusya'yı Karadeniz'e hapsetme-Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasını engelleme çabaları hep olmuştur. Bu yönde bilinen ilk plan, İngiltere'nin "Gelibolu Yarımadası'na Saldırma" planıdır ve 1906'da şekillenmeye başlamıştır¹⁶². Akdeniz'de Mısır'ın işgali Süveyş Kanalı'nın elde bulundurma amacı taşırken, sıcak denizlere Rusların inmesine izin vermeme amacı doğrultusunda Çanakkale Boğazı'nın İngiltere'nin işgal planında olması, Hindistan'a giden ticari yolun güvenliği temeline belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Çanakkale Boğazı, Türklere bırakılmayacak kadar hassas ve jeopolitik bir öneme sahiptir.

Her ne kadar 1906 yılında Rusya tehlikesine karşı, Çanakkale Boğazı'nın işgal edilmesi planı var ise de I.Dünya Savaşı'nın oluşturduğu şartlarda, kaderin bir oyunu olarak İngiltere Rusya'yı sıcak denizlere inmekten alıkoymak için değil, Rusya'ya yardım amaçlı Çanakkale Cephesi'ni açmıştır.

¹⁶⁰ Cameron, **A.g.e.**, s.3.

¹⁶¹ Himmet Umunç, "Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016, s.171, Cameron, **A.g.e.**, s.3.

¹⁶² Umunç, **A.g.m.**, s.171.

Boğazdan geçerek İstanbul'u alma planlarının sahibi, Amiral *S. Hamilton Carden'in*¹⁶³ başarısızlığı ve sağlık nedeniyle görevinden ayrılmasının ardından, 17 Mart 1915 günü yerine Büyük Amiral *John De Robeck* atanmıştır. J.D.Robek, 18 Mart 1915 tarihinde Müttefik Donanması Komutanı olarak 18 Mart 1915 saldırısını yönetmiştir.

4.2. Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Katılma Zemininin Oluşturulması

Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Büyük Britanya'nın tarafında katılmasında pek çok neden ortaya konabilir. Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na katılmada temel nedenler içerisinde gösterebileceğimiz başlıklar ise şöyle sıralanabilir. Avustralya'nın tarihsel ve kültürel geçmişinden kaynaklı Büyük Britanya'nın Avustralya üzerinde etkisini propaganda posterleriyle pekiştirmesi ve iç siyasette etkili olması, Avustralya'nın savaşa girmesinde belirleyici unsur olmuştur. Avustralya'nın iç siyasetini belirleyen siyasetlerin, dış politikayı iç siyaset malzemesine dönüştürerek kullanması ve Büyük Britanya'nın oluşturduğu akıl dışı korku algısına siyasi elitin inanması, Avustralya'nın savaşa katılmasında başlıca etken olmuştur. Sonuç olarak, Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na katılmasında ana etken, Büyük Britanya'nın Avustralya üzerinde nüfuzunu çeşitli vesilerle kullanması olarak tanımlayabiliriz.

¹⁶³ *Sir Sackville Hamilton Carden (1857-1930)*; Şubat 1915 tarihinde Müttefik Donanma Komutanı olarak Çanakkale'ye saldırı başlatma sorumluluğu verilen ancak, sağlığı nedeniyle bu görevden Mart ayında alınan İngiliz amiraldir. W.Churchill, Carden'ı göreve getirdiğinde (Ocak 1915), zaman kaybetmeden Carden'a Çanakkale'ye deniz saldırısının mümkün olup olmadığını sormuştur. Carden, boğaz saldırısının mümkün olduğunu ancak, boğazdaki Türk tahkimatlarının ilk hedef olarak yok edilmesi gerektiğini savunmuştur. Çanakkale Boğazı saldırısının planlayıcısı olarak görevine devam eden Amiral Carden, deniz yoluyla işgalin başarılı olacağına inananlardandır. Sonuç olarak, Carden 19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale Boğazını bombalamaya başlamış ve 18 Mart 1915 günü için büyük bir saldırı planlamasına rağmen uzun zamandır ülser rahatsızlığından kaynaklı sağlık sorunu nedeniyle 17 Mart 1915 tarihinde görevinden alınmıştır. Görevinden istifa eden Amiral Carden 1930 yılında ölmüştür. <http://www.firstworldwar.com/bio/carden.htm> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

4.2.1. Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Katılmasında Siyasi Elitin Tarihsel Rolü

Savaş öncesi bir devletin savaşa dâhil edilmesinde propaganda ve basın her ne kadar önemli bir araçsa da liderlerin ikna edilmesi de son derece önemli bir hususu teşkil eder. Bilhassa demokratik toplumlarda kamuoyunun ikna edilmesi, liderlerle ve siyasilerle uzlaşından geçmektedir. Bu nedenle devletlere ek olarak, liderler ve kamuoyu dış politikasının değerlendirilmesinde son derece dikkat edilmesi gereken husus olarak göze çarpar.

I.Dünya Savaşı öncesi İngiltere'nin Avustralya'yı kuşatıcı formu, Avustralya'da İngiltere'ye aşırı bağıllık normuna zemin hazırlamıştır. İngiltere'nin baskın rolü, böylece her alanda hissedilmiştir. Bu mevcut durum Avustralya'nın, I.Dünya Savaşı'na İngiltere'nin yanında girmesinde önemli bir nedenler grubu olarak gösterilebilir. Ancak Avustralya'nın siyasal karar vericilerin ikna edilmesi, İngiltere'nin Avustralya'nın yanında savaşa girmesi bakımından “kritik kırılma eşiği” olması konunun anlaşılması açısından ayrı bir anlam ifade eder. Bu sebepten İngiltere'nin Avustralyalı siyasetçileri ikna etmesi; tarihi ve toplumsal olarak “Ana vatana Sadakat”, “Kraliçe/Kral'a Sadakat”, “İmparatorluğa Bağıllık”¹⁶⁴ kavramlarıyla, binlerce yurttaşını, binlerce kilometre ötede hiç tanımadığı insanlarla savaşmaya götüren nedenleri üretmiştir. Avustralyalı siyasilerin ürettiği ya da başkaları tarafından üretilen propaganda yüklü bu kavramlar, bir borcun ödeme vadesinin dolduğunu hatırlatır nitelikte olması nedeniyle, toplumun üzerinde baskı ve gerilimde oluşturduğu sosyolojik bir vakadır. Üretilen gerilimlerden, imparatorluğa bağıllığa ulaşan duygular içerisinde motive edilmiş Avustralya toplumu, düşmanlaştırılmış Almanya'nın müttefiki Osmanlı Devleti'ne karşı birer sadık savaşçılara dönüştürülmüştür. Bu noktada Avustralya'nın savaşa katılımında, Avustralya siyasi elitinin önemli bir rolü vardır. Bu rolün önemli görülmesinin temel nedeni ise demokratik bir toplum olan Avustralya politikacılarının aldığı kararların, tüm Avustralya toplumunu derinden etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Savaş gibi zorlu kararları siyasiler, gerek politik ve askerî gerekse şahsi nedenlerle alırlar.

¹⁶⁴ Sonya Bates, “The Anzac Day Legend: Its Orgins, Meaning, Power and Impact on Shaping Australia's Identity”, *Master's of Peace and Conflict Studies Dissertation, University of Sydney*, Sydney, 2013, s.13.

Greg Lockhart “İrk Korkusu, Tehlikeli İnkâr” adlı makalesinde, Avustralyalı tarihçi *John Mordike*’yi referans vererek, C.E.W. Bean’ın emperyal bir romantiklikle ifade ettiği, AIF’in (Avustralya İmparatorluk Kuvveti’nin¹⁶⁵) altı haftada oluştuğu efsanesinin özel bir aldatmaca olduğundan bahsetmektedir¹⁶⁶. G.Lockhart aynı makalesinde, “Sır Yüzyılı” adlı makalesine atıfta bulunarak, Japonya’nın yükselişine karşı 1911’den başlayan İngiltere-Avustralya arasındaki gizli anlaşmaya dikkat çeker. Dr. John Mordike, “AIF’in kurulması ve gelişimini, Avustralya Savunma Bakanı Senatör *George Pearce* 17 Haziran 1911 tarihinde Londra bulunan Savaş Bakanlığı’nda Kraliyet Konferansı Komitesi toplantısında, gizli bir anlaşmayla karar verildiğini” ifade ederek çok önemli bir tarihsel ifşada bulunur. G.Lockhart, “Bu antlaşma, parıltılı İngiliz İmparatorluğu aldatmacasının zirveye ulaştığı andır ki alt yapısı 1909 yılına kadar götürülebilir. 15 Nisan 1909 yılında Avustralya Genel Sekreteri’nden (Büyük Britanya) Sömürge Bürosu’na gönderilen şifreli telgraf, Avustralya’nın Birleşik Krallığa verdiği desteği açık biçimde göstermektedir. Fisher Hükümeti, Avustralya Deniz Kuvvetleri’nin Avustralya’ya ve Büyük Britanya İmparatorluğu’na, Avustralya’nın Kraliyet Donanması’na bağlılığını ve daha iyi hizmet vereceğine dair 15 Nisan 1909’da gönderdiği bildiri vardır¹⁶⁷. Alfred Deakin’in¹⁶⁸

¹⁶⁵ AIF (Avustralya Kraliyet Gücü- *Australia Imperial Force*); 4 Ağustos 1914’te savaşın başlamasıyla Avustralya Hükümeti, İngiltere Hükümeti’ne 20.000 kişilik, Avustralya’nın bütün eyaletlerinden toplanan bir askerî kuvvet önermiştir. 1 Kasım 1914 tarihinde, Batı Avustralya’nın Albany kentinden Süveyş Kanalı’na doğru Hint Okyanusu’na açılan piyade, topçu, istihkâmcı, hafif süvari ve sahra sağlıkçılarından oluşan ilk birliği, konvoy halinde göndermiştir. <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/who-were-the-anzacs.php> (Erişim Tarihi: 10.02.2017). Avustralya, AIF vasıtasıyla, I. Dünya Savaşı’nda tüm cephelere toplam 330.700 asker seferber etmiştir. Tüm cephelere sevk edilen askerin; 54.000’i ölmüş, 155.000’i yaralanmıştır. Docherty, **A.g.e.**, s.37.

¹⁶⁶ 1914 yılının başlarında Avustralya’da, 20.000 gönüllü asker olmak için askerlik şubelerine başvurmuştur. Greg Lockhart, “Race Fear, Dangerous Denial”, <https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 14.12.2016). C.E.W. Bean, **The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Vol.I The Story of Anzac: First Phase**, Eleventh Edition, Angus&Robertson Ltd, Sydney, 1941, s.135.

¹⁶⁷ 15 Nisan 1909 tarihli Avustralya Hükümeti’nin İngiltere’ye askeri desteğini belgeleyen doküman hakkında National Australia of Archive (NAA), Naval Defence of Australia: Policy of Fisher Government 1909, A6661, 1325, s.13. <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426> (Erişim Tarihi: 28.05.2017). <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 28.05.2017). Bkz. Belge 1.1. ve Belge 1.2.

¹⁶⁸ *Alfred Deakin (1856-1919)*: 1856 yılında Melbourne’da doğdu. Melbourne’da hukuk okudu. 1879 yılında siyasete atıldı. 1900 yılında Deakin, Edmund Barton ile birlikte, İngiliz Parlamentosu’nda görev alarak, Avustralya Kolonileri Hükümet Yasası’nı yönlendiren önemli bir figür olarak ortaya çıkmıştır. A.Deakin ve E.Barton, Avustralya’nın federasyon sürecine giden yolda iki önemli kişi olmuşlardır. Deakin siyasi oportünizmi, politik bir stratejist olarak iyi kullanabilmesi sayesinde üç dönem başbakanlık yapmış, İşçi Partisi, Serbest Ticaret Partisi gibi partilerin desteklerini siyasi kariyerinde kullanmıştır. Böylece, 1903-1904 Koruma Partisi (Protectionist), 1905-1908 Koruma Partisi, 1909-1910 Federal Liberal (Commonwealth

federasyon sonrası milli ordu oluşturma çabası, yeni milletin bağımsız savunma politikasını bozmak ve imparatorluğun savaş gündemini maskeleyerek için, Truva Atı gibi kullanıldı. Bu aldatma, kaba İngiliz manipülasyonu biçiminde, Japonya'nın Beyaz Avustralya üzerine saldırma korkusu üzerinden beslenerek yapıldı. İngiliz İmparatorluğu'nda Personel İşlerinden sorumlu Generali *Sir William Nicholson* şahsi olarak, Japon tehdidinin Avustralya için oldukça uzak bir ihtimal olduğuna inanmaktaydı. Nicholson ve diğer İngiliz subaylar, Avustralya bakanları üzerinde gerçekleştirdikleri “irrasyonel Japon İşgali Korkusu'nun”, İngiliz menfaatlerine hizmet ettiğinin farkındaydı. İngiltere, çıkacak bir savaşa Almanya'nın girme ihtimaline karşı, Avustralya Sefer Gücü oluşturulması fikrini şekillendirirken, 1911'de Avustralya Savunma Bakanı Pearce ile birlikte Londra'da bulunan Başbakan Andrew Fisher, Pasifik'te Japonya'ya karşı İngiltere'yi desteklemenin en iyi yol olduğuna kanaat getirmişlerdi. Nicholson ile Pearce bu fikir üzerine tartışırken, Nicholson; “sanırım biz bu türlü şeyleri (antlaşmayı), sessizce kâğıt üstünde olmadan yapsak ve diğer dominyonlarda¹⁶⁹ hazırlıklardan bahsetmezsek daha iyi olur¹⁷⁰” dedi ve Pearce'da¹⁷¹ bu sözlü antlaşmayı kabul etti¹⁷² diye ifade etmiştir. Böylece Büyük Britanya, Avustralya üzerinde yarattığı trajik tehdit algılamasıyla, Pasifik'te ileri karakolu olan Avustralya'yı savaş için seferber etmiştir. Bu

Liberal) Partisi'nden olmak üzere, üç dönem Avustralya başbakanlığı yapmıştır. Vatansızlığı ve bencillikten uzak olması, onu tüm vatandaşlar için model haline getirmiştir. <http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogD.html> (Erişim Tarihi: 28.05.2017). <https://primeministers.moadoph.gov.au/prime-ministers> (Erişim Tarihi: 27.05.2017). <https://primeministers.moadoph.gov.au/prime-ministers/alfred-deakin> (Erişim Tarihi: 27.05.2017).

¹⁶⁹ *Dominyon (Dominion)*: İngiliz İmparatorluğu ve İngiliz Devletler Topluluğu'nda otonom bir devleti ifade eden bir terimdir. 1948'den sonra devletin başı olarak, İngiliz monarşisini kabul eden bağımsız devletler için kullanılan bir terimdir. Bu devletler içerisinde; Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Hindistan, Pakistan ve Kenya'yı sayabiliriz. <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/help/glossary-d.htm#Dominion> (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

¹⁷⁰ <http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart---the-secret-centenary/2761502> (Erişim Tarihi: 14.12.2016). Dr. John Mordike, kâğıda yazılmamış antlaşmanın kayıtlarına, 77 yıl sonra 1988 yılında Nicholson'un *106/43 dosya numaralı* “Savaş Bakanlığı Gizli Operasyon Planlama” dosyasında ulaşmıştır. Kamuoyuna duyurulmayan bu görüşmeler, 1992 yılında Dr. John Mordike tarafından yayınlanmıştır. <http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart---the-secret-centenary/2761502> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

¹⁷¹ Hem Nicholson hem de Pearce, *1903 Avustralya Savunma Akti* (Australian Defence Act-1903), Avustralya Hükümeti'nin ülke dışına asker gönderme yetkisini reddetme maddesine aykırı hareket ettiklerinin farkındaydılar, eğer bu anlaşılacak olursa hem Pearce hem de Fisher gelecek seçimi kaybedebilirlerdi. <http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart---the-secret-centenary/2761502> Erişim Tarihi: 14.12.2016

¹⁷² <http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart---the-secret-centenary/2761502> (Erişim Tarihi: 14.12.2016). <https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 14.12.2016). John Mordike, *We Should Do This Thing Quietly- Japan and the Great Deception in Australian Defence Policy 1911-1914*, National Library of Australia, 2002, s.s.79-97. Bkz. John Mordike, *An Army for a Nation: A History of Australian Military Developments, 1880-1914*.

nedenle Avustralya İmparatorluk Kuvveti, İngiltere'nin savaş meydanında kullanacağı bir mekanizmaya dönüşmüştür. Henüz yeni bir federasyon olan Avustralya'nın siyasi elitizmi, İngiltere tarafından savaşmak üzere zehirlenmiştir. Avustralya'nın jeopolitik korku algısı, böylece siyasal şizofreniye dönüşmüştür.

Tarihçi Sonya Bates ise tezinde, I.Dünya Savaşı için seferber olan ve ölen Avustralya sayısını şu rakamlarla ifade etmektedir. "I.Dünya Savaşı'na seferber edilen 330.770 Avustralya gönüllüsü, İngiltere İmparatorluğu Ordusu'nu desteklemek için asker olmuştur. Gelecekte oluşabilecek bir işgale karşı, korunma içgüdüsüyle oluşturulan bu güç, I.Dünya Savaşı'nda 60.000 Avustralya'nın hayatına mal olmuştur"¹⁷³ ifadesinden anlaşılacağı üzere, siyasi elitin İngiltere yanında savaşa olan desteğinin boyutlarını göstermesi açısından çarpıcı bir ifadedir. Hem savaş süresince hem de özellikle savaş sonrası resmi savaş muhabiri C.E.W Bean, resmi tarihçi misyonuyla savaş sonrası 12 ciltlik "1914-1918 Savaşı'nda Avustralya'nın Resmi Tarihi" adlı eserini yazmış ve Anzak Efsanesi'nin oluşmasında önemli bir etkisi olmuştur. Uzun süre Savunma Bakanlığı yapan Pearce, 1921 yılında C.E.W. Bean'i resmi tarihçi olarak görevlendirdiğinde, hâlen savunma bakanıydı. Tarihçi Lockhart, "Bean gizli taahhüdü açıklamış olsaydı, hükümet düşerdi ya da zor bir durumda kalırdı. C.E.W. Bean, Pearce'ın sırrını bilerek ya da bilmeyerek gizli tuttu" derken, "savaş öncesi İngiltere tarafından Avustralya'nın kandırılmasının, savaş sonrası Avustralya için bedelinin ağır olduğunu" belirtmiştir¹⁷⁴.

Avustralya'nın savaşa İngiltere'nin yanında katılmasının siyasi alt yapısı 1911 yılında hazırlanırken, Avustralya Savunma Bakanı Pearce'ın etkinliğinin çok açık olmasının dışında, Başbakan Fisher'ın, başbakan seçilmeden önce İşçi lideriyken bile, "son adamımıza ve son şilinimize kadar"¹⁷⁵ ibaresi, İngiltere'ye desteğini ifade eden bir slogan olmuştur. 3 Ağustos 1914 Pazartesi tarihli The Argus Gazetesi'nin haberine göre; Mister Fisher, Cuma gecesi (31 Temmuz 1914) Colac'da, "gözlerinizi Avrupa'ya çeviriniz ve şu an ana vatana en iyi duygularınızı verin", İngiltere'yi kastederek "Avustralyalılar, son

¹⁷³ Bates, **A.g.t.**, s.13. Avustralya resmi sitesi *Avustralya Savaş Anıtı* (Australian War Memorial) şu rakamları vermektedir; beş milyondan daha az nüfuslu Avustralya'da, 416.809 askere kayıt olmuştur, 60.000'den daha fazla asker ölmüş, 156.000 asker yaralanmış, esir düşmüş yahut kimyasal saldırıya maruz kalmıştır. <https://www.awm.gov.au/atwar/ww1> (Erişim Tarihi: 09.01.2017) Docherty, **A.g.e.**, s.314.

¹⁷⁴ <https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

¹⁷⁵ "To our last man and our last shilling" West, **A.g.e.**, s.106, Firth, **A.g.e.**, s.25, **The Argus**, 3 Ağustos 1914.

adamımıza ve son şilimize kadar ona yardım etmek ve onu savunmak için yanında duracağız¹⁷⁶” ibaresinde bulunarak, imparatorluğa desteğinin tam olduğunu tarihe geçen bir ifadeyle dile getirmiştir. Diğer yandan savaşın başladığı o günlerde, Avustralya’nın seçim döneminde olması bu süreci daha da zorlaştırdığını söyleyebiliriz. Seçim döneminde iki rakip partinin lideri Andrew Fisher ve *Joseph Cook*’un¹⁷⁷ seçim propagandası olarak İngiltere’ye destek çağrılarında bulunması, dönemin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. İki rakip partinin seçim atmosferinde Büyük Britanya İmparatorluğu’na koşulsuz destek sunması, Avustralya siyasi elitlerinin halkın üzerinde ne denli etkin olduğunun bir göstergesidir. Bu tip seçim propagandalarının aynı hedefi göstermesi, halkın nezdinde Avustralya’nın İngiltere yanında savaşmak gibi bir zorunluluğunun olduğunu doğrulayan bir niteliktedir. Bu yönüyle, politikacıların halk üzerinde baskısı hissedilir olmuştur. A.Fisher’ın bu desteğinin yanı sıra¹⁷⁸, rakibi Joseph Cook, Horsham’da Perşembe gecesi (30 Ağustos 1914) İngiltere’ye desteğini şu sözlerle: *ne olursa olsun, Avustralya, İmparatorluğun parçasıdır. İmparatorluğun savaşta olduğunu unutma, bu yüzden Avustralya’da savaştadır.... Avustralya’daki tüm kaynaklarımız, imparatorluk içindir ve imparatorluğun güvenliği, korunması içindir*¹⁷⁹” ifade etmiştir.

Avustralya siyasi iradesi, açık biçimde Avustralya’nın savaşa İngiltere’nin yanında girmesini yönünderken, Almanya ve bloğunu düşmanı olarak kabul etmiştir. Almanya, Belçika’ya 4 Ağustos 1914 tarihinde saldırdığında, İngiltere de Almanya’ya savaş ilân etmiştir. Bu durum, Avustralya içinde İngiltere’nin yanında, karşı cepheye savaş ilân anlamına gelmektedir¹⁸⁰. Avustralya iktidar partisi ve muhalefetinin, Büyük Britanya’ya

¹⁷⁶ **The Argus**, 3 Ağustos 1914.

¹⁷⁷ *Joseph Cook (1860-1947)*; 7 Aralık 1860 yılında İngiltere’de doğdu. 1873 yılında kömür madencisi olan babasının bir kaza sonucu ölümünden sonra, yoksulluk içerisinde büyüdü. 1880’lerin başında Avustralya’ya göç etti. Kömür madeninde işçi olarak çalıştı, sonra liberal/muhafazakâr siyasetçi, I. Dünya Savaş döneminde muhalefet lideri ve öncesinde başbakanlık (1913-1914) yapmıştır. Liberal Parti’den 1913-1914 yılında Avustralya’nın altıncı başbakanlık görevinde bulunmuştur. F.K. Crowley, “Sir Joseph Cook (1860-1947)”, Volume 8, (MUP), 1981. <http://adb.anu.edu.au/biography/cook-sir-joseph-5763> (Erişim Tarihi: 28.05.2017). <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/cook> (Erişim Tarihi:28.05.2017).

¹⁷⁸ Savaş yıllarında İşçi Partisi lideri Andrew Fisher, “Biz Cook hükümetine karşıyız. Ancak sık sık parlamentoda belirttiğim gibi acil durumlarda partiler yoktur. Birlikte düşmanımıza karşı duracağız.... Anayurdumuzu destekleyeceğiz.” diyerek Büyük Britanya’ya desteğini her fırsatta dile getirmiştir. Celâl Mat, **Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.303.

¹⁷⁹ **The Argus**, 3 Ağustos 1914.

¹⁸⁰ <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 18.01.2017). Büyük Britanya’nın 4 Ağustos’ta I.Dünya Savaşı’na girmesiyle, kolonileri (Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika)’da doğal olarak ve kanunen savaşa girmiştir. Bean, **A.g.e.**, s.2.

savaşta yanında olacağına dair tam desteği, siyasi elitin hem topluma hem de İngiltere'ye verdiği açık bir mesajı niteliğindedir. Avustralya yeni bağımsızlığını kazanmış bir devlet olarak, siyasi bakımdan yararçı bir yol izlemiştir. Bu pragmatist siyasi yol haritası, kendini güçlü olana karşı *koruma* ve güçlü tarafından *korunma* temelinde açıklanabilir. Avustralya'da siyasi iktidar, politik ve askerî olarak “yalnızlıktan kurtulmanın” tercihini, doğal olarak İngiltere istikametinde yaparak, korunma içgüdüsüyle tercihini ortaya koymuştur. Bu pragmatist yol haritasının çizilmesinde önemli rol oynayan iki ana neden olmuştur. İlk olarak, ordunun kurulmasında da çok etkin rol oynayan, coğrafi olarak kendisine yakın olan Asya ülkeleri korkusudur. İkinci olarak, zayıf ülke Avustralya'nın, Büyük Britanya tarafından korunacağı algısıdır ki siyasi elit, bu konuda ikna olmuştur. Siyasilerin ikna edilmesi, halka yansıtılarak halkında ikna olması sağlanmıştır. Savaş öncesinde belirlenen bu dış siyasi yaklaşım, Avustralya'nın savaşa İngiltere'nin yanında katılmasında da belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle Avustralya'nın savaşa Büyük Britanya'nın yanında katılmasında göstermiş olduğu istekli tutumunun açıklanmasında en önemli mekanizmalardan biri, Avustralya siyasilerinin İngiltere tarafından yaratılan korkularla ikna edilmiş olmasıdır. Bu sebepten bu siyasi zehirlenmenin daha iyi anlaşılması için Avustralya politik hayatında, Avustralya'nın federasyon olmasından önce oluşmuş siyasi organizasyonu İşçi Partisi ve savaş döneminde lideri özelinde konunun incelenmesi ve bilgilendirici olması açısından gerekli görülmüştür.

4.2.1.1. Avustralya Başbakanı ve İşçi Partisi Lideri: Andrew Fisher Önderliğinde Savaş Kararı

Politik liderlerin tek başına incelenmesi dış politika yapım sürecini, kararını ve sonucunu tamamen açıklamamasına rağmen, politik liderlerin aldığı kararların sonuca olan etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Diğer taraftan toplumsal olarak iç ve dış dinamiklerin, dış politikanın inşa sürecine ve sonucuna etkisi de önemlidir. Bu nedenle yalnız karar vericilerin değil aynı zamanda çevre unsurlarında, bireyi ve aldığı kararları etkilediği gerçeğinden yola çıkarak değerlendirme yapılacaktır. Politik lider ve iç-dış dinamiklerin sistemsel olarak etkisi incelendiğinde, Avustralya'nın savaş sürecine nasıl kanalize

olduğunu açıklamak kolaylaşacaktır. Avustralya'nın savaşa katılması, aktör ve birim odaklı değerlendirildiğinde, konu daha iyi anlaşılır hâle gelse de konunun çok faktörlü ve birden fazla seviyeli olması, konunun değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle politik lider olarak, İşçi Partisi ve dönemin Başbakanı Andrew Fisher ele alınmadan önce, Avustralya siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olan İşçi Partisi'nin, Avustralya toplumunda olan etkisi değerlendirilecektir. Avustralya'da İşçi Partisi örneğinden yola çıkılarak, devletaltı birim olarak görülen kamuoyunun nasıl etkilendiği ve bu süreç de karar alıcı Başbakan Andrew Fisher'ın tutum ve davranışlarının, savaş kararına etkisinin ne olduğu değerlendirilecektir.

Avustralya'da kurulan İşçi Partisi, Avustralya tarihinin önemli bir parçasıdır. Hak, adalet, oy hakkı, sekiz saat çalışma ve grev gibi hakların elde edilmesinde önemli bir merhale olan sendikalaşma ve işçi hareketleri, Avustralya'nın siyasi oluşumunda da önemli bir role sahiptir. İngiltere'nin "ceza kolonisi" sistematığında Avustralya Kıtası'na koloni kurmasıyla birlikte, sonradan Avustralyalı olacak toplum için zor günler başlamıştır. Suçluların, toprak sahiplerinin emrinde çalıştırılması, kötü şartlarda ızdırâp çekmeleri, yeni kıtanın zor coğrafi şartlarına alışma ve çalışmaya zorlanma gibi olumsuz hayat şartları, suçluları ya kıtadan kaçma gibi sonuçsuz teşebbüslere yöneltmiş ya da bushranger örneğinde olduğu gibi kırsal eşkıyalığa kanalizetmiştir. XIX. yy.da dünyada gelişen teknoloji ve sanayileşmeyle yeni durumlara uyum sağlayan Avustralyalılar, 1880'lerin başında kendi haklarını aramak için toplanmaya, bilinçlenmeye ve harekete geçmeye başlamışlardır. Temel mesele, zenginliğin dağılımının daha âdil biçimde sağlanması için devletin gücünün siyasi olarak kullanılmasına dönük siyasi bir oluşumun gerekliliğinin kavranmasıdır. Bu nedenle Avustralya'da İşçi Partisi; yalnızca işçi hakları, çalışma saatleri gibi sendika çevresinde gelişen bir hareket olmanın dışında, Avustralya'da federasyona giden süreci yönetmiş ve bağımsızlığın elde edilmesini sağlayan başat bir rolü üstlenmiştir.

1890'lı yıllara kadar modern anlamda siyasi partiler, Avustralya'da ortaya çıkmamıştır. Genellikle önemli bireylerin etrafında oluşmuş, hükümet çoğunluğu şeklinde tezahür eden bir yönetim anlayışı mevcuttur. 1880'lerin sonunda siyasi bakış açısı değişmeye başlamış ve 1891 yılında *Avustralya İşçi Partisi*/Australian Labor Party (ALP) oluşumu, işçi sendikaları temelinde şekillenmiştir. Bu durum Avustralya'da modern parti politikalarının doğuşunu temsil etmiştir. İlk işçi politikacılar, Yeni Güney Galler'de 1891

yılında seçilmiştir. 1900 yılında İngiltere İşçi Partisi kurulduğu zaman, Britanya’da siyasi anlamda karşılaştırılabilen başka bir siyasi parti yoktur¹⁸¹. Dünyadaki İşçi Partileri temelinde değerlendirildiğinde, 1904 yılında ALP dünyada ilk işçi hükümetlerinden biri olmuştur¹⁸².

1857 yılında dünyada ilk sekiz saatlik çalışma hakkı, Victoria’da inşaat işçileri tarafından elde edilmiştir¹⁸³. Bu harekete geçmenin en önemli örneği ise işçi sendikalarının artık politik bir organizasyona dönüşmesi sürecidirki 9 Eylül 1892 manifestosuyla Queensland İşçi Partisi, kurum dokümanı ile kuruluş belgesi, işçi mücadelesinin ve işçi grevlerinin merkezi Barcaldine-Queensland’da “Bilgi Ağacı”nın altında Charles Seymour ve Thomas Glassey’in imzalamasıyla ilân edilmiştir¹⁸⁴. Manifesto’da imzası bulunan Thomas Glassey, Queensland İşçi Partisi kurucularından (aynı zamanda başkanı) ve 1889’da Queensland’da Bundamba milletvekili olarak, ilk İşçi Partisi parlamenti olmuştur¹⁸⁵. John Christian (Chris) Watson, dünyada ilk milli İşçi Hükümeti’nin Başbakanı, aynı zamanda tarihte işçilerin ilk milli lideri ve ilk başbakanı olmuştur¹⁸⁶. Watson, 27 Nisan-18 Ağustos 1904 aylarında sadece dört aylık başbakanlık yapmışsa da kendisinden sonra parti lideri olarak gelen Andrew Fisher’ın 1910 seçimlerinde yüzde 50 oy almasıyla¹⁸⁷ birlikte, dünyanın ilk çoğunluk İşçi Partisi hükümetini kurmasının yolunu açmıştır.

Avustralya efsanesi (Bush efsanesi) temelinde şekillenen İşçi Partisi ve İşçi Hareketi; otorite karşıtı, eşitlikçi yapısıyla Avustralya’da federasyon öncesi organize olan

¹⁸¹ Docherty, A.g.e., s.IXIII. Corcoran, A.g.e., s.15.

¹⁸² Nations and..., Vol.2, s.853. Avustralya İşçi Partisi (1891), İngiliz İşçi Partisi (1900), İtalyan İşçi Partisi (1892), Fransız İşçi Partisi (1905). Andrew Heywood, **Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş**, Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2013, s.131, Docherty, A.g.e., s.37.

¹⁸³ Nations and..., Vol.2, s.853.

¹⁸⁴ <http://www.amw.org.au/register/listings/manifesto-queensland-labour-party-1892> (Erişim Tarihi: 29.09.2016).

¹⁸⁵ <http://www.archives.qld.gov.au/Researchers/Exhibitions/Top150/001-025/Pages/012.aspx> (Erişim Tarihi: 29.09.2016).

¹⁸⁶ Ross McMullin, “Dünya da İlk: Avustralya’nın Wayson İşçi Hükümeti/First In the World: Australia’s Watson Labor Government”, Bu makale, 25 Şubat 2005’te The Department of the Senate Occasional Lecture Series’de konferans olarak Ross McMullin tarafından parlamentoya sunulmuştur. McMullin, A.g.m., s.11. Avustralya’nın üçüncü başbakanı olup, aynı zamanda en genç (37 yaşında) başbakanıdır. McMullin, A.g.m., s.s.16-18.

¹⁸⁷ İşçi Partisi; 1910 yılında %50.0, 1913 yılında %48.5., 1914 yılında % 50.9 oy almıştır. Docherty, A.g.e., s.331.

bir yapıyı temsil eder. Federasyon öncesi yapılanmasıyla İşçi Partisi, kendisini Avustralya Commonwealth'inden daha eski ve özel bir konuma yerleştirir. Yine eşitlikçi, hak-hukuk arayışı ve otorite karşıtlığıyla Henry Lawson ve Banjo Paterson gibi Bülten Dergisi'nin lokomotif entelektüelleri tarafından desteklenmiştir. Avustralya radikal milliyetçilerinin desteğiyle biçimlenen parti, Beyaz Avustralya Politikaları'nda da (W.M. Hughes-White Australia) etkin bir rol oynamıştır¹⁸⁸. Avustralya İşçi Partisi, dünya'da ve Avustralya'da İşçi hareketi etrafında biçimlenen sendikalaşmanın ve İşçi Partisi geleneğinin ilk nüvesidir. Avustralya İşçi Partisi, Avustralya'nın radikal-kültürel milliyetçiliğinin temsilcisi olarak, Avustralya'da ırkçı politikaları (Beyaz Avustralya Politikası) desteklemiş ve uygulamıştır. Avustralya siyasi hayatında İşçi Partisi, Avustralya sol düşüncesinin ilk temsilcisi olmakla birlikte, Avustralya muhafazakâr partilerinin (Liberal Parti, Fusion Parti gibi) en önemli rakibidir.

Senatör John Faulkner, Avustralya'da İşçi Partisinin önemini şu sözlerle vurgulamaktadır: *120 yıldır Avustralya siyasi hayatında devamlı bir güç olan İşçi Partisi, Federasyondan önce doğmuş tek Avustralya siyasi partisidir. Avustralya İşçi Partisi'nin geçmişi, Avustralya'nın siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel milli geçmişimizden ayrılamaz*¹⁸⁹ diyerek Avustralya İşçi Partisi'nin, Avustralya federasyon oluşumundaki etkisini ve Avustralya siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatındaki önemini vurgulamıştır. Bu nedenle Avustralya İşçi Partisi, Avustralya tarihi sürecindeki rolü ve I.Dünya Savaşı'nda iktidar partisi olması nedeniyle, Avustralya siyasi, sosyal ve milli oluşum sürecinde önemli bir figür olmuştur.

Hükümet liderlerinin taşıdığı önem ve dış politika sürecine olan etkisi, kriz dönemlerinde daha da önem arz eder. Avustralya Devleti'nin siyasi tarihinde çok önemli bir etkiye sahip olan İşçi Partisi ve liderleri incelendiğinde, federasyonun ulus inşa sürecine olan katkısında siyasi anlamda önem kazanmaktadır. Bilhassa, savaş döneminde Avustralya başbakanlığı görevini yürüten Andrew Fisher, ayrıntılı incelenmesi gereken siyasi bir kişiliktir. A.Fisher'ın Avustralya'nın uluslaşma ve savaşa olan etkisi bakımından konu edinilmesi, bu açıdan önem taşımaktadır. Ancak Andrew Fisher'ı tek başına bir figür

¹⁸⁸ Corcoran, A.g.e., s.s.15-224-225.

¹⁸⁹ Nick Dyrenfurth, Frank Bongiorno, **A Little History of the Australian Labor Party**, A UNSW Press Books, Sydney, 2011, s..Foreword.

olarak incelemenin hem tezin maksadına hem de konunun ele alınmasında mahsurlar oluşturacağından dolayı, Andrew Fisher portresi; savaş içinde bulunduğu durum ve ortamlar içerisinde ele alınacaktır. Liderler, kendi başlarına bir karar mekanizmasının bütününe oluşturmazlar, bürokratik elit ve siyasi yardımcıları liderlerin karar almalarında kolaylaştırıcı etkileri inkâr edilemezken, içinde bulunulan durum ve şartlar düşünüldüğünde siyasi elitler, kararların alınmasında etkin bir rol alırlar. Andrew Fisher ve İşçi Partisi bu anlamda sürece olan etkisi bakımından, Avustralya'nın uluslaşma ve Çanakkale Savaşı'nın derinlemesine anlaşılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bununla birlikte Avustralya dış politikası'nın savaş öncesi ve savaş sürecinde lider figürü olarak Andrew Fisher'ın tek başına incelenmesi, dış politikanın anlaşılması açısından tek bir düzlemde ele alınması demektir ki, bu değerlendirme ya yetersiz ya da yanlış sonuçlara ulaşmamıza neden olacaktır. Farklı değişkenlerin savaş öncesi ve savaş süresince, sonuca olan etkisi farklı düzlemde değerlendirmelerin sürece olan katkısı ele alınarak sonuca ulaşılabileceği noktasından hareketle; lider, kamuoyu, dış faktörler, iç faktörler, siyasi, kültürel ve dini, sosyolojik etmenler ulus inşa sürecinin izah edilmesinde, Gelibolu Savaşı merkezinden ayrılmadan ele alınacaktır.

Andrew Fisher, 29 Ağustos 1862 yılında İskoçya'da Robert Fisher'ın oğlu olarak doğdu. İskoçya'da eğitimini aldıktan sonra, genç bir maden işçisi olarak, 1885 yılında Avustralya'nın Queensland eyaletine göç etti. Birkaç yıl madencilik yaptıktan sonra, sendika lideri oldu. Genellikle sosyal bilimler ve ekonomi üzerine kitaplar okuyan Fisher, 1893 yılında yasama meclisine seçildi. 1901 yılında yapılan ilk federal seçimlerde, Queensland'dan temsilciler meclisine seçildi. Avustralya'nın ilk İşçi Partili Başbakanı *John Christian Watson*¹⁹⁰, Nisan 1904 yılında İşçi Partisi kabinesini oluşturduğu zaman, Fisher ticaret ve gümrük bakanı oldu. Parti içinde Fisher'dan daha yetenekli kişiler olmasına rağmen, Fisher'dan daha güvenilir kişi yoktu. Watson'un sağlık nedeniyle parti liderliğinden 1907 yılında ayrılmasından sonra, 1908 yılı Kasım ayında Fisher parti liderliğine seçildi. Üç dönem başbakanlık yapmış (1908-1909, 1910-1913, 1914-1915)

¹⁹⁰ *John Christian Watson (1867-1941)*; 1867 yılında Şili'de doğmuştur. Avustralya'nın ilk İşçi Partisi'nden seçilen Avustralya Başbakanı'dır. 1904 yılında Avustralya'nın 3. Başbakanı olarak görev almıştır. <http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogWa.html#watson2> (Erişim Tarihi: 27.05.2017). Docherty, A.g.e., s.321.

olan Andrew Fisher¹⁹¹, savaşın başlamasının ardından Avustralya’da yapılan seşimleri kazanarak 17 Eylöl 1914¹⁹² tarihinde başbakan olmuştur. Böylece, seçim propagandası içerisinde imparatorluğa (İngiltere’ye) verdiği desteği uygulamaya koymuştur.

Andrew Fisher, 29 Nisan 1910-24 Temmuz 1913 tarihleri arasında yaptığı Avustralya başbakanlığı görevini Joseph Cook’a devretmiştir. Joseph Cook (Liberal), 24 Temmuz 1913-17 Eylöl 1914 tarihleri arasında Avustralya başbakanlığı yapmış ve tekrar başbakanlığı Andrew Fisher’a 17 Eylöl 1914-27 Kasım 1915 tarihleri arasında devretmiştir. Andrew Fisher, savaşın sonuna kadar başbakanlık görevinde bulunmamıştır. 27 Kasım 1915 tarihinde Billy Hughes’a devrettiği başbakanlığı, B.Hughes 9 şubat 1923 yılına kadar yürütecektir¹⁹³. Andrew Fisher, Avustralya’nın beşinci başbakanlık görevinde bulunmasının yanı sıra İşçi Partisi geleneğinden gelen ikinci Avustralya başbakanı olmuřtur¹⁹⁴.

Avustralya’da başbakanlık, siyasi bir otorite olarak ęok önemli bir konumu teşkil eder. Bu nedenle Avustralya federasyon yapısının kurulduğı 1901 yılından itibaren siyasi konumunu savaş yıllarına kadar geliştirmiş ve düzenlemiştir. Avustralya bir yandan siyasi yapısını güçlendirirken diğer yandan da dış politikasını bir zemine oturtmaya ęalıřmıřtır. I.Dünya Savaşı arefesinde kurulan Avustralya, dış ilişkilerini ana vatan Büyük Britanya temelinde şekillendirmiştir. Bunun sebepleri Avustralya’nın konumu, tarihi, ekonomisi ve toplumsal yapısı ifade edilirken analiz edilmiştir. Bu nedenle I.Dünya Savaşı öncesi Avustralya siyasi elitizmi de Büyük Britanya’nın yanında yer alarak iç ve dış Avustralya siyasetini yapmıştır. 1901’den beri Avustralya, ırkçı politikalarıyla kendisini bölgesinde izole ederken, uygulanan dış poltikalarla da iç politikayı şekillendirmiştir. A.Fisher da Avustralya’da 1901’de kurulan politkaların devam ettiricisi konumundadır. A. Fisher, Avustralya askeri organizasyonunun Büyük Britanya tarafından oluşturulması, eğitilmesi ve lojistik desteğin sağlanması noktasında alınan kararlarda temel siyasi figür konumundadır. Avustralya’nın denizlerde hâkim olması yönünde Avustralya Kraliyet Donanmasının kurulmasında rol almıştır. Yine Avustralya askeri organizasyonunun

¹⁹¹Andrew Fisher’de, Alfred Deakin gibi Avustralya’da üç dönem (1908-1909, 1910-1913, 1914-1915) başbakanlık yapmıştır. <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher> (Erişim Tarihi: 18.01.2017). Docherty, A.g.e., s.321. West, A.g.e., s.286.

¹⁹² <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

¹⁹³ West, A.g.e., s.286.

¹⁹⁴ Docherty, A.g.e., s.321.

kırılma noktası olarak görülen, Kitchener Raporu'nun (1909 Raporu) hazırlanmasında Avustralya askeri yapısının savaşa hazırlanmasında ve raporun uygulanmasında 1910 yılından sonra Avustralya başbakanlığında bulunması sebebiyle önemli bir siyasi figürdür. Avustralya Savunma Bakanı Senatör George Pearce'in 1911 yılında Londra'da Kraliyet Konferansı toplantısında Sır Nicholson'la gizli bir anlaşmaya karar verildiğinde, A.Fisher başbakanlık görevindedir. Yine bu gizli karar doğrultusunda Fisher Hükümeti, Avustralya Deniz Kuvvetleri'nin Avustralya'ya ve Büyük Britanya İmparatorluğu'na bağlılığını ve hizmet vereceğine dair 15 Nisan 1909'da gönderdiği telgrafta desteği söz konusudur. Daha önce bahsedildiği üzere ana vatan Büyük Britanya'ya “son şilinimize kadar” sözüyle verdiği destek, 1914 yılında bir slogan olmanın ötesinde canı yürekten Büyük Britanya'nın savaşta desteklenmesi noktasında önemli bir siyasi ifadedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde A.Fisher, Avustralya'nın Büyük Britanya'yla birlikte I.Dünya Savaşı'na Avustralya'nın katılmasında ve bu kararın verilmesinde önemli bir siyasi karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak Avustralya'da savaş döneminde görev yapmış bir siyasi karakter olarak A.Fisher dönemin Avustralya başbakanı olarak, Avustralya'nın Büyük Britanya'nın siyaseten yanında olması gerektiğini ve Büyük Britanya'ya desteğini her fırsatta belirtmiştir. Bu açıdan A.Fisher, Avustralya toplumunda Büyük Britanya'nın yanında savaş katılmasında verdiği desteği kolaylaştırması noktasında önemli bir siyasi şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3. Avustralya'nın Savaşa Katılmasında, Büyük Britanya'nın Propaganda Stratejisi

Alman birliğinin sağlanması, sanayi devrimi ve teknolojinin silah sanayide kullanılarak askerî güçler dengesi kavramının ön plana çıkması, 1815 Viyana Kongresiyle kurulmuş yenedünya düzeninin konferans diplomasisini yıkmıştır. I.Dünya Savaşı hemen öncesi ve savaş sonrasında, klasik diplomasinin ayakta durmasına katkı sağlayan güçler dengesi sisteminin çökmesiyle dışişleri bakanlıkları ve diplomatlar, propaganda faaliyetleriyle daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. Genel başlık olarak “psikolojik savaş” başlığı altında değerlendirilen propaganda, bu nedenle psikolojik savaşın en bilindik ve

kullanışlı yöntemi olarak göze çarpar. Propagandanın pek çok tanımı olsa da genel olarak, çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla, önceden hazırlanmış mesajlar bütünü olarak tanımlayabiliriz. I.Dünya Savaşı'yla ilk defa çok boyutlu, kapsamlı ve yoğun biçimde kullanılan psikolojik harp tekniği olarak propaganda, şüphesiz I.Dünya Savaşı öncesinde de pek çok defa kullanılmıştır ama topyekûn ve sistematik biçimde I.Dünya Savaşı'nda kullanılmıştır. Böylece I.Dünya Savaşı'yla sistemleşen propaganda, etkili biçimde İngiltere tarafından kullanılmıştır. Savaş boyunca İngiliz savaş propagandası, dışişleri bakanlığının kontrolünde yürütülürken, bakanlık 1914 yılında Wellington House'da "savaş propaganda ofisini" kurmuştur. Sonradan İngiliz propagandası, "Wellington House" ismiyle özdeşleşecektir. Wellington House, 1915 yılı Haziran ayı ilk raporunda, 17 dilde yazılmış yaklaşık iki buçuk milyon kitap ve broşür yayınladığını belirtmiş, bu sayı 1916 Şubat ayında yayınlanan ikinci raporda yedi milyon kopya olarak bildirilmiştir¹⁹⁵. Bu açıdan I.Dünya Savaşı'nda İngiltere, propaganda konusunda diğer devletlerle kıyaslandığında çok kapsamlı bir çalışma yürütmüştür. İngiltere'yi, bu açıdan önemli bir propaganda merkezi olarak nitelendirebiliriz. İngiltere bu merkezi yapısını, savaşta başarılı olmanın anahtarı olacak şekilde kullanmıştır. Böylece Büyük Britanya, kolonilerinden kitleleri beraberinde savaşa sürüklemiştir.

4.3.1. Avustralya'da Büyük Britanya'nın Savaş Propagandası ve Sarı Tehlike

Büyük Britanya, propagandayı I.Dünya Savaşı'nda kullanırken iki ana yol belirlemiştir. Bunlardan ilki, İngiltere'nin kendi halkı üzerinde uyguladığı propaganda diğeri ise; İngiltere'nin uluslararası alanda uyguladığı propaganda olarak tanımlanabilir. Büyük Britanya'nın uluslararası alanda uyguladığı propagandayı ise kendi içerisinde iki ana çerçevede ele alabiliriz. Büyük Britanya'nın düşman devletleri ve askerleri arasında uyguladığı propaganda ve tarafsız olan devletler üzerinde uyguladığı propaganda. Tarafsız devletler üzerinde uyguladığı propagandanın amacı; müttefik olarak kazanma ya da

¹⁹⁵ Servet Avşar, "Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti", **Atatürk Dergisi**, Cilt:3 Sayı:2, 2002, s.121-122.

tarafsızlığını sürdürmede devam etmesi yönündeyken, mutlak taraf olmasını istediği devletler üzerinde (ABD ¹⁹⁶, Avustralya) ise Büyük Britanya'nın müttefiki olması yönündedir.

Avustralya'nın, Büyük Britanya'ya bağlı bir koloni devleti olması ve 1901 Anayasası'nda İngiltere'nin katılacağı bir savaş durumunda, Avustralya'nın da kendi tarafında savaşa katılacağı yönündeki direktifinin olması, zaten Avustralya'yı bu savaşa katılmaya mecbur bırakmıştır. Ancak Avustralya kamuoyunun savaşa katılma yönünde halkın desteğinin kazanılması, propaganda yöntemiyle başarılabilmiştir. Propaganda, bir nevi halkın gönüllü olarak savaşa katılmasını sağlayan ikna yöntemi idi. Bu bakımdan Avustralya'da psikolojik harp unsuru olarak propaganda posterleri, özellikle müttefiki İngiltere tarafından iç ve dış kamuoyu oluşturmada çok etkin olarak kullanılmıştır.

Diğer yandan diplomasinin işlevini yitirmesiyle gelişen savaş hâli durumu, daha önce hiç görülmemiş boyutta seferberliği getirmiştir. Ancak daha önce olduğu gibi (Fransız İhtilâli'nden önce), halkına hesap vermeden bir hükümdar ya da diplomat elitin kararıyla verilen savaş durumu yoktu. Fransız ve sanayi devriminin sonucu olarak, okuma yazma oranı artmış, kitlelerin ulaşabileceği gazeteler çoğalmıştır. Basın-yayın, kitleleri bilgilendirmiş ve halkın temsil edildiği parlamentolar vasıtasıyla yöneticiler, yaptığı eylemlerin sonucunda halkına hesap verir duruma gelmiştir. XX.yy. yaklaşırken kamuoyu diplomasinin ortaya çıkışı kaçınılmaz olmuş ve kamuoyu uluslararası politikaların oluşturulmasında önemli bir yer tutmuştur. Kamuoyu diplomasinin yürütülmesinde, propaganda daha önemli hâle doğru evrilmiştir. Bu döneme kadar dış politikada fazlaca yer tutmayan diplomatik girişim ve davranışların gerekçelerinin açıklanması ve hattâ onaylatılması gereği ortaya çıkmıştır. Gazeteler, toplumu bilgilendirmesinin yanı sıra sansür ve devletin nüfuzu etkisiyle propaganda mekanizmalarına da dönüşmüştür. Gazete, propaganda ve kamuoyu oluşturmanın tamamı tekelinde ve kontrolünde olması neticesinde, kitleler topyekûn savaşı yaşamaya hazır hâle getirilmiştir. Tüm bunlar daha önce bu boyutlarda görülmemiş savaş stratejisi ve psikolojik harp teknikleriyle içinden çıkılmaz hâle gelmiştir. Bu durumda dünyada değişen ve gelişen bu faktörlerin Avustralya'yı etkilememesi düşünülemezdi.

¹⁹⁶ Birleşik Devletler, İngiliz propagandasının odak noktasıydı. ABD, iase ve moral destek kaynağı ve Almanya'ya karşı potansiyel bir müttefik olması bakımından önemliydi. Avşar, **A.g.m.**, s.122.

Avustralya'nın savaşa girmesinde siyasi, tarihi ve ekonomik başlıca faktörlerin dışında, sosyo-psikolojik faktörlerin de yadsınamayacak itici neden olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Psikolojik savaş yöntemlerinden biri olan ve sosyal psikolojide tutum değiştirme kuramlarının temelini teşkil eden etkileyici iletişim, diğer bir ifadeyle propaganda faaliyeti, psikolojik savaş yöntemlerinin en önemlisidir. Dönemin şartlarında, en önemli kitle iletişim aracı olarak gazete ve henüz çok popüler olmasa da kısa zamanda önemli bir etki sağlayacak olan posterler, afişler propaganda faaliyetlerinde toplumları yönlendirici gücü temsil etmişlerdir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde propaganda teknikleri içerisinde en popüler olanı kuşkusuz, insani ve toplumsal bir zaaf olan *korkuya başvurma* tekniğidir. Propaganda yoluyla korkuya başvurmada amaç, hedef toplulukta korku yaratmak ya da onu tehdit etmektir. Bu durum, ileri sürülen tavsiyelere uymadıklarında başlarına gelebilecek olumsuzluklara dikkat çekerek, hedef toplulukta korku aracılığıyla ikna edilmeye çalışılması olarak ifade edilebilir.

Altına Hücum yıllarının yaşandığı dönemde başlayan Asyalı göçmenlerin iş bulmak ve altın rezervlerinde çalışmak umuduyla geldikleri Avustralya'da, beyaz işçilerin işlerini kaybetme korkusuyla yabancı işçilere, özellikle de Çinli işçilere karşı ırkçı bir duruş sergilemişlerdir. Bu ırkçı tutum, zamanla *ırkçı bir nefret ve paranoyaya* dönüşmüştür. Avustralya'da siyasi olarak da ırkçı tutum, çıkarılan kanunlarla desteklenmiştir. Temelde beyaz batılının bu tutumu, ekonomik kaygılardan kaynaklansa da zamanla ötekileştirdiği Asyalı'ya karşı nefrete ve sonunda korkuya dönüşecektir. Asyalıları, özel de Çinlileri kasteden korkunun sembolleştiği kelime, "Sarı Tehlike¹⁹⁷" olmuştur. Çinli işçilerin, sarı tehlike olarak ifade edilmesi ve ilk olarak önemli bir sorun hâline gelmesi, beyaz işçilerin ekonomik durgunlukta işlerini kaybetme korkusuyla ABD'nin Kaliforniya şehrinde

¹⁹⁷ *Sarı Tehlike (Yellow Peril)*; bazen "Sarı Terör" ve "Sarı Hortlak" kelimeleriyle aynı anlamda kullanılan sözcüğünün isim babası, Alman Kayzeri II. Wilhelm'dir. II. Wilhelm, 1880'lerde Buda'yı bir ejderhanın üzerinde Avrupa'yı işgal etmek için binerken gördüğü bir rüyadan sonra Die Gelbe Gefahr (Sarı Tehlike-Yellow Peril) kavramını, Avrupa imparatorluklarını Çin'i işgal ve sömürge etmeye teşvik amaçlı kullanmıştır. "Sarı Tehlike" kelimesi, Batı'da sıklıkla Çinli, Japon ve Asyalıları kasteden anlamıyla, Fransız sosyolog *Jacques Novicow*'un 1897 kaleme aldığı "Le Peril Jaune" adlı makalesinde kavramsallaştırılmıştır. James Palmer, **The Bloody White Baron**, Basic Books, New York, 2009, s.31, Leung Wing Fai, "Perceptions of the East – Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear", 16 Ağustos 2014, Irish Times, <http://www.irishtimes.com/culture/books/perceptions-of-the-east-yellow-peril-an-archive-of-anti-asian-fear-1.1895696> (Erişim Tarihi: 05.02.2017)., <http://www.gutenberg.org/files/26350/26350-8.txt> (Erişim tarihi: 06.02.2017).

1870'lerde ortaya çıkmıştır¹⁹⁸. Çinli işçi ve göçmenlerin 1850'li yıllarda başlayan Avustralya, Kanada, ABD ve diğer batı devletlerinde çalışmak amaçlı göçü, bir süre sonra bu devletler içerisinde yabancı düşmanlığına dönüşmüştür. Bununla birlikte özellikle Avustralya'da olduğu gibi ABD'de benzer nedenlerle Asyalı, özellikle Çinli işçilerin altın kaynaklarında iş bulmak amacıyla ABD'ye göçmen statüsünde işçi olması, yerel halkta rahatsızlık yaratmıştır. ABD, 1882 yılında çıkardığı bir yasayla Çinli göçmenlerin ülkeye girişini yasaklamıştır. 1882 yarasını müteakiben, 1917 ve 1924 yasaları çıkarılmış, ABD'ye tüm Asyalı göçmenlerin girişi yasal olarak engellenmiş ve yasaklanmıştır¹⁹⁹. Aslında bu tutum, Avustralya'da aynı dönemde benzer tepkiler vermelerini neden olurken, Asyalılar Batılı beyaz insanın ortak korkusuna dönüşmüştür. Kıta Avrupa'sında sarı tehlike kavramının önemli bir korku mekanizmasına dönüştüren isim ise dönemin en etkili isimlerinden biri olan Prusya Kayzeri II. Wilhelm'dir²⁰⁰. II. Wilhelm, Alman emperyalist amaçlarını icra etmek ve süper güç (Weltmacht) olmak amacıyla, kendisine tüm kıta Avrupa'sının lideri rolü vererek Çin'i işgal ve sömürgeleştirmek amaçlı Avrupa devletlerine Çin'i istikamet göstermiştir. Bu durum, emperyalist Almanya'ya doğudan gelmesi muhtemel tehlikeye karşı, tüm Avrupa'nın savunucusu ve kahramanı rolünü verirken Kayzer'in Hükümeti *Sarı Tehlike'yi*, ideoloji hâline dönüştürmüştür. Hatta Kayzer, Rusya Çarı II. Nikolas'a "Rusya'nın gelecekteki en büyük görevinin Asya Kıtası'nı medeniyetleştirmesi ve Büyük Sarı Irk'tan Avrupa'yı koruması" olduğunu belirtmiştir²⁰¹. Böylece Batı devletlerinin, ekonomik kaygıya dayalı Asyalıları düşmanlaştırması ve ülkeye girişine yasak getirme önlemleri, 1900'lerin başlarından itibaren de militarist bir korkuya evrilmiştir. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'ndan sonra batı

¹⁹⁸ Tim Yang, "The Malleable Yet Undying Nature of the Yellow Peril", <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017).

¹⁹⁹ 1882 Chinese Exclusion Act. John Kuo Wei Tchen, **New York Before Chinatown, Orientalism and the Shaping of American Culture 1776-1882**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore&London, 1999, s.217. Yang, A.g.m., <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017).

²⁰⁰ 1895 yılında Alman İmparatoru Wilhelm, kamuoyuna sunduğu Batı'ya karşı Doğu'dan yükselmesi muhtemel tehlikeleri temsil eden çizimde ilk olarak tanıtmış ve resme Sarı Tehlike ismini vermiştir. (G.G. Rupert'in "Sarı Tehlike ya da Şark Garp'a Karşı" isimli kitabını sarı tehlikeye dikkat çekmek üzere ilk baskısı, 1911 yılında yapılmıştır. Bu kitabın yazılma amacının temelinde, geçmişin Doğu tehlikesi örnek verilmeyle birlikte, Rus-Japon Savaşı'nı Japonların kazanması ile birlikte Batı'da önemli bir etki yaratması üzerine yazılmıştır. (Kaynak olarak başvurduğum Rupert'in kitabının 3. Baskısı olmakla birlikte Dünya Savaşı'ndan sonra yayımlanmıştır.) G.G. Rupert, **The Yellow Peril or The Orient vs. The Occident**, Union Publishing Co., Third Edition, Britton, Okla., U.S.A., s.9. Palmer, A.g.e., s.31.

²⁰¹ Palmer, A.g.e., s.31.

emperyalizminin doğu gúcüne karşı ilk yenilgisiyle başlayan askeri gúc korkusu, *Asyalı Tehlike* kavramını ortaya çıkarmıştır. “Asyalı Tehlike” kavramıyla kastedilen, Japonya’dır²⁰². Avustralya’da Asyalı devletler korkusu, genel anlamda aşağılayıcı ve ırkçı biçimde “Sarı Tehlike/Yellow Peril” olarak ifade edilirken, daha korkutucu olması açısından Avustralya’da basın; “The Hordes of Asia/Asya Orduları” olarak propaganda yapmıştır. Böylece, *Asyalı Tehlike* ya da *Sarı Tehlike* kavramı, özellikle iki kanadı ifade etmiştir; artan ekonomik ve nüfus gücüyle Çin ve askerî-teknolojik gücüyle Japonya’dır.

Bu korkuların belirginleştiği ve savaş girdabına sürüklenildiği yıllarda Avustralya’nın jeostratejik hassasiyetleri zamanla derinleşerek, keskinleşen *Japon işgali*²⁰³ paranoyasına dönüşmüştür. 1910’lı yıllardan itibaren gazete manşetlerinde, “Yellow Peril” diye ifade ettikleri “Sarı Tehlike” kavramı; sarı ırka mensup Asyalıların, beyaz ırk Avustralya’yı işgal edeceği korkusunu tanımlamaktadır. Avustralya’da “Sarı Tehlike” kavramı, hem Japonlar hem de Çinliler için kullanılan genel bir kavram olmakla birlikte tüm Asya toplumlarını kastetmektedir. Çin’in nüfus yönünden büyümesi, Japonya’nın teknolojik gücünün yükselmesinden kaynaklı rahatsızlığı ifade eden bu ırkçı yaklaşım, dönemin Avustralya’sında açık biçimde bir korku ve paranoya’nın²⁰⁴ göstergesine dönüşmüştür. Pek çok Avustralya gazetesi, 1910 ve 1911 yıllarında aynı manşet başlığı ve içerikle, bu ırkçı paranoyayı ele almıştır. “Çin’in nüfusunun 400.000.000’a ulaştığından, Çin’in zorunlu askerlik uygulaması ile asker sayısını 20-30.000.000’a çıkarabileceğini, Avrupa medeniyetinin Çin saldırılarına karşı en iyi sigortasının, antitez Japonya olduğunu²⁰⁵ ifade eden açıklama ve öngörülere yer veren ifadeler de kullanmışlardır. Bu ifade, Pasifik’te ısınan havanın Avrupalılar lehine dönmesi için Çin-Japon çekişmesinden, pragmatik biçimde fayda sağlanmasını öğütlemektedir. Aslında Avustralya için hem Çin

²⁰² Yang, A.g.m. <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017). Bill Gammage “Parçalanmış Yıllar: Büyük Savaş’ta Avustralya Askerleri” adlı eserinde savaş öncesi ırkçı “Beyaz Avustralya”nın özellikle Rus-Japon Savaşı’ndan sonra Japonya korkusunu arttığını ve Büyük Britanya koruyuculuğunun önemine dikkat çekmiştir. Bill Gammage, **The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War**, Australian National University Press, Canberra, 1974, s.1.

²⁰³ Bates, A.g.t., s.12.

²⁰⁴ A.g.t., s.13.

²⁰⁵ **Braidwood Dispatch and Mining Journal** (NSW: 1888 - 1954), Çarşamba 19 Kasım 1910, s.3, **Wyalong Advocate and Mining, Agricultural and Pastoral Gazette** (NSW: 1900 - 1928), Cumartesi 12 Aralık 1910, s.4, **Midlands Advertiser** (Moora, WA: 1907 - 1930), Cuma 6 Ocak 1911, s.7, **Great Southern Leader** (Pingelly, WA: 1907 - 1934), Cuma 27 Ocak 1911, s.6, **North West Post** (Formby, Tas. : 1887 - 1916), Cumartesi 24 Aralık 1910, s.3, **Northam Advertiser** (WA: 1895 - 1918; 1948 - 1954), Cumartesi 17 Aralık 1910, s.8, **Border Chronicle** (Bordertown, SA: 1908 - 1950), Cuma 26 Kasım 1917, s.6.

hem de Japonya, düşman olarak algılanmaktadır. *Barrier Miner Gazetesi* 24 Temmuz 1911 tarihli “Sarı Tehlike” başlıklı manşetinde, “Japon tehlikesinin kuzey Avustralya’ya uzanacağından bahsederken, Pasifik’te hâkim ırk Japonların olduğunu, bu nedenle tehlikeye karşı Avustralya’nın hazır olması gerektiğini” ifade eden bir yazı kaleme almıştır. “Aslında bu tehlikenin Avrupa için yeni bir şey olmadığını” ifade ederken, “tarihte Moğol istilâsı örneği” ile geçmiş döneme atıfta bulunmuştur. “Yenilenecek bir Anglo-Japon Antlaşması’nın, Avustralya’ya bir süre için nefes aldıracağı da” öngörüler içerisinde belirtilmiştir. “Yaklaşan dünya savaşı bağlamında, iç politikada da bazı önlemleri ele aldıkları göze çarpmaktadır. Federal İşçi Parlamentosu’nun Commonwealth bağlamında, zorunlu askerlik uygulamasının gündeme getirdiğini ve birkaç yıl içerisinde iyi eğitilmiş, yeterli donatıma sahip kara ordusu ve yerel garnizonu savunacak 200.000 askerî hazırlığın” haberini vermektedir²⁰⁶. Avustralya’nın XX. yy.ın başında dış politika analizini ele alırken, Asya Kıtası’na yakın bir bölgede yaşadığı gerçeğini göz ardı edemeyiz. Öte yandan dış politik kararların verilmesinde jeopolitik etkilerin, yönlendirmelerin ve güvenlik önceliklerinin gözetilerek alındığı gerçeğini yadsıyamayız. 1911 tarihli bu gazete başlığı ve içeriği aslında yaklaşan savaşa hazırlık için “Asyalı Sarı Irk” Japonya’yı, bir kara propaganda örneği olarak, abartılı biçimde düşmanlaştırmıştır. Bu durum, aslında Avustralya’da da I.Dünya Savaşı’nın hiç de çat kapı gelmediğini doğrular niteliktedir. Avustralya’da kitle iletişim araçlarıyla propaganda yöntemine başvurulmuş, Çin’in nüfusunun ne kadar büyük ve yakın bir zamanda ordusunun ne kadar tehlikeli olabileceğine ve Japonya’nın Pasifik’te yapmayı planladığı işgale dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte ülke olarak az nüfuslu ama büyük topraklara sahip Beyaz Avustralya’nın, sarı renkli Asyalılar tarafından işgal edileceği korkusunu basın yoluyla yapılmış olması, korkuya başvurma tekniğinin tipik bir örneği sayılabilir. Bu mevcut durum uluslararası ilişkiler açısından değerlendirildiğinde, güvenliğin ve nüfus büyüklüğünün devletin nasıl hareket etmesi gerektiğine yön verdiği, karar mekanizmalarını doğrudan etkilediğine iyi bir örnek teşkil etmiştir.

Avustralya tarihinde oluşan sarı ırk korku ve paranoyası, toplumsal olarak Avustralya’da şiddetli bir düşmanlığa dönüşmüştür. Bu durum Avustralya askerî organizasyonunun oluşmasında önemli bir faktördür. Düşman yaratma aracı olarak

²⁰⁶ **Barrier Miner** (Broken Hill, NSW: 1888 - 1954), Pazartesi 24 Temmuz 1911, s.2.

kullanılan psikolojik harp metodu, toplumsal bazı alt yapıların da yardımıyla hem kendini tanımlama da hem de düşmanlaştırdığı ögeyi tanımlamada temel enstrüman olmuştur. Bu kapsamda siyasi ve askerî bakımdan Avustralya, dış politikasını ve müttefik seçimini toplumsal, ekonomik ve tarihi açıdan yakın, coğrafi açıdan uzak olan Büyük Britanya yönünde kullanmıştır. Propaganda'nın güçlü etkisiyle İngiltere yönünde eğilim, Avustralya için jeostratejik bir zorunluluk hâline gelmiştir. Böylece Avustralya, yakın düşmanını (Japonya-Çin) kendi jeopolitiği açısından tanımlarken, uzak düşmanını (Almanya) müttefiki İngiltere bağlamında belirlemiştir.

Bir başka propaganda tekniği, *parıltılı genellemelerdir*. Toplum için yüksek değer taşıyan olguların akıl yürütmeye gerek bırakmadan kabul edilmesini sağlayarak yapılan bir propaganda çeşididir. Vatan sevgisi ve özgürlük bu değerlerle alakalı duygulara örnek niteliğindedir. Avustralya'da kullanılan propaganda posterleri içerisinde, vatan ve özgürlük ögesi parıltılı genellemeler çerçevesinde sıkça kullanılmıştır. Burada sorulması gereken en önemli soru *Anzaklar kimdi? Onları ne harekete geçirdi?*²⁰⁷ sorularının cevabı, bu propaganda tekniği altında cevap bulabilir. Avustralyalı her bireyin; ana vatana olan bağlılığı ve vefa borcu, kraliçe'ye olan bağlılığı, üstün savaşçı yapıları, ülkesine ve arkadaşlarına olan sadakati, becerikli, dayanıklı, esprili, eşitlik taraftarı oluşları, bilhassa Anzaklar için sarf edilen kişisel özellikler arasındadır. Anzaklara ithaf edilen bu kişisel özellikler, Avustralya'nın resmi savaş muhabiri, C.E.W. Bean tarafından askerler arasında birliği sağlamak, askerî birliği daha da hevesli ve şevkli tutabilmek için bir doktrine dönüştürmüştür. Bu doktrin sadece askerler üzerinde değil, gazete ve kitap yoluyla halk üzerinde de propaganda posterleriyle etkin kılınmıştır.

Avustralya İngilizcesi'nde; kırsal da yaşayanlar ya da kırsal işçi anlamına gelen bushman kavramı²⁰⁸, Avustralya *milli karakteri*²⁰⁹ içerisinde özel bir öneme sahip olan ana

²⁰⁷ Bates, **A.g.t.**, s.15.

²⁰⁸ *Bush*; Çalı, çalılık alan. (Avustralya ve Afrika'da); vahşi alan, orman, ormanlık. *Oxford Worldpower Dictionary*, Edited: Miralda Steel, Oxford University Press, New York, 2000,s.87. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Director: Della Summers, Pearson Education Limited, England, 2004,s.200. *Bushman*: ormanlık (vahşi yerde) yaşayan Güney Afrika kabilesine ait olan kişi. *Longman Dictionary of Contemporary English*, 2004, s.200. *Bushman/Bushman*; "Bush" Avustralya İngilizcesinde de orman anlamına gelir. İngiliz ve Amerikan İngilizcesinde çalı, çalılık arazi anlamlarına gelir. Bushman, kırsalda, ormanda ya da taşrada yaşayan kişilere verilen genel isimdir. Genellikle kırsal da yaşama, hayatta kalma konusunda becerikli kişilerdir. Toprakla uğraşmaktan çok, evcil hayvan besleyen, göçebe, ormancı taşralıyı ifade eder. Bush, kelimesi, Avustralya'da medeniyetten uzak, taşrayı temsil eder. Bush kelimesi İngilizcede, çalı, çalılık anlamına gelse de, Avustralya'da orman, ormanlık alanı temsil eder. Bu nedenle Avustralya'da "Bush Fire";

karakterdir. *Anzaklar, yıllarca kırsalda mücadele ederek yetişmiş olan Avustralya kırsal adamlarının oğulları olarak tarif edilmişlerdir*²¹⁰. Bu karakterin yüceleştirilmesinin arkasında ki ana neden; milletleşme sürecinde, toplumun kabul ettiği olumlu özelliklere sahip, beğenilen ana karakterin oluşturulmasıdır. Avustralya'nın zorlu coğrafi şartlarında; becerikli, dürüst, esprili, dayanıklı ve sadık özellikleriyle öne çıkan bushman karakteri, Avustralya'nın tarihsel arka planında var olan bir kahramandır. Bu karakterin I.Dünya Savaşı'nda Anzak kimliğiyle örtüşmesi, onu artık milli kahramana dönüştürmüştür. Avustralya'nın milletleşme sürecinde önemli bir kırılma noktası olan Çanakale Savaşı'nda Anzak karakteri, bushman karakterinin toplumca beğenilen özellikleriyle milli bir kahramana dönüşmüştür. Kurtuluş Savaşı boyunca, Türk toplumunda “efe” karakteri, eşitsizliğe dayanamayan, asi ruhlu, millet ve vatanperver, savaşçı, dayanıklı, özü sözü bir özellikleriyle karakterize olması, bu manada “bushman-Anzak” karakterine benzeşmektedir. Avustralya'nın kırsal profili olan bushman karakterinin, cephede Anzak karakterine dönüşmesi ve kabul görmesi, hatta bir efsaneye dönüşmesi *gösterişli genelleme* tekniğinde kullanılan “iyi” karakteri temsil eder.

Sonja Bates tezinde, ulaştırılan bushman'ın Anzak karakterine dönüşümünü ilginç bir araştırma sonucuyla ifade etmiştir. S.Bates; Avustralya Kraliyet Gücü'nün (AIF), sadece % 17'i kırsaldan geldiğini ve “çoğu, tüfeğin sonunun tehlikeli olacağını bilmeyen şehirli tüccarlardı” diye ifade etmektedir²¹¹. Aslında Sonja Bates'in dikkat çekmek istediği

orman yangını anlamına gelir. Genel mana da anlaşılacağı üzere, “Bush” kelimesi, kırsal, Bushman/Bushmen, kırsal da yaşayan kesimi temsil etmektedir. *Bushranger* ise daha farklı bir karakterdir. Avustralya'da, kırsal yaşamda belirli suçlardan dolayı kaçak, haydut konumuna düşmüş, ama kırsalda yaşayan diğer insanlar tarafından “Robin Hood”, “kahraman” olarak görülen efsaneleşmiş tipolojidir. *Bushranger* kelime anlamı olarak ise; haydut, kaçak anlamına gelir.

²⁰⁹ Anthony Smith'in “Milli Kimlik” adlı eserinde, milli karakter ve milli bilinci ifade eden milliyetçi kavramı açıklamak için, mit ve sembollerin üzerine yoğunlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. XVIII. yy.da *Milli Karakter* kavramının önem kazandığından bahseder. Milli karakter bağlamında, Lord Shaftesbury'in ve Jonathan Richardson'un Britanya meziyeti ve mitik esinlemesini şöyle dile getirir: *Bizi benzer kılan şey, atalarımızdan devraldığımız ve İngilizler olarak bize mağruz olan Yüreklilik, Düşünce Yüksekliği, Beğeni Yüceliği, Özgürlük Sevgisi, Basitlik ve Dürüstlüktür*” biçiminde ifade etmiştir. Anthony D.Smith, **Milli Kimlik**, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, 1994, s.138.

²¹⁰ Bates, **A.g.t.**, s.15.

²¹¹ Bates, **A.g.t.**, s.15. Avustralya Hükümeti'nin kendi internet sitesinde “Avustralya Kimliği” alt başlığı altında yayınlamış olduğu “Avustralya Kırsalı-the Australian Bush” konusunda bahsettiği üzere “1910 yılına kadar Avustralya şehirli bir toplumdur” ifadesine yer verir. <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017). “Avustralya Efsanesi” adlı kitabı ile Avustralya ulusal kimliğini Bush temeline dayandıran Russel Ward'ın, kendi kitabını revize ettiği “Australian Legend Re-visited” adlı makalesinde, Avustralya askerinin (digger), bush karakteristiği gösteren, şehirliiler olduğundan bahseder. Russel Ward, “Australian Legend Re-visited”, *Historical Studies*, 18:71,

husus; Avustralya askerî organizasyonunda “on” asker içerisinde hemen hemen “iki” askerin kırsaldan geldiğini, yani bushman olduğunu, ordunun onda sekizinin kent kökenli toplumsal bir yapıdan geldiğini ifade etmekle Anzak miti kavramının, kırsal temelli olduğuna eleştirel bir bakış açısı getirmiştir. Çünkü Anzak efsanesi, Avustralya’da kırsal da yaşayanların, o zorlu coğrafyada kazandıkları “olumlu” özelliklerini, savaş meydanında uygulamasından ortaya çıkmış bir durumu ifade eder. Avustralya askerî organizasyonunun, kent ya da kırsal kökenli sosyolojik yapısının irdelenmesi hususu, Avustralya’nın coğrafi şartları altında kırsal da yaşayanların zorlu koşullarda edindikleri olumlu özelliklerinin kastedilmesinden kaynaklanmaktadır. Sonja Bates iddiasını, Graham Seal’in “çoğu, savaşın tehlikeli olduğunu bilmeyen şehirli tüccarlardı” görüşüyle desteklerken, asıl merak edilen soru; nasıl oldu da ordunun çoğunluğunu teşkil etmeyen kırsal işçilerin “iyi” özellikleri, Anzak efsanesi olarak nitelendirilen yapıya dönüşerek kahramansal bir nitelik kazandıdır.

Avustralyalıyı gönüllü olarak askere kayıt olmaya ve Büyük Britanya için savaşmaya iten neden neydi? Büyük Britanya’nın yaptığı propaganda da düşmanlaştırarak hedef gösterdiği ana öge; Almanya ve müttefikleridir. Bilhassa Türk askerinin, esirlere kötü muamele yaptığı üzerine propaganda yapılmıştır²¹².

Avustralya; dönemin siyasi, askerî konjonktürü gereği tarihsel, dini ve sosyolojik bağları Büyük Britanya bloğunda savaşmak gibi bir misyon yüklese de pek çok açıdan kendisini savaşmaktan alıkoyacak nedenleri de üretebilirdi²¹³. Ancak ana vatana bağlılık duygusu daha baskın gelen Avustralya’da, halkın küçük bir kısmı dışında savaş karşıtı tutum takınmamıştır. Aksine, savaşın başladığı Ağustos ayının başlarında halkın büyük bir çoğunluğu, İngiltere cephesinde Almanya ve bloğuna karşı savaşmak üzere asker göndermeyi ateşli bir biçimde desteklemişlerdir. 31 Aralık 1914 tarihi itibarıyla,

171-190, DOI:10.1080/10314617808595586, s.172, <http://dx.doi.org/10.1080/10314617808595586> (Erişim Tarihi: 27.12.2017).

²¹² İngiliz askerî organizasyonunda savaşa katılmış bir Avustralyalı asker, Türk askerine esir düştüğünde, Alman ve Türklerle ilgili şu ifadelere yer vermiştir: *İngilizler bize diyorlardı ki Almanlar; İngiltere’yi istila etmek istiyorlar. Sonuçta, Avustralya’yı alacaklar. Almanlara karşı savaşmak gerekir. Biz, Almanlarla savaşmak için getirildik. Karaya çıktığımızda Türklerle savaştığımızı anladık. Bize, Türklerin esirleri kestikleri söylenmişti.* Burhan Sayılır, “Çanakkale Savaşları’nda Yer Alan İtilaf Askerlerinin Dini-Etnik Yapısı ve Sahip Oldukları Türk İmajı”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi**, 2014, s.324.

²¹³ Dominyonlar Yasasına göre; İngiltere’nin bir savaşa girmesi durumunda, Avustralya ve Yeni Zelanda meclisleri isterlerse tarafsız kalabilirlerdi. Sayılır, **A.g.m.**, s.320.

Avustralya'dan 1914 yılında toplam ülkeden ayrılan erkek sayısı, 25.868 kişidir. Burada dikkat çekici olan, 25.868 erkek sayısındaki azalışın, savaşta İngiltere'ye destek vermek üzere Avustralya'dan ayrılan 18-44 yaş arası genç erkekleri temsil etmesidir. Nüfus ve istatistiksel verilerin ışığında daha da dikkat çeken ayrıntı ise bir önceki yıl Avustralya'ya gelen nüfusun ülkeden ayrılan nüfusa oranı kıyaslandığında; Avustralya'da 1913 yılında 29.987 erkek ve 24.788 kadın sayısında artış yaşanmıştır ki, toplamda 54.775 kişi ülke nüfusunda artış olduğunu ifade eder ve bu rakamsal ifade *ülkeden ayrılanların üzerine gelenlerin artış oranını vermektedir*.²¹⁴ Sonuç olarak, 1904-1913 yılları arasındaki veriler karşılaştırıldığında 1914 yılında gerçekleşen 25.868 erkek sayısındaki muazzam azalma, bahsi geçen yıllar arasında daha önce yaşanmayan bir nüfus hareketidir. Gönüllü orduya kayıt olan asker sayısı her geçen gün artarken, 1915 Temmuz ayı kayıtlarına göre; 36.000 kişi gönüllü asker olmak için orduya başvurarak, rekor kırmıştır²¹⁵. Bu bilgilere ek olarak, John Mcquilton'un kuzeydoğu Victoria'da yaptığı bir araştırmaya göre; 1914-1918 yılları arasında kuzeydoğu Victoria'da 3500 civarında kişi askere gönüllü olarak kayıt olmuştur. Bu durum eyalet nüfusunun % 8,2'si²¹⁶, eyaletin erkek nüfusunun %15,5'ini, 18-44 yaş arası erkek nüfusun %41,8'ini temsil etmektedir. Ülke çapındaki erkek ortalaması %38,7'dir ki, kuzeydoğu Victoria eyaletinde bahsedilen oran, ülke çapında erkek oranının üstünde bir yüzdeyi temsil etmektedir. Araştırma yapılan eyalette, askere kayıt olan erkeklerin %90'ı bekâr iken, ülke çapındaki ortalama %82'dir²¹⁷. Bu veriler bize, daha önce bahsedildiği üzere Avustralya siyasi irade desteğinin olmasının yanı sıra savaşın ilk yıllarında Avustralya halk desteğinin de büyük boyutlarda olduğunu gösterirken, genç-erkek ve bekâr nüfusun savaşa katılımı hakkında önemli bir bilgi sunmaktadır.

Avustralya'nın tarihsel, kültürel, ekonomik ve askerî bakımdan İngiltere bağımlılığı ya da siyasi elitlerin kandırılması yoluyla Avustralya'nın savaşa katılımını, tek başına açıklayamaz. Toplumsal hareketliliğin arttığı dönemlerde (gerginlik ve çöküş dönemleri), toplum kolektif davranış üretir. Savaş gerginliğinin arttığı dönemde, toplumsal olarak

²¹⁴ Knibbs, **A.g.i.**, s.15.

²¹⁵ West, **A.g.e.**, s.106-107.

²¹⁶ 31 Aralık 1914 tarihinde, Victoria Eyaleti toplam nüfusu 1.430.667 iken, 712,594 erkek, 718.073 kadındır. 31 Aralık 1914 tarihinde, Victoria Eyaleti'nin Avustralya Commonwealth'ine göre nüfusun yüzdelik oranı, % 28.95'dir. Avustralya toplam nüfusunun eyaletlere göre dağılımı itibariyle, Victoria Eyaleti ikinci sırada yer almaktadır. Birinci sırada, New South Wales (Yeni Güney Galler) Eyaleti gelmektedir ki, toplam nüfusun % 37.67'sini teşkil etmektedir. Knibbs, **A.g.e.**, s.s.9-14-18.

²¹⁷ <https://www.awm.gov.au/journal/j33/mcquilton> (Erişim Tarihi: 09.01.2017).

Avustralya'nın kitle toplumuna dönüştüğü ve savaşa katılmada isteklilik gösterdiği bir başka sosyolojik vakadır. Toplumsal grupların yok olmasıyla birlikte Avustralya'da yabancılaşma egemen olmuştur ve hızla toplum kitleleşmiştir. Böylece topluma yabancılaşan bireyler, sosyal güvenlik ve sığınma sağlayacak kolektif davranışlar üretmişlerdir. Bu noktada Avustralya'da ve dünyada, savaş posterlerinin, ulusal nutukların ve büyük devlet çağrılarının, büyük kitleler hâlinde askere yazılmada artan etkisini göstermesi açısından önemlidir. Kitlelerin, özellikle savaş posterleri yoluyla, büyülenmişçesine savaşa katılmada isteklilik göstermesi, propagandanın ne denli etkin olduğunun da açık bir göstergesidir.

Avustralya'da, savaşa desteğin kitlesel boyutta olmasının yanı sıra Sonja Bates, savaşa karşı olanların da varlığını ifade etmektedir. Sonja Bates "1912 Ocak ve 1914 Temmuz tarihleri arasında 28.000 askerlik çağındaki erkek ve ailelerinin, askere alınmaktan sakındıkları gerekçesiyle dava edildiğini, 5732 gencin bu nedenle hapse atıldığını" ifade etmiştir. S.Bates'in ifadesinde bu rakamın, ülke çapında olup olmadığı ifade edilmemiştir. Bununla birlikte "anti militarist bir cemiyet olan AFL (Avustralya Özgürlük Cemiyeti Australian Freedom League), Avustralya toplumunun kutuplaşmasına ve zorunlu askerî eğitime muhalif olan bir cemiyet olarak, 1914 Ağustos'a gelindiğinde 55.000 üyeye ulaşmıştır²¹⁸". Ann-Mari Jordens "Savaş'da Bir Toplum İçinde Savaş Karşıtı Organizasyonlar, 1914-1918" adlı makalesinde, AFL'nin kuruluş tarihi olan 24 Mayıs 1912 tarihinden 1914 yılına kadar üye sayısının 55.000 olduğunu ifade ederek, S.Bates ile aynı rakamlardan bahsetmiştir.²¹⁹ Ann-Mari Jordens, kendi makalesinde ve Catie Gilchrist "I.Dünya Savaşı ve Sydney'de Barış Derneği" adlı makalesinde; Avustralya Hükümeti'nin savaşa katılmakla ilgili kararlılığını engellememesi için AFL'nin, tüm savaş karşıtı ve zorunlu askerliğe karşı muhalif faaliyetlerini sessiz biçimde askıya aldığını belirtmişlerdir.

²¹⁸ Bates, **A.g.t.**, s.21.

²¹⁹ Ann-Mari Jordens, "Anti-War Organisations in a Society at War, 1914-18", Ann-Mari Jordens (1990) *Anti-War Organisations in a Society at War, 1914-18*, Journal of Australian Studies, 14:26, 78-93,s.78-79. DOI:10.1080/14443059009387022,<http://dx.doi.org/10.1080/14443059009387022>(ErişimTarihi:25.02.2017. Catie Gilchrist "I.Dünya Savaşı ve Sydney'de Barış Derneği" adlı makalesinde, Sonja Bates ve Ann-Mari Jordens'in ifade ettiği üzere zorunlu askerliğe muhalif organizasyon olan AFL'nin kuruluş tarihini, 1912 ve üye sayısının 1912-1914 yılları arasında 55.000 kişiye ulaştığını doğrulamaktadır. Bununla birlikte 27.749 kişinin oğullarını askerliğe göndermediği gerekçesiyle dava edildiğini, 5732 gencin askeri ya da sivil hapisanede aynı sebeple cezalandırıldığını belirtmiştir. Catie Gilchrist, "World War I and The Peace Society in Sydney",2014,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney(Erişim Tarihi: 25.02.2017).

Gilchrist; derneğin, savaş karşıtı pozisyonunu askıya almasını, savaşın ilk günlerinde AFL'nin İngiltere'ye dolayısıyla Avustralya'ya "sadakatsiz bir konuma düşeceği" yorumundan kaynaklandığını ifade etmiştir²²⁰. Bununla birlikte Avustralya'da, birçok savaş karşıtı cemiyet vardır. Genellikle akademisyen ve din adamlarından oluşan *Barış ve İnsanlık Derneği* (Peace and Humanity Society), Melbourne'da Avustralya askerinin Boer Savaşı'na katılmasına engel olmak amacıyla kurulmuştur. *Savaş Karşıtı Birliği* (Anti-War League), Sydney'de 1900 ve 1902 yıllarında kurulmuştur. Avustralya'da bir din görevlisi olan Dr. Charles Strong, *Londra Barış Derneği'nin* (London Peace Society) bir kolunu Melbourne'de 1905'de ve 1907 yılında da Sydney²²¹, Hobart ve Adelaide'de kurmuştur. Bu savaş karşıtı organizasyon içerisinde yer alan *Barış Derneği*²²² ise yüzyılın başında liberal ideolojinin etkisinde gelişme fırsatı bulmuştur. Barış Derneği, savaşın hemen öncesi ve ilk yıllarında, halka Alman ve Avustralyalıların düşman olmadığını göstermek için çağrıda bulunarak, bu ülkelerin halkının büyük bir kısmının bu savaşı arzulamadığını ve sorumlu tutulamayacağını, yöneticilerin ve bilinçsiz önyargıların bu savaşta sorumlu olduğunu anlatmaya çalışmışlardır. Diğer yandan, Ann-Mari Jordens; savaşın oluşturduğu kişisel ve sosyal gerilimlerin, bu organizasyonların iç bütünlüğünü yıktığına da dikkat çekmiştir. Savaşla birlikte bu barışçı oluşumların bazı üyeleri, ısrarlı biçimde savaş karşıtı tutumlarını savaş öncesinde olduğu gibi devam ettirirken, diğerleri içtenlikle İngiliz politikalarını desteklemişler ya da politik olarak etkisiz kalmışlardır. Ann-Mari Jordens makalesinde; "Barış Derneği üyelerinin tepkilerindeki bu değişimi, cemiyete ait kişilerin biyografi verilerinin yetersiz olması nedeniyle açıklamanın zor olduğunu" ifade etse de

²²⁰Jordens,A.g.m.,s.79,Gilchrist,A.g.m.,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi:25.02.2017).

²²¹ Barış Derneği'nin Yeni Güney Galler kolu, 1907 yılında kuruldu. Barış Derneği, ilk toplantıyı derneğin kuruluş tarihi olan 29 Eylül 1907'de ikinci toplantıyı, 26 Kasım 1907'de yapmışlardır. Feminist ve önemli bir siyasi aktivist olan bayan *Ross Scott* başkan seçilirken, *William Arthur Holman* (Daha sonra Yeni Güney Galler Barış Derneği'nin başkanı olacaktır) sözcü seçilmiştir. Üyelerin çoğunluğu eğitimli, orta sınıf, akademisyen, din adamı, doktor, politikacı, feminist ve öğretmenlerden oluşmaktaydı. Üye kayıtları, derneğin kurulduğu ilk yıllarda düzgün tutulmadığı için, üye sayısının tam olarak ne kadar olduğunu bilmemiz mümkün olmamıştır. Gilchrist,A.g.m.,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²²² 1907 yılında kurulan Barış Derneği'nin (Peace Society) ikinci yıllık raporda yayınladıkları manifestolarında, amaçlarını dört ana başlıkta toplamışlardır. Liberal enternasyonal doktrin çerçevesinde, savaş'a itirazları şu şekilde olmuştur. Savaş yerine, tüm uluslararası tartışmaları uzlaşılı yoluyla çözüme, dünya halklarının artan vergi yüklerini hafifletmek için karşılıklı olarak silahlanmanın azaltılması, uluslararası kardeşlik ve iyi niyet kültürü içerisinde uluslararası yanlış anlamaları engellemek ve Avustralya'da, İngiltere'de, İrlanda'da ve tüm dünyada çeşitli toplulukların işbirliğine girmesi olarak özetlenebilir. Jordens,A.g.m.,s.78.,Gilchrist,A.g.m.,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

“dernek üyelerinin barış yanlısı olan prensipleri, İrlandalı ya da Avrupalı kültürel kimliklerinden daha ağır bastığını” belirtmiştir²²³.

C. Gilchrist aynı makalesinde; Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na katılımıyla, “Sydney şehrinin çok fazla bölündüğü” toplumsal bilgisini paylaşmıştır²²⁴. 28 Kasım 1916 *Askerî Hizmet Referandum Yasası* ve 20 Aralık 1917 *Askerî Referandum Düzenlemeleri* adıyla, I.Dünya Savaşı yılları içinde Avustralya'da iki farklı referandum yapılmıştır. 1916 Plebisiti (halk oylaması), Avustralya Hükümeti'nin denizaşırı hizmet desteğini artırmak üzerine yaptığı referandumdur. 1916 halk oylaması; *Bu Savaş Döneminde Commonwealth İçinde ve Dışında İhtiyaç Duyulan Askerî Hizmet için Vatandaşların Aynı Zorunlulukta Askere Alınmasında, Hükümet Lehinde Misin?* sorusuna 2.789.830 kayıtlının 2.308.603'ü oy kullanmış, 1.087.557 lehte (Evet) % 48.39, 1.160.033 aleyhte (Hayır) %51.61 oyu kullanmıştır. 61.013 oy, geçersiz sayılmıştır. 1917 referandumunda; hükümetin talebi yönünde yeterli sayıda denizaşırı askerî destek sağlamak için, erkekleri askere alma amacıyla yapılmıştır. *AIF'in Denizaşırı Desteği için Commonwealth Hükümeti'nin Teklifi Lehinde Misin?* sorusu sorulmuştur. 2.776.440 kayıtlının 2.258.221 kişisi oy kullanmış ve 1.015.159'u lehte (Evet) %46.21, 1.187.747'i aleyhte (Hayır) %53.79 oy vermiştir. 61.315 oy, geçersiz sayılmıştır. Her iki referandumda da, zorunlu askerlik uygulaması Avustralya halkı tarafından reddedilmiştir. Zorunlu askerlik konusu, Yeni Zelanda da tartışmalı bir konu olmasına rağmen, I. Dünya Savaşı'nda Avustralya ve Yeni Zelanda'dan toplamda 400.000 asker görev almıştır²²⁵. Avustralya genelinde değerlendirildiğinde, *1916 ve 1917 Asker Alma Referandumları* (Conscription Referendums); halkı, “lehte ve aleyhte olanlar” olmak üzere keskin bir biçimde ikiye ayırmıştır²²⁶. I.Dünya Savaşının içinde yapılan bu iki büyük referandum halkı siyasi ve sosyal yönden keskin çizgilerle iki ayrı parçaya bölmüş olsa da şu önemli noktanın altı çizilmesi gerekmektedir. 1916 referandumu ile %51 çoğunlukla savaşa olan desteği reddederken, 1917 referandumunda savaşa olan tepki %53

²²³ Jordens, **A.g.m.**, s.79.

²²⁴ Gilchrist,**A.g.m.**,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²²⁵ Docherty,**A.g.e.**,s.314.**Nations...**,Vol2,s.849,<http://www.naa.gov.au/collection/factsheets/fs161.aspx>(Erişim Tarihi:12.03.2017),<http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id%3A%22handbook%2Fnewhandbook%2F20141031%2F0050%22>(Erişim Tarihi:12.03.2017).<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/warnationalism.htm>(Erişim Tarihi:28.05.2017).

²²⁶ Gilchrist,**A.g.m.**,http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney(Erişim Tarihi: 25.02.2017).1916 ve 1917 referandumları halkı siyasi, dini ve sosyal yönden belirgin biçimde bölmüştür. <http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs161.aspx> (Erişim Tarihi: 12.03.2017).

oranına çıkmıştır. Asker alma ve savaş karşıtlığı, savaşta ölü ve yaralı sayısının artışıyla doğru orantılı olarak artarken, barış yanlısı olanlar (Pasifistler), kadın örgütleri, sendikalar, İşçi Partisi üye ve parlamenterleri, dini grup (Katolik-İrlandalı) ve liderleri²²⁷ seslerini yükseltmişlerdir. Liberal Parti gibi Avustralya muhafazakâr partileri, asker almayı desteklemişlerdir²²⁸. Bu iki referandum'un Avustralya tarihi açısından en önemli özelliği ise Avustralya'da I.Dünya Savaşı esnasında, zorunlu askerlik uygulamasının halkın nezdinde reddedilmesi olmuştur.

Avustralya'da savaş karşıtı bir başka gelişme ise editörlüğünü Marian Fleming Harwood'un yaptığı, Barış Derneği'nin aylık yayını olan *Pax Dergisi*²²⁹ olmuştur. Pax Dergisi, 1912'de Avustralya'da yayın hayatına başlamıştır. I.Dünya Savaşı'nın ilk yıllarından itibaren bazı barış yanlısı olanlarda, kendilerini tam olarak fikir değişiminin içinde bulmuşlardır. Bu nedenle savaşın ilk yılında (1914 Kasım) derginin yaptığı yıllık olağan toplantısına katılım, zayıf olmuştur. 1916'da yayınları durdurulan aylık derginin, abonelikleri ve okurları aydan aya azalmıştır. Derginin editörü olan Marian F. Harwood, Barış Derneği üyelerinin dergi okuyuculuğundan ve dernekten ayrılışlarına üzüldükçe, savaş karşıtı pek çok arkadaşının ismini anarak²³⁰, savaş karşıtı ideallerinden vazgeçtiklerini ve kendilerini yalnız bıraktıklarını belirtmiştir²³¹. M.F. Harwood ise Avustralya'da savaş karşıtı olmanın, "kral ve ülkeye sadakatsizlik" anlamına geldiğine dikkat çekmiştir.²³² Görüldüğü üzere Avustralya'da savaş karşıtı olan dergi ve dernekler, gerek hükümet gerekse imparatorluk baskısı altında kapatılmaya ya da dağılmaya zorlanmıştır. Avustralya'da fikir birliği kurması engellenen savaş karşıtları, ya bu düşüncelerinden vazgeçmişler ya da savaş karşıtı düşüncelerinin tersi görüşleri

²²⁷ Firth, **A.g.e.**, s.25.

²²⁸ Asker almayı İşçi Partisi'nin desteklemediğini ancak, muhafazakâr Liberal Partinin desteklediği ifade edilmiştir. Corcoran, **A.g.e.**, s.41.

²²⁹ *Pax Dergisi*: editörü; Marian Fleming Harwood, yayıncısı; Yeni Güney Galler Barış Derneğidir. 1912 yılında ilk baskısı olmuş ve 1916 yılında yayını durdurulmuştur. <http://dictionaryofsydney.org/artefact/pax> (Erişim Tarihi:27.02.2017)http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi:27.02.2017) , Jordens, **A.g.m.**, s.80.

²³⁰ William Arthur Holman, Dr. Roseby, Dr. McCarthy ve diğerleri. Gilchrist, **A.g.m.**, http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²³¹ Gilchrist, **A.g.m.**, http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²³² Gilchrist, **A.g.m.**, http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

savunmuşlardır. Mahalle baskısı olarak nitelendirilen bu durumun oluşmasında temel argüman ise “Büyük Britanya’ya sadakatsizlik” olmuştur. Savaş öncesi ve savaşın ilk yıllarında oluşan bu toplumsal baskı ile savaş karşıtı gruplar, ya savaşa sessiz kalmışlar ya da savaş karşıtı düşüncelerinde farklılaşmaya gitmişlerdir.

Barış yanlısı²³³ olanların kendi içerisinde bölünmeler, daha çok İngiltere’ye sadakat sorununun ağır basması temelinde, savaşın başlamasıyla vatanseverlik ile özdeşleşen ikilem de cereyan ettiği söylenebilir. Bu noktada temel tartışma, savaşa neden olan devletin daha çok Almanya mı yoksa İngiltere mi?²³⁴ olduğu sorusu etrafında şekillenmesidir. Bu soru, *Yeni Güney Galler Barış Derneği* Başkanı Bayan Ross Scott ile aynı derneğin üyesi ve *Pax Dergisi* editörü Marian Fleming Harwood arasında tartışılıyordu²³⁵. Bu durum, dernek üyelerinin fikirsel olarak karşı karşıya gelmesine ve derneğin bölünüp sonrasında dağılmasına neden olmuştur. Dernek toplantılarında Ross Scott savaşı, uluslararası bir problem olarak ele almıştır. M.F. Harwood; *Pax Dergisi*’nde, İngiltere’nin I.Dünya Savaşı’nın başlamasında yükselen Alman militarizmin daha fazla etkin olduğundan bahseden fikirleri etrafında tartışmıştır²³⁶.

Savaş karşıtları bu tartışmalar etrafında, Avustralya’nın savaşa katılmasının desteklenip/desteklenmeyeceği konusunda yeni bir tartışma başlatmışlardır. Derneğin önemli bir üyesi ve sözcüsü olan C.A.McCarthy, savaşa Avustralya’nın katılmasını desteklediğini açıklamış ve komitedeki konumundan istifa etmiştir. Diğer yandan derneğin din adamı üyeleri William Benson savaşı desteklerken, Thomas Roseby başkan yardımcılığından istifa etmiştir. Yeni Güney Galler Barış Derneği’nin kurucu üyesi ve barış hareketinde önemli bir rol oynayan William A.Holman’da Avustralya’nın savaşa katılmasını ve asker alma referandumuna “evet” kampanyasını desteklemiştir²³⁷. Bu fikirsel ayrıkların gün yüzüne çıktığı ve politik gerilimlerin arttığı dönemde, istifalar da peşi sıra gelmiştir. Başkan Ross Scott, 1917 Kasım ayında savaşta farklı duruşu ile dernek

²³³ Corcoran, A.g.e., s.150-151.

²³⁴ Jordens, A.g.m., s.79. Gilchrist, A.g.m., http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²³⁵ Gilchrist, A.g.m., http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²³⁶ Jordens, A.g.m., s.80. Gilchrist, A.g.m., http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

²³⁷ Gilchrist, A.g.m., http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

başkanlığından istifa etmiş ve 1925 yılında ölümüne kadar başkan yardımcısı olarak kalmıştır²³⁸.Derneğin Avustralya toplumunda etkili olamamasında, dernek içi fikirsel çatışmanın bölünmeye ve sonrasında istifa yoluyla ayrılığa gitmesi önemli bir neden olarak görünmektedir. Dernek içi ayrışma ve derneğin toplumsal etkinliğinin azalmasında sansür ve devlet içi baskı da önemli rol oynamıştır.

Avustralya’da anti-militarist görüşler, *kadınların oy kullanma hakkı* ve feminist hareket içerisinde Avustralya kadınların tarafından şekillendirilmesi, konunun önemine bir başka boyut kazandırmıştır. Avrupa’dan daha önce Avustralya’da birinci dalga feminist hareketin (1893 kadın seçme hakkı elde etmesi) sonuca ulaştırılması da bir başka önem kazanan noktadır. Bununla birlikte anti-militarist fikirlerin Avustralya’da, İrlanda ve İskoç kökenli göçmen geçmişi olanların dile getirmesi de bir başka dikkat çeken husustur. I.Dünya Savaşı’nın ortasında İngiltere’nin İrlanda’ya baskı uygulaması da cephede Anzak askerinin ve Avustralya’da toplumun tepkiyle karşılanmasına neden olmuştur.

Bu bilgilerden yola çıkarsak Avustralya, siyaseten kandırılan politik elitleriyle, üretilmiş Avrupa merkezli çatışmaların derin yarıklarında kendisini savaş meydanında bulmuştur. Kitle iletişim araçlarının yardımıyla, bilhassa gazete ve savaş posterleri kullanılarak üretilen propagandalar, savaşı destekleyen dinamik bir toplumsal arka planı ortaya çıkarmıştır. Bu dinamik toplumsal yapı, İngiltere’nin yanında savaş yanlısı bir taraf sergilemesine neden olmuştur. Sansür ve propaganda yöntemiyle, Büyük Britanya’ya destek her platformda dile getirilmiştir. Almanya ve müttefikleri, düşmanlaştırılan ögenin başlıca unsuru olmuştur. Bununla birlikte savaşa katılmak için alınan toplumsal ve siyasi desteğin önemli boyutlarda olmasına rağmen, anti-militarist toplumsal gruplar da ortaya çıkmıştır. Bu anti-militarist gruplar sansür, devlet ve emperyal devlet baskısı gibi yapısal baskıların dışında, sosyolojik olarak mahalle baskısı örneği olarak değerlendirilebileceğimiz “kral ve ana vatana sadakatsizlik” kavramıyla yalnızlaştırılmışlardır. Avustralya toplumunun milli değerlerinin içerisinde önemli bir yere sahip olan “dostluk/mateship”

²³⁸ Gilchrist,A.g.m., http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

kavramı, I.Dünya Savaşı boyunca propaganda da önemli bir yere sahip olan afişlerde, zorunlu askerlik lehine “evet” oyu²³⁹ kullanmaları yönünde kullanılmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de dış politika uygulama sürecinin bir başka boyutu olan kamuoyu oluşturulması sürecidir. Günümüzdeki çalışmalarda, Kamu Diplomasisi²⁴⁰ başlığı altında ele alınmaktadır. Kamu diplomasisi; kısaca bir başka devletin kamuoyunun oluşturulması olarak ifade edilebilir. Kamu diplomasisinin dikkat çeken yönü ise yumuşak güç kavramının bir alt birimi olarak, propaganda yoluyla uygulanabilir olmasıdır. S.Bates tezinde, tarihçi Graham Wilson’un “Sığır eti Konservesi ve Saçmalık” kitabını referans göstererek, “Anzak askerlerinin çoğu köken olarak Avustralya’ya göçmüş İngilizlerden oluşmaktaydı ve ihtiyaçlarına cevap veren *ana vatana*²⁴¹ güçlü bağları vardı” sözleriyle ifade etmiştir. Tarihçi Graham Seal “Anzak İcadı” adlı eserinde, *AIF’in % 18’i İngiltere’de doğmuştur* ibaresi,²⁴² etnik boyuta dikkat çekmektedir. Bu nedenle etnik açıdan Avustralya’ya İngiltere’den göçmen olarak gelenlerin, Avustralya’nın İngiltere yanında savaşa katılmalarında önemli bir etken teşkil etmesi de muhtemeldir. Bununla birlikte Büyük Britanya’nın dış politikada özellikle eski kolonilerinde araçsallaştırdığı kamu diplomasisinin de etkili olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

Avustralya’nın etnik olarak Anglo-Sakson kökenden gelmesinden dolayı²⁴³ ; Asyalılara karşı ürettiği düşmanlık, İngiltere’nin Avustralya’da kamuoyu oluşturmasında önemli etken olmuştur. Bu duruma en önemli örnek ise bir Avrupalı devleti olan Almanya’nın bazı afiş ve yazılı basın yoluyla Avustralya’da düşmanlaştırılmasıdır. Yine iç dinamikleri harekete geçiren ve dönemin batılı bakış açısında önemli bir yer tutan, sarı

²³⁹ 1916-1917 yıllarında Reinforcements Referandum Konseyi tarafından üretildi. <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

²⁴⁰ Kamu Diplomasisi, propaganda ve megafon diplomasisiyle yakın anlamda kullanılan, diplomatlar tarafından yürütülen propaganda olarak ifade edilse de özellikle propaganda günümüzde anti-diplomatik kabul edilmektedir. G.R. Berridge, Alan James, **A Dictionary of Diplomacy**, Palgrave, New York, 2001, s.s.155-195-197.

²⁴¹ Avustralyalılar genel yapı olarak emperyalist girişimlere karşı çıkmışlar, küçük devletlerin büyük devletler tarafından sömürülmesini kınamışlar ve bağımsız olmalarını desteklemişlerdir. Ancak *ana vatana olan bağlılığı gösterme duygusu*, bütün bu savundukları ahlâki değerleri Avustralyalılara unutturmuştur. Sayılır, **A.g.m.**,s.320.

²⁴²Graham Seal, **Inventing Anzac: The Digger and National Mythology**, API Network, University of Queensland Press, 2004, s.173. Bates, **A.g.t.**, s.18.

²⁴³ İngiliz asıllı göçmenler ve genellikle İskoç, İrlandalı, Welsh, Cockney, Midland veya batı aksanıyla konuşan dominyon halkından oluşan bir ordu. Sayılır, **A.g.m.**, s.320.

tehlike-Asyalı düşmanlığı, dış dinamiklerin iç dinamiklere bir yansıması olarak görülebilir. Dış dinamik etkisinde İngiltere'nin tartışılmaz hâkim rolü, Almanya düşmanlığıyla birlikte Alman müttefiklerinin de ötekileştirmiş, hattâ düşmanlaştırmıştır. Osmanlı Devleti'nin Asyalı bir devlet olması ve Almanya'yla olan müttefikliği; Türkleri, Avustralya'da ötekileştirmiş ve dahası düşmanlaştırmıştır. Avustralya'nın Anglo-Sakson etnik kökenden geliyor olması, Avustralya'da düşmanlığı besleyen kanalların açık olmasını da kolaylaştırmıştır. Bu noktada, Büyük Britanya tarafından savaş öncesi dönemde hız kazanan kamu diplomasisinin, Avustralya üzerinde ne kadar işlevsel bir yapıya dönüştüğüne tanık oluyoruz.

Savaş döneminde çok sık kullanılan bir başka propaganda tekniği ise; *direkt emirdir*. Karar verme sürecini basitleştiren ve hızlandıran bir teknik olmakla birlikte, resim ve kelimeler kullanarak, ilgili kişinin ne yapması gerektiğine karar verir. Dinleyiciye; tam olarak ne yapması gerektiğini söyler, basitleştirir. I.Dünya Savaş'ında oldukça popüler olan savaş posterleri, bu tekniğin en tipik örneğidir. Avustralya örneğinde de doğrudan emir veren posterler, işlevsel olarak kullanılmıştır.

Peter Simkins, *Kitchener'in Ordusu: 1914-1916 Yeni Ordunun Yükselişi* adlı eserinde bu dikkat çekici propaganda poster savaşını şu şekilde izah etmektedir. “İki yüzün üzerinde farklı poster dizâynı, *Parlamento Asker Alma Komitesi* (Parliamentary Recruiting Committee) tarafından yayınlanmıştır. Bu komiteye ilaveten, yerel asker alma organizasyonları ve reklam ajansları da bu posterlerin üretilmesine katkı sağlamıştır. Caxton reklam ajansı için çalışan Eric Field, 1913 yılından itibaren ordu için *asker alma/toplama literatürünü* hazırlamıştır. PRC (Parlamento Asker Alma Komitesi) tarafından basılan ve en dikkat çekici resmedilen poster, küçük bir kızın babasına “Baba, Büyük Savaşta Ne Yaptın?²⁴⁴” sorusuyla resmedilmiş posterdir²⁴⁵”. Bu poster ile hedeflenen kitle, tüm İngiliz halkı iken posterin amacı; erkeklerin askere-dolayısıyla savaşa katılmasıdır. İngiliz erkeklerinin hedef seçildiği posterde, savaşa katılan İngiliz erkeğinin gelecekte evlatlarına ülkesi, milleti için yaptığı kahramanlıkları anlatabilmesi amacıyla resmedilmiştir. Savaşa katılma isteğinin yoğunluklu işlendiği posterde, savaşa

²⁴⁴ “Daddy, What Did You Do in the Great War?”<http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/17053> (Erişim Tarihi:19.03.2017). Bkz. (Resim 1.9.)

²⁴⁵ Simkins, **A.g.e.**, s.123.

katılmayan erkekler üzerinde suçluluk hissi ve gelecekte duyacağı utanç duygusu oluşturulmuştur. Bu posterlere ilaveten, Büyük Britanya’da ve dolayısıyla Avustralya’da savaş posterlerinin büyük bir kısmı kadınları hedef almıştır. İngiliz kadınlarının, İngiliz erkeklerini orduya göndermesini resmeden posterlerden en dikkat çekici olanı “İngiliz Kadınları Söylüyor: Git!”²⁴⁶ posteridir. Bazen bu posterler, kadın-erkek ilişkilerine yön vermeye ulaşan boyutlarda işlevselleşmiştir. “Londra’nın Genç Kadınlarına: En İyi Erkek Arkadaşın Hâki Giyen (Asker Olan mı) mi? O Öyle Düşünmüyorsa? Erkek Arkadaşın Kral ve Ülkesine Görevini İhmal Ediyorsa, Seni de İhmal Edeceği Zaman Gelebilir. İyi Düşün ve Bugün Ona Orduya Katılıp/Katılacağımı Sor.”²⁴⁷ ifadesine yer veriyorlardı. Askere alma kampanyalarının yürütüldüğü bir başka sıra dışı yer ise futbol sahası ve seyircilerini hedef alan kamusal yerlerdir. Kasım 1914 tarihinde *Punch Dergisi’nde* yayımlanan karikatürde, profesyonel bir futbolcunun ağzından şu kelimeler ifade ediliyordu: “Şüphe Yok ki Arkadaşım, Bu Alanda Para Kazanıyorsun ama Bugün Onurunu Kazanacağın Tek Bir Saha Vardır”²⁴⁸ diyerek, asker olmanın ve savaş meydanında olmanın onur kazanılacak tek yer olduğunun altı çizilmiştir. Yine kadınların, hemşire olarak orduda görev almasını ve erkeklerden boşalan fabrikalarda çalışmalarını öğütleyen posterlerde kadınlara hitap ederek, resmedilmiştir²⁴⁹.

Avustralya “seferberlik ve asker olma” konusunda, kendine has posterlerde resmetmiştir. “Asker Olmak. Biz Üzerimize Düşen Görevi Yapıyoruz”²⁵⁰ sloganıyla asker olmanın haklı gururunu yaşayacakları savaş posterleri yayınlamışlardır. Avustralya’daki rahatlığından fedakârlık etmek ve askerde olanlara yardım etmek için askere kayıt olmayı öğütleyen, “Sörf Yapmak Hoş Ama Mevzide Olan Adamlara Ne Dersin. Git ve Yardım Et”²⁵¹. Büyük Britanya’nın savaşta Avustralya’ya ihtiyacı olduğunu bildiren en önemli poster ise “Avustralyalılar! İmparatorluğun Size İhtiyacı Var”²⁵² ifadesinde yer bulan,

²⁴⁶ “WomenoftheBraitainSay:Go!”<http://www.wwlpropaganda.com/search/node?search=Women+of+Britain+Say+%22G21%22>(Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz. (Resim 2.1.)

²⁴⁷ Simkins, A.g.e., s.123, <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/28305> (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

²⁴⁸ A.g.e., s.123, <http://punch.photoshelter.com/image> (Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz.(Resim 3.1.).

²⁴⁹ Simkins, A.g.e., s.123.

²⁵⁰ “Get Into Khaki. We Are Doing Our Bit” <http://www.wwlpropaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz.(Resim 2.3)

²⁵¹ “ It Is Nice in the Surf But What About the Men in the Trenches. Go and Help.” <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00141> (Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz.(Resim 2.4)

²⁵² “Austalians! Empire Needs You” <http://www.wwlpropaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz.(Resim 2.5)

General Sır Ian Hamilton'ın önsözyle kayda geçtiği posterdir. Hükümet eliyle verilen sözün yerine getirilmesinde, Avustralyalıların yardımını talep eden “Avustralya, İngiltere’ye 50.000’den Fazla Asker Gönderme Sözü Verdi. Sözümüzü Tutmada Bize Yardım Edecek Misiniz?”²⁵³ savaş posteridir. Avustralya’da askere davet ile ilgili en dikkat çekici ve sıkça yer alan savaş posteridir ise “Trompet Çağırıyor”²⁵⁴ olmuştur. Trompet; askerleri göreve çağırma için kullanılan bir çalgı aleti²⁵⁵ olarak resmedilerek, Avustralyalı genç erkeklerin askere gitmesini öğütlemiştir. Avustralyalı sanatçı *Norman Lindsay*, savaş döneminde çizdiği karikatürlerle Avustralya toplumunu derinden etkileyen karikatürist olmuştur. Halkı savaşa davet eden “Trompet Çağırıyor” posterini, N. Lindsay’ın resmettiği Avustralya’nın en önemli ve ünlü savaş posteridir. Onun posterlerinin çoğu; “düşmana nefret”, “askere gitme” ve “Avustralya ittifakı ve diğerleri arasında düşmanlık” temalarını işlemiştir²⁵⁶. Kraliçe’nin ruhunun Gelibolu’ya geldiğini tasvir eden karikatür dergisi *Punch*, “Kraliçe Elizabeth Gelibolu’ya Geliyor”²⁵⁷ ifadesiyle, İngiliz ve Anzak askerlerine manevi bir destek sağlamıştır. Bir Avustralya askerinin bir ayağı Gelibolu’da, diğer ayağı Anadolu tarafında, Avustralya kırsalında yaşayanların (Bush) seslenişi ile “Coo-ee”²⁵⁸, “Gelibolu’dan Bir Çağrı Var. Coo-ee Gelmeyecek Misin? Şimdi Askere Kayıt Ol”²⁵⁹ diye sormuştur. Avustralyalıları askere çağıran ve Avustralya’da Birleşik Krallığa atıfta bulunmadan tasvir edilmiş, sembolik bir posterdir. Bir başka askere çağrıda bulunan, kişisel zorunluluğu ve milli gururu simgeleyen poster ise; “Arkadaşlarına Babanın Hangi Fotoğrafını Göstermek İstersin?”²⁶⁰ diyerek resmedilen posterin, sol üst köşesinde Anzak askeri bir gurur ve onur vasıtası olarak tasvir edilirken, sağ alt tarafta sandalyede kitap okuyan ve içeceğini yudumlayan bir erkek (Baba Profili) tasvir edilmiştir. Posterin sağ alt

²⁵³ “Australia Has Promised Britain 50.000 More Men. Will You Help Us Keep That Promise.” <http://www.w1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters?page=1> (Erişim Tarihi: 19.03.2017). Bkz.(Resim 2.6.)

²⁵⁴ “The Trumpet Calls” <http://www.w1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters?page=3> (Erişim Tarihi:19.03.2017). Bkz.(Resim 2.7)

²⁵⁵ <https://www.army.gov.au/our-history/traditions/the-rouse-and-the-reveille> (Erişim Tarihi:20.03.2017).

²⁵⁶ <https://anzacday.org.au/ww1-an-overview-by-robert-lewis> (Erişim Tarihi:22.10.2017).

²⁵⁷ <https://picclick.co.uk/TURKEYQueenElizabethEntersTheDARDANELLESPolitical1915291729774064.html> (Erişim Tarihi: 22.10.2017) . Bkz. (Resim 3.2.).

²⁵⁸ *Cooee*, Avustralya yerlilerinin belirli bir mesafede birbirleriyle iletişime geçmelerinde kullanılan bir çağrıdır. Daha sonra Avustralya’ya iskân edilen yerleşimciler tarafından kullanılmaya başlanmıştır, özellikle kırsalda yaşayan bushman’ın ikonik bir çağrısıdır. Kelime anlamı olarak “buraya gel” anlamına gelir, Aborjin dilinde gawi ya da guwi’den gelmektedir. <http://andc.anu.edu.au/australian-words/meanings-origins> (Erişim Tarihi:13.09.2017).

²⁵⁹ <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV05167> (Erişim Tarihi: 26.03.2017). Bkz.(Resim 2.9.)

²⁶⁰ <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00147> (Erişim tarihi: 26.03.2017). Bkz.(Resim 2.8.)

tafta resmedilen baba profili; yakınında bulunan tenis malzemesi, içecek ve plaj sandalyesi ile *rahatlığı temsil ederken*, sol st köşesinde resmedilen haki giyimli, tüfeği ve çantası ile asker; gururu ve onuru temsil etmektedir. Avustralya’da artan milliyetçi tutumları ve özellikle askere alma çağrılarında bulunan posterlerin konuları içerisinde temel-vurgulayıcı tema, Avustralya’nın milli sembolleri olan *erkeklik* ve *spor* zerinden de yapılmaktaydı. Sağlıklı vücudu ve Avustralya’da ikonik yüzme sporcusu David Souter’s, cephede yaralı asker arkadaşları varken rahatlığı temsil eden poster ile resmedilmiştir. Utanç duygusu, bu çeşit posterlerin temel fonksiyonuyken diğer yandan, birilerinin mevzide kendini feda ettiğini toplumsal açıdan grselleştiriyorlardı ²⁶¹ . Avustralya açısından propaganda posterleri değerlendirildiğinde; propaganda posterlerinin imal edilmesinde güçlü ve etkin rol Büyük Britanya’ya aittir ve tehlikede olan da “ana vatan”dır. Kuşkusuz ana vatan ile kastedilen, Büyük Britanya toprakları anlamına geliyordu. Askere gitmek ise; vatandaşın yapması gerektiği, kaçınılmaz bir dev hatta bedelini ödemesi gerektiği bir bortu. Ana vatani korumak, aynı zamanda Avustralya’yı korumak demektir. Ana vatana bedel ödenmezse, ana vatanın düşmanı, başta Almanya ve Avustralya için tehlike oluşturan Asyalı toplumlar, Avustralya’yı işgal edebilirdi. Propaganda da yaygın olarak kullanılan korku teması, toplumun kişisel hesaplara girmeden, kitlesel olarak bedel ödemeye hazır hâle getirmiştir. Bu hazır hâle getirilmişlik, Avustralya toplumunu kitlesel olarak savaşa götüren temel mekanizmayı oluşturmuştur. Hipnotize edilmiş yığınlar, imparatorluğun elinde istediği yöne savuracağı silah hâline gelmiştir. Büyük Britanya, silah mekanizmasına dönüştürdüğü Avustralya mekanizmasını, tam olarak nerede kullanacağına sonra karar verecektir.

Görülüyorki Büyük Britanya’nın I.Dünya Savaşı’nda propagandayı diğer devletlerle karşılaştırılmayacak lde etkin ve yoğun kullanması, Avustralya’nın siyasi, askerî ve toplumsal onayı alınmış bir biçimde savaşa girmesini sağlamıştır. Avustralya’da, I.Dünya Savaşı hemen öncesi ve savaş boyunca hem basın-yayın da hem de savaş posterlerinde; *milli gurur*, *ana vatan*, *zgrlk*, *ana vatana ve kral’a sadakat*, *bağlılık*, *asker olma*, *dostluk*, *kişisel zorunluluk* gibi şahsi, milli, dini ve toplumsal sayđı kazandıran

²⁶¹ Emily Robertson, “Propaganda At Home (Australia), 1914-1918 Online International Encyclopedia of the First World War, s.2. “Some men seem to think they can live forever !..... when they sacrificed themselves for you! Bazı erkekler sonusuz kadar yaşayacağını dşnyor! Onlar (Askerler) kendilerini senin için feda ederken! <http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda-at-home-australia> (Erişim Tarihi: 07.05.2017).

kavramlar sıkça savaş posterleri, afiş ve gazetelerde kullanılmıştır. İngiltere ve İngiliz dominyonlarında etkili bir kişilik olan Kitchener'in, Büyük Britanya'da oluşturduğu poster yoluyla propaganda, savaşın ilk birkaç yılında, özellikle 1915 yılı sonlarına kadar oldukça etkili olmuş bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş öncesi ve savaş süresince, orduya gönüllü esaslarla milli, kültürel ve cezbedici öğeler kullanılarak asker toplanmıştır. Avustralya'da dağıtılan poster ve afişlerde Büyük Britanya, kurtarıcı, sadakat ile bağlı olunan ve borçlu olunan bir öğe olarak tasvir edilirken, Almanya; düşman figürünü temsil etmiştir. Büyük Britanya, tarihi, siyasi, ekonomik, kültürel ve askerî nüfuzunu, psikolojik harbin en önemli kolu olan propaganda yöntemini etkili kullanarak, Avustralya'nın savaşa girmesini sağlamıştır. Kral'a sadakat ve bağlılık, ana vatana borcunu ödeme çağrılarını, Avustralya toplumunu hassas bir noktadan tetiklerken, savaşa Büyük Britanya ile birlikte girmeye zorlamıştır.

Tüm bu savaşa coşkusunun ve savaşa azminin romantikleşen bir hâl alması, gerek İngiliz gerekse Avustralya basınının da hükümetlerin baskısıyla sürdürülen yoğun propaganda ile pekiştirildiği bir gerçektir. Halkın askere alınması iki yol ile gerçekleşiyordu: birincisi "ikna" diğeri ise "zorla" yapılabilirdi. İkna yönteminde, bireyin durum karşısında doğru ya da yanlış yapma duygusunun cezbedilmesiyle olurken, zorla yönteminde suçlama ya da karşı olma duygusu ön plana çıkarılmıştır²⁶². Her Avustralya askeri, "imparatorluğu savunmak" algısıyla, Kitchener'a atfen "savaş makinesine" dönüştürülmüştür²⁶³. Kısmen İngiliz propagandasının bir sonucu olarak ve 1905 yılında Rus-Japon savaşının galibi Japon tehdidi korkusu kaynaklı, Avustralya'da İngiliz İmparatorluğuna destek, 1914 öncesini kapsayan on yıl içerisinde sağlamlaştırılmıştır²⁶⁴.

²⁶² <https://anzacday.org.au/ww1-an-overview-by-robert-lewis> (Erişim Tarihi:22.10.2017).

²⁶³ Umunç, **A.g.m.**, s.176.

²⁶⁴ Andrews, **A.g.e.**, s.39.

4.3.1.1. Broken Hill Olayı

Savaşın hemen öncesi, Avustralya topraklarında meydana gelen “Broken Hill Olayı”, Avustralya’nın savaşa girmesi yönünde hazırlanan zeminin ve propagandanın ne kadar kaygı verici olduğunu göstermesi açısından ibret vericidir.

1 Ocak 1915 tarihinde gerçekleşen olay, iki Müslüman’ın Yeni Güney Galler’in batısında maden bakımından zengin bir bölge olan Broken Hill mevkiinde, pikniğe gitmekte olan çeşitli yaş ve cinsiyetten Avustralya halkının bulunduğu trene, gelişigüzel ateş etmesiyle ortaya çıkmıştır. İki Müslüman kişi, uzun süredir Avustralya’da yaşamaktadır. Biri dondurma satıcısı, diğeri deve sürücüsüdür ve aynı zamanda molla olarak isimlendirilen bir din adamıdır. Trene ateş eden iki Müslüman’ın Türk oldukları düşünülmüştür. Çünkü dondurma satıcısı, göğsünden Türk Bayrağı’nı çıkarmış ve ateş ettikten sonra, her ikisi de bölgeden kaçarak uzaklaşmıştır. Olayda, çeşitli yaş ve cinsiyetten 3 kişi ölmüş ve altı kişi yaralanmıştır. Tren, ateş edildiği esnada durmamış ve olay mahallinden uzaklaştıktan sonra durmuştur. Yaşanan olay, eyaletin asayişinden sorumlu yetkililere haber verilmesiyle, yerel halktan oluşan silahlı bir ekip toplanmış, olay bir süre avına dönüşmüştür. Kasabayı çevreleyen tepenin etrafında, kısa süreli bir çatışmadan sonra eyalet asayişinden sorumlu bir kişi yaralanmıştır. Ancak çatışmada, iki Müslüman’dan birisi (Afgan) öldürülmüştür. Diğer Müslüman kişi, ağır yaralanmış ve ele geçirilmeyi müteakip ölmüştür. Sabah saat: 10.00’da yaşana olay, gece yarısı son bulmuştur. Olayın ardından toplanan halk öfkeyle, Müslüman toplumunun (Afgan, Hintli Müslüman-bugünkü Pakistan) yaşadığı yerlere yürüyüşe geçmiş, protesto gösterileri düzenlenmiştir. Hadise, tam olarak eyalette infial etkisi yaratmıştır. Olay neticesinde, Avustralya’da yaşayan Müslüman toplumuna karşı silahlı saldırılar dahi gerçekleşmiştir. Bu olaydan Avustralya’da yaşayan Alman toplumunda nasibini almıştır. Alman toplumunun yaşadığı kulüp ve evler yakılmıştır. Eyalette toplanan halk, Alman kökenli halkın yaşadığı yerlerde taşkınlıklar yapmışlardır²⁶⁵.

Broken Hill Olay’ını Rahmi Doğanay “Çanakkale Zaferinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Sonuçları” adlı makalesinde ele almıştır. R.Doğanay makalesinde, Avustralya

²⁶⁵ Clark, A.g.e., s.100.

literatürünün iki Afgan Müslüman olduğundan bahsettiği kişilerin, Türk kökenli olduğunu ifade etmiş ve olayı şu şekilde özetlemiştir. *İngiltere'ye harp ilân ettiği için, Avustralya'da yaşayan iki Türk; Abdullah ve Kul Mehmed de Avustralya'ya savaş ilân etmişlerdir. Abdullah Silver City adındaki şehirde kasaplık, Kul Mehmed de dondurmacılık yapıyordu... Balkan Savaşı sırasında Türkiye'ye dönüp gönüllü olmak istediler. Ancak işlemler bitinceye kadar savaşta sonuçlanmıştı... Arkasından Birinci Dünya Harbi patlayınca tereddüt etmeden memleketlerine dönmek ve vatan mücadelesine katılmak istediler. Kendilerine “yollar kapalı, Türkiye'ye nasıl gidirsiniz?” cevabı verildi. Bunun üzerine Abdullah ve Kul Mehmed Avustralyalı yetkililere; “öyleyse biz de kendimizi size karşı harp hâlinde addediyoruz” dediler. Avustralyalılar bu sözlere güldüler...²⁶⁶*

R.Doğanay makalesinde olayı özetlerken, Kul Mehmed ve Abdullah'ın Broken Hill mevkiinde 1200 kişinin olduğu trene ateş açtığını, trende pek çok ölü ve yaralı olduğundan bahsetmiştir. Bunun üzerine, bölgeye ulaşan polis ve jandarmanın Broken Hill dağlarına kaçan iki Türk'e ateş ettiğini ve bu çapraz ateş neticesinde, iki Türk'ün bölgede öldürüldüğünden bahsetmiştir. Bu olayında “Battle of Broken Hill” yani “Broken Hill Savaşı” olarak Avustralya tarihi kayıtlarına girdiğini kaleme almıştır. R.Doğanay makalesinde anlattığı olayın kaynağı olarak Hikmet Feridun Es'in “Avustralya'da Çanakkale” adlı makalesini göstermiştir²⁶⁷.

Bilal Şimşir “1915 Çanakkale Savaşı ve Türkiye-Avustralya İlişkileri” adlı makalesinde, “Broken Hill Olayı ve Avustralya'da İki Türk Şehidi” başlığı altında anlattığı olayla ilgili olarak şu ifadelere yer vermiştir. Molla Abdullah ve Gül Mehmet, İngiltere ile Osmanlı Devleti savaş hâlinde olmasıyla nedeniyle, silahlanarak tren saldırısını gerçekleştirmiştir. Olayın sonucunda, Avustralyalı 6 kişi hayatını kaybetmiş, 7 kişi de yaralanmıştır. Çıkan çatışmada, iki Türk şehit edilmiş ve sonrasında Avustralya basını olayı; “İki Türk'ün Avustralya'ya Savaş İlânı” olarak gördüğünü dile getirmiştir. İki Türk'ün çatışmada şehit olduğu kayaya da “Türk'lerin Kayası” diye anıldığından bahsetmiştir. Avustralya'da Büyükelçi olarak bulunduğu yıllarda Bilal Şimşir, Broken Hill

²⁶⁶ Rahmi Doğanay, “Çanakkale Zaferinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 12 DOI: 10.1501/Tite_0000000172 Yayın Tarihi: 1993, s.369-370.

²⁶⁷ Doğanay, **A.g.m.**, s.369-370.

kasabasını ziyaret ettiğini ve Belediye Başkanı Mr. Black'i ziyaretinde, şehit olan iki Türk anısına bir anıt dikilmesi talebini dile getirdiğinden bahsetmiştir²⁶⁸.

Ekrem Saltık, "Osmanlı'nın Son Kilidi Çanakkale" adlı kitapta yer alan "Anzak Komplosu" adlı makalesinde, Broken Hill Olayı'nı eleştirel bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Ekrem Saltık olayı, şöyle özetlemektedir. Avustralya kamuoyunu savaşa katılmada isteksizliğini dile getirdiği 1915 yılının ilk gününde, Avustralya'da kanlı bir terör olayı meydana gelmiştir. Görgü tanıklarına göre; masum sivilleri taşıyan bir piknik trenine saldıranlar, bir dondurma arabasına Türk Bayrağı asmışlar ve Osmanlı askerî üniforması giymişlerdi. İki saldırgan, sivillere ateş açtıktan sonra polis ve milis kuvvetlerle çatışmaya girmiş ve bu çatışma sonucu, Broken Hill kasabası yakınında bir kaya dibinde biri çatışma esnasında, diğeri kaldırıldığı hastane de ölmüştür. Birkaç gün sonra, saldırı da buldukları kaya dibinde saldırganlara ait olduğu düşünülen bir intihar notu bulunmuştur. Olay'dan sonraki gün, Avustralya basınında masum sivillere "Türklerin Saldırısı" başlığı altında kamuoyuna duyurulmuştur. 1915 Ocak ayı boyunca Avustralya basınında yayınlanan haberin etkisiyle, gazetelerde masum sivillere saldıran Müslüman Türklerden intikam alınması gerektiği ateşli yazılarla ilân edilmiştir. Bu durumun Avustralya toplumunda, Osmanlı Devleti'ne karşı bir nefret kıvılcımı yarattığı muhakkaktır²⁶⁹ diye ifade etmiştir.

Diğer taraftan Ekrem Saltık, Türk akademisyenlerin Broken Hill Olayı ya da Savaşı'yla ilgili değerlendirmelerini şu şekilde eleştirmektedir. Broken Hill Olayı'nın Türkiye'de gündeme gelişi, olaydan 52 yıl sonra dönemin ünlü gezi yazarlarından Hikmet Feridun Es'in Hayat Tarih Mecmuası'nın 1967 Haziran sayısında ele almasıyla ele olmuştur. Emre Saltık'a göre; *...hamasi duyguların verdiği heyecanından olsa gerek- tıpkı kendisinden sonra konuyu ele alacak olan diğer araştırmacılar gibi olayın Anadolu'dan binlerce kilometre uzakta, Türklere ait bir kahramanlık hikâyesi olduğu yanlışına düşmüştür. Hikmet Feridun Es'in ardından günümüze kadar geçen yaklaşık yarım asırlık süre zarfında olayı araştıran birçok akademisyen araştırmacı saldırının gerçekleştiği*

²⁶⁸ Bilal Şimşir, "1915 Çanakkale Savaşı ve Türkiye-Avustralya İlişkileri", **ÇOMÜ, Çanakkale Araştırmaları**, Sayı:2, s.20, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/canakkalearaştırmaları/article/view/5000086947> (Erişim Tarihi: 12.11.2017).

²⁶⁹ Ekrem Saltık, "Anzak Komplosu", **Osmanlı'nın Son Kilidi Çanakkale**, Tek Kitap, Editör: Soner Demirsoy vd., Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014, s.259.

alandaki gözlemler yapmış, dönemin gazetelerine ve soruşturma tutanaklarına ulaşarak, saldırının aslıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir kurguya sahip makaleler, kitaplar kaleme almıştı. Zanlıların aslında Afgan²⁷⁰ deve çobanları olduğu ve olayın Türklerle ilgisinin olmadığına dair, yine Avustralya gazetelerinde birkaç gün sonra verilen haberler göz ardı edilmişti. 1990'lı yılların başında Türkiye'nin Canberra Büyükelçiliği, Broken Hill saldırısını gerçekleştiren ve Türk sanıldıkları için sahiplenilen saldırganlara ait kemiklerin Türkiye'ye iadesini istemişti. Birkaç yıl sonra Avustralya'daki Türk topluluğu, kasaba meclisine başvurarak saldırının ardından ölü ele geçirilen Türkler için bir anıt dikmek istediklerine dair bir talepte bulunmuşlardı. Çanakkale konulu araştırmalarıyla tanınan bir yazar, Avustralya seyahati sırasında bizzat Broken Hill kasabasına giderek Türk olduklarına ve yüzlerce Anzak askerini öldürdüğüne inandığı iki Afgan için mezarlarının yeri belli olmamasına rağmen belirsiz bir noktada mevlit okuttuğunu yazmış... Broken Hill saldırısı, Türkiye'deki Tarih kürsülerinde dahi yıllarca bir kahramanlık hikâyesi olarak anlatılmış, öldürülenlerin cepheye giden Anzak askerleri olduğuna dair asılsız ve çok zaman fantastikleşen bir kurgu ortaya çıkmıştı. Hakemli akademik dergilere konu edilen, kitaplarda yer alan saldırı hakkında yazılı basın ve internet ortamında çok sayıda makale ve deneme kaleme alınmış olması, Broken Hill saldırısının zamanla bir mite dönüşmesine neden olmuştur. Ortaya çıkan bilgi kirliliğinin neden olduğu "kahraman Türk dondurmacılar" kurgusunun bazı akademisyen ve gazeteciler tarafından farkında olmadan ya da konu hakkında bilirkişi(!) oluşlarını korumak için- sürekli pompalanması, Broken Hill saldırısının Birinci Dünya Savaşı'nın aslında en büyük muhataplarından olan Avustralya Devleti'ne karşı nefret uyandırmak için özel sektör işbirliğiyle kurgulanan bir devlet komplosu olduğunun anlaşılmasına engel olmuştu... Zira Avustralya askeri, siyasi tarihi ve ekonomisi için büyük bir kamu yararı

²⁷⁰ Müslümanların Avustralya Kıtası'na gelmesi, kıtada deve ihtiyacının oluşması ile gerçekleşmiştir. Avustralya'nın orta bölgelerine ulaşmanın zorluğu ve teknolojik vasıtaların (tren ve otomobil) olmayışı ve kıta ikliminin bu bölgelerde aşırı sıcak olması nedeniyle, "deve" ihtiyacı oluşturmuştur. Avustralya'ya yerleşmiş Avrupalı göçmenler, 1850'li yıllardan sonra altın bulmak ve çıkarmak umuduyla kıtanın içlerine seyahat etmeyi amaçlamışlardır. Bu nedenle deve, kıtanın içlerine seyahatte kullanılacak en önemli vasıta olarak görülmüş ve deve çobanlığı konusunda uzman olan Afgan (Müslüman) deve çobanlarıyla, develer Avustralya'ya getirilmiştir. 1860 yılı Haziran'ında Keşmirli Dost Mohamet ve arkadaşları 24 deve ile Avustralya'ya getirilmiştir. Daha sonra, ihtiyacı karşılayan deve ve Afgan deve çobanlarının Avustralya'ya göçü artarak devam etmiştir. Avustralya'da pek çok işte çalışan Afganlar; daha çok kervanlarda taşımacılık, su kuyusu açma, telgraf ve demiryolu inşaatı ve maden çıkarma işlerinde çalışmışlardır. Avustralyalılar arasında "Sepoy" ismi verilen Afgan deve çobanları, 1901 yılı göç sınırlandırması kanuna kadar ülkenin imarında önemli görevlerde bulunmuşlardır. Saltık, **A.g.m.**, s.242-243.

*sağlayan ve Birinci Dünya Savaşı boyunca yapılan anti Türk propagandasının bir parçası olan Broken Hill saldırısının sonuçları, Avustralya'dan başlayarak Çanakkale Boğazına kadar uzanıyordu*²⁷¹.

Almanya'nın müttefiki, Müslüman Türklerin cihat çağrısıyla yapıldığı algısı temelinde kurgulanmış bu provokasyon yüklü olay, Türk coğrafyasından çok uzak bir mekanda, Avustralya'da neden yapılmıştır? Kim yapmıştır? yoksa provokasyon değil de gerçekten Afgan ve Hint Müslüman'ı iki kişinin planladığı, Osmanlı Devleti'nin cihat çağrısına²⁷² uyararak yaptığı bir eylem midir? yoksa Almanya'nın, Osmanlı ittifakıyla çok şeyler beklediği cihat çağrısının, çok uzak mekânlarda bile etkili olabileceğini göstermek için organize ettiği bir eylem midir? ya da İngiltere'nin Avustralya askerini savaşta yanında görmek ya da kullanabilmek için organize ettiği bir kışkırtma eylemi midir? soruları ilk etapta akla gelen sorulardır.

I.Dünya Savaşına girme aşamasında olan Avustralya Devleti'nin 1 Ocak 1915 yılında (Avustralyalılar için bağımsızlık günü olan 1 Ocak tarihinde), pikniğe giden halkın üzerine ateş açılmış olması, bazı şüpheleri olayın üzerinde toplamıştır. Olay, savaş öncesi bir nevi cihat çağrısına uymuş iki Afganlı Müslüman'ın üzerinden çıkan Türk Bayrağı ile bağlantılı Osmanlı Devleti'ne, dolayısıyla Türk ve Müslümanlara savaş açmanın nedenselliğini ortaya koyan bir kışkırtma gibi görülebilir. Olayın bir komplo altyapısıyla hazırlanmış görünmesi, yaşanan olayın yerini de önemli kılmıştır. Avustralya'da maden, 1850'lerden sonra ülkenin ekonomisini ve sosyal dokusunu inanılmaz ölçüde değiştirmiş olması yönünden incelendiğinde, Avustralya'nın en değerli maden merkezi olan Broken Hill'de olayın meydana gelmiş olması, özel olarak bu yerin seçilmiş olacağını akla getirmektedir. Avustralya için en önemli maden mevkilerinden birisi olan Broken Hill'de olayın meydana gelmesini, Avustralya basını da yakından takip etmiştir. Avustralya için en önemli maden merkezi olan Broken Hill mevkisinin önemini, 11 Mart 1915 tarihli *Willaura Farmer*²⁷³ adlı gazete şöyle ele almaktadır. Berlin'den resmi kaynaklara

²⁷¹ Saltık, **A.g.m.**, s.260-261.

²⁷² Almanya ve Osmanlı Devleti, I.Dünya Savaşı'na katılırken Rusya ve İngiltere İmparatorluğu içindeki Müslümanları ayaklandırarak bu iki devlete sorunlar çıkaracağı umuduyla, şeyhülislam tarafından 23 Kasım 1914 yılında Cihad-ı Mukaddes ilan ettirmiştir. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, s.111.

²⁷³ Willaura Farmer adlı gazete, Avustralya'nın Victoria Eyaleti'nde 1914-1916 yılları arasında yayın hayatını kısa süreliğine I. Dünya Savaşının ilk iki yılında sürdürmüş bir gazetedir. Bu gazetenin I.Dünya Savaşı'nın ilk iki yılında yayınlanıp yayınına son vermiş olması, gazetenin yayınlanma amacıyla ilgili bazı

dayandırılarak, “Broken Hill Savaşı” başlığıyla verilen haberde, Almanya’nın şu ifadesine yer vermiştir; *Broken Hill yakınlarında Avustralya’da bizim silahlı güçlerimiz tarafından önemli bir başarı elde edilmiştir, 40 düşman öldürülmüş, 70 yaralı vardır. İki Türk yaralandıktan sonra ölmüştür*.²⁷⁴ Alman kaynaklara dayandırılarak verilen bu haberin doğruluğu tartışma konusu olurken, aslında Willaura Farmer adlı gazetenin Victoria Eyaleti’nde, sadece I.Dünya Savaşı ilk iki yılında (1914-1916 yılları arasında) yayın yapmış olması bile, gazetenin propaganda amaçlı yayın yaptığını gösteren bir sorgulama yapmamızı sağlamıştır. Avustralya’nın I.Dünya Savaşı süresince (1914-1918 yılları arasında) yayın yapmış olan bir başka gazetesi *Creswick Advertiser*²⁷⁵, 12 Mart 1915 tarihli basımında, aynı haberi birebir yayınlamış ve Broken Hill’in maden merkezi ve ticari önemine dikkat çekmiştir²⁷⁶.

Emre Saltık “Anzak Komplosu” adlı makalesinde; Broken Hill Olayı’nı, *Birinci Dünya Savaşı’nın Ortadoğu’daki en büyük muhatabı olan Osmanlı Devleti’ni, dolayısıyla Türkleri, Avustralya topraklarına kadar girip kan döken barbarlar olarak tanıtarak, Avustralyalıların savaşa gitmesini sağlamak için kurgulanmış bir Avustralya “11 Eylül”üydü*²⁷⁷ diye nitelendirmektedir. Aynı zamanda Emre Saltık makalesinde, olayın faili iki Afganlı’nın Osmanlı Türk’ü olup/olmadığı konusunu da açıklık getiriyor. Emre Saltık, *Avustralya basınının yansıttığı gibi “Türk” diye ifade edilen kişilerin, sanıldığıının aksine Anadolu’dan giden Türklerin olmadığı, Afgan deve çobanlarının ya da dönemin coğrafyasında Osmanlı tebaası olan Suriye ve Lübnan gibi ülkelerden Avustralya’ya göç etmiş Müslümanların olduğu*²⁷⁸ yönünde tespitte bulunmuştur

Diğer yandan Avustralya’nın Victoria Eyaleti’nde 1914-1916 yılları arasında yayımlanan Willaura Farmer Gazetesi’nin Berlin kaynaklı haberindeki iddiasında olduğu

şüpheleri üzerine çektiğini düşünüyorum. Broken Hill Olayı ile ilgili Avustralya’da yayın yoluyla savaş propagandası yaptığı yönünde izlenimler elde edilse dahi, gazetenin kasıtlı haberler yapmak amacıyla ya da savaş propagandası yapmak amacıyla kurulduğuna dair bir kanıtımız yoktur. Ancak I.Dünya Savaşı döneminde, bu ve benzeri kısa süreli çıkarılan gazetelerin etkisi ve savaş propagandası kapsamında ele alınabilecek araştırmalar yapılması da I.Dünya Savaşı sürecinde Avustralya-İngiltere ve Türkiye Tarihi’nin toplumsal boyutunun anlaşılması açısından katkı sağlayacağı dikkate alınmalıdır.

²⁷⁴ Willaura Farmer, (Vic. 1914-1916) Perşembe 11 Mart 1915, s.2.

²⁷⁵ Creswick Advertiser adlı gazete, Avustralya’nın Victoria Eyaleti’nde 1914-1918 yılları arasında yayın hayatını kısa süreliğine dünya savaşı süresince sürdürmüş bir gazetedir.

²⁷⁶ Creswick Advertiser (Vic. 1914-1918) Cuma 12 Mart 1915, s.3.

²⁷⁷ Saltık, A.g.m., s.263.

²⁷⁸ A.g.m., s.263.

gibi, bu saldırının arkasında Almanya'nın olduğunu ima etmesi, yine İngiltere'nin Avustralya'da *Almanya'nın düşmanlaştırılmasının* yolunu açmıştır. Oysa Almanya'nın uzak ve askerî bakımdan yetersiz olduğu bir bölgede, cihat çağrısı üzerinden yeni bir düşman ve cephe açma niyeti olması, uzak bir olasılık olarak görünmektedir. Almanya, bu durumun Avustralya'da yaşayan Alman kökenli vatandaşlarına zarar vereceğini de görebilecek kadar diplomatik tecrübeye sahip bir devlettir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu olayın perde arkasında Almanya'nın olmasının düşük bir ihtimal olduğunu söyleyebiliriz.

Kim yaptı sorusuna cevap olarak dâhil edebileceğimiz ve şüphe uyandıran bir başka devlet ise; Osmanlı Devleti'dir. Almanya ve Osmanlı Devleti'nin büyük umutlar bağladığı Cihad-ı Mukaddes'in ilânı ile Kırım, Türkistan, Afrika, Hint Müslümanları ve Afganistan'da bulunan Müslümanların Rusya, İngiltere ve Fransa gibi Hıristiyan devletlere, halife olan Osmanlı padişahının emirlerine uyarak savaşacağı inancı temelinde şüpheleri üzerine çekmektedir. Ancak, Osmanlı Devleti'nin bırakın Avustralya'da cihat'a cevap bulmasını, Fahir Armaoğlu'nun ifadesiyle; *Irak'ta Türk askeri sadece İngiliz kurşunu ile değil, Müslüman Arab'ın kurşunu ile de çölde şehit düşecektir. Hind Müslümanları ise Irak ve Mısır Cepheleri'nde Halife'nin Müslüman-Türk askerine karşı çarpışmakta tereddüt göstermeyecektir*²⁷⁹ diyerek cihat'ın etkisizliğini açık bir dille ortaya koymuştur. Çok güçlü umutlar bağlanmış, niyetin ötesine geçememiş, başarısız bir girişim olarak kalmış cihat çağrısı üzerinden düşünüldüğünde bu olay, Osmanlı Devleti'nin kendisine çok uzak bir ülkede zanlı olma ihtimalini tamamen çürütmektedir.

Olay, henüz Anzak askerî organizasyonunun oluşmadığı ancak Avustralya ve Yeni Zelanda askerinin Büyük Britanya'nın yanında savaşa katılacağına belirginleştiği bir dönemde meydana gelmesi, kuşku istihbarat birimlerinin organize etmiş olabileceğini akla getirmektedir. Avustralya toplumu, henüz Osmanlı Devleti'nin haritada nerede olduğunu bilmediği, hatta savaşacağı Türk toplumunun kim olduğunu bilmediği bir dönemde, sembol olarak ay yıldızlı Türk Bayrağı'nı üzerinden çıkararak iki Afganlı Müslüman üzerinden, "Türk düşmanlığı oluşturmak" kimin işine yaracağını araştırmakla açıklamaya kavuşabilir. Avustralya toplumunun bilinçaltında, Alman müttefiki Türklerin,

²⁷⁹Armaoğlu, A.g.e., s.111.

Avustralya’da savaşa katılma arifesinde olan toplumun “düşman algısını yaratmak” kendi tarafında savaşıma isteğini belirginleştirmek için olayın İngiltere tarafından organize edilmiş olmasını muhtemel kılmaktadır. Hiç tanımadığı düşmanın Avustralya’da dahi terör eylemi yapabileceği kuşkusunun Avustralya toplumunun bilincinde oluşturulması, terörün korku yaratması ve toplumun algılarını yönlendirmesinde ne kadar etkili kullanıldığı, bu olay merkezinde incelenebilir. Bu olay, Avustralya halkının ve askerinin yakın gelecekte Osmanlı topraklarında ne aradıklarını sorgulamalarına da cevap olacak niteliktedir. Böyle değerlendirildiğinde, bir nevi günümüz 11 Eylül Olayı’nı anımsatan bir görüntüde olduğu açıktır. Avustralya’da yaşayan Alman toplumunun da bu olaydan nasibini alması tesadüfî değildir. İngiltere’nin I.Dünya Savaşı’nda Almanya’yı, Avrupa’da en önemli düşmanı olarak ilân etmesi, Avustralya’da yaşayan Alman kökenlilerin rahatsız edilmesi için bu olay bir kaynak teşkil etmiştir. Avustralya’da yaşayan Müslüman ve Alman kökenli topluluk üzerinden kurgulanan savaş propagandası, toplum mühendisliği kapsamında değerlendirildiğinde, Avustralya toplumu için savaş nedeni üretildiği mi sorusunu akla getirmektedir. Avustralya’da bu olay, yükselen tansiyonun evrelerinden biri olma karakteristiği göstermesi açısından önemlidir. Avustralya’nın savaşa İngiltere’nin yanında katılması için tam olarak siyasi bir neden üretmemiş olsa da Avustralya halkının zihninde, bu savaşa İngiltere’nin yanında katılmayla alakalı olarak var olan şüpheleri kaldırma da etkili olduğu düşünülebilir. Avustralya halkının bir kısmı, kendisini ilgilendirmeyen ve kendi alanından oldukça uzakta olan bir savaşa karşıydı. Ancak bu münferit olay, Almanya’nın müttefiki, İngiltere’nin düşmanı bir dini topluluk tarafından Avustralya topraklarında olması, I.Dünya Savaşı’ndan Avustralya’nın kaçınamayacağını bir göstergesi olmuştur. Böylece, *Müslüman ve Türk düşmanlığı*, henüz 1915 yılının başında savaşa girmeye hazırlanan Avustralya politikacılarının, halkının ve askerinin zihninde oluşturulmuştur.

Elde yeterince kanıt olmamakla birlikte, bu eylemin siyasi ve askeri olarak kimin çıkarına hizmet ettiği noktasından hareketle, kışkırtma özelliği ağır basan bu olayın perde arkasında, Avustralya’nın savaşa katılma nedeni üretildiği ortadadır. Büyük Britanya’nın I.Dünya Savaşı öncesi ve savaş süresince propaganda malzemelerini maharetli kullandığı dikkate alındığında, Avustralya’yı yanında müttefik olarak görmek isteyen İngiltere’nin bu

tip komplolara başvurarak, Avustralya'yı hem müttefiki yapması hem de Türkleri²⁸⁰ düşmanlaştırması olasılığı daha ağır basmaktadır. Böylece “merkeze yakınlaşma sorunsalı” yaşayan Avustralya'nın, savaşa girmesi için toplumsal bir neden üretmiş olsa da sadece bu olay üzerinden, Avustralya'nın savaşa İngiltere'nin yanında katıldığını söylemek politik, askerî açıdan eksik ve hatalı kalır.

5. I.DÜNYA SAVAŞI VE ÇANAKKALE MUHAREBELERİ'NİN AVUSTRALYA AÇISINDAN SONUÇLARI

I.Dünya Savaşı'nda Rusya, Tannenberg Cephesi'nde Almanya karşısında ağır bir yenilgi almıştır. Çarlık Rusya'sı Kafkaslarda Türklerin ilerleyişini durdurmak amacıyla, Müttefik Devletlerden yardım talebinde bulunmasına neden olmuştur. 2 Ocak 1915'te Rusya'nın Büyük Britanya ve diğer müttefiklerinden yardım talebi, I.Dünya Savaşı'nın gidişatında yeni ve önemli bir kararın alınmasında neden olmuştur. Büyük Britanya, acilen Osmanlı Devleti'ne saldırılması gerektiği yönünde karar verdi²⁸¹. Bu gelişmeyle beklenen sonuç, Rusya'nın Kafkaslar da rahat bir nefes alması yönündeydi. Böylece, Türklerin savaş gücü başka bir kanala yönlendirilmiş olurken, Osmanlı Devleti savaş alanının dışına çekilmesi bekleniliyordu. Tannenberg yenilgisiyle Büyük Britanya'yı asıl telaşlandıran durum, Almanya'nın, Rusya'nın müttefikleriyle ilişkiyi kesmesi Bu telaşı giderecek hamle ise yeni bir cephenin açılmasıdır. Sonradan anlaşılacağı üzere bu cephe Çanakkale Cephesi olmuştur.

Baltık Deniz yolu, Almanların kontrolündeydi. Diğer taraftan Kuzey Denizi, yılın 9 ve 10. aylarında buzlarla kaplıydı ve gemilere geçit vermemekteydi. Geriye en uygun ve cazip plan olarak, Çanakkale Boğazı'nın deniz yoluyla zorlanması kalıyordu. Hem

²⁸⁰ Avustralya'da 1911 yılı nüfus sayımına göre; Yeni Güney Galler Eyaleti'nde Türk kökenli olarak belirtilen kişinin 69'u erkek, 32 bayan olmak üzere toplamda 101 kişidir. Avustralya genelindeki toplam Türk nüfusu ise;254 erkek, 68 bayan olmak üzere toplamda 322'dir. Australian Bureau of Statistics 3105.0.65.001 Australian Historical Population Statistics 2014, Released at 11.30 AM (Canberra Time) 18 September 2014, Table 8.8 Population(a) sex and country of birth, states and territories, 1911 Census Turkey <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/3105.0.65.0012014?OpenDocument> (Erişim Tarihi: 15.02.2017).

²⁸¹ <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/events-leading-up-to-the-landing.php> (Erişim Tarihi: 09.02.2017).

Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak, hem savaşın yeni cephele kazanarak yayılmasını sağlamak amacıyla Çanakkale Boğazı, Büyük Britanya ve müttefiki Fransa tarafından hedef seçilmiştir. Zaten Büyük Britanya'nın askerî stratejistleri; Mısır ve Süveyş Kanalı'nın güvenliğinin, Türk boğazlarına²⁸² saldırmaktan geçtiği konusunda hem fikirdiler²⁸³. Çanakkale Boğazı'nın ele geçirilmesiyle amaçlanan, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'un işgal edilmesidir. Böylece, Osmanlı Devleti kısa sürede I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi sağlanacaktır. Bu sayede Rusya'ya gerekli yardım gönderilecek ve tarafsız olan Bulgaristan'ın savaşa İngiltere'nin yanında yer alması sağlanarak, Alman koridorunun sekteye uğratılmasıyla Almanya ve müttefiklerinin yenilgiye uğratılacağı varsayımı üzerine bir savaş stratejisi geliştirilmişti. Aynı zamanda bu cephenin açılması, Osmanlı Devleti'nin savaş dışı bırakılmasına neden olacağı düşüncesi ve jeostratejik öneme sahip boğazların İngiltere eline geçmesi fikri, cephenin açılmasında önemli bir olasılık olarak göze çarpmaktadır. Bu olasılıktan hareketle İngiltere'nin yanı sıra bu büyük pasta payından mahrum kalmamak için Fransa da, askeri desteğini İngiltere lehinde seferber etmiştir. Her ne kadar İngiltere ve Fransa'nın "ortak İstanbul işgali senaryosu" Rusya'nın hoşuna gitmese de, Rusya mevcut müşkül durumda müttefiklerine yardım çağrısını yapmakta mecbur kalmıştır. Çanakkale Cephesi'nin açılmasındaki bu önemli nedenlere ilaveten, Osmanlı Devleti'nin "hasta adam" olarak nitelendirilmesi ve buna bağlı olarak ordusunun zayıf, hazırlıksız olması da Çanakkale Cephesi'nin açılmasında bir başka neden olarak gösterilebilir²⁸⁴. İngiltere ve müttefiklerinin güçlü oldukları bir alan olan deniz kuvvetleriyle, zayıf bir rakibi böyle kolay bir savaş taktiğiyle yenerek, jeostratejik olarak önemli bir mevzi elde edecekleri umudu, Çanakkale Cephesi'nin açılmasında en önemli gerekçelerden birini teşkil etmektedir. İngiltere'nin Çanakkale Cephesi'ni açmakla hedeflediği askerî ve politik strateji, sadece Rusya'ya yardım, Osmanlı Devleti'nin savaş dışı kalması ve Almanya'nın müttefikleri ile irtibatının kesilerek savaşı kaybedeceği öngörüsüne ilaveten, süresini doldurduğunu düşündüğü Osmanlı Devleti'ni işgal ederek

²⁸² Büyük Britanya, 1907 yılında Türk boğazlarına saldırıyla ilgili askerî bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma; Büyük Britanya'nın deniz ve kara gücünü kullanarak, Türk boğazlarına bir saldırı yapmanın olabirliğini ortaya koymuştur. http://www.firstworldwar.com/battles/dardanelles_feb15.htm (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

²⁸³ <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/whygallipoli/eventsleadinguptothelanding.php> (Erişim Tarihi: 09.02.2017). Turhan Olcayto, "18 Mart Çanakkale Zaferi'nin Tarihteki ve Ulusal Yaşamımızdaki Yeri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:X/Kasım 1994/Sayı: 30, s.617-618.

²⁸⁴ Edward J. Erickson, **Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War**, Greenwodd Press, London 2001, s.19.

Ortadoğu'yu kontrol etmek ve böylece sömürgesi olan Hindistan'ı karadan da korumaya devam etmekte. Almanya'nın Osmanlı coğrafyasında başlatmış olduğu *demiryolu projesi*, Hindistan'ı Alman tehdidine açık hâle getirmiştir. Almanya tarafından, İngiliz sömürgesinde bulunan Hindistan'ın karadan tehdit edilmesi, İngiltere tarafından Ortadoğu'nun, kısaca Osmanlı Devleti'nin kontrol altında tutulmasına bağlılığı gibi bir zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. Bu temel sebep İngiltere'nin Almanya'ya karşı savaşa girme nedenlerinden en önemlisidir. İngiltere'nin bu temel doktrin üzerinden hedefine ulaşmak için Çanakkale Cephesi'ni neden açtığı ve neden o kadar çok önem verdiği belirtilen hususlarla ortadadır.

Büyük Britanya Deniz Bakanı Winston Churchill, deniz gücüyle Çanakkale Boğazının zorlanarak, İstanbul'un alınacağına İngiliz savaş kabinesini ikna etmiştir. Çanakkale Cephesi'nin açılması; başkent İstanbul'un işgal edilerek, Osmanlı Devleti'nin saf dışı edileceği varsayımı üzerinden kurgulanmıştır. Aslında W.Churchill; Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasını, Alman yanlısı olan İttihat Terakki Partisi ileri gelenlerinin bir macerası olarak görmüştür. Bu nedenle W.Churchill'i boğaza yapılan saldırının mimarı ve Çanakkale Cephesi'nin açılmasında başrol oynayan kişi olarak görmek abartı olmayacaktır²⁸⁵. Burada dikkat çekici husus ise askerî ve stratejik açıdan Mısır'ın üs olarak seçilmiş olmasıdır. Mısır, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun *Akdeniz Sefer Kuvvetleri* tarafından, Çanakkale'de yapacağı sefer görevini devralmasıyla bu güce üs olarak hizmet vermiştir²⁸⁶. İngiltere, Ortadoğu'da yapmayı planladığı seferleri, Mısır'ın jeostratejik konumundan dolayı seçmiştir. Mısır, İngiltere işgali altında olması nedeniyle, İngiltere tarafından hem Anadolu'ya hem de Mezopotamya'ya yapacağı her seferde saldırı ve lojistik merkez olarak planlanmıştır. Planlandığı üzere, Çanakkale Savaşı'nda Anzak askerinin eğitim, lojistik, sağlık, bakım ve iaşesi buradan sağlanmış, Çanakkale Seferi'ne

²⁸⁵ Fred R.Van Hartesvelt, **The Dardanelles Campaign, 1915**, Greenwood Press, London, 1997, s.18. Tuncay Yılmaz'ın İngiliz tarihçi *Warren Dockter* ile Winston Churchill üzerine yazdığı kitap olan "Winston Churchill ve İslam Dünyası: Ortadoğu'da Şarkiyatçılık, İmparatorluk ve Diplomasi" adlı kitabı üzerine yaptığı söyleşiden alıntıdır.[http://www.geliboluyuanlamak.com/583-Winston-Churchill,-Islam-Dunyasi,-Turkler,CanakkaleSavasi,-Ataturk-%E2%80%93-Cambdrige-Universitesinden-Tarihci-Warren-Dockter-ileSoylesi\(TuncayYilmazer\).html](http://www.geliboluyuanlamak.com/583-Winston-Churchill,-Islam-Dunyasi,-Turkler,CanakkaleSavasi,-Ataturk-%E2%80%93-Cambdrige-Universitesinden-Tarihci-Warren-Dockter-ileSoylesi(TuncayYilmazer).html) (Erişim Tarihi:12.02.2017). Churchill'in Çanakkale Cephesinin açılmasında öncü rolü ve kabinede kendisi destek veren politikacı ve askerlerin çoğunlukta olduğu yönündeki görüşü Fred R.Van Hartesvelt'de "The Dardanelles Campaign, 1915-Çanakkale Seferi, 1915" adlı eserinde desteklemektedir. Hartesvelt, **A.g.e.**, s.18. Çanakkale Operasyonu'nun kökeni W. Churchill olduğuyla ilgili. Robin Prior, Trevor Wilson, **The First World War**, Cassell, London, 1999, s.82.

²⁸⁶ Kristian Caotes Ulrichsen, **The Logistics and Politics of the British Campaigns in the Middle East 1914-22**, Studies in Military and Strategic History Series, Palgrave Macmillan, New York, 2011, s.40.

başlangıç güzergâhları buradan olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Büyük Britanya'nın sıklet merkezi olarak gördüğü Mısır'a sefer düzenlemesini de bu açıdan değerlendirmeliyiz.

Çanakkale Savaşı, 1914-1916 yılları arasında Gelibolu Yarımadası'nda Osmanlı Devleti'yle, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere İngiliz sömürgelerininide (Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Hindistan dâhil) kapsayan kara ve deniz savaşlarına verilen isimdir. Fiilen Çanakkale Savaşı, 3 Kasım 1914 yılında İngiliz ve Fransız donanmasının Seddülbahir ve Kumkale tabyalarını denizden top atışına tutmasıyla başlamıştır. Böylece Çanakkale Cephesi'nin ilk muharebelerini teşkil edecek olan, *Deniz Savaşları* başlamıştır. Resmi olarak 5 Kasım 1914'te İngiltere ve 6 Kasım 1914'te Fransa, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilân ederken, Osmanlı Devleti'de 11 Kasım 1914 tarihinde²⁸⁷ bu iki devlete savaş ilân etmiştir. *İnfexible* ve *Bouvet* isimli zırhlıların olduğu 28 parçadan oluşan Birleşik Donanma; *Ertuğrul*, *Orhaniye*, *Seddülbahir* ve *Kumkale* tabyalarını 3 Kasım 1914 saat:6.40'da başlayan bombardımanda, bahsi geçen tabyalara çok zayıt vermese de Seddülbahir'de bulunan cephaneliğe iki bombanın isabet etmesi sonucu cephanelikte bulunan mühimmatlar infilâk etmiş ve Türk Ordusu'ndan 5 subay, 81 er şehit olmuştur. Bundan sonra asıl büyük deniz saldırısı, 19 Şubat 1915 tarihinde başlamış ve bombardımanın taarruz planı *Amiral Carden*²⁸⁸ tarafından 15 Şubat 1915'te yapılmıştır.²⁸⁹ 19-25 Şubat 1915 tarihinde ilk saldırı planı, mayın ve Türk topçu bataryalarının kararlı tutumu neticesinde boşa çıkmış ve 18 Mart 1915 tarihinde Çanakkale Boğazı müttefik donanmalarının bütün gücüyle saldırıya geçtiği bir alana dönüşmüştür²⁹⁰. Amiral Carden'in taarruz planı doğrultusunda, 18 gemiden oluşan İngiliz ve Fransız donanması, boğazı zorlayarak İstanbul'a ulaşmayı denemiştir. Bu girişimin sonucunda, İtilaf Donanması'na ait üç büyük savaş gemisi batmış, diğer üç savaş gemisi de ağır yara alarak geri çekilmiştir. Boğaza dikkatlice döşenmiş mayınlar, mevzilere iyi yerleştirilmiş toplar ve gece boğazı

²⁸⁷ 29 Kasım 1914 yılında Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaş girmiştir. Prior, **A.g.e.**, s.81

²⁸⁸ *Amiral Sir Sackville Hamilton Carden*'in planı, yedi safhâdan oluşuyordu. Planın safhaları; Çanakkale giriş tahkîmâtının yok edilmesi, orta bölge topçusunun yok edilmesi ve bölge mayınlarının temizlenmesi, merkez tahkîmâtın yok edilmesi, Kepez Bölgesi'ndeki esas mayın hatlarının taranması, merkeze kadar olan mayınların temizlenmesi ve tabyaların yok edilmesi, boğazın dar olan bölgesinde karaya çıkılması ve Çanakkale Boğazı'nın ele geçirilmesi ve sonuç olarak Marmara Denizi'ne girilip İstanbul'un ele geçirilmesi olarak belirlenmiştir. <http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR,84185/3-kasim-bombardimani.html> (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

²⁸⁹ <http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR,84185/3-kasim-bombardimani.html> (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

Erickson, **A.g.e.**, s.78.

²⁹⁰ Umunc, **A.g.m.**, s.172.

tarayan aydınlatmalar ile Türk savunma siperleri, güçlendirilmiştir. 18 Mart 1915 tarihinde Müttefik Devletler, özellikle deniz savaşı fikrinin sahibi İngiltere Deniz Bakanı W. Churchill²⁹¹, kelimenin tam anlamıyla başarısız olmuştur. Bununla birlikte Çanakkale'yi boğazdan geçemeyeceğini anlayan Müttefik Devletler, Gelibolu'ya asker çıkarmak için plan yapmaya başlamışlardır. Ancak İngiltere, Doğu Cephesi'nde görevli 29.Tümen'in Türklere karşı tek başına kara operasyonları yürütmek için yeteri kadar askere sahip olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Churchill; İngiltere Deniz Kuvvetleri Kraliyet Tümeni'ni, Fransızların bir tümenini, Mısır'da eğitim gören ve el altında bulunan Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetlerini mevcut sayıyı artırmak amacıyla Çanakkale'de kara savaşlarını yürütmek için görevlendirmiştir²⁹².

Bununla birlikte 20.000 kişiden oluşan İngiltere'ye savaşta destek ve Alman güçlerine karşı savaşmak amaçlı, Avustralya gönüllülerinin oluşturduğu AIF, 1 Kasım 1914 yılında Batı Avustralya'nın *Albany* şehrinde konvoy hâlinde yola çıkmıştır. İngiltere'ye doğru yolculuk yaptığını zanneden Avustralyalı gönüllüler, Almanya'ya karşı savaşmak üzere İngiltere-Fransa arasında bulunan Manş Denizi yoluyla Fransa ve Belçika'ya, İngiltere'nin yanında savaşarak destek vereceklerini düşünüyorlardı. İngiltere'deki konaklama yetersizliği nedeniyle, ilk AIF birliği hiç İngiltere'ye ulaşmadı ve tamamıyla rastlantı sonucu 3 Aralık 1914 yılında bu kuvvet ile Yeni Zelanda Yurt Dışı Kuvveti (NZEF) rotasını Mısır yönüne çevirmiştir. Böylece İngiltere'nin işgal altında tuttuğu Mısır'ın İskenderiye şehrinde Avustralya ve Yeni Zelanda askerleri gemilerden inerek, askerî eğitimlere başlamışlardır²⁹³. Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerler, Mısır'ın ara bir durak olacağını, müteakibinde Londra'ya gideceklerini düşünüyorlardı. Ancak sonradan Büyük Britanya tarafından alınan bu karar değişmiş ve Mısır, Anzak Kolordusu'nun askeri eğitim aldıkları ve sefere gönderileceği yer olmuştur²⁹⁴. Aslında bu

²⁹¹ Gelibolu Savaşı'nın Müttefik Devletler tarafından başarısızlığa uğramasında pek çok asker ve politikacı eleştirilse de bu eleştirilerin büyük bir çoğunluğu Churchill üzerine yoğunlaşmaktadır. Churchill'in yanı sıra başarısızlığın bedeli; Sir John Fisher, General Sir Ian Hamilton, General Sir Frederick Stopford ve General Herbert Horatio Kitchener'a da çıkarılmaktadır. Hartesvelt, **A.g.e.**, s.s.29-31.

²⁹² <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/events-leading-up-to-the-landing.php> (Erişim Tarihi:10.02.2017).

²⁹³ Nathan Wise, **Anzac Labour**, Palgrave Macmillan, New York, 2014, s.32-33. <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/who-were-the-anzacs.php> (Erişim Tarihi: 10.02.2017), <http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/events-leading-up-to-the-landing.php> (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

²⁹⁴ Wise, **A.g.e.**, s.33.

durum, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin İngiltere’de barınma problematiğinden kaynaklanmadığı ortadadır. İngiltere’nin Hindistan kolonisine giden yolda, stratejik olarak önemli bir durak noktası olan Mısır ve ona bağlı Süveyş Kanalı’nda ki menfaatleri ve o çıkarların korunması amacıyla, Avustralya/Yeni Zelanda askerlerini Mısır’a yerleştirdi²⁹⁵. Bu taktik hamlenin icra edilmesi, sadece İngiltere’nin Hindistan’a giden yol güvenliğini sağlamıyor, aynı zamanda Ortadoğu’da İngiliz menfaatlerini de koruyordu. Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin Süveyş’te bekletilmesi, bir nevi yedek de hazır bekletilen bir askeri kuvvet olarak düşünülmelidir ki, İngiltere tarafından Çanakkale Cephesi’nin açılması ve bu cephede dış kaynaklı askerî gücün kullanılması bu fikri doğrulamaktadır. Aralık 1914 tarihinde İngiliz Savaş Konseyi’nin, Gelibolu’ya deniz yoluyla savaş açma fikrinin olgunlaştırdığı düşünülürse ve sadece deniz kuvvetleriyle başarımın sağlanamayacağı tartışmaları devam ederken, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin Mısır’a indirilmesi bir tesadüfle açıklanamaz. İngiltere’nin deniz yoluyla geçemeyeceğini düşündüğü Çanakkale Boğazı’na, kara gücü ile müdahale etme fikrini besleyen Avustralya-Yeni Zelanda askerlerinin Mısır’da yedekte bekletilmesi, bir başka çıkar yol olarak gözüktüğü de değerlendirmeye alınması gereken bir başka husustur.

Avustralyalı ve Yeni Zelanda askerlerinin Mısır’a getirilmesi sonrasında burada eğitim gördükleride Osmanlı Devleti istihbarat raporlarında bildirilmiştir. ... ve bu kuvvetlerden mâ’adâ Avustralyalı ve Yeni Zelandalı takriben yirmi bin gönüllü İskenderiye’de tahşid edilmiş ve orada talim görmüş oldukları ve bunların kıymet-i askeriyeleri az görüldüğü ve yüz bin değil, elli bin râddesinde olan asâkir-i mebhûsün anhânın Efrencî Nisan’ın ikinci haftası evâilinde 40-42 nakliye gemisine irkâben ve Çanakkale’ye tevcîhen gönderildikleri Atina Sefâret-i Seniyyesi’nden bildiriliyor. 25 Nisan 1915 Hariciye Nâzırı nâmına Umûr-ı Siyasiye Müdür-i Umumîsi Ahmet Reşid²⁹⁶. Osmanlı Devleti, Büyük Birtanya’nın Mısır’da kendisine karşı savaş hazırlığı yaptığının farkındaydı. Hattâ İngiltere’nin boğazlar bölgesinde Osmanlı Devleti’ne karşı savaşmak üzere hazırlandıklarını istihbari raporlarına yansıtarak, boğazlarda bilhassa, Çanakkale Boğaz’ında hazırlıklarını artırmıştır. Bu bilgiler kısa süre sonra Çanakkale Deniz

²⁹⁵ <http://web.archive.org/web/20080516054242/http://www.awm.gov.au/atwar/ww1.htm> (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

²⁹⁶ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:71, Ankara, 2005, s.79.

Savaşları'yla gerçekleşmiştir. Çanakkale Deniz Savaşları'nın İtilaf devletleri tarafından büyük bir bozgunla sonuçlanmasının ardından, Çanakkale Cephesi'nde amfibi harekâttan oluşan kara savaşları başlamıştır.

25 Nisan 1915 sabahı (saat: 04.30) Avustralya askerlerinin Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yaptığı²⁹⁷ ilk gün, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerlerin 16.000 olduğu tahmin edilmektedir. Akşam saatlerine kadar 2000 Anzak askeri ya öldürülmüş ya da yaralanmıştır²⁹⁸. Arıburnu olarak bilinen bu küçük koya yapılan çıkarma, sert ve yoğun bir Türk askeri ateşiyle karşılık görmüştür. Ağır kayıplar veren Anzak askerinin bir kısmı denizde vurulurken, kimi boğularak ama çoğunluğu açılan ateş sonucunda kıyıda ölmüştür. Ancak sonraki beş gün içerisinde 20.000 Anzak askeri kıyıya çıkmayı başarmıştır²⁹⁹. C.E.W.Bean “Anzak Hikâyesi” adlı eserinde, çıkarma saatiyle alakalı şu düşünceleri paylaşmıştır. “Birdwood’un çıkarma saatiyle ilgili niyeti karanlıkta, saat: 3.30’da yapılması yönündeydi. 25 Nisan’da Ay’ın saat: 3.00 civarında batması tahmin ediliyordu. Çıkarma gemilerinin kıyıya varması bir buçuk saat kadar sürmesi tahmin edildiğinden günün ağarmaya başladığı saat olan 4.30’dan önce çıkarma yapılamazdı. Çıkarma, 23 Nisan’da yapılmış olsa dahi kıyıya saat 4.00’den önce ulaşamazdı³⁰⁰” diye bahsetmektedir. Aslında çıkarmanın saati ile alakalı karar verme mekanizması, askeri bir yorum olarak ay’ın batışı ve günün ağarması arasındaki vakti, *çıkarma saati* olarak belirlenmişti. Bu saatin özellikle seçilmesindeki maksat iki unsura dayanmaktadır. Birincisi insan metabolizmasının fizyolojik ve psikolojik durumuyla yakından ilgilidir. Bireyin en fazla uykusunun geldiği vakit, vücut ısısının düşmeye başladığı vakitte meydana gelir. Gün içerisinde ısının en düşük olduğu vakitte saat 3.00 ile 4.30 arasındadır ki yeryüzünde ısının en düşük seviyeye ulaştığı vakit ve insan uykusunun ağırlaştığı vakit aynı saatler arasına rast gelmektedir. Bu durum savaş hâlinde olan iki gücün karşılaşmasında; savunmada olana dezavantaj, taarruzda olana avantaj sağlamaktadır. Çıkarma saatinin özellikle 4.30 seçilmesindeki

²⁹⁷ Çıkarmanın yapıldığı yer, bugün “Anzak Koyu” olarak da bilinmektedir.

²⁹⁸ http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/gallipoli_landing (Erişim Tarihi: 21.04.2017). 25 Nisan 1915 günü saat 4.30’da günümüzde Arıburnu mevki (sonradan Anzak Koyu) olarak bilinen yerde, 3’üncü Avustralya Piyade Tugayı yoğun ateş altında karaya çıkarma yapmıştır. Wise, **A.g.e.**, s.35. Çıkarma vaktinden itibaren geçen 24 saat içinde Anzak askerlerinin kayıplarını, C.E.W. Bean’de “The Story of Anzac” adlı eserinde; ilk gün gemiye binenlerin arasında yaralananların sayısını yaklaşık 1800 civarında olduğunu, tahmin edilen ölü sayısının 2000’den fazla olabileceğinden bahsetmektedir. Bean, **A.g.e.**, s.XXIII.

²⁹⁹ Wise, **A.g.e.**, s.35.

³⁰⁰ Bean, **A.g.e.**, s.XI.

diğer bir unsur ise insan gözlerinin karanlığa alıştığı ya da diğer bir ifadeyle karanlıkta görebilmenin oluşması, bir süre karanlıkta bulunarak sağlanır. Ancak gün batımı ve gün doğuşu vakitlerinde insan gözü kısa süreliğine de olsa görme yetisinde bazı kayıplar yaşar. Gün doğumu saati olan 4.30'da gözler karanlığa alışmış olsa dahi bu geçici kör olma hâli oluşmasından ve ay'ın batış vakti 4.30'a denk geldiğinden dolayı çıkarma askerî açıdan bu vakitte planlanmıştır.

Askerî anlamda çıkarmayla kastedilen, *amfibi harekâttir*. Deniz ve kara gücünün müşterek kullanılarak, denizden karaya (düşman topraklarına) askerinin operasyonel amaçlı taşınmasıdır. Bu yönüyle amfibi harekât aslında diğer pek çok harekâttan farklılıklar arz eden, komplike, çok unsurlu bir askerî planı ihtiva eder. Bu nedenle amfibi harekât çok zor icra edilen ve başarı oranı düşük bir askerî harekâttir. Bu çok unsurlu askerî harekâtın başarı şansının artırılması ya da başarılı olması için, komuta kademesinin iyi bir sevk ve idare kademesi oluşturmasının yanı sıra ayrıntılı bir askerî plan yapması gerektiği muhakkaktır. Amfibi harekâta, iyi hazırlanmış askerî planın alternatif çıkarma yerleriyle desteklenmesinin yanı sıra harekâtın başarılı olması için; yetişmiş, bu harekât ile alakalı eğitilmiş ve manevra kabiliyetine sahip personelin olması önemli husustur. Bunların yanı sıra harekâtın başarılı olması amacıyla, askerî donanım ve teçhizatı harekâta uygun olmasını gerektirir. Anzak askerinin askerî disiplini, İngiliz askerleri tarafından çoğunlukla bir eleştiri konusu olmasının yanı sıra çıkarmanın yanlış koya yapılmış olması da amfibi harekâtın en başta fiyasko ile sonuçlanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Anzak askerinin ne kadar bu harekât hakkında eğitim gördüğü ya da teçhizatının buna uygun olup/olmadığı bir başka askerî açıdan değerlendirilen husustur.

Çıkarmanın yapıldığı 25 Nisan 1915 tarihinde yaşananların Avustralya basınında yer alması ve topluma aktarılmasında, Avustralya'da oldukça travmatik olmuştur. 25 Nisan 1915 saat 4.30'da İngiltere liderliğindeki saldırının³⁰¹ hemen ardından Avustralya basını, 26 Nisan 1915'te çıkarmayla ilgili haberler yapmıştır. *Argus* Gazetesi 26 Nisan 1915 tarihli haberinde, *Çanakkale tekrar bombalandı, Müttefik askerleri karaya çıktı* başlığıyla yaptığı haberde, "havadan Gelibolu'nun batı tarafının bombalanmasının ardından, üç noktada çıkarma yapıldığını (Suvla, Enos, Bolayır) belirtiyor. İngiliz Deniz Bakanı W.Churchill ve

³⁰¹ West, **A.g.e.**, s.107.

Fransız Deniz Bakanı M. Augagneur ile yapılan istişarenin sonucunda, Çanakkale’de yapılan müttefik operasyonun hızlandırılması gerektiği kararına ulaşıldığını” dile getiriyordu³⁰².

Avustralya’da 25 Nisan Anzak Çıkarması, yazılı basında geniş yer bulmuştur. Savaşta ölen ve yaralanan askerlerin fotoğrafları ve kısa özgeçmişleri, Victoria-Melbourne’de yayımlanan, yüksek tirajlı ve önemli bir gazete olan *Age*’de, 14 Haziran 1915 pazartesi günü yayımlanmıştır³⁰³. Avustralya ordusunda ölen askerlerin kısa bir özgeçmiş ve resimleriyle gazetenin baş sayfa haberi yapılması, dönemin şartlarında değerlendirildiğinde savaşın yüceltilmesi ve ölümün güzelleştirilmesi kavramlarıyla örtüşen bir mesaj içermiştir. “Kral” ve “vatan” için bir insanın yapabileceği en değerli şey canından vazgeçmesiydi. Avustralya halkı canından vazgeçmişti ve bu fedakârlığı önce kendi halkına sonra da tüm dünyaya ilân ediyordu. Böylece Avustralya’da savaş, kolektif olarak toplumun tek vücut olmasına yardım ederken, birlik/beraberlik ruhunun başat aktörü oluvermişti. “Biz” ve “öteki” kavramıyla savaş, kendi diyalektiğini ortaya koyuyordu. Avustralya’da toplum, bir yandan ülkesinden kilometrelerce uzağa gönderdiği evlatlarından mekânsal olarak uzaklaşırken, ortak acılar ve kahramanlık öyküleri üzerinden kitlesel olarak birleşiyordu. Bu birliktelik, politikanın savaş vasıtasıyla estetize³⁰⁴ edilmiştir. Böylece bireysel kimlik, toplumun kolektif kimliği içinde milli bir hüviyet kazanıyordu ya da onun içinde gerçekleşiyordu.

³⁰² **Argus, (Melbourne, Vic. 1848-1957)** 26 Nisan 1915 Pazartesi, s.7.

³⁰³ 14 Haziran 1915 tarihli *Age* Gazetesi haberinde, aşağıda isim ve rütbeleri geçen ölüm haberlerini fotoğraflarıyla birlikte paylaşmıştır. Sergt. (Çavuş) Leslie Thomas George Chambers, Corporal (Onbaşı) G.R. İngiliz, Lance-Corporal (Er ve Onbaşı arası rütbe) C.Kauffmann, Private (Er) W.A.V. Matheson, Private D.Scott, Private A.P. Harbeck, Private R.Row, Private Arthur Abernethy, Private G.H. Adams, Private G.H. Anderson, Private F.T.L. Anderson, Private A.H.Ayres, Private Wallace Barratt, Private W.F.Ring, Corporal Albert G. Paulig, Corporal Arthur M. Pearce, Lance-Corporal S.S.Day, Lance-Corporal H.D.Hogben, B.A. Hubbard, Private Albert Burnett, Private L.Byrne, Private Leslie J.Chapple, Private William Cox, Private E.B. Danaher, Private H.J.Dick, Private Sydney Harold R.Elliott, Private J.G.Elsham, Private A.H. Frith, Private Frank Garwood, Private T.A. Gillison, Private J.Hardingham, Private Stuart J.T. Harrison, Private Horace A.Hart, Private Harold Hibbert, Private Clyde W.Hoffman, Private F.L. Hopley, Private Griffith R.Hughes, Private E.İlett, Private Albert Jones, Private T.F. Kennerley, Private Alec. L. Lee, Private W.G.F. Maddern, Private Austin M’Callum, Private J.M’Donald, T.W.Orde, Private J.M. Pettigrew, Sapper J.F.Richards, Private J.Robinson, Private J.Robinson, Private George Shaw, Private James Slattery, Private W.H.L. Thompson, Private Sydney G.Walker, Private J.Williams, Private W.H.Wills. **Age (Melbourne, Vic.1854-1954)** 14 Haziran 1915, Pazartesi, s. 12.

³⁰⁴ “Politikanın estetize edilmesine yönelik bütün çabalar, tek bir noktada doruğa varır. Bu nokta savaştır” ifadesinde gerçekliğine ulaşmaktadır. Walter Benjamin, **Estetize Edilmiş Yaşamlar: Sanat’tan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları**, Yazılarıyla Açıklayan Hansgar Hillach, Sunan: Ünsal Öskay, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s.78.

Avustralya, I.Dünya Savaşı'nda ölenlerin isimlerini sadece savaş döneminde gazetelerden değil, savaş sonrasında bazı kurum ve kuruluşların kayıtlarında da yer vermiştir. *Melbourne Üniversitesi* mezunu ve çalışanlarından oluşan, I.Dünya Savaşı'nda ölenlerin isim listesinin yer aldığı 1926 tarihli bir kitapçık, bu tarz kurum ve kuruluşların yayımlarına örnek teşkil etmektedir³⁰⁵. Askerlerin cephede ölüm haberleri, sadece onların ailelerine, kız ve erkek kardeşlerine ya da çocuklarına gönderilmedi. Aynı zamanda yakın arkadaşlarına, kuzenlerine, iş arkadaşlarına, kilise üyelerine ve diğer üye olduğu arkadaşlık çevresine de gönderildi. Böylece Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma ve bu çıkarmanın sonucunda meydana gelen askerî kayıplar dalga dalga Avustralya toplumunun tamamına yayıldı³⁰⁶.

Oysa İngilizlerin resmi yayınları ve gazete haberlerinde yayınladıkları kayıp listelerinde, Yeni Zelanda ve Avustralya askerlerinin kayıplarına yer vermeden, kendi vatandaşlarının isimlerine yer vererek Çanakkale'de yalnızca İngilizlerin kanının döküldüğü gibi bir algı yaratma çabasında oluşu, Avustralya toplumunda tepkiyle karşılanmıştır. Bu durumu Osmanlı Devleti istihbarat raporu şöyle özetlemektedir. *İngilizler Çanakkale vekayini sırf İngiliz kıtatının mesai ve fedakârlığına hasrediyorlar ve bütün cihana orada yalnız İngiliz kanı dökülüyormuş zehabını vermek istiyorlar. Gerek tebliğ resmilerinde ve gerekse neşrettikleri zayıat listelerinde Avustralyalı ve Yeni Zelanda kıta'atı zayıatından bahsetmemeleri, hele Fransızların telafatını kelimeler arasına gizlemeleri İngilizlerin bu fikrini açık bir surette ispat ediyor. Hâlbuki son defa elde edilen Avustralya ve Yeni Zelanda userasının ifadesine nazaran işbu kıta'ata mensup beher tabur şimdiye kadar bin beş yüz ikmal efradı almış, yani taburlar tamamiyle mahv olarak yeniden teşekkül ettikten sonra yine bir nısfını zayı etmiştir.... Avustralya ve Yeni Zelanda esirleri ise bu halin memleketlerinde münakaşat-ı şedideyi mucip olduğunu ebeveynlerinden aldıkları mektuplardan istidlal ettiklerini ve bir esire gelen mektupda” Çanakkale'ye gönderdiğimiz Avustralya ve Yeni Zelanda askerleri demir zırh içinde milerdir? Şimdiye kadar zayıat bir şey görmüyoruz.” tarzında izhar-ı hayret olunduğunu*

³⁰⁵ Bkz. **The University of Melbourne Record of Active Service of Teachers, Graduates, Undergraduates, Officers and Servants in the European War 1914-1918**, Printed By H.J.Green, Government Printer, Melbourne, 1926.

³⁰⁶ <https://anzacday.org.au/ww1-an-overview-by-robert-lewis> (Erişim Tarihi:22.10.2017).

*beyan ediyorlar*³⁰⁷. Bu rapordan anlaşılacağı üzere; Çanakkale Savaş'ında sadece İngiliz askerinin zayıyata uğradığı ve savaşta İngiliz askerinin kahramanlıklar sergilediği üzerinde durulurken, Büyük Britanya Ordusu'nda savaşan sömürge askerlerinden bahsedilmemesi Avustralya toplumunu tarafından eleştirilmiştir.

Çanakkale Savaş'ında “Anzak Çıkarması”, İtilaf devletleri ve bilhassa Avustralya için kara savaşlarının en önemli safhasını oluşturur. Bu açıdan değerlendirildiğinde Çanakkale Kara Harekâtı iki safhada ele alınabilir. I. Safha: 25 Nisan-6 Ağustos 1915 tarihleri arasında gerçekleşen savaşlar. II. Safha ise: 6 Ağustos-9 Ocak 1916 tarihleri arasında gerçekleşen savaşlar ve geri çekilmeyi kapsar.

İtilaf Kuvvetleri'nin Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Hamilton, ilk olarak Türk Ordusunu yanıltmak için Gelibolu'ya sahte çıkarmalar (Beşike Limanı, Saros Körfezi ve Kumkale gösteri çıkarmaları) planlamıştır. Asıl çıkarma Seddülbahir'den yapılacaktır, Arıburnu (Kabatepe) Anzak Kolordusu'nun çıkarmasıyla da asıl çıkarma yapılan bölgeye destek sağlanması amaçlanmıştır. General Birdwood komutasındaki Anzak askerî, Limni üssü'nden hareket etmiştir. Anzak askerî, akıntının etkisiyle esas çıkarma yapılacak yerin dışında, kuzeyde önlerinde dik yükselen yanlış bir alana çıkarma yapmışlardır. Çıkarmanın ilk günü Anzak askerî için ümit kırıcı olmuş, hattâ geri çekilmeyi bile düşünmüşlerdir. General Birdwood'un General Hamilton'a yazdığı geri çekilme talebi konulu mesaja cevaben Hamilton, siper kazarak tutunun emri vermiştir³⁰⁸.

Anzak askerine ilk karşı koyan Türk Kuvveti, 9.Tümen'e bağlı 27. Alay olmuştur. Müteakibinde Osmanlı Ordusu'na bağlı 57. Alay'da, 27. Alay'a destek olmak için bölgeye gelmiştir. Arıburnu Çıkarması'nda Anzak askerleri, Conkbayırı-Kocaçimen Hattı'nı ele geçirip, Maltepe'ye ulaşarak Çanakkale Boğazı'na karadan inmek niyetindeydiler. Böylece İngilizler Anzak çıkarmasıyla ve devamındaki harekâtle, Türk birliklerin kuzey-güney irtibatını kesmeyi planlıyordu. Denizden gelen topçu desteğiyle ilerleyen Anzak askeri, Kanlısirt-Yükseksirt Hattı'nı ele geçirmiş, Conkbayırı-Kocaçimen Hattı'na yayılmıştır. 57.Alay'ın desteğiyle tekrar Türk birlikleri tarafından alınan Kanlısirt Hattı, şiddetli

³⁰⁷ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II, s.VII,39-40.

³⁰⁸ Liman Von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, Cilt.1, Çev. Örgün Uğurlu, Yeni Gün Basın Yay., Aralık 1999, s.s.79-85. Ian Hamilton, *Ian Hamilton'un Çanakkale Savaşları Raporu*, Haz. A.Altıntaş, Çanakkale Üniversitesi Yay., Çanakkale, 1999, s.106.

çarpışmalara sahne olmuş, pek çok defa el değiştirmiştir. 27 Nisan 1915 tarihinde Osmanlı Ordusu'na bağlı 5. Ordu İhtiyatı olan 19.Tümen, Yarbay Mustafa Kemal'in komutasında bölgeye desteğe gelmesiyle savaşın seyri değişmiştir. 25-28 Nisan tarihleri arasında bölgede cereyân eden çarpışmalar sonucunda Anzak askeri mevzi kazarak, bölgede tutunmaya çabalamıştır. Böylece Gelibolu Savaşı'nda "mevzi savaşları" safhası başlamıştır. Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 1 Mayıs'ta bölgeye gelmesiyle, Limon Sanders ile 18-19 Mayıs 1915 tarihinde Türk birliklerinin karşı saldırısı planlanmıştır. Türklerin karşı saldırısında başarıyla sonuçlanmamış ve 23 Mayıs tarihinde bir günlük ateşkes ilân edilmiştir ve böylece şehitlerin definleri yapılabilmektedir. Türk tarafında toplam zayiât şehit ve yaralı olmak üzere 9.000 asker civarındadır. Sonuç itibariyle, Mayıs taarruzlarından iki tarafta kendilerini tatmin edici sonuçlar alamamıştır. Haziran ayında lâğım muharebeleri başlamıştır. Mevzilerin bu derece birbirine yaklaşması sonucu, karşılıklı tünel kazılmak suretiyle mevzilerin patlatılması esasına dayanan lâğım muharebeleride, kesin sonuç vermemiştir. Temmuz ayı, savaşın hem yavaşlamasına hem de kilitlenmesine neden olmuştur. Böylece Haziran-Temmuz ayı karşılıklı göğüs göğse siper savaşlarının olduğu bir dönem olmuştur³⁰⁹.

Hamilton, savaşın siperlerde kilitlendiğini görünce Ağustos ayında denizden yeni kuvvetleri Suvla Koyu'na çıkararak, Çanakkale Kara Savaşları'nın II. safhasını başlatmıştır. 6 Ağustos'ta gizli bir çıkarmadan sonra Türk birliklerinden karşılık görmeden 8 Ağustos'ta Conkbayır'ını ele geçirmişlerdir. L.V. Sanders, Miralay Ahmet Fevzi Bey'i Anafartalar Grup Komutanlığına atamış ve 8 Ağustos'ta düşman üzerine taarruz emrini vermiştir. Miralay Ahmet Fevzi Bey, askerin yorgun olduğunu ileri sürerek 9 Ağustos'ta taarruz yapılamaması yönünde teklif bildirmiştir. Bunun üzerine Ahmet Fevzi Bey görevden alınmış ve yerine Yarbay Mustafa Kemal, Anafartalar Kuzey Grup Komutanlığı'na atanmıştır. Genel olarak Anafartalar Savaşı (9 Ağustos-27 Ağustos) olarak anılan savaşın içerisinde, I.-II. Anafartalar, Conkbayır, Bombatepe, Kireçtepe Muharebeleri sonucunda, İtilaf kuvvetleri ağır bir yenilgi almış ve geri çekilme tarihine kadar siper savaşları olarak geçecek döneme girilmiştir³¹⁰.

³⁰⁹ Sanders, A.g.e., s.s.85-103.

³¹⁰ A.g.e.,s.s.108-112-127.

Genel olarak İtilaf Devletleri'nce başlatılan “Gelibolu Harekâtı”, kara ve deniz gücünün Türk savunması karşısında tutunamaması sonucunda, İtilaf devletleri açısından başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İtilaf Devletleri'nin Ekim ayında tahliye yönünde rapor hazırlamasından sonra, İtilaf Kuvvetleri kademeli olarak 20-21 Aralık'ta Anafartalar ve Arıburnu Cephelelerinden, 8-9 Ocak 1916 tarihinde de Seddülbahir'den çekilmişlerdir. Osmanlı Ordusu, Çanakkale Cephesi'ne 22 Tümen göndermiş olup sevk edilen asker sayısı 310.000'dir ve toplam Türk zayıyatı 251.309'dur. Türk asker zayıyatının; 57.265'ü şehit, geri kalanı yaralı, esir ve diğer kayıplardır. Çanakkale Cephesine Büyük Britanya 410.000, Fransa 79.000 asker sevk etmiştir. Bununla birlikte Büyük Britanya'nın kaybı 205.000 ve Fransa'nın kaybı 47.000'dir³¹¹. Avustralya resmi kaynaklarına göre Anzakların Gelibolu Yarımadası'ndaki savaşlarda verdikleri zayıyat 28.150'si (8709'u ölü, 19.441'i zayıyat) Avustralyalı, 7553'ü (2701 ölü, 4852'i zayıyat) Yeni Zelandalı olmak üzere toplam 35.703'dür³¹². Başka kaynaklara göre ise müttefiklerin kayıpları şöyledir: Avustralya askerinin 8141'ü, Yeni Zelanda askerinin 2431'i, Fransa askerinin 9789, Birleşik Krallığın 30.000'den fazla askeri ölmüştür³¹³.

I.Dünya Savaşı'na kadar Avustralya kendi iç sorunlarını yerel düzeyde çözmeye yoluna gitse de, İngiltere'den bağımsız bir politika izlediğini söylemek zordur. Avustralya'nın, I.Dünya Savaşı atmosferinde İngiltere'yle birlikte savaşa katılması kamuoyunda büyük bir coşkuyla karşılanmasına rağmen savaşa katılmanın bedeli Avustralya siyasi, sosyal ve askerî tarihi açısından son derece kırılğan bir durum ortaya çıkarmıştır. Avustralya Hükümeti, İngiltere İmparatorluk Kuvvetlerine 1914 Ağustos'unda, 20.000 asker gönderme kararı almıştır. Ancak Avustralya, bu sözün ötesine geçmiş, sadece Gelibolu Cephesi'ne 25 Nisan-19 Aralık 1915 tarihleri arasında 50.000 asker sevk etmiştir³¹⁴. *Anzac Bulletin Dergisi*, 19 Temmuz 1916 tarihli yayınladığı haberde kayıp

³¹¹ <http://catab.kulturturizm.gov.tr/TR,121074/canakkale-cephesi---kara-muharebeleri.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2017). Clark, **A.g.e.**, s.103. Türk zayıyatı 218.000 olup, 66.000 şehittir. Sanders, **A.g.e.**,s.125-134.

³¹² Avustralyalı tarihçi John Laffin, Avustralyalı ölü sayısını 7594 ve yaralıları dahil toplam zayıyatı 19.367'i olarak vermiştir. I.Dünya Savaşı'na toplam 332.000 Avustralya askeri katılmıştır ve 212.773 zayıyat verilmiş, bu zayıyatın 53.993'ü ölü sayıdır. John Laffin, **The Australian Army at War 1899-1975**, Editör: Martin Windrow, Osprey Men at Arms Series 123, Osprey Publishing, London, 1982, s.s.11-15.

³¹³ West, **A.g.e.**, s.107, Clark, **A.g.e.**, s.103.

³¹⁴ Michael Tracey, Keeith Isaacs, R.J.Austin,“Gallipoli 75th Anniversary 1915-1990”, Defence Force Journal, No.81 March/April 1990, Canberra, 1990, s.s.3-4. Gelibolu'ya 50.000 asker sevk edilmiş, 8141'i ölmüştür. **Gallipoli and Australian Identity:1915-2000**, Their Service Our Heritage, Departments of Veterans Affairs and Ryebuck Media Ltd, 2000, s.6. Gelibolu'ya 50.000 Avustralyalı asker sevk edilmiş,

sayısını şu rakamlarla bildirmiştir. “Avustralya Kayıpları- Toplam 41.205” haber başlığı altında “20 Mayıs’ta Savunma Bölümünün Üs Kayıtları Şubesi’nin sağladığı bilgi, görevde bulunan 41.205 Avustralyalının kayıp bilgilerini gösteriyor.³¹⁵” diyerek çizelgeyi vermiştir. 1916 yılında Avustralya asker sayısının kayıpları 41.000’e ulaşmıştır. Savaşın sonucunda, I.Dünya Savaşı’na (Çanakkale ve Batı Cepheleri) katılan 330.000 Avustralyalı askerin 59.342’si³¹⁶ ölmüştür.

Savaş sonucunda ise Avustralya, Almanya’ya ait olan Yeni Gine’yi Versay Antlaşması sonucu almayı başarmıştır. Bilhassa Gelibolu Savaşı sonrası süreçte, Avustralya’nın uluslararası bir aktör olarak ilk defa ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Böylece Avustralya’nın savaş sonrası mevcut durumu, İngiltere’nin doğal bir parçası gibi davranan ve İngiltere’nin söylediğini yapan profilinden çıkma eğilimi göstermesine neden olmuştur. Erken Anzak ruhu ya da Anzak efsanesi, Avustralya’nın 25 Nisan 1915 tarihinde Gelibolu’ya çıkarma yapmasıyla başlamıştır. Bu nedenle Çanakkale Savaşı Avustralya için ulus devlete giden süreci hızlandıran bir katalizör görevi görmüştür.

toplam 26.000’i (bazı kaynaklar 27.500) kayıp (yaralı ve ölü toplam), 8000’i ölmüştür. Clark, **A.g.e.**, s.103. 25 Nisan 1915-8 Ocak 1916 çıkarmanın yapıldığı ve geri çekilme tarihleri arasında Avustralyalı 8418 asker ölmüş, toplamda 19.441 yaralanmış ve toplamda 27.859 kayıp vardır. Docherty, **A.g.e.**, s.s.15-134.

³¹⁵ Anzac Bulletin, No.5,19 July 1916, <http://nla.gov.au/nla.obj-1990933> (Erişim Tarihi:19.02.2017).

³¹⁶ 23.000’i Pozieres (Fransa), 38.000’i Ypres (Belçika) toplamda Batı Cephesi’nde Avustralyalı 61.000’i ölmüştür. I. Dünya Savaşı genelinde 152.171’i yaralanmış, 120.267’i zarar görmeden eve dönebilmıştır. West, **A.g.e.**, s.s.108-273. Avustralya, I.Dünya Savaşına 331.000 asker seferber etmiş ve seferber edilen askerin 62.000’i bu savaşta ölmüştür. **Nations and...**, Vol 2, s.849. I. Dünya Savaşı cephelerinin tamamında 1914-1918 yılları arasında toplam Avustralya askerinin 61.919’u ölmüştür. Clark, **A.g.e.**, s.I. I. Dünya Savaşı’nda 330.000 Avustralya askeri denizaşırı görev almış, toplamda 160.000 Avustralya askeri yaralanırken, 60.000’i ölmüştür. Carolyn Holbrook, “Remembering with Advantages: the Memory of Great War In Australia”, **Comillas Journal International Relations** 02/017-030 (2015) (ISSN 2386-5776) DOT: cir:i02:y2015.002, s.20.

II. BÖLÜM

AVUSTRALYA'DA I.DÜNYA SAVAŞI'NDAN GÜNÜMÜZE: ULUSAL BİLİNÇLENME SÜRECİ VE ANZAK TERMİNOLOJİSİ

Milletler, insan denilen sosyal atomların birleşmesinden meydana gelmiş insani gruplardır. Doğal olarak birbirinden farklı ruhi ve maddi yönleri olan farklılıklardır. Farklılıklardan kimlikler, kimliklerden milletler, milletlerden de milliyetçilikler doğar. Birey, önce kendisiyle diğer bireyler sonra içinde yaşadığı toplumla başka toplumlar daha sonra da aidiyet duyduğu soy ile öbür soylar arasındaki farkları görmeye başlayınca bir kimlik sorunuyla karşı karşıya kalır. Bu bakımdan milliyetçilik duygusu, belirli bir bilinç ve kültür olgunluğunu zorunlu kılar. Başkasından farkını gören, özgürlüklerin farkında olan bireyler birbirlerinin sosyal ve tarihi mirasına sahip çıktıkları ölçüde millet hâline gelirler. Millet ile milli şuur, milli şuur ile milli devlet ve bütün bu kavramlarla da milli kimlik arasında çok yakın bir ilişki vardır³¹⁷. Milli şuur ya da milli bilinçten burada kastedilen, Smith'in milliyetçilik kavramına da aynı anlamı yüklediği “bir millete ait olma bilincidir”³¹⁸. Bu açıdan incelendiğinde, Avustralya milli şuurunun ve milli kimliğinin oluşmasında çoklu yapıların etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakış açılarının tek boyuta indirgenmesi, konunun anlaşılması açısından basit kalacaktır. Bu nedenle tarihi zaman çizelgesi esas alınarak, Avustralya'nın tarihi, toplumsal yapısı, siyasi ve coğrafi etkenlerin birbirine etkileri ve tüm bu etkenlerin Avustralya milli kimliğine olan etkisi geniş çerçevede ifade edilecektir.

Büyük Britanya'dan göç dalgasıyla Avustralya Kıtası'na gelen Anglo-Saksonlar, Avustralya toplumunu oluşturmuşlardır. Ancak zamanla İngiliz kimliği zayıflayan ve 1901 yılında bağımsızlığını kazanan Avustralya için bir ulus kimliği arayışı başlamıştır. Bu nedenle Çanakkale Savaşı, Avustralyalı kimliğinin İngiliz kimliğinden ayrıştığı bir kırılma ve değişim noktası olmuştur. Gelibolu Çıkartması'ndan önce kendini İngiliz mi yoksa Avustralyalı mı olduğunu tanımlamakta zorluk çeken Avustralyalılar, bu savaştan sonra

³¹⁷ Özcan Yeniçeri, **Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.s.40-41-103-104.

³¹⁸ Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s.209.

kendilerini *Avustralyalı* (Aussie)³¹⁹ olarak tanımlamaya başlamışlardır. Sadece bu diyalektik, savaş sonrasında kimlik inşa etme sürecini de belirlememiştir. Diğer yandan Çanakkale Savaşı'yla oluşan kahraman, fedakâr, güçlü Avustralyalı kimliğinin üretilmesinde Gelibolu Savaşı, tek başına ve yeterli bir neden olmamıştır. Aynı zamanda İngilizlerin Çanakkale Savaşı'ndaki beceriksizlikleri ve zor durumlarda Anzakları kaderlerine bırakmaları gibi anekdot ve hikâyeler hem Anzak efsanesini yaratmış hem de İngilizleri ötekileştirmiştir³²⁰. Bu ötekileşme, aniden gelişen bir süreç değildir. Tıpkı uluslaşma sürecinde olduğu gibi zamana yayılan ve kendini inşa ettikçe olgunlaşan bir süreçtir. Bu noktadan hareketle, İngiliz-Avustralya psikolojik sınırı ya da Avustralyalının ötekileşmesi Gelibolu Savaşı'nda belirginleşmiştir.

Özcan Yeniçeri “Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik” adlı eserinde milliyet duygusunun önemini, milli şuuru ve milliyetçiliği şu şekilde özetler. *Milliyet duygusunun önemi tarihten, aile anlayışından ve toplumların ulaştığı yüksek kültürden gelmektedir. Milliyet duygusu yerine konulabilecek daha etkili bir duygu bulunmadan insanlar arasında milli bilincin önemsizleştirilmesi imkânsızdır. Milliyet duygusu ile beşeri camialar, milletler kadar eskidir. Millet tüm siyasal iktidarın kaynağını meydana getirir. Egemenlik milletle ilgili bir olgudur. Bir bireyin kendisini gerçekleştirebilmesi için bağımsız ve özgür bir milletin üyesi olması zorunluluktur. Özgür olmayan bir milletin özgür bireyi de olmaz. Milliyetçilik, aşağılanmış halklar için bir gurur kaynağı, eşitlikçi bir motif ve süreç içerisinde “demokrasi” ile uygarlığa katılmanın ya da kavuşmanın kabul edilmiş tarzı olmuştur*³²¹.

“Avustralyalı olmak” bilinci, Çanakkale Savaşı'nın başladığı günlerde Avustralyalı askerlerin içerisinde İngiliz askerlerden bağımsız hareket etme şeklinde tezahür eden, sonrada Anzak askerleri içerisinde dostluk, kendine güven, cesaret³²² gibi önemli kişisel,

³¹⁹ *Aussie*; Avustralya, Avustralyalı anlamına gelmektedir. I. Dünya Savaşı'nda ilk olarak kullanılmaya başlanan *Aussie* kısaltması, “Avustralyalı ve Avustralya” anlamında kullanılır. Böylece Anzak kavramı, yarı Avustralya kimliğini oluşturmuştur. West, **A.g.e.**, s.288. <http://andc.anu.edu.au/australian-words/meanings-origins> (Erişim Tarihi: 17.09.2017).Laugesen, **A.g.e.**, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

³²⁰ Coşkun, **A.g.e.**, s.9.

³²¹ Yeniçeri, **A.g.e.**, s.s.37-39.

³²²Bill Gammage, Anzak askerinin cesaretini “Parçalanmış Yıllar” adlı eserinde; birlikte savaştıkları diğer milletlerin ağzından Anzak askerinin kahramanlığı ve cesaretini şu şekilde açıklamıştır. Sekiz yıl askerlik görevinde bulunmuş bir İskoç asker: “Dünyada ki hiçbir asker daha iyi savaşamazdı” diye tanımlar, diğer

toplumsal ve bilhassa askerî özellikler ile kendini göstermeye başlar. Bu durum cephede, Avustralya askerinin “kendini gerçekleştirmesini” izah eder. Anzak askerinin geride bıraktığı; ailesi, arkadaşları, eşi ve çocuklarından oluşan Avustralya toplumunun kendini gerçekleştirmesi ise cepheden topluma yansıyan “kendine güven” hissiyatıdır. Gerçek bağımsızlığın temeli (1901’de siyasi bağımsızlığın aksine) ve milli kimliğin oluşması, işte bu kendine güven hissiyatının tüm topluma yayılmasıdır. Pek çok Anzak askerinin cepheden geriye dönememesi; geride bıraktığı aileleri, sevdikleri üzerinde ağır toplumsal travmalar bırakmış olsa da yaşanan acılar, hüznler ve sıkıntılar toplumun bütünleşmesinde bir başka birleştirici öge olmuştur. Tüm bu savaş sürecinde yaşananlar Avustralyalı kimliğini şekillendirirken, ulus inşa sürecine katkı sağlayan başlıca yeni kavram ve sembolleri ortaya çıkarmıştır.

1. AVUSTRALYA MİLLİ KİMLİĞİNİN OLUŞMASINDA BAŞLICA TEMEL KAVRAM, KİŞİ VE SEMBOLLER

1.1. Ulus ve Milliyetçilik Kavramları Açısından Avustralya

Millet kavramını ünlü İngiliz sosyolog Anthony D. Smith “Milli Kimlik” adlı eserinde, “tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı” ifadeleriyle tanımlamaktadır. Ben kimim? Biz kimiz? Hayatımın ve toplumdaki rolümün ne anlamı var? sorularına cevap arar. Bu yönüyle “Millet; bir etni de olduğu gibi tanım gereği ortak mitleri ve anıları olan topluluktur”³²³. Millet; en temel düzeyde ortak olarak paylaşılan değerler ve geleneklerin bir araya getirdiği insanların oluşturduğu kültürel varlıklardır. Özel alanda ise aynı coğrafi bölgede yaşayan ve ortak bir

taftan İngiliz Donanması’nda görevli bir asker: “daha önce hiç böyle bir kahramanlık görülmemiştir... Bugünden sonra onlara şapka çıkarılacaktır” diye ifade ederken, Gurkhalar (Nepal askeri), Anzak askerini iyi savaştıkları ve cesaretlerinden ötürü “White Gurkhas/Beyaz Gurkhalar” olarak nitelendirmiştir. Gammage, **A.g.e.**, s.84.

³²³ Smith, **A.g.e.**, s.s.70-71-155.

dil, din ve tarihe sahip olan insanların taşıdığı kimliksel kategorilerdir³²⁴. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere millet kavramıyla ilgili ortak toprak parçası, kültür ve geçmiş unsurlarının yanı sıra ortak hukuk, siyasi ve ekonomi bağına vurgu yapılmaktadır. Ancak ortak geçmiş ve kültürel bağ kadar önemli, ortak geleceğin paylaşımı da bir toplumun millet olmada dikkate alınması gereken unsurdur.

Bu açıdan millet kavramı, büyük ölçekli toplumsal değişim kuramı içerisinde değerlendirildiğinde, geleneksel toplumdan modern topluma geçişin sancılarını azaltmak, istikrarı ve bütünleşmeyi sağlamak amaçlı, modernleşme genel düzleminde ele alınmalıdır. Gellner'e göre; *ulusçuluk aslında önceleri halkın çoğunluğunun ve bazı durumlarda da tümünün hayatına alt kültürlerin hâkim olduğu bir toplumda genel anlamda bir üst kültürün zorla dayatılmasıdır.*³²⁵ diye ifade etmiştir. Erick J. Hobsbawm ise "milliyetçilik" kavramını, *yani esasen politik birim ile milli birimin uyumluluğunu öngören bir ilke olması anlamında kullanıyorum. Milleti, ne asli ne de değişmez bir toplumsal birim olarak görüyorum. Millet, yalnızca özgül ve tarihsel bakımdan yakın bir döneme aittir. Millet, ancak belli teritoryal (toprak esasına dayanan) devletle, milli devletle ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birimdir.... Bazen önceden var olan kültürleri alıp onları milletlere çeviren milliyetçilik, bazen de milletleri icat eder ve genellikle önceden var olan kültürleri tamamen yok eder: bu bir gerçekliktir. Kısacası, analitik düzlemde milliyetçilik milletlerden önce gelir. Milletler, devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz, doğru olan bunun tam tersidir*³²⁶ diyerek millet ve milliyetçilik tanımı hakkında Gellner ile aynı fikirde olduğunu beyan eder.

Etno-sembol merkezli bir milliyetçiliği öne çıkaran Smith, milli kimlik ve millet kavramlarını karmaşık yapılar olarak görürken, bu terimleri özetle şu şekilde açıklar: *Milli kimlik ve millet, birbiriyle ilişkili etnik, kültürel, bölgesel, ekonomik ve yasal-siyasi pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır.* Müşterek paylaşılan, mitler ve geleneklerin bir araya getirdiği topluluk fertleri arasındaki dayanışma bağlarını gösteren bu bağlar, devletin yasal ve bürokratik nitelikli bağlarından tamamen ayrıdır. Milli kimlik, siyaseten devlet organlarına destek verir. Milli kimliğin siyaseten en belirgin işlevi, millete özgü kişilik ve

³²⁴ Heywood, A.g.e., s.167.

³²⁵ Gellner, A.g.e., s.107.

³²⁶ E.J.Hobsbawm, **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik"**, İngilizceden Çeviren: Osman Akinhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1993, s.23-24.

değerleri tanımlayan ve halkın kadim gelenek ve âdetlerini yansıtan ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcı olmasıdır. Günümüzde milli kimlik, toplumsal düzen ve dayanışmanın meşruiyeti bakımından temel müracaat noktasıdır. Topluluk içinde bireylerin daha samimi-içsel işlevlerini yerine getirmesine yardımcı olur. Bir toplulukta içselleşmenin en açık örneği, “uyruk ve yurttaş” olarak toplumsallaşmalarıdır. Ortak değer, sembol ve geleneklerinden oluşan *bayrak, para, marş, üniforma, anıt ve kutlama* gibi sembollerle topluluk fertlerine müşterek kimlik, ortak miras ile kültürel yakınlıkları hatırlatılır ve bu müşterek duyguları güçlendirilir. Sonuç olarak, milli kimlik duygusu “kim” olduğumuzu, bizim dünyanın neresinde bulunduğumuzu belirleyen güçlü bir araçtır. Aynı zamanda birey kimliğini bağlı olduğu kültürel bir kolektiften alır ki onu, kültürel ve siyasi topluluk içerisinde kabul edilmiş ve hak edilmiş yurttaş yapar³²⁷.

Avustralya’da milliyetçi politika ve milliyetçiliğin erken gelişimi, İngiliz yerleşimcilerin (sürgün-mahkûm yerleşimciler) ilk olarak, 1788 yılında Botany Bay (Sydney) körfezine adım atmasına kadar geriye götürülebilir. Avustralya’da milliyetçi politika ve iskân kolonisi milliyetçiliği, zamanın emperyalist ruhuna uygun bir biçimde Aborjin topraklarını işgal etme, yerli halkı öldürme biçiminde tezahür etmiştir³²⁸. İngiltere sömürgeciliği, adanın insan yerleşimine açık olduğunu tanımlayan *terra nullius* doktrini’yle adaya İngiltere’den mahkûm taşımıştır. Mahkûm kolonisi, adada 50.000 yıldır yaşayan Aborjinleri yaşadıkları yerlerinden ederek olmuştur. Bunun sonucunda ada’da hâkim güç hâline gelen göçmenler, yasal yönetimi ele geçirmişlerdir. 1850’lerde ada’da altın’ın bulunmasından sonra Çinli ve Güney Asya Pasifik göçmen akını, Anglo/Kelt inisiyatifin kendi milli değerlerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Bu durum, Avustralya’nın siyasi olarak milli bir federasyona evrilmesinin de başlangıcı sayılabilir³²⁹.

Avustralya’da ulus ve milliyetçilik kavramları, dış tehlike anında toplumun ortak düşmana karşı bir araya gelmesinde etkin bir rol üstlenirken, aynı zamanda “savaş” Avustralya’nın uluslaşma sürecine geçişte temel altyapıyı oluşturmuştur. Bu nedenle kontrollü bir İngiltere bağımlılığı altında 1901’de sorunsuz bir bağımsızlık elde eden

³²⁷ Smith, A.g.e., s.s.33-35-155. Milli devleti yasallaştıran, milli mitolojiye eşlik eden bayrak, milli marş, anıt gibi milli semboller ortak milli bilinç vasıtasıyla yaratılır ve gösterilir. Durkheim, bu kolektif temsilcileri sosyal egemenliğin sembolik doğası olarak tanımlar. John Monaghan, Peter Just, **Social and Cultural Anthropology: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2000, s.92.

³²⁸ **Nations and...**, Vol. 2, s.850.

³²⁹ **The Australian Studies...**, s.330.

Avustralya, heterojen (ağırlıklı İngiliz, İskoç, İrlandalı ve kısmen Aborjin, Çinli, Afgan ve Hint Müslüman) toplum yapısıyla ön plana çıkmıştır. I.Dünya Savaşı açısından etnik, dini ve sınıfsal iç farklılıkların silindiği bir uluslaşma süreci yaşamıştır. Ulusal egemenlik, kimlik oluşturmada temel etken olmuşsa da *yetkilendirilmiş bir bağımsızlık*, meşruiyet krizinin sürekli olmasına neden olmuştur. Avustralya’da kendine özgü yapısıyla millet kavramı, “İngiliz olma hâlinden” yumuşak ve sürece yayılan bir ayrılışı, geçişi ifade etmiştir. Bilhassa Çanakkale Savaşı’nın meydana getirdiği Anzak geleneği, Avustralya toplumunu “İngilizlilikten” ayırt edici unsurlara yer vermesinin yanı sıra bu gelenek üzerinden toplumsal barışı da sağlamıştır. Bu birleştirici etki, toplumun hızla “Avustralyalı olmak” düşüncesinde homojenleştirmiştir.

Genel manada *savaş yoluyla* ulusçuluk ve milli kimliğin oluşumu, dış tehlikelere karşı topluluğun ve devletin korunması esasında ortaya çıkar. Oysa Avustralya uluslaşma sürecinde farklılaşarak, diğer pek çok ulusal devletin kendi topraklarını korumak amacıyla düşmana karşı verdiği, kurtuluş mücadelesi şeklinde tezahür etmemiştir. Avustralya’nın ne kendi topraklarında verdiği ulusal bir mücadele ne de sınıfsal bir mücadele sonucunda oluşmuş bir uluslaşma süreci olmamıştır. Avustralya’nın uluslaşma sürecindeki bu farklılaşma, Avustralya’nın bir başka ülkenin topraklarını işgal etme amacıyla yaptığı savaş ve içerisinde yer aldığı ittifak sonucunda olmuştur. Çanakkale Cephesi’nde Anzak askerlerinin gösterdiği kahramanlıklar, mitsel özellikler kazanarak kısa zamanda ulus inşasında kullanılan önemli bir enstrümana dönüşmüştür. Bu yönüyle Avustralya uluslaşma sürecinde, diğer pek çok ulus devletten farklı bir yol izlemiştir.

Diğer yandan Avustralya’nın uluslaşma sürecinin aşamalarından görülebilecek olan süreç, 1850’lerden başlayan ve 1890’lardan itibaren ırkçı politikaya dönüşen “Beyaz Avustralya” hayalidir. 1901’de Avustralya’nın resmi devlet politikası olan bu süreç; Avustralya’nın düşman algısının, yakın tehlike Asyalı toplumlar olmasına neden olmuştur. Bu durum Avustralya’nın ulus olma sürecini etkileyen *korunma ihtiyacını* ortaya çıkarmıştır. Genel manada konvansiyonel silahların etkin olduğu geleneksel savaş dönemlerinde, ülkelerin tehdit algısı yakından uzağa doğrudur. Avustralya için sarı tehlike algısı da bu öngörüğü doğrular mahiyette, yakında olanın düşmanlaştırılmasıyla vücut bulmuştur. Bu nedenle *yakındaki düşman*; silahlanmış ve sanayileşmiş Japonya ve büyüyen nüfusuyla Çin, *uzaktaki düşman* tarihsel, kültürel ve etnik temellere bağlı olarak,

Büyük Britanya güdümünde düşmanlaştırılmış bir Almanya'dır. Aslında düşmanlaştırılan uzaktaki düşman Almanya ve ittifakıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Avustralya'nın Osmanlı Devleti'yle savaşmış olması, Osmanlı Devleti'nin Alman ittifakı nedeniyle düşmanlaştırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum aslında modern devletlerin doğuşunda kapitalizmin yükselişi ve etnik geçmişin önemini vurgulamaktadır. Modern ulus devletlerin ortaya çıkmasında savaş; ekonominin tek elde toplanmasını güçlendiren bir araçtır. Kapitalizmin bitmek tükenmek bilmeyen isteği, silahlanma yarışının da nedenidir. A.Smith'in genel manada millet ve milliyetçilik kavramlarını açıklamada temel aldığı, "etnik temel" ve "kapitalizmin yükselişi" vurgusu ve büyük ölçekli toplumsal değişimler bu anlamda ilişkilendirilmelidir.

Bu temel açıdan Büyük Britanya; Çin, Japonya ve Almanya'ya karşı Avustralya'yı *koruma rolünü* ön plana çıkarmıştır. Avustralya, güvenlik adına muhalefeti ve iç farklılıkları bastırmıştır. İç farklılık olarak görülebilecek en temel unsur Avustralya'da yaşayan Almanlardır ki nüfus olarak büyük bir oranı temsil etmemektedir. Oysa Avustralya'da nüfus bakımından Aborjinler, İskoçlar ve İrlandalılar etnik ve dini farklılaşmanın ana unsurlarıdır. Buna ilaveten altına hücum yıllarında Avustralya'ya göçmen olarak gelen Çinli ve Hintli Müslümanlarda Avustralya'daki ırki ve dini farklılaşmayı temsil etmekteydiler. Savaşın hemen öncesi yıllarda, gerek beyaz Avustralya politikası gerek savaşın yaklaşmasıyla oluşan gerginlikler nedeniyle Avustralya dışına, Alman ve diğer etnik unsurların göçmüş olması da Avustralya iç muhalefetinin oluşmamasına neden olmuştur. Avustralya'daki muhalefeti temsil edenler ise savaş karşıtı olanlardı. Pek çok dini, etnik ve sosyal yapıdan gelen pasifistler, muhalefeti temsil ediyorlardı. Küçük bir azınlık konumunda kalan pasifistlerinde kendi içinde bölünmeleri, muhalefet noktasında düşük düzeyde kalmalarına neden olmuştur. Savaş karşıtlarının; bastırılmış, sindirilmiş olması aslında dönemin şartlarında küçük bir topluluğu temsil etmelerinden kaynaklanmaktadır. Dönemin şartlarında konu siyasi parti açısından değerlendirildiğinde, iki partinin varlığı göze çarpar: İşçi Partisi ve Liberaller. Her iki partide savaş döneminde tam olarak birbiriyle uyumlu biçimde, İngiltere yönünde destek vermişlerdir. Sonuç olarak savaş döneminde Avustralya'da siyasi ve sivil inisiyatifli muhalefet yoktur diyebiliriz. Bu nedenle mevcut durum Avustralya'nın büyük bir heyecanla savaşa İngiltere'nin yanında girmesini kolaylaştırmıştır.

Bu tabakalaşma ve farklılaşma temelinde Avustralya'nın iç ve dış politikasında baskın unsur, İngiltere hegemonyasıdır. Kirişçi, Avustralya'da dönemin şartlarında gelişen milliyetçiliğin en önemli karakteristik özelliğini, “aynı zamanda hem İmparatorluğa/İngiltere'ye hem de koloniye/Avustralya'ya çift yönlü sadakat kavramıyla” ifade etmektedir³³⁰. Böylece Avustralya iç ve dış tehdit algılarına karşı savunma hatları oluşturdu. İç tehdit olarak gördükleri pasifistleri sansür ve eylemlerini engelleme yöntemleriyle sustururken, Broken Hill örneğinde olduğu gibi yaşanan provakatif olay sonucunda Alman ve Müslüman azınlığa karşı toplumsal şiddetin kullanılmasıydı. Her iki iç tehdit unsurlarının zararsız hâle sokulması, toplumun homojenleşmesi amacına hizmet etmekteydi.

Çanakkale Savaşı, Avustralya'da ulusal kimliğin ve birliğin oluşmasında temel rolü oynamıştır. Avustralya'da uluslaşma yönünde atılan adımlardan en önemlisi olmuştur. Savaş; Avustralya'da acı ve kederde birleşmeyi sağlamıştır. Savaşta yaşananlar Avustralya'da ülkü birliğini ortaya çıkarmıştır. Çanakkale Savaşı'nda efsaneleştirilen Avustralya askerinin kahramanlıkları, Anzak mitini meydana getirmiştir. Avustralya varlığının tarihsel ve mitsel bir arka planının olmaması, ulusal kimliğin oluşmasında dini-mitsel bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Avustralya'da teolojik arka plan, Anzak mitiyle oluşmuştur. Modern ulus yurttaşlığında politik bir figür olan “halk” ve cephede halkın temsilcisi asker, Avustralya'da kahramanlığıyla uluslaşmanın ana ögesi sayılmıştır. Avustralya'da Britanya, “ana vatandır”. Bu durumda Avustralya, “ikinci vatandır”. Bu nedenle daha önce tarihsel arka planı olmayan ama siyasi olarak bağımsız bir devletin, ulusal kimliği bağımlıdır. Milli sembolik unsurlar dahi, bu bağımlılığı işaret eder. Avustralya bayrağının İngiliz bayrağına benzerliği ve Avustralya ulusal marşının bir dönem İngiliz ulusal marşı'yla aynı olması, Avustralya ulusal sembollerinin Büyük Britanya'yla olan yakınlığını ve bağımlılığını sergileyen iki önemli örneği teşkil eder. Stewart Firth “Uluslararası Siyasette Avustralya: Avustralya Dış Politikasına Giriş ” adlı eserinde, Avustralya'nın Büyük Britanya'yla olan emperyal bağından şu şekilde bahseder. “Bir Britanya Parlamentosu Kanunu, bağımsızlık savaşı olmadan, 1901'de Avustralya'yı yarattı. Avustralya; Britanya Anayasası'yla, devletin yöneticisiyle, Britanya Bayrağı'yla, Britanya Milli Marşı'yla bir Britanya idi. Tüm Avustralyalılar (Aborjinler, Almanlar,

³³⁰ Kirişçi, A.g.e., s.92.

Çinliler ve diğer azınlıklar olmasına rağmen) doğumuyla ve atalarıyla Britanyalı'ydı. Bu bakımdan bağımsızlık konusunda Avustralya, egemen bir devlet değildi. Avustralya'nın siyasi liderleri, kendilerini Britanya'nın bağılı bir ada olarak düşünüyorlardı. Avustralya'nın savunmasından, Britanya sorumluydu. Ekonomi ve iç politika, dünyanın en büyük gücüyle bağlantılıydı³³¹ şeklinde özetlemiştir. Carolyn Holbrook "Faydalarıyla Hatırlarken: Avustralya'da Büyük Savaş'ın Hatırası" adlı makalesinde, "Avustralya 1901'de bağımsız bir ülke olmasına rağmen Avustralya dış politikasına, nüfusunun büyük bir oranının hâlâ ana vatan olarak düşündüğü İngiltere tarafından karar veriliyordu"³³² diye Avustralya dış politikasında İngiltere baskınlığına dikkat çekmiştir. Avustralya'nın İngiltere'ye benzerlik ve bağımlı unsurlarının çok olması, ulusal devletlerde olan "kendine has" yani "milli" özelliklerin az olması, ulusal kimliğin oluşmasını engelleyici bir durum teşkil etmiştir. Stephen Alomes "Uluslar ve Milliyetçilik" adlı eserinde, "1901'de altı eyalet Avustralya Devleti'ni federasyona dönüştürmüş ama ekonomik, siyasi ve savunma yönünden Büyük Britanya İmparatorluğu'nun yörüngesinde kalmıştır" diye tarif etmiştir³³³. Burada dikkatle değerlendirilecek husus, Avustralya'nın 1901'de federasyon olmasıyla devletleştiğini ama devlet olmanın Avustralya'ya bir milli kimlik kazandırmadığıdır. Bunun temel sebebi, milli kimliğin oluşması için bir devletin, bağımsız olmasının tek başına yeterli olmamasıdır. Tarihsel arka planında Büyük Britanya kolonisi olan Avustralya'nın, isyan ve benzeri nitelikte bir kalkışma olmaksızın elde ettiği bağımsızlık, Avustralya'yı İngiltere'nin uydu devleti olarak kalmasına neden olmuştur. Neville Meaney "İngilizlilik ve Avustralya Kimliği: Avustralya Tarihinde ve Tarih Yazıcılığında Milliyetçilik Problemi" adlı makalesinde, *federasyon, Avustralya kültürel kimliğinin bir ifadesiydi. Anzak tecrübesi, Avustralya'nın ayırt edici duygusunu ortaya çıkardı*³³⁴ diye ifade etmiştir. Bu bakımdan Çanakkale Savaşı, Avustralyalıların kendine has özelliklerini keşfettiği ve ortaya çıkardıkları yerdir. Avustralya'nın bağımsızlığı, sadece kültürel kimliği tanımlamıştır. Oysa Avustralyalıyı; İngilizlerden ayırt eden, kendi kimliğinin farkındalığını ortaya çıkaran ve "Avustralyalı olma bilincini" üreten olayın, Çanakkale Savaşı olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu sebepten dolayı Çanakkale Savaşı, Avustralyalı olma şuuruyla Avustralya'yı ana vatan yapmıştır.

³³¹ Firth, **A.g.e.**, s.23.

³³² Holbrook, "Remembering...", s.19.

³³³ **Nations and...**, Vol. 2, s.850.

³³⁴ Meaney, **A.g.m.**, s.77.

Avustralya’da yer alan eyaletler arasında klasik çekişmeler olsa da erken dönem yerel vatanseverliğin ilk örneği, Nisan 1871 yılında Melbourne’de kurulan *Australian Natives Association* (ANA) (Avustralya Yerlileri Cemiyeti)³³⁵ olarak gösterilmektedir. Cemiyetin ismi Avustralya yerlileri olmasına rağmen Avustralya yerlisi olan Aborjinleri temsil etmemektedir. Daha çok Anglo-Sakson kökenli beyaz Avustralya doğumlu erkek üyeleri temsil eden cemiyet, milliyetçiliği ve federasyonu temel amaç edinmiştir. Avustralya’nın federasyon olmasında önemli bir role sahip cemiyet³³⁶, Avustralya’nın ilk başbakanlarından olan Deakin tarafında da desteklenmiş ve *İmperial Federation League* (İmparatorluk Federasyon Birliği)³³⁷ ile birlikte hareket etmiştir. Cemiyet, “Avustralya, Avustralyalılar İçindir” sloganını benimsemiştir³³⁸. Çanakkale Savaşı ile Avustralyalı “İngiliz Olma Durumundan Çıkma Hâli”ni yaşamıştır. Çanakkale Savaşına giden süreç ve savaş içerisinde İngiltere, Avustralyalıyı “colonyal/müstemleke” olarak dışlarken, savaşta Avustralyalı ve Yeni Zelanda askerlerine karşı İngiliz ayrımcılığının oluşması, Anzak askerinde İngiliz’i ötekileştirmiştir. Burada önemli olan, Neumann’ın ifade ettiği üzere ötekileşmenin gerçekleşmesi değil, ne şekilde gerçekleştiğidir. Neumann, *Bütünleşme ve dışlama aynı madalyonun iki ayrı yüzüdür bu nedenle sorun, dışlamanın meydana gelmesi değil, nasıl meydana geldiğidir. Eğer bütünleşme ötekinin tamamen dışlanması pahasına elde ediliyorsa, bu bedel oldukça ağırdır*³³⁹ diye ifade etmiştir. Çanakkale Savaşı’nda ve sonrasında Avustralyalının İngiliz’i ötekileştirme süreci, tamamen dışlama biçiminde tezahür etmemiştir. Tamamen dışlama, katı kimlik oluşumlarında meydana gelir. Aşırı

³³⁵ Federasyon fikri Avustralya’da; 1891,1893,1895,1897,1898 ve 1899 yıllarında koloni başkanları arasında bir dizi konferans ve toplantılar yapılarak geliştirilmiştir. 1893 Avustralya Yerliler Cemiyeti Konferansı ve Alfred Deakin’ın kampanyası, Avustralya’nın birleşmesine önemli bir hız kazandırmıştır. **Nations and...**, Vol.2, s.853.

³³⁶ Avustralya Yerli Cemiyeti (ANA), Avustralya tarihinde Avustralya’nın federasyon olması yönünde önemli çabaları olan bir cemiyet olmuştur. Günümüzde, Avustralya Günü olarak kutlanan 26 Ocak tarihini, 1897’de Victoria Eyaleti’nde resmi tatil olarak ANA Day (ANA Günü) ilân etmiş ve kutlanmasını sağlamıştır. **Nationals Day...**, s.76.

³³⁷ İmparatorluk Federasyon Birliği (*İmperial Federation League*); Büyük Britanya ve Büyük Britanya İmparatorluğu içinde kendi kendini yöneten (öz yönetim) devletlerarasındaki yakın imparatorluk bağlarını güçlendirmek ve imparatorluk federasyonunu teşvik etmek amacıyla, 1884’de Londra’da kurulmuştur. İmparatorluk Federasyon Birliği, 1885’de Avustralya’daki ilk şubesini Victoria Eyaleti’nde açmıştır. Victoria şubesi; imparatorluğun politik sorunlarını, sömürge vergilendirmesi, Avustralya federasyonu ve savunması, yerel endüstrinin korunması ve geliştirilmesi gibi konuları ele almıştır. 1893 yılında ana kuruluşun ve diğer ülkelerde ki şubelerinin gerilemeye geçişiyle birlikte, 1909-1910 yılları arasında Victoria şubesi de kapanmıştır. <http://nla.gov.au/nla.obj-229322803> (Erişim Tarihi:02.07.2017).

³³⁸ Kirişçi, **A.g.t.**, s.s.83-84-85. Bkz. Avustralya Yerlileri Cemiyeti (Australian Natives Association-ANA) <http://www.auspostalhistory.com/articles/215.php> (Erişim Tarihi: 02.07.2017). <http://www.federationstory.com/australian-natives-association-established> (Erişim Tarihi:02.07.2017).

³³⁹ Erdenir, **A.g.e.**, s.43.

milliyetçi, öteki kimlikleri hor gören, aşağılayan, dışlayan hatta şiddete başvuran ötekileştirme sürecini içerir³⁴⁰. Oysa Avustralyalı da İngiliz'i ötekileştirmesi *esnek kimliklerde*³⁴¹ yer alan kendini var etme üzerine kurgulanmıştır. Bir bakıma Gelibolu Savaşı, Avustralyalıyı İngiliz'den ayırt eden unsurların keşfidir. Bu farklılaşma hem kendini ispat şeklinde hem de ayrışma biçimindedir. Avustralya'nın Büyük Britanya'yla olan tarihsel, kültürel ve ekonomik bağı, bu yumuşak geçişin tek başına açıklayıcıları olmasa da en önemli unsurlarıdır. Bu nedenle Avustralya milliyetçiliğinde, İngiliz'e karşı bazı kırgınlık ve kızgınlıklar, ayrımcılığın aşikârlığı, kandırılmışlık duygusu yer alsa da Neumann'ın bahsettiği "ötekinin tamamen dışlanması" kavramı, daha çok Avustralya'da yaşayan Aborjinlerin ve Asyalı göçmenlerin düşmanlaştırılmasını temsil etmiştir.

Diğer yandan Avustralya'yı uluslaşma sürecinde diğer ulus devletlerinden ayıran bir başka özellik, Avustralya'nın savaşta kazandığı zaferle değil de *aldığı mağlubiyetle ulusal kimliğini* şekillendirmesidir. Pek çok ulusal devlet, ülkesini dış güçlere karşı korumak için savaşmış ve savaştan zaferle ayrılan taraf olarak uluslaşmasına yön vermiştir. Oysa Avustralya, bir başka ülkeyi işgal etme amacıyla (emperyalist motivelerle) gittiği topraklardan mağlup olarak dönmüş ve bu mağlubiyet milletleşme sürecine girmesine neden olmuştur. Savaş, bir milletin doğuşunun sebebi olmuştur.

Celâl Mat "Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri" adlı eserinde, Avustralya ve Yeni Zelandalıların millet olma bilinci konusuna değinirken; *her ne kadar ana vatan olarak gördükleri İngiltere'nin yanında savaşa katılmış olsalar da onların bir millet olarak tarihi bir olayın içinde yer alacak olmanın heyecanı içinde oldukları da görülmektedir*³⁴² ifadesini kullanmıştır. Anzak askerinin "macera arayışı", Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'na Büyük Britanya'nın yanında katılmasında bir başka sosyolojik rolü vurgulaması açısından önemlidir. "Macera arayışı" kavramını, Himmet Umunç "Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler" adlı makalesinde, günlüklerden yaptığı alıntılarla anlatmaktadır. *Pek çok günlükteki ifadelerden Anzakların, Çanakkale'ye coşkulu bir maceraperestlik içinde geldikleri ve savaşı bir eğlence olarak algıladıkları sonucu*

³⁴⁰ Erdenir, **A.g.e.**, s.44.

³⁴¹ *Esnek kimlik*; topluluğu kesin ve katı kriterlere boğmayarak, müzakere edilebilecek alanlar bırakmaktadır. Böylece farklılıklara hoşgörü gösterilerek, öteki kimliklerle daha sağlıklı ilişkiler kurulabilir. Erdenir, **A.g.e.**, s.44.

³⁴² Mat, **A.g.e.**, s.304.

çıkılmaktadır. Yeni Zelandalı takviye birlikleriyle 11 Mayıs'ta yarımada çıkan Er Argyle Campbell, savaşı bir macera ve oyun olarak gören Anzakların ruh hâlini anlatmak için "herkes neşe içinde, savaşmak için can atıyor" diye ifade etmiştir. Yine Anzak askeri olan Er Raymond Danvers savaşı, "her askerin hayatındaki en maceralı bölüm" olarak tanımlıyor. Er Arthur Hartley Taylor, benzer bir algıyı oğluna yazdığı mektupta "...olağanüstü keyif aldım. Daha önce pek çok ölü görmüş olsam da ilk kez canlı bir çarpışma gördüm ve yepyeni bir deneyimdi" ifadesine yer veriyordu. Avustralyalı Er A.McMillan, Mısır'dan Çanakkale'ye gönderilmek üzere beklerken günlüğüne "iyi bir çarpışma için umudum tam" diyerek, sabırsızlığını dile getiriyordu. 8'inci Avustralya Hafif Süvari Alayı'nda görevli Çavuş A.D. Callow 29 Haziran gecesi siperlerde yaşanan çarpışmayı, 30 Haziran günü aldığı notta "heyecan veren bir tecrübe" olarak nitelendirmiştir³⁴³. B. Gammage, I.Dünya Savaşı boyunca Anzak ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nda görevli askerlerin anı, mektup ve notlara dayanan kitabında, Anzak askerlerinin savaşı bir "oyun" hatta bir "spor" olarak gördüğünden bahseder: 19 Mayıs'ta bir adam "Sanırım bizim gençlerimiz savaşmaktan hoşlanıyor. O (savaş) tıpkı bir spor gibi. Avustralya ... spor'da... savaşta dünyaya karşı kendini ispatlayabilir.", bir er ise savaşı "Savaş büyük bir oyundur." ifadesiyle not almıştır³⁴⁴. S.Firth, macera arayışını şöyle özetlemektedir: "1914 Ağustos'unda savaş çıktığında, Avustralya'da siyasiler; son adam ve son şiline kadar, halkta; ana vatan ve AIF için savaşmaya çok istekliydiler. Avustralyalıların pek çoğu dünyayı görme şansı nedeniyle macera ararken, kimisi günlük beş şiline çalışmanın verdiği bezginlikle, kimisi de aile problemlerinden kaçmak için savaşa gitmeyi istedi. Ancak pek çoğu da İmparatorluğun bir parçası olarak, onun için savaşmayı onur bilerek savaşa gönüllü katıldılar³⁴⁵ diye ifade etmiştir.

Her ne kadar Avustralyalıların, "İngiliz olma üst kimliği" savaşa Büyük Britanya'nın yanında katılmasında önemli bir rol oynasa da savaş alanında kendilerine has toplumsal özelliklerini fark ettiklerini yadsıyamayız. Bununla birlikte Avustralyalılar,

³⁴³ Umunç, **A.g.m.**, s.175.

³⁴⁴ Gammage, **A.g.e.**, s.90. B. Gammage kitabında "bir adam" olarak belirttiği kişiyi dipnotta "Lt. W.H.E. Hale, 12 Bn, Commercial Traveller, of Beaconsfield, WA, KIA 5/10/17, aged 29. L 19/5/15" olarak kaynak göstermiştir. Gammage, **A.g.e.**, s.90. Avustralyalıların savaşa katılma sebepleri arasında "macera arayışı" kavramı, Avustralyada yayınlanan pek çok eserde ele alınan sosyolojik bir vakâdır.

³⁴⁵ Firth, **A.g.e.**, s.25.

İngilizler gibi İngilizce konuşmalarda, aralarında aksan, deyim hatta sözcük farklarının olduklarını fark etmişlerdi.

“İngiliz olarak geldikleri Gelibolu’dan, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı olarak döndüler”³⁴⁶ ifadesi Çanakkale Savaşı’nın, Avustralyalıların ulus olma bilinci üzerindeki etkisinin ne kadar yoğun ve etkili olduğunun en açık göstergesidir. Kolektif kimlik oluşumunda, Avustralya kimliğinin oluşumu süreci Çanakkale Savaşı merkezinde şekillenmiştir. Çanakkale Savaşı, İngilizleri ötekileştiren ya da Avustralyalıların içinden İngiliz kimliğini alan bir savaştır. Avustralyalılar için Çanakkale Savaşı, kendi farklılıklarının farkına varan, ulus bilincinin yeşerdiği bir savaştır. Avustralya kimliğinin oluşumu sürecinde, “ideal Avustralya kimliği/modeli”³⁴⁷ arayışı vardır. Bu ideal Avustralyalı arayışı, Avustralya kırsalında bushman kavramıyla tanımlanırken, Çanakkale Cephesi’nde digger kavramıyla vücut bulur. Bilhassa savaşta görev almış Avustralya resmi tarihçisi C.E.W. Bean’in, anı ve kitaplarının savaş süresi ve sonrasında yayımlanması, bushman geleneğinden gelen digger geleneğinin Anzak efsanesine dönüşmesinde tarihi bir rol üstlenmiştir.

Avustralya’nın I.Dünya Savaş’ında yer almasıyla, Avustralya’da toplumsal açıdan iki cephe oluşmuştu. Bir yanda, askerlerin yer aldığı cephe, diğer yanda askerlerin geri de bıraktıkları cephe vardı. Savaşın önemli bir unsurunu teşkil eden basın ise topluma sansür süzgecinden geçen haberler ulaştırılıyordu. Avustralya’da propaganda posterleriyle oluşturulan savaş zemini, yerini gerçek savaş meydanlarına bırakmıştı. Avustralya gazeteleri, savaşın ilk günlerinde savaşta ölen Anzak askerlerinin biyografilerini gazete sayfalarına taşıırken, diğer yandan savaşta ölenlerin kahramanlıklarından ayrıntılı olarak bahsediyordu. Avustralya askerlerinin ayrıntılı bilgileri içerisinde; fotoğrafların altında kişisel bilgilere yer verilirken, orduda görevi, nerede öldüğü, hangi harekâta yer aldığı gibi bilgiler yayımlanıyordu. Bununla beraber Avustralya gazetelerinde, ölen Avustralya askerleri için eyaletinde yapılan merasimlere yer verilirken, eş-dost ve akrabaların onun hakkında izlenimlerine de yer verilmiştir³⁴⁸. Sydney Morning Herald Gazetesi’nin 13

³⁴⁶ Mat, **A.g.e.**,s.305.

³⁴⁷ Coşkun, **A.g.e.**, s.19.

³⁴⁸“Bir Gelibolu Kahramanı” başlığı altında verilen haberde, Yarbay Braund’un fotoğrafı yayımlanmıştır.“A Dardanelles Hero”, **The Sydney Morning Herald (NSW: 1842-1954)**, Per 13 Mayıs 1915, s.5. <http://trove.nla.gov.au/newspaper/article/15583906/1345900> (Erişim Tarihi:05.06.2017).

Mayıs 1915 tarihli “Albay M.L.A Braund Savaşta Hayatını Kaybetti”³⁴⁹ başlığı ile verdiği haberde, “Gelibolu’da savaşta hayatını kaybeden Yarbay George Frederick Braund 1866’da doğmuştu.” diye devam eden haberin ayrıntısında kökeni, daha önce hangi şirkette çalıştığı, asker hayatı, ailesi ve hayatı hakkında ayrıntılı biyografi sunulmuştur. Hattâ Avustralya’da onu tanıyan arkadaşları ile yapılan röportajda “merhum subay, ilgi çekici bir kişilikti. Armidale’e (Avustralya’nın Yeni Güney Galler Eyaleti’nde bir şehir) geldiği günden beri tanırım, yerel konularla ilgilenir, askerî işlerine kendini kaptırırdı” diye işine olan bağlılığından ve karakterinden bahsedilmiştir. Yine eyalet başkanı, muhalefet partisi, belediye üyeleri, Shires Cemiyeti üyeleri ve meclis üyeleri; Yarbay Braund’un kahramanlığı, kişiliği, ülke ve kral için fedakârlığı ve hizmetlerinden övgüyle bahsetmişlerdir. Armidale’de derin bir hüznün olduğu ve saygı gereği her gönder de bayraklar yarıya indirilmiştir.” diye habere son verilmiştir³⁵⁰. Bu haberde de ifade edildiği üzere savaşta ölenlerin hayatı, kahramanlığı, fedakârlığı gazetelerde ayrıntılı bahsedilirken, Avustralya’da toplumsal değişim kendi yolunu çizmiştir.

Modern devletlerin oluşumunda, ideolojilerin sistemleşmesi önemli bir etkiye sahiptir. Belirli bir sistematığe kavuşan ideolojiler, kitle toplumlarını eyleme sürükleyecek çağrılara sahip olmuştur. Bu çağrılar, toplumsal değişimin ve hareketliliğinde temel nedenlerinden sayılabilir. Bu çağrılardan etkilenen kişisel bilinç, yakın çevresiyle etkileşerek kitlesel bir hâl almıştır. 20.yy.ın başlarında çağrıların kolektif hâle gelmesinde vazgeçilmez bir etkisi olan basın, toplumu kitlesel düşünmeye zorlayan en önemli aygıt olmuştur. Dünyanın siyasi olarak kutuplaşması sürecinde, Avustralya da milliyetçi ideolojinin etkisine giren devletlerden olmuştur. Bununla birlikte Avustralya da basın yoluyla kitlesel düşünmeye zorlanan bir toplum olmuştur. Büyük Britanya’da başlayan muhafazakâr milliyetçi tutum³⁵¹, Avustralya toplumunda da muhafazakâr milliyetçiliğin

³⁴⁹ Albay Braund (Colonel Braund) başlığı altında verilen haberin devamında Yarbay (Lieutenant Colonel) George Frederick Braund ifadesi yer almıştır. Rütbenin Albay mı? yoksa Yarbay mı ? olduğu noktasında haberin başlığı ile devam eden haberin ayrıntılarında bir uyumsuzluk yapılmıştır. Haberın devamında Yarbay rütbesinde olduğu ifade edilmiştir. Haberın tercüme edilmesinde aslına sadık kalınarak, rütbeler haberde ifade edildiği şekliyle tercüme edilmiş, bu ayrıntının haberın yazılışıyla alakalı olması dolayısıyla burada izah etme gereği hissedilmiştir.

³⁵⁰ “Colonel Braund, M.L.A., Killed in Action”, **The Sydney Morning Herald (NSW: 1842-1954)**, Per 13 Mayıs 1915, s.8, <http://trove.nla.gov.au/newspaper/article/15584034?searchTerm=Colonel%20Braund%2CM.L.A.&searchLimits> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).

³⁵¹ İdealizm fikri, hem İngiliz idealist düşüncesi üzerinde hem de liberal fikirler üzerindeki etkisi önemli olmuştur. İdealist düşünce, 19 ve 20.yy.da İngiltere’de düşünürler ve politikacılar tarafından sosyal bir

gelişmesine katkı sağlamıştır. Milli bilinç, fedakârlık, vatan ve kral'a bağlılık muhafazakâr milliyetçi ideolojinin Avustralya'yı etkilediği, heyecanlandığı ve kendine has üslubuyla kutsallık verdiği düşüncelerdir. Avustralya'da savaşın oluşturduğu acı ve kayıpların yarattığı hüznü atmosfere rağmen basın yoluyla, savaşta Anzak askerinin yaptığı kahramanlık ve cesaret örnekleri ülke çapında milli bilinç dalgasını yoğunlaştırmış, milli kimlik kendi biçimini almaya başlamıştır.

1.2. Avustralya Milli Bilincinin Oluşmasında Düşünsel Tespitler

Avustralya milli bilincinin oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın etkilerinin bahsinden önce, Avustralya'nın milli bilincinde önemli figür ve özel kavramlarla birlikte toplumsal, coğrafi ve tarihsel çerçeveden bahsetmek, Çanakkale Savaşı'nın Avustralya üzerindeki etkilerini ve sürece olan katkısını anlamak açısından önemli olacaktır. Ancak millet ve milliyetçilik nedir? Avustralya milliyetçiliği nasıl gelişmiştir? sorularının cevabı konunun anlaşılmasında temel nirengi noktaları olacaktır. Bu noktada, Avustralya'da milli bilincin oluşmasında ve şekillenmesinde bazı tespitlere yer verilecektir.

Anthony D.Smith'e göre, *milliyetçilik; siyasal bakımdan zorunludur, ulusal kimlik toplumsal açıdan işlevseldir, ulus tarihsel açıdan gömülüüdür. Ulusların ve milliyetçiliklerin siyasal zorunluluk olarak kalması gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü sadece bunlar, halk egemenliği ilkeleri ve halk iradesi çerçevesi içinde devletlerarası düzeni sağlayabilirler. Sadece milliyetçilik kendi ana vatanlarındaki tarihsel kültürel topluluklarla beraber kolektif kimlik duygusu yaratarak kendilerine ayrılmış toprakları yönetilenlerin rızası ile koruyabilir. Herhangi bir küresel düzen rekabetçi devletler dengesine dayandıkça, milliyetçilik ilkesi de popüler hareketliliğin odak noktası olacak ve yaygın olarak kabul edilen meşruluğunu sağlayacaktır... Pek çok egemenliklerini ortak bir havuzda toplasa, hatta bunların ulusal toplulukları tek bir siyasal çerçeve içinde birleşmek*

felsefe arayışında önemli bir rol oynamıştır. İdealizm fikri, liberalizmin gelişiminde özellikle evrimsel ve biyolojik paradigmalarda önemli bir etkisi olmuştur. Böylece liberalizm etkisinde gelişen muhafazakârlık; Britanya'nın ekonomide, siyasette uyguladığı çok önemli bir siyasi akım olmuştur. İdealist düşünce ve onun etkisi, 1880-1914 yılları arasında Britanya politik, sosyal ve ekonomik düşünce hayatında önemli bir rol oynamıştır. E.H.H. Green, **İdeologies of Conservatism: Conservative Political Ideas in the Twentieth Century**, Oxford University Press, New York, 2002, s.43.

üzere anlaşsa dahi, ulus ve ona ait milliyetçilik tek geçerli odak noktası ve halk iradesini saptayacak tek kurucu öge olarak kalacaktır... emperyal tiranlığa karşı tek önlem uluslar ve ulus devletlerden oluşan çoğulcu bir dünyadır.

...Milliyetçiliğin mitleri, anıları, sembolleri ve törenleri, genellikle heterojen toplumsal ve etnik yapıları ve farklı amaçları ile ancak modern toplumların sergileyebildiği toplumsal bağlılık ve siyasal eylem için gereken biricik temeli oluşturur. Milliyetçilik tarihsel toprak ideolojisidir ve bireyler ve grupların enerjilerini açıkça sınırları belirlenmiş, bütün yurttaşların erkek ya da kız kardeş sayıldıkları ve bu nedenle "ait oldukları" bir "ana vatan" içine toplar. Ulus, siyasal bir topluluk içinde, ana vatanında kardeşlik törenlerini belirli aralıklarla tekrarlayarak sorunları düşünür ve kendine tapınır. Böylece yurttaşların kolektif kimliklerinin gücünü ve sıcaklığını duymalarını sağlar, onlara yüceltilmiş bir benlik bilinci ve toplumsal refleksler verme yeteneği kazandırır.

Sonuç olarak, fertler ulusa bağımlılıklarının toplumsal işlevlerini algılamaya başlar. Bunlar arasında topluluğun yeri doldurulamaz kültürel değerlerinin korunması, özgün köklerinin yeniden keşfedilmesi, kahramanlık erdemlerinin örnek alınması, kardeşlik ve akrabalık duygularının yeniden yaratılması ve yurttaşlarının ortak amaçlar için harekete geçirilmesi gibi kolektif gereksinimlerde vardır.

Bunların yanında, ulusal kimlik duygusu, yurttaşların pek çoğunda, genellikle ulus adına kendini feda etme duygusu oluşturmaya yetecek kadar güçlüdür... Bu düzeyde kendini feda etme duygusu çağımızda başka hiçbir kolektif kültürel kimlik ve topluluk için düşünülemez. Kitle hâlinde kendini feda edebilen bu görülmemiş güç ulustur... Aynı nedenlerden dolayı ulus, savaş ve ulusal kimliğin temel aracı, ölümcül savaşlara katılmanın tek mazereti olmuştur.

Ulus, tarihsel koşullara gömülmüştür. Ulus, çok eski ve ortak bir etnik grubun modern mirasçısı ve dönüşmüş şeklidir ve böyle olduğu içinde, modern öncesi etnisitenin tüm sembol ve mitlerini kendi bünyesinde toplar. Milliyetçilik, modern çağ öncesine ait bu bağlar ve duygularla patlamaya hazır bir halkın egemenliği ve kitlesel halk kültürünü birleştirerek, atalarından ona miras kalan ana vatanında ulusal kurtuluş ve halk

*hareketliliğinin biricik modern dramasını yaratmıştır*³⁵². Smith; bu tanımlamasıyla ulus, ulusal kimlik ve milliyetçiliğin işlevsel, zorunluluk ve gömülü bir yapı olduğundan bahsederken, milliyetçiliğin günümüzde bazı eleştirilerine de önemli savlar öne sürer. Federal ve milli birlikteliği savunanlara, küreselleşmenin karşısında da olmazsa olmaz bir yapı olduğunu hatırlatır.

Avustralyalı tarihçi Benjamin Sievwright “Milliyetçilik ve Federasyon: Avustralya Bağımsız Devletler Topluluğu’nu Yaratırken” adlı makalesinde, Avustralya’da milliyetçiliğin ve federasyonun oluşumunu, temel noktalardan değişik bakış açılarıyla ele almaktadır. Bu bakış açılarından ilki, politik gazeteci ve tarihçi Paul Kelly’in Avustralya milliyetçiliğini ve federasyon oluşumunu “Avustralya Yerleşimi”³⁵³ kavramıyla açıklamasıdır. P.Kelly’e göre; yasal ve siyasi uygulamalar, federasyonu kurmuş³⁵⁴ ve takip eden on yıl içerisinde bir Avustralya milliyetçiliğinin³⁵⁵ en iyi temsilcileri hâline gelmişlerdir. P.Kelly; *Avustralya yerleşimi* kavramıyla kastettiği, Avustralya milliyetçiliği ve kimliğini şekillendiren güçlerin, kırsal hayatı (bush) ve halkın üzerinde önemli bir etkisi olan Bülten Dergisi’nin (The Bulletin Journal) federasyona giden sürecin zeminini hazırladığı, hattâ radikal milliyetçiliğin en önemli kanalı olduğu noktasında ele almasıdır. P.Kelly, ortak kimlik duygusu ve milli birlik kavramlarını “yerleşim” temelinde ele alır³⁵⁶. Stuart Macintyre ise Avustralya milliyetçiliği bağlamında Bülten Dergisi’ni, “Bushman’ın kutsal kitabı/İncil’i olarak” tanımlar ve dergiyi “Sydney’de arzularını kırsal alan üzerine

³⁵² **Sosyoloji Başlangıç Okumaları**, Editör: Anthony Giddens, İngilizce Aslından Çeviren: Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul, 2010, s.s.265-268.

³⁵³ *Avustralya Yerleşimi (Australia Settlement)*; Federasyon süresince Avustralya gelişimini, politikasını ve toplumunu tanımlayan bir terimdir. Aynı zamanda bu süre boyunca kolonize edilmiş Avustralya istikrârını temsil eden bir terimdir. Avustralya yerleşimi; Beyaz Avustralya Politikası, ücret uzlaşmaları, İngiltere’nin Avustralya savunmasını üstlenmesi, ticari korumaları ifade ederken, kadın ve Aborjin haklarına karşı oluşunu da ifade eder. Corcoran, **A.g.e.**,s.17.

³⁵⁴ Avustralya’da yasal ve siyasi uygulamalar ile pek çok ulusal, uluslararası siyasi gelişmeler, teknolojik ve ekonomik gelişmeler kastedilmiştir. 1850’lerde ekonomik büyüme ile başlayan eyaletlerin birleşme çağrısı ve Büyük Britanya’dan suçlu naklinin son verilmesi talepleri başlamıştır. 1872’de Londra ile telgraf iletişiminin kurulması ve 1880’lerde Sydney, Adelaide, Melbourne, Brisbane ile tren hizmetleri gibi ulusal ve uluslararası iletişimin gelişmesi mesafenin tiranlığına son vermiştir. Yeni emperyalizm ile Almanya, Fransa ve Britanya arasında gelişen dünyayı paylaşma kavgasına, Çin ve Japonya gibi kuzey/sarı tehlike korkusunu eklenmesi, 1901’de Avustralya’nın federasyon biçiminde birleşmesine neden olmuştur. Avustralya’nın 1901’de federasyon tipi birleşmesinde, 1890 kuraklığının getirdiği ekonomik kaygılarda ön planda rol oynamıştır. **Nations and...**, Vol.2, s.852.

³⁵⁵ Avustralya’da politik milliyetçilik, 1 Ocak 1901’de Commonwealth of Australia yani Avustralya Devletler Topluluğu’nun yaratılması ile başlamıştır. **Nations and...**, Vol.2, s.852.

³⁵⁶ Sievwright, **A.g.m.**, s.77. <https://journal.historyim.org/back-issues/volume-one-issue-two>. White Australia, İndustry Portection, Wage Arbitration, State Paternalism, İmperial Benevolence. Sievwright, **A.g.m.**, s.77.

tasarlamış olan yabancılaştırılmış entelektüeller tarafından üretilmiş ve yaratılmış” olarak izah eder. Bununla birlikte derginin “şehirli okuyucu ve erkek dayanışması” altyapısında oluşunu imalı bir dil ile eleştirir.³⁵⁷

Özetle, tarihsel ve toplumsal olarak Avustralya kolektif milli oluşumunun temel direği, “Avustralya yerleşimi” kavramıyla izah edilen Bush geleneğinden gelmesidir. Bush kültürü, Bülten Dergisi’nin etrafında şair, yazar, ressam ve karikatüristlerle düşünsel bir boyut kazanarak romantize edilir. Romantize edilen kırsal hayat, Avustralya milliyetçiliğinin temel başvuru kaynağı ve varoluşunun gerekçesidir. Böylece Bülten Dergisi, Bush literatürü aracılığıyla Avustralya’nın kırsalına geri dönüş yapar. Bununla birlikte Avustralya’da Bülten Dergisi’nin genel okuyucu kitlesiyle ilgili dikkat çekici husus ise onların şehirli olması ve genel çoğunluğunun erkeklerden oluşmasıdır. A.Smith “Milli Kimlik” adlı eserinde, “Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçiliklerin arkasında, bir entelektüel grubun olduğundan ve edebi ortaçağ kültürüne vurgu yaptıklarından³⁵⁸” bahseder. A.Smith; *her yeni peydahlanan milletin entelektüelleri tarafından “yeniden keşfedildiği” ve her bir milletin harcını oluşturan değer ve kültürün ve biricik dehasının ifadeleri olarak görüldüğü için, edebi Ortaçağcılık kültürünün, etnik milliyetçiliğe güçlendirici bir etkisi olduğunda*³⁵⁹ bahsetmiştir. 1880’lerde Avustralya’da da Bülten Dergisi etrafında yerini alan entelektüellerin yaptığı şey tam olarak budur. Smith’in *ortaçağcılık kültürü* ya da *yerlilik kültürü* olarak bahsettiği şey, yerel halkın yerli geçmişine ve mirasına artan ilgiyi ifade eder. Avustralya’da bush kavramı, A.Smith’in bahsettiği yerlilik kültürü olarak aynı işlevi yerine getirir.

Avustralya’nın Japonya tarafından işgal korkusu ve Çinli işçilerin Avustralya yüksek hayat standardını düşürme korkusu; eyaletlerin birleşme çağrısına, doğal olarak federasyon oluşumuna katkı sağlamıştır. Bu durum Avustralya’da iç ve dış siyasetin belirlenmesinde ırkçı bir tutuma neden olurken, beyaz olmayan göçmen ve Avustralya yerlisi olan Aborjinlerin sayısal olarak azalmasına neden olmuştur ki keskin ve çok tehlikeli *Beyaz Avustralya* kavramını ortaya çıkarmıştır. *Beyaz Avustralya* amentüsü, Alfred Deakin’in 1901’de şu sözlerinde saklıdır; *Avustralya’nın birliği eğer birleşmiş bir*

³⁵⁷ Macintyre, A.g.e., s.133.

³⁵⁸ Smith, A.g.e., s.143.

³⁵⁹ A.g.e., s.143.

ırkı temsil etmiyorsa hiçbir şeydir. Bu ırkçı, düşmanca tutum Avustralya popüler ve siyasi düşüncesine uzunca bir süre hâkim olmuştur³⁶⁰. Avustralya patriotizmi (vatanseverliği); yabancı düşmanlığını içselleştirmiş, toplumun farklı kesimlerini hedef alan siyasi yapısıyla, toplumsal nefret dilini kitlelere ulaştırmıştır. Fransız İhtilâli ve Sanayi İnkılâbı'nın yeni bir Avrupa oluşturduğu dönemde, Avrupa devletlerinde görülen tipik kendini üstün görme ve homojenleşme tutkusu, kendinden olmayanı (dini ya da etnik olarak) düşmanlaştırma zemininde kendini ifade eden bir milliyetçilik üretmiştir. Bu özelliğiyle Kıta Avrupa'sı tipi milliyetçilik, Avustralya toplumunda da gözlemlenen bir yapıda kendini göstermiştir.

XX. yüzyılın ilk yeni milleti olan Avustralya'da kolonilerin federasyona dönüşme süreci kanlı ya da zorla olmamıştır. Ancak bu durum, Avustralya bağımsızlığının “sözde bağımsızlık” olarak görülmesine neden olmuştur. B.Britanya'nın, Avustralya dış ilişkilerinin kontrolünü elinde tutması ve hiç kullanmasa da Avustralya anayasasını veto etme yetkisine hâiz olması durumu, Avustralya'nın bağımsızlığını “sınırlı bir bağımsızlık” konumuna itmiştir. Avustralya'nın bu sosyo-psikolojik siyasi konumu, Amerikan Bağımsızlığı'na öykünen toplumsal yapıda bir tarafı eksik, milli tutkunun yönelebileceği reel ve politik bir nesnenin olmayışından kaynaklı “milli bir boşluk hissi” yaratmıştır. Gelibolu Savaşı öncesi, toplum enerjisinin siyasi ve ekonomik gerekçelerle sosyolojik olarak zirve yaptığı gerçeğini hareket noktası kabul edersek, Avustralya toplumunun enerjisi/gerilimi boşaltacağı milli, reel bir gerçeklik arayışında olduğu gerçeğine ulaşırız. Avustralyalı askerlerin bazı günlük ve mektuplarında, I.Dünya Savaşı'na katılmayı “macera” olarak görmeleri bu tespitimizi doğrular niteliktedir.

Avustralya'nın federasyona dönüşme süreci ve Avustralya milliyetçiliğini etkileyen süreçte önemli bir yapı daha vardır ki o da Avustralya'nın coğrafi konumudur. Avustralya'nın ilk başbakanı *Edmund Barton*³⁶¹ Avustralya'nın coğrafi konumundan dolayı -Tazmania hariç-“Bir kıta için millet ve bir millet için kıta” yorumunu yapmaktadır. Aslında Avustralya milliyetçiliği, güçlü sahillere sahip olma fikri etrafında biçimlenmiş,

³⁶⁰ Sievewright, **A.g.e.**, s.78.

³⁶¹ *Edmund Barton (1849-1920)*; 1849 yılında Sydney'de doğdu. 1880 yılında hukuk fakültesini bitirerek avukat oldu. Federalisttir ve 1887-1909 yılları arasında organize olan ve korumacılığı-milliyetçiliği merkez alan, *Koruma Partisi* (Protectionist Party) üyesi olarak Avustralya'nın ilk başbakanı seçilmiştir. <http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogBa.html> (Erişim Tarihi: 27.05.2017).

etrafi deniz ve okyanusla çevrili “ Avustralya Kalesi” fikri³⁶² temelinde şekillenmiştir. Avustralya kalesi düşüncesi; siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal yapının oluşmasında da merkezi bir rol oynar. Bu coğrafi gereklilik ve diğer temel harekete geçiriciler, Avustralya Federasyonu’nun ³⁶³ ve milliyetçiliğinin oluşmasında önemli bir etkindir. Hatta Avustralya’yı biricik ve istisnai yapan şey, coğrafi konumudur. Avustralya’yı, Büyük Britanya kralına/kraliçesine tarihsel ve toplumsal açıdan bağlayan monarşik yapısı ve eyaletlerin ekonomik bağımlılığı, önemli bir unsur olsa da Avustralya’nın Büyük Britanya’ya coğrafi uzaklığı, savaş sonrası gelişen süreçte Avustralya bağımsızlığının, milliyetçiliğinin ve vatanseverliğinin değişimi ve dönüşümü noktasında temel belirleyici tema olmuştur. Çanakkale Savaşı’nda Anzak askerinin cephede gösterdiği çaba, azim ve birliktelik ruhu, Avustralya toplumunda büyük bir etki yaratarak milli manada “özgüven” oluşturmuştur. İşte savaş sonrası Avustralya’da bağımsızlığın, milliyetçiliğin ve vatanseverliğin kavramsal olarak dönüşüme uğraması da Avustralyalı toplumun kendine dayanan özgüven duygusunda gizlidir.

Düşünsel temelde Avustralya milliyetçiliği ve federalizmi analiz edildiğinde, milli kutsallıklarla süslenmiş dini motiflere atıfta bulunan kaderci bir zihniyet karşımıza çıkar. Avustralya federalizminin mimarı olarak görülen Alfred Deakin, “Mucizevî Avustralya Birliğini” “kaderin tecellisi” olarak görmüştür ³⁶⁴ . Her ulusal mitte olduğu üzere, Avustralya’nın birliğinin oluşmasında, “mucizevî” olarak görülür. Avustralyalı tarihçi Benjamin Sievwright, federasyon olmanın nedenlerini ve motive edici etmenleri açıklarken; *federasyon, Avustralya kimliği gibi, çok yönlü ve karmaşıktır. Avustralya milliyetçiliği, federal hareketin en önemli ve hâkim faktörüdür. Avustralya federasyonu ve anayasası, Avustralya milletini “hayal etme” sürecinin ürünleridir* ³⁶⁵ şeklinde ifade etmiştir. B. Sievwright; milliyetçiliğin teorisyeni Benedict Anderson’un “Hayali Cemaatler” adlı eserine atıfta bulunarak; Avustralya milletinin de “hayali politik bir cemaat” ve Avustralya milliyetçiliğinin bir ürünü olarak düşünülmesi gerektiğinin altını çizer. Bununla birlikte B.Siewwright, siyasi teorisyen Ernest Renan’ın “bir milletin gerçekleşmesi, ortak amaçlar yolunda geçmişin keder ve fedakârlıklarıyla oluşturulmalı”

³⁶² Sievwright, **A.g.m.**, s.75.

³⁶³ Avustralya Federasyonu boyutu, ünlü Avustralyalı tarihçi Stuart Macintyre tarafından, “kaçınılmaz biçimde siyasidir” şeklinde ifade edilmiştir. Sievwright, **A.g.m.**, s.76.

³⁶⁴ Sievwright, **A.g.m.**, s.75.

³⁶⁵ **A.g.m.**, s.76.

fikrini örnek vererek; *Avustralya'nın I.Dünya Savaşı'ndan sonra, ortak keder de buluşma ve savaşta gösterilen fedakârlıklar ile millet olma fikrini güçlendirdiğini*³⁶⁶ ifade etmiştir.

Avustralya'da I.Dünya Savaşı öncesi, federasyon olgusu bağımlı bir biçimde sadece siyasi bir olgu olarak gelişmişti, ancak I.Dünya Savaşı'nda yaşanan toplumsal travmalar Avustralya milletinin oluşumuna bir gerçeklik katmıştır. Çanakkale Savaşı; Avustralya'da milli kimliği, Anderson'un ifade ettiği "hayali bir topluluk" olmaktan, gerçekleşmiş bir "millet olma" sürecine geçiren önemli bir kırılma noktası olarak görülebilir. Ancak Anderson'un milleti açıklamada kastettiği "hayali politik bir cemaattir" ifadesindeki "hayali" kavramı, milletin her bir bireyinin birbirini tanımadığı kastedilerek kullanılmış bir terimdir. Hâlbuki ulus, tarihsel olarak öykündüğü komünal toplumun yani küçük ailenin modern zamanlarda büyümüş şeklidir, onun için büyük bir ailedir ve ulusun her bir bireyi bu büyük ailenin parçasıdır, kardeşidir.³⁶⁷ Kriz dönemlerinde ulusun her bir parçası kendini; ailesi ve atalarından kalan toprak için feda etmeye hazır görür. Bu nedenle savaş, Avustralya toplumunun ata toprağı olarak gördüğü Büyük Britanya için (kral'a sadakat bakımından) ölmeye hazır hâle getirmiştir. Diğer yandan Avustralya topraklarının Almanya'nın işgal tehdidi altında olduğu şüphesi, toplumun her bireyini vatan için feda etmeye gerekli kılmıştır.

B.Anderson; *ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur... kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir*³⁶⁸ ifadesini kullanmaktadır ve B. Anderson yine kendisi gibi "milliyetçilik" üzerine çalışmış, Ernest Renan ve Ernest Gellner ile aynı fikirde olduğunu tasdik etmek için onlardan alıntılarda bulunur. *Renan da "Ancak, bir ulusun özü tüm bireylerin ortak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı zamanda hepsinin pek çok şeyi unutmuş olmasıdır" diye yazdığına o kendine özgü sinsi tatlı dilliliğiyle bu hayali niteliğe işaret ediyordu. Gellner de, biraz vahşice de olsa benzer şeyi ifade ediyor: "Milliyetçilik ulusların kendi öz bilinçlerine*

³⁶⁶ Sievewright, **A.g.m.**, s.76.

³⁶⁷ Smith, "milliyetçilik milleti geniş bir aile ilâmı olarak görür. Milletin fertleri arasında milli bir dayanışma ve kardeşlik duygusu aşılamaaya çalışır" diye ifade eder. Smith, **A.g.e.**,s.147.

³⁶⁸ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çev.: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s.20. Neden B. Anderson, "cemaat" kavramını kullanır? B. Anderson'a göre; "Ulus, bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir, çünkü her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulus daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır." Anderson, **A.g.e.**, s.22.

uyanma süreci değildir; ulusların var olmadığı yerde onları icat eder”³⁶⁹ diye ifade eder. Peki Avustralya milliyetçiliğinde de durum, bu tanımlamaya uygun düşmekte midir? Avustralya ulusunun kendi öz bilincinin farkındalığının oluşması mıdır? Yoksa Avustralya milliyetçiliği ulusun var olmadığı yerde onu icat mı etmiştir?

“Avustralya milliyetçiliği” kavramı, modern Avrupa merkezli Fransız İhtilalı’nın yaydığı fikirlerden ayrı bir nitelikte gelişir. Muhafazakâr monarşik İngiliz ekolünden de pek çok ayrı biçimleriyle farklılaşır. Batı toplumlarının kurumsal yapısının geçişiyle batı toplumlarından farklılaşmış ve türemiş bir toplumdur. Şehirli, göçmen, materyalist, Westminster modelini benimsemiş, seküler bir toplum olarak, sosyal, kültürel çeşitliliği, izole kıta oluşu, az nüfuslu, eşitlikçi sosyal demokrasi anlayışıyla ve farklı çevre şartlarına sahip olması Avustralya’yı diğer devletlerden farklılaştırır³⁷⁰. Netice itibariyle, Avustralya milliyetçiliği; karışık, kendine has bir yapıyı temsil eder. Bu nedenle “Avustralya milliyetçiliği” kavramını daha iyi anlamamız için bazı hususlara burada dikkat çekilecektir. Dikkat çekilecek bu hususlar, tezin ana hususunu oluşturan “ulus bilincinin doğduğu” Çanakale Savaşı’nı ve savaşın Avustralya açısından önemini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Yazın hayatında da çokça tartışıldığı dikkate alındığında, Avustralya milliyetçiliğinin bir kimlik arayışına girdiği dönem 1880’li yılları işaret etmektedir. Bu tarihlerde eski kıta Avrupa’da milli devletler kurulmuş, gelişimini sağlamış ve emperyalist fikirlerini çoktan üretmişlerdir. Avustralya, henüz ulusal kimliğine kavuşmamıştır ve eski kıtanın kendi içinde olan kavgalarından uzak olmaya özellikle dikkat etmektedir. Aynı zamanda Avustralya, kendisine rol model olarak seçtiği ABD gibi federatif ve bağımsız bir devlet olmayı arzulamaktadır ancak Avrupa’da yükselen aşırı milliyetçi tutumlardan ve bölgesindeki gerilimli durumlardan dolayı öykündüğü ve bağımsızlığa en azından bir süre rafa kaldırmıştır. Bununla birlikte Bülten Dergisi öncülüğünde 1880’li yıllarda biçimlenmeye başlayan Avustralya milliyetçiliği, Avustralya kırsalı (Bush) temelinde romantik bir akım başlatmıştır. Kırsal ve yerli olanın seferber edilmesinin yegâne gerekçesi ise onun sadelik ve kendine yeterliliği temsil etmesidir.

³⁶⁹ Anderson, **A.g.e.**, s.20.

³⁷⁰ **Nations and...**, Vol.2, s.853.

Avustralya toplumu ve elitistleri içerisinde, Avustralya'nın geleceğiyle ilgili politik görüşler sesli düşünölmeye başlanmıştır. İlk olarak 1880'lerde Avustralya'nın düşünsel temelinde, "Yeni Emperyalizm" fikri oluşmuştur. Henüz bir devlet hüviyeti bile kazanmamış, güçlü bir ekonomi ve toplumsal büyüklüğe ulaşmamış ayrı eyaletler topluluğu için bu düşün gerçekleşmesi zordur. İlk olarak, 1880'lerde birkaç Britanya kökenli Avustralyalı (Australian Briton) tarafından savunulan görüş, Avustralya'yı "İmparatorluğa bağlı bir federasyon" olarak düşlemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bağımlı yeni bir emperyalizm görüşü savunulduğu düşünölebilir. Büyük Britanya'ya bağlı bir federasyon fikri, bu yönüyle pek çok altyapıdan yoksundur. İkinci görüş, Avustralyalı genel çoğunluğun savunduğu, "bağımsız bir federasyon" arzusudur. Bağımsız federasyon düşüncesi; ekonomik, siyasi ve savunma avantajının kendisine ait olduğu bir federasyon fikridir. Özünde devletleşme arzusu yatan bir düşüncedir ve şartlar olgunlaşırsa gerçekleşmesi bir hayal değildir. Diğer yandan çok az bazı *radikal*³⁷¹ ve *sosyal darvinistler*³⁷² ise "bir kıta için bir millet (Edmund Barton)" hayalini dillendirmiştir. Avustralya milli savunmasını, göçmen sınırlama kanunu (Immigration Restrain Act) 1901'de uygulayarak ve Aborjinleri nüfus sayımından hariç tutarak, ırkçı "Beyaz Avustralya Politikası"nı ya da "Avustralya Avustralyalılar İçindir"³⁷³ sloganını düstur edinerek ve yürürlüğe koyarak bağımsızlığını ilân etmiştir. Ancak bu bağımsızlık Büyük Britanya'nın kontrolünde, federatif biçimde gerçekleşmiş ve kendi anayasasında da bu durumu onaylamış bağımlı bir model olmuştur. Böylece, dönemin fikirsel akımları içerisinde en güçlü Britanya geleneği olan, *yeni emperyalist romantizmi Sosyal Darwinizm* yüzyılın yeni milleti (Avustralya'yı) yeni yüzyılda şekillendirmiştir³⁷⁴.

³⁷¹ Bülten Dergisi ve bilhassa Henry Lawson tarafından temsil edilen görüş, Avustralya muhafazakârlarının temsil ettiği fikri yansıtır. Avustralya efsanesi, otorite karşıtlığı, bushranger kavramları, radikal milliyetçilik ile bağlantılı kavramlardır. Corcoran, **A.g.e.**,s.177.

³⁷² *Sosyal Darwinizm*; Darwin'in doğal seleksiyon süreci olarak tanımladığı, güçlünün ayakta kalması kuralının doğa bilimlerinden sosyal ve siyasi bilimlere uygulanmış halidir. Bu süreci belirleyen şey "e uygun olanın hayatta kalması" ilkesidir. XIX. yy.da liberalizm'de çokça kullanılan bir teoridir. Heywood, **A.g.e.**, s.67. Toplumsal gelişmenin açıklanmasında Charles Darwin'in biyolojik evrim ile alakalı görüşlerin sosyal bilimlere aktarılmasıdır. İlk kez Herbert Spencer'in kullandığı bu kavram, insanın toplum içinde varlığını sürdürmesindeki mücadelede, en iyi uyum sağlayanın ve en dayanıklı türün yaşayacağı kuralına dayanan, 19. yy.da batı medeniyeti merkezli sömürgeciliğin araçsallaştırdığı ve yerli halk üzerinde yaptıkları tahribâtı haklı çıkarmak için kullandıkları bir teoridir. Daha çok sosyolojide kullanılan toplumsal bir teoridir.

³⁷³ Australia for the Australia. Jenks, **A.g.e.**, s.324.

³⁷⁴ **Nations and...**, Vol.2, s.854-855.

Öte yandan *Radikallerin* ve *Cumhuriyetçilerin* savunduğu milliyetçi düşünce, 1900’li yıllar ve I.Dünya Savaşı boyunca Avustralya’nın işgal edilme korkusu ve imparatorluğa bağlılık düşüncesinden dolayı azalmıştır. İşgal korkusundan kast edilen; teknolojik ve askerî yönden güçlenen *Japonya* ve nüfus yönünden büyüklük arz etmesi tehlike olarak görülen *Çin*’dir. Bu anlamda Japonya ve Çin’in Avustralya’da genel kullanım karşılığı sarı tehlike olmasının yanı sıra, tehlikenin kuzeyden geleceğinden yola çıkılarak Kuzey Korkusu (Fear of the North) tanımı da kavramsallaştırılmıştır. Bununla birlikte *Kuzey Korkusu*, Avustralya’nın savunma ve dış politika milliyetçiliğini biçimlendirmiştir³⁷⁵. Bu tip milliyetçilik; sosyal darvinist temelindedir ve kültürel milliyetçilikten uzaktır. Daha çok Avrupa merkezli, ırkçı (şovenist) bir milliyetçiliktir ama korkuya dayalı olması nedeniyle saldırgan değildir.

1880’li yıllarda biçimlenmeye başlayan federasyon merkezli tüm bu düşünsel ve uygulamalı yapılar, II. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar tek bir şeyi işaret etmiştir: *Avustralya’ya özgü federasyon*. Avustralya’ya has federasyon nedir? Aslında bu federasyonu en iyi Avustralya başbakanlığı görevinde bulunmuş olanlar açıklamaktadır. Edmund Barton ve Alfred Deakin, Avustralya’nın ilk iki başbakanıdır. Her ikisi de, *milliyetçi ve emperyalisttir*. A.Deakin, Avustralyalılara şöyle seslenmiştir: “Ana vatan, fikirde, onların komşularından daha yakındır³⁷⁶”. Uzaklığın Avustralya’yı, ana vatana olan bağlılıktan koparamayacağını, B. Britanya ile fikirde “bir” düşündüklerine dikkat çekmiştir. Daha dikkat çekici olan ise Deakin’in kendini “Bağımsız Britanya Kökenli Avustralyalı³⁷⁷” olarak tanımlamasıdır. Yeni bağımsız olmuş, İngiltere’ye kültürel, tarihsel ve ekonomik olarak bağlılığın devam ettiği bir dönemde, İngiliz kökenli bir Avustralyalı başbakanın çağın ruhuna uygun bu değerlendirmesi, o günlerde hiç de tuhaf karşılanmamıştır. Bilakis, burada dikkat çeken vurgu; Avustralya başbakanının bir yandan Britanyalı kökenine diğer yandan Avustralyalı olduğuna dikkat çekmesidir.

Avustralya’nın I.Dünya Savaşı’nda başbakanlık görevinde bulunmuş Billy Hughes; “Bir adam imparatorluğa çok sadık, adanmış bir taraftar ve imparatorluğu taparcasına seviyor olabilir, hâlâ çok sadık ve vatansever bir Avustralyalı da olabilir” diye açıklamada

³⁷⁵ Nations and..., Vol.2, s.850-851.

³⁷⁶ Paul Kelly, **100 Years The Australian Story**, Allen&Unwin, NSW, 2001, s.3.

³⁷⁷ Kelly, A.g.e., s.3.

bulunurken, dönemin şartlarında Avustralya'nın kendine has federasyon düşüncesini en açık ifadeyle tanımlamıştır. B.Hughes, Avustralyalı kimliğini “hem imparatorluğa sadık, hem de Avustralyalı olabilir” ifadesiyle Büyük Britanya'ya ve Avustralya'ya bağlılığı birbirinden ayrı olarak düşünmemiştir. Böylece Avustralya'nın kendine has federasyon düşüncesi, modern zamanlarda birbiriyle zıt iki kavramı (milliyetçilik ve imparatorluk), bir potada eritmiştir. Bu nedenle Avustralya Federasyonu “milliyetçilik” ile “imparatorluk” kavramlarının birleşmesini tanımlayan bir özgünlüğe sahiptir³⁷⁸. Sonuç itibariyle, Avustralya milliyetçiliği de Avustralya Federasyonu gibi kendine has orijinalliliğiyle, diğer Avrupa merkezli milliyetçi düşüncelerden farklılık arz eder.

Avustralya milliyetçiliğinin farklı tezahürü, Avrupa merkezli düşünce tarzındanda farklı düşündüklerini ispatlar niteliktedir. Büyük Britanya ve Avrupa devletleri sekiz ay süren bir savaşta elde edilen başarısızlığı utanç verici olarak görürken, Avustralya; *Gelibolu Savaş Meydanı'nı* milli kimliğinin oluştuğu ve askerlerinin uluslararası arenada kendilerini ispatladıkları bir yer olarak görmüştür. Böylece Avustralyalı karakteri olarak tanımlanan özellikler (cesaret, dayanıklılık ve dostluk), savaş meydanında kutsallaştırılmıştır³⁷⁹. Ancak entelektüel açıdan değerlendirildiğinde her ne kadar “bağımsız Avustralya Britanyalıları” farklılık olduğunu iddia etse bile müstemleke (Colonial) milliyetçilik, emperyal milliyetçiliğin sadece bir elementidir. Bu fikir şemasının aksine Avustralya efsanesi (Avustralya Legend) etrafında kümelenen Avustralya sever (Australophile) entelektüel geleneği, Avustralya geleneğine ayrı bir önem atfetmiştir. İlerlemeci, sol entelektüeller ve kültürel milliyetçiler (İşçi Partisi), Avustralyanizm (Australianism) sosyal kavramını takip etmiştir. Siyasi olarak muhafazakâr elitistler (Liberal Parti) ise; türemiş kültürü yani Britanya medeniyeti kültürünü (British Civilization) ya da XX.yy. ortalarında “Avustralya medeniyeti” fikrini tercih etmişlerdir³⁸⁰.

Bu noktada, Avustralya milliyetçiliğinin farklı ama kendine özgü siyasi serüveni özetlenmiştir. Daha çok Büyük Britanya etkisinde, Alman düşmanlığıyla yüklü Avustralya siyasi milliyetçiliği; I.Dünya Savaşı'nda Avustralya'yı Almanlarla savaşmak üzere eski kıtaya taşımıştır. Bu sebepten dolayı, Avustralya milliyetçiliği ve Alman milliyetçiliğinin

³⁷⁸ Kelly, A.g.e., s.3.

³⁷⁹ Bates, A.g.t., s.17, http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/gallipoli_landing (Erişim Tarihi: 21.04.2017).

³⁸⁰ Nations..., Vol.2, s.855.

benzeşen ve ayrışan hususlarına dikkat çekmek istiyorum. Ne garip bir tesadüftür ki Avustralya'nın (İngiltere'nin derin etkisinde) baş düşman olarak gördüğü Almanya'nın, milliyetçilik heyecanının yükselişi, Fransa'dan farklı olarak, bir yenilginin sonucunda olmuştur³⁸¹. 1806 yılında Almanya'nın Fransa'ya Napolyon Savaşları'nın bir parçası olan IV. Koalisyon Savaşlarında yenilmesi³⁸², Alman milliyetçiliğinin oluşmasına vesile olurken, Almanya ile savaşmaya cepheye koşan Avustralya için ulus kültürünün oluşması da Gelibolu Savaş'ında bir yenilginin sonucunda gerçekleşmiştir. Doğal olarak, Avustralya ve Almanya'nın milli bilinç edinimi, bir savaşı kaybetmenin sonucunda olmuştur. Ancak burada tespit ettiğimiz Almanya-Avustralya milli bilincin uyanışındaki karşılaştırmada dikkat çeken farklılık, Almanya'nın kendi öz yurdunda Fransa'ya karşı gerçekleşen savaş sonucunda, "Kurtuluş Savaşı Milliyetçiliği"³⁸³ temelinde oluşmasıdır. Hâlbuki Avustralya'daki milli uyanış, Avustralya'nın Büyük Britanya'ya destek amacıyla bir başka yurdun emperyalist amaçlarla işgaline karşı verilen kurtuluş mücadelesinde aldığı mağlubiyet sonucunda ortaya çıkmasıdır.

Diğer yandan Alman milliyetçiliğinin ana gövdesi, "düşmanlığın ulusallaştırılması, ulusal hırsın kurucu unsuru"³⁸⁴ olmasından kaynaklanırken, Avustralya milli uyanışında düşmanlık ulusallaştırılmamıştır ve ulusal hırsın kurucu unsuru da değildir. Çünkü Türkler ve Avustralyalılar hem coğrafi bakımdan, hem tarihsel ve siyasi bakımdan birbirinden oldukça uzak olması nedeniyle, Gelibolu Savaşı'na kadar hiçbir düşmanlığı ifade etmemiştir. Bu nedenle Avustralya milliyetçiliğinde Türk, ulusal hırsın kurucu unsuru

³⁸¹Ulrich Bröckling, **Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi**, Alıncanda Çeviren: Veysel Atayman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008, s.132.

³⁸²<http://www.tarih.gen.tr/napolyonsavaslar.html> (Erişim Tarihi:22.07.2017).<http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/428/alman-patriotizminin-dunu-bugunu-ve-almanya-da-neo-patriotizm#.WXMstfnyjIU> (Erişim Tarihi:22.07.2017). Alman milliyetçiliğinin doğuşu, Fransız Devrim Savaşları sırasında Prusya'nın uğradığı yenilginin sonucunda gerçekleşmiştir. Alman milliyetçiliği, bağımsız entelektüeller için tanrı tarafından gönderilmiş bir mucizeyi temsil etmiştir. Milliyetçilik Prusya'da; sorunlara pratik, dünyevi bir çözüm sunarak entelektüellerin yabancılaşmasına son vermiştir. Boyun eğmek yerine, uğruna savaşabilecek bir amaç ile mevcut durumu değiştirmek adına ve Reine Innerlichkeit yerine, kendini dünyada farklı kılma adına gerçekçi bir imkân sunmuştur. Romantik zihniyetin milliyetçiliğe dönüşümü, birdenbire ve öngörülemez şekilde olmuş çünkü bu değişimin sunduğu parlak fırsatlar, ilgisiz, umulmadık bir olay ile Fransız ordusunun müdahalesi ve zafer dolu ilerleyişi ile aniden vuku bulmuştur. Almanya'nın bir millet olduğu inancı, ancak toprakları batılı fatihin muzaffer orduları tarafından çiğnendikten sonra kök salmıştır. Nihayetinde Fransa, Alman milliyetçiliği'nin ortaya çıkmasından sorumlu olmuştur. Liah Greenfeld, "Alman Milliyetçiliğinin Doğuşu", Çeviren: Yasemin Şahin, **Milliyetçilik II, Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:10, Sayı:39, Kasım-Aralık-Ocak 2006-07, ISSN 1303-7242, s. s.31-32-49.

³⁸³ Bröckling, **A.g.e.**, s.132.

³⁸⁴ **A.g.e.**, s.132.

değildir ve Türk düşmanlığı üzerinden ulusallaşmasını tanımlamaz. Gelibolu Savaşı, Avustralya ulusunun kendi öz farkındalığının oluşmasıdır ama bu savaş üzerinden Avustralya milliyetçiliği şekillenirken, Türk'ü düşmanlaştırmamıştır ya da ulusalın inşasında kurucu hırs unsuruna dönüştürmemiştir. Ancak burada hatırlanması gereken konu; Avustralya savaşma motivesini, ana vatana ve dolayısıyla kendisine saldıracağından korktuğu Almanlarla savaşmak üzere oluşturmuştur. “Vatan” kavramı üzerinden oluşan Avustralya milliyetçiliği, irrasyonel ve olması muhtemelen zayıf bir olasılık olan Japon ve Alman işgali korkusuna karşı “önce ana vatani” “sonra vatani” koruma içgüdüsüyle oluşması sebebiyle, temelde diğer “vatan” ve “özgürlük”³⁸⁵ duygusuyla beslenen “kurtuluş savaşı milliyetçiliklerinden” farklılıklar içerir. Çanakale Savaşı’yla “Avustralyalı olma bilinci” oluşan toplumda bu görüş ilk önce “vatan” anlayışına dönüşmüştür.

B.Anderson ulus tanımlamasını yaparken, “son iki yüzyılda milyonlarca insanın, öldürmekten çok, sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını, *kardeşlik*” kavramıyla açıklamaktadır³⁸⁶. Anderson’ın ulus kavramı tarifinden yola çıkarak, dönemin şartları içerisinde Avustralya’da *ulus düşüncesi*, savaşa katılımın itici kuvveti ve kardeşlik duygusu açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Burada ilk olarak şu soruya cevap aranmalıdır: *Avustralya askerlerini savaşa katılmaya motive eden duygu, ulus olma sürecine giden yolda-Gelibolu Savaşı- sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını sağlayan kardeşlik duygusu muydu?*

Öncelikle kardeşlik kavramı, savaşa katılmak ve ölmek için kolay bir neden üretmesi, Avustralya toplumunun sosyolojik alt yapısı göz önüne alındığında çok zorlama bir tez olarak gözüküyor. Çünkü Avustralya toplumu, 1788’de ada-kıtaya Britanya’dan zorunlu olarak göçe tabi tutulmuş, değişik inanç ve etnik toplulukların suçlu gruplarından oluşan bir toplum kökeninden gelmektedir. Avustralya’da toplumsal farklılıkların belirgin olmasının yanı sıra, kırsal da yaşamının zorlukları ve kırsalda yaşayana ulaşmanın güçlüğü de çok önemli bir faktördür. Bununla birlikte Avustralya toplumunun siyasi anlamda henüz yeni bağımsızlığını ilân ettiğini düşünürsek, ulus olma sürecinin içerisinde “birilerinin

³⁸⁵ Alman milliyetçiliği’nin gelişim sürecinde en kutsal sayılan kavram, halkın özgürlüğüne el koyan ve bireyselliği tehdit eden yabancı müdahalesidir. Yani, “özgürlük ve vatan”ın kaybedilmesi korkusu (yabancı istilâci olarak Fransızlara karşı) ve “özgürlük ve vatan” düşünceleri en kutsal duygular olmuştur. Greenfeld, **A.g.m.**, s.47.

³⁸⁶ Anderson, **A.g.e.**, s.22.

yerine kendini feda etme” duygusunun henüz tam anlamıyla yerleştiğinden bahsetmek anlamsız olurdu. Anglo-Sakson kökenden gelen Avustralya toplumunun, bireyci düşünceye³⁸⁷ sahip olması, kendini feda etme ve kardeşlik ortak vurgusunun varlığı olasılığını bir hayli azaltmaktadır. Kardeşlik duygusu, bireysel düşünen toplumlarda, savaşa katılmayı ya da ölmeyi göze almaya kadar uzanacak bir ortak his uyandırması güçlü bir olasılık olarak görülemez, tipik cemiyet toplumu özelliği olan bireyci düşünce, cemaat düşünce tarzından bu yönüyle ayrılır ve B. Anderson’ın tarif ettiği üzere, basite indirgemekten uzaktır. Ama dönemin atmosferine uygun olan -topyekûn savaş- anlayışında, toplumları harekete geçiren kitlesel düşmanlaştırma ögesi ve kitlesel yok etme duygusu –Beyaz Avustralya, Yabancı düşmanlığı, Aborjinlerin yok edilişi gibi- Avustralya geçmişi dikkate alındığında itici bir güç olarak ele alınabilir. Öte yandan, kendisini yeni bir milletin temelinde hissetmemeleri, daha çok ana vatan-İngiltere bağılı bir devletin Pasifik’te bir ileri karakolu olarak hissetmeleri ve dahası ana vatanın tehlikede olması ancak bu canından vazgeçmeyi, vatani için ölmeyi açıklayabilir.

Bununla birlikte Fransız İhtilâl’ından sonra oluşan “Cumhuriyet” fikri temelinde “Vatan” ve “Özgürlük” için kendini feda etmek, cumhuriyet rejimi toplumlarının ve ordularının vazgeçilmez düsturu olmuştur. Oysa popüler Alman felsefeci Thomas Abbt’in 1761’de yayımladığı “Vatan Uğruna Canını Vermek Üzerine” adlı başyapıtında;³⁸⁸ *monarşi* taraftarlarının da ülkelerini, uluslarını sevmeleri gerektiğini, ulus sevgisinin yönetim biçimine bağlı olmadığını belirtmesiyle, “kral için ölmek” monarşi ile yönetilen devletlerin savaş için hazır toplumlar devşirmesini sağlamıştır. Ulrich Bröckling “Disiplin: Askerî İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi” adlı eserinde, monarşik Almanya’da vatan

³⁸⁷ Bireycilik, *liberalizm bireyi esas alan ve onu bir takım kolektif kurum ya da varlıklardan (örneğin sınıf, toplum, halk, millet gibi) daha üstün bir anlayışı kabul eder. Bir başka ifadeyle liberalizm, metodolojik olarak bireyci (individualist) yaklaşımı esas alır ve sosyal, ekonomik ve siyasal olayları incelerken temel olarak birey eylem ve davranışlarından hareket eder. Liberalizme göre kutsal olan “Devlet” ya da diğer organik birimler değil, “Birey”dir.* Coşkun Can Aktan, “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 1, Mart 1995, s.4.

³⁸⁸ Yedi Yıl Savaşı sonrası Prusya’nın yenilgisinden sonra Almanya’da vatanseverlerin harekete geçirilmesi ile alakalı yazılmış bu kitap “vatan için canınızı seve seve verin” çağrısının “duyanların büyük bölümünün kulaklarında büyük bir yankı yapacağına, uyuyan vatandaşı uyandıracağına ve kralı için yanıp tutuşan tebaa açısından bunun bir savaş çılgılığı olarak algılanacağına” inanıyordu. “Kralın tebaasının tamamı, hayatlarını kral ve devlet uğruna feda etmeye hazır ve gönüllü hâle geldiklerinde” kitaba ihtiyaç kalmayacaktı. Bröckling, **A.g.e.**, s.126-127. Prusya’da liberal reformun savunucularına Stein, Hardenberg, Humboldt, Scharnhorst, Gneisenau ve Clausewitz gibi ordudaki yandaşlarına esin kaynağı oluyordu. Stein reformlar ile şunu amaçlıyordu. “Servetlerini ve canlarını, uğruna seve seve feda edecekleri çok sevgili kralları ve topraklarına karşı, halka sorumluluk aşılamay” amaçlıyordu. Greenfeld, **A.g.m.**, s.35

uğruna canını feda etmeyi; *vatandaş ancak asker olarak yaşamını yitirdiği an, devlete her şeyin feda etmeye hazır olduğunu gerçekten kanıtlamış oluyordu....Her vatandaş bir asker, her asker bir vatandaş her soylu birer asker ve vatandaşdır. Vatandaşların eşitliği muharebe alanında ölüm karşısındaki eşitlik anlamına geliyordu, politik eşitlikte olsa olsa bunun sonucu*³⁸⁹ diye ifade etmiştir. Bu durumda kraliçe'ye gönülden bağlı bir federasyon olan Avustralya'nın, savaş'ta *ana vatan* uğruna canını vermesi kaçınılmazdır. Kraliçe'ye bağlı Avustralya'nın savaşa katılma noktasında en önemli itici toplumsal ve tarihi unsur galiba, bu bağ ile sağlanmış sadakat ve borcunu ödeme zorunluluğuydu. Diğer siyasal, ekonomik motivelelere ilaveten, Avustralya'nın savaşa katılmasında ve vatan uğruna/kral uğruna canından vazgeçmesi ve savaşa katılmada gönüllü tutumu, bu “monarşik milli hassasiyet”ten kaynaklanmaktaydı. Özetle, Avustralya milliyetçiliği hakkında yapılan tüm bu değerlendirmeler, Çanakkale Savaşı öncesinde Avustralya toplumunda ulus olma bilincinin oluşmadığıdır.

Avustralya milliyetçiliğinin temeli sayılan Bush geleneği, Anglo-Sakson beyaz yerleşimcinin sosyalizasyonunu sağlayan bir bağıdır. Siyasi federasyon ise ulus-inşa sürecinde toplumun “devlet olma” fikrine yardımcı olmuştur. Bu fikrin gelişmesine yardımcı olan en önemli düşünce ise İşçi Partisi geleneğinin savunduğu ve Avustralya ulusunun toplumsal temele yerleştirdiği, eşitlikçilik (egalitarian) fikridir. Eşitlikçi tutum, İşçi Partisi terakkiperverini ve yakın arkadaşlığı (mateship) geliştirmiştir³⁹⁰. Bu durum Avustralya toplumunun bilincinde, önce ana vatana dolayısıyla Avustralya topraklarına bağlı olma hâlidir. Dahası Gelibolu Savaşı, tam olarak Anderson'un bahsettiği ulus kavramı içerisinde “kardeşlik” duygusunun oluştuğu yerdir. Bu nedenle Avustralya kırsalından beslenen Avustralya ulus olma şuurunun nihai alt yapısı, “Gelibolu Savaşı'nda” oluşmuştur. Savaşın oluşturduğu his, birinin yerine kendini feda etme, yardımlaşma, ya da aynı anne babadan olmasa da kardeşlik duygusunun oluşmasıdır. Bu duygu, cephede ölen askerin arkasından, her annenin-babanın, kardeşin, arkadaşın döktüğü gözyaşının, hissettiği duygunun, kamusal alanda her Avustralya vatandaşının Avustralya Kıtası topraklarında derinden hissetmesidir. Askerî atmosferden kaynaklı, askerler arasında cephede oluşan bu duygusal bağ, Avustralya topraklarında-istisnai gruplar hariç- toplumun

³⁸⁹ Bröckling, A.g.e., s.126-130.

³⁹⁰ Nations and..., Vol.2, s.853.

her bireyinde de aynı ölçüde hissedilmiştir. Böylece, Avustralya’da savaş döneminde oluşan bu duygu yoğunluğu (Anzak ruhu), ulus olma bilincinin temeli olmuştur.

Umut Özkırmırlı “Milliyetçilik Kuramları” adlı eserinde, Gellner’den alıntı yaparak, “modern çağda her devlet, meşruiyetini milliyetçi söyleme başvurarak sağlamak zorundaydı” ifadesine yer vermiştir. Bunun yanı sıra modernist düşünür Gellner’in, “yalnız milliyetçilikler çağında milletlerden söz edilebilir. Milliyetçilik milletleri doğurabilirdi, milletler milliyetçiliği değil”³⁹¹ sözünün arkasında modernizmin getirdiği şartlar altında milliyetçiliklerin oluşabileceğini, milliyetçiliğin de milletleri ortaya çıkarabileceği tezini ortaya koyan Gellner’in fikirleri, Avustralya milli bilincinin oluşmasında ve milletleşme sürecine girmesindeki fikirleri doğrular niteliktedir. Avustralya 1850-1880 yılları arasında ekonomik ve teknolojik birikimini sağlamış ve 1901 federasyon süreci ile devletleşmiştir. 1915 Çanakkale Savaşı’yla uluslaşan Avustralya, batı’yı örnek alarak devlet olma hâline, ulus olma hâline dönüşme sürecine girmiştir. Kültürel milliyetçiliği temelinde 1880’lerde düşünsel teması oluşturulan Avustralya’nın, Gelibolu Savaşı’yla milletleşmesi gerçekleşmiştir. Gellner’in ifadesiyle; “milliyetçilik bir milleti” doğurmuştur ve modern çağdaki her devlet meşruiyetini milliyetçi söylemle izah etmek zorunda olmuştur.

Avustralya milliyetçiliğinin tarihsel süreci araştırıldığında, iki dönemde sınıflandırabiliriz. Avustralya milliyetçiliği üst başlığı altında, I.Dünya Savaşı’ndan önce ve sonra olmak üzere iki dönemsal sınıflandırmaya göre; 1880’lerde başlayan Avustralya milliyetçiliği ki, bu dönemi *Avustralya kültürel milliyetçiliği* olarak isimlendirebiliriz. İkinci dönem ise 1915 ve sonrası *Avustralya ulusal milliyetçiliğidir*. İlk dönem Avustralya milliyetçiliğinin kültürel bir milliyetçilik merkezinde değerlendirilmesinin temel nedeni, etnisiteden yoksunluğudur. Milliyetçilikler bilindiği üzere, kendini öteki ile tanımlar. Avustralyalı, kendini Aborjinle tanımlamamıştır. Çünkü onu insan olarak görmez. Avustralyalı, kendini Asyalı ve diğer azınlıklarla da tanımlamaz. Çünkü kendisini tanımlayacağı kadar büyük bir topluluk değildir. Avustralyalı beyaz adam, “Anglo-Kelt” kökenlidir ve kendini diğer gruplardan “Beyaz olma” kimliği ile ayırır. Bu nedenle Avustralyalı kendini, İngiliz ile tanımlar ve ayırır. Ancak kendini ayırdığı toplumdan ırkî olarak farklı değildir ve ayrı bir soy miti yoktur. Büyük Britanya’dan çeşitli etnik ve

³⁹¹ Özkırmırlı, A.g.e., s.155.

mezhepsel farklara sahip bir topluluk olarak, göçmen sıfatıyla kıtaya gelmişlerdir. Bu nedenle Avustralya milliyetçiliği etno-milliyetçilik temelinde değil de, kendine has kültürel farklılıkları öne süren pastoral merkezde ortaya çıkmıştır. Bu sebepten, kendini kültürel milliyetçilik boyutunda tanımlamıştır. İzole bir kıtada soy mitinin yoksunluğu, beraberinde kimlik bunalımını getirmiştir. İşte kimlik bunalımına çözümü, Gelibolu Savaşı'yla oluşturduğu ulusal mit ve gelenek ile özdeşleştirmesinde çözmüştür. Avustralya kültürel milliyetçiliği Gelibolu Savaşı ile kendini milli kavramlar etrafında tanımlamıştır, bu nedenle 1915 ve sonrası Avustralya ulusal milliyetçiliği olarak nitelendirilebilir.

Avustralya kültürel milliyetçiliği *tepkisel milliyetçilik*³⁹² değildir. Çünkü Avustralya kültürel milliyetçiliğinin oluşumunda, Büyük Britanya'ya karşı tepkisel bir olay meydana gelmemiştir. Yani Kurtuluş Savaşı tipi işgale ve emperyalizme karşı bir tepki yoktur. Bununla birlikte bazı Avustralyalı akademisyenler Eureka Olayı'nı, bağımsızlık yönünde bir isyan olduğu yönünde tezler öne sürmüş olsalar da, çoğu akademisyenin Eureka İsyanı ile ilgili görüşü, işçi hakları kapsamında kısa süreli bir isyan hareketi olduğu yönündedir. Yine 1901 yılında Avustralya eyaletlerinin federasyon olarak birleşip bağımsız bir devlet meydana getirmiş olsa da tarihsel, kültürel ve ekonomik bağ ile sıkıca bağlandıkları Büyük Britanya'dan kopuş olduğu yönünde bir iddia yoktur. Daha çok Avustralya'nın bağımsızlığının sözde kaldığı yönündedir. Ancak Gelibolu Savaşı'yla Avustralya ulus bilincini ortaya çıkardığı ve ulusal yapılanmasını üzerine inşa ettiği Anzak terminoloji üzerinden, Avustralya ulus milliyetçiliğini sağlamıştır. C.E.W. Bean Avustralya ulusal milliyetçiliğinin Anzak geleneği temelinde, fikir babasıdır. Savaştan hemen sonra ulus inşa sürecinde Bean, Büyük Britanya ile ayrışmayı ulus temelinde çözümlenmiştir ama görünürde bu çözümlenme tepkisel değildir. Daha çok kültürel milliyetçiliğin, ulus milliyetçiliğine dönüşmesine katkı sağlayan bir çözümlenmedir. Büyük Britanya ile farklılıklarının vurgusu niteliğinde ve kendilerine has bir ulusu tanımlama biçimindedir. Bu çözümlenmede mit, kahramanlık, fedakârlık ve militarist öğeler baskındır ve kültürel olarak milletin yüceltilerek uluslaşması amaçlanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Avustralya'nın 1901 bağımsızlığının “sözde/yetkilendirilmiş” kaldığı vurgusu ağır

³⁹² Smith, tepkisel milliyetçilik kavramı yerine, “onu 20.yy.ın ortalarında Avrupa'nın sömürge imparatorluklarının deniz aşırı topraklarında ortaya çıkan, ikinci etnik milliyetçilik ve dalgası” olarak nitelendirir. Smith *ikinci etnik milliyetçiliğin* en tipik özelliğini, “yabancı işgal ve dayatmaya karşı gördükleri sömürge devlet ve sömürge sonrası devletten tamamen ayrılmayı amaçlamıştır” diye tanımlamıştır. Smith, **A.g.e.**, s.193.

basarken, 1915 Gelibolu Savaşı Avustralya'nın "psikolojik bağımsızlığını" ifade eder hâle dönüşmüştür. Avustralya'da bu çözümlenin sonuçları, 1945'te Avustralya-İngiltere arasında yaşananlara ve 1945 yılı sonrasında değişen konjonktüre bağlı olarak İngiltere bağının zayıflaması, ABD bağının güçlenmesi ile sonuçlanacak bir eksen değişimini de ifade etmiştir. Bu durum Avustralya ulus milliyetçiliğinin *sürece yayılan tepkiselliğinin* de başka bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

1.2.1. Milli Bilincin Oluşmasında Önemli İki Figür; Bülten Dergisi ve C.E.W. Bean

Avustralya'da pek çok akademisyen, Bülten Dergisi (The Bulletin Journal) ve C.E.W. Bean'in Avustralya milli bilincinin oluşmasındaki rolü etrafında birleştiğini görürüz. Bu nedenle Avustralya kültürel milliyetçiliğinin temsilcisi Bülten Dergisi ve Avustralya ulusal milliyetçiliğinin temsilcisi C.E.W. Bean; Avustralya'nın milli bilincinin oluşumunda ve gelişiminde olan rolü tez kapsamında ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu iki figürün tez kapsamında seçilmesinde diğer nedenler, Bülten Dergisi'nin Avustralya milliyetçiliğini ve özel olarak Avustralya kültürel milliyetçiliğini düşünsel temelde biçimlendirmiş olmasıdır. Avustralya kültürel milliyetçiliği geleneğinden gelen C.E.W. Bean ise I.Dünya Savaşı sonrası Anzak geleneğinin düşünsel altyapısını oluşturması nedeniyle, Avustralya milliyetçiliği adına önemli bir figürdür. Avustralya ulus bilincinin oluşması ve gelişimin de yalnızca bu iki ismin katkı sağladığı anlamı çıkarılmamalı, ancak Avustralya milliyetçiliğiyle ilgili bu iki figürün katkılarının Avustralya tarihinde önemli olduğu hakkını da teslim etmek gerekir.

The Bulletin Journal (Bülten Dergisi); 31 Ocak 1880'de iki Sydney'li gazeteci J.F Archibald ve John Haynes tarafından ilk defa Sydney'de basılmıştır. Dergi, Avustralya'da 1880-2008 yılları arasında yayın hayatına devam etmiş, 1880-1918 yılları arasında Avustralya kültür ve siyasetine yön vermiştir. Bilhassa I.Dünya Savaşı döneminde dergi, Avustralya'da hararetli savaş tartışmalarının odağı hâline gelmiştir. 1880-1918 yılları arasında okuyucu kitlesi 80.000'e çıkarak, dergi tirajı açısından Avustralya basın tarihinde zirveye ulaşmıştır. Savaştan sonra merkezi rolünü kaybeden dergi, 1960'lı yıllardan

başlamak üzere son yayın tarihi 23 Ocak 2008 yılına kadar, güncel olayları ele alan bir dergi olarak kalmıştır.

1880-1918 yılları arasında Bülten Dergisi; sömürgeci valileri, iş adamlarını, kiliseyi, feministleri acımasız biçimde eleştirmiştir. Bilhassa İşçi hareketini, Avustralya'nın bağımsızlığını, liberal demokrasiyi³⁹³, Beyaz Avustralya Politikası'nı ve uygulamalarını desteklemiştir. Asyalılara, özellikle Çinli ve Japonlara, Aborjinlere, Yahudilere karşı aşırı ırkçı tutumlar³⁹⁴ sergileyen dergi, yayınladığı karikatürlerle onları alay konusu hâline getirmiştir. *Henry Lawson*³⁹⁵, *Banjo Patterson*³⁹⁶, *Norman Lindsay*³⁹⁷ gibi tanınmış pek

³⁹³ Liberal Demokrasi, devletin güç ve yetkilerinin sınırlandığı, temel siyasi hakların ve özgürlüklerin güvence altına alınmış olduğu bir düzen kastedilmektedir. Aktan, **A.g.m.**, s.8.

³⁹⁴ Aşırı ırkçı tutumunu sergilediği karikatür başlığı "Moğol Ahtapotu/Mongolian Octopus". 21 Ağustos 1886. http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/the_bulletin (Erişim Tarihi: 25.06.2017). (Bkz. Resim 1.1.)

³⁹⁵ *Henry Lawson (1867-1922)*; 17 Haziran 1867'de Avustralya'nın Grenfell kentinde, Norveçli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Sorunlu bir çocukluk dönemi yaşadı. Geçirdiği rahatsızlıktan dolayı, kısmi olarak sağır kaldı. Kısa öykü, şiirler yazdı. Bilhassa Avustralya kırsal hayatını anlatan şiirleriyle ünlendi. Bülten Dergisi'nin önemli şair ve yazarıdır. Kraliçe Victoria'nın tahtan ayrılmasının ardından monarşiye karşı oluşan isyanlardan esinlenerek, 1887 yılında ilk şiirini yayınlamıştır. "Cumhuriyetçi" fikirleri Avustralya'da dile getirmekle birlikte, "Cumhuriyete Bir Şarkı/A Song of the Republic" adlı şiiri kaleme almıştır. 1892'de Yeni Güney Galler'in batı kesiminde kıtlık ve kuraklık ile ilgili rapor hazırlamak için görevlendirildi. Kırsal kesimde kuraklık nedeniyle halkın karşılaştığı zorluklardan çok etkilendi. Kırsal edebiyatın en önemli temsilcisi Bülten Dergisi'nde yazdığı şiir ve yazılarla Avustralya halkının saygısını kazandı. 2 Eylül 1922 yılında Abbotsford'a öldü. Lawson, Avustralya edebiyatının önde gelen şair ve yazarlarından biri olarak gösterilmekte olup, Avustralya'nın en büyük yazarı olarak isimlendirilmektedir. Yayımlanmış bazı eserleri "Joe Wilson and Mates-Joe Wilson ve Dostları", "Kırsalın Çocukları/Children of the Bush"dır. *Australian Dictionary of Biography*, "Henry Lawson (1867-1922)", By Brian Matthews, Volume 10, (MUP), 1986 <http://adb.anu.edu.au/biography/lawson-henry-7118> (Erişim Tarihi:25.06.2017). <https://www.biography.com/people/henry-lawson-9375700> (Erişim Tarihi:25.06.2017).

³⁹⁶ *Andrew Barton (Banjo) Paterson (1864-1941)*; Şair, avukat, asker, gazeteci, muhabir olan Andrew Barton Paterson, Yeni Güney Galler'in Narrambla şehrinde doğmuştur. Kırsal yaşamın içerisinde doğan A.Banjo, kırsal yaşam ile ilgili ünlü şiirlerini yazarken, doğduğu çevre şartlarının etkisinde olduğu aşıkârdır Polo sporu ve at yarışlarına ilgisi yine yaşadığı çevrenin etkisi olarak görülebilir. "Banjo" takma imside, Bülten Dergisi'nde yazdığı dönemde yarışmalara katılan bir atın isminden etkilenilerek verilmiştir. 1886 yılında avukat olarak görev olsa da Güney Afrika, Ortadoğu ve Fransa'da yüzbaşı ve binbaşı olarak askeri görevlerde bulunmuştur. Güney Afrika'da savaş muhabirliği ve gazetecilik yapmış,. 1880 yılında ilk şiiri Bülten Dergisi'nde yayımlanmıştır. 1895'de Avustralya'nın en ünlü folk şarkısı olacak "Waltzing Matilda"yı yazarak, Avustralya'da üne kavuşmuştur. Sydney Mail, Sydney Morning Herald, Reuters, Smith's Weekly ve The Bulletin Dergisi gibi pek çok gazete ve dergide gazetecilik yapmıştır. Banjo, yaşadığı çevrenin şiirini yazarken, döneminde yaşanan kuraklık ve açlığın kırsalda yaşam şartlarını nasıl zorlu hâle getirdiğini konu edinen edebi eserler kaleme almıştır. Banjo, büyük bir Avustralya halk ozanı olarak anıldı. 5 Şubat 1941'de kısa süren bir hastalık sonucunda öldü. *Australian Dictionary of Biography*, "Andrew Barton (Banjo) Paterson (1864-1941)", By Clement Semmler, Volume 11, (MUP), 1988. <http://adb.anu.edu.au/biography/paterson-andrew-barton-banjo-7972> (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

³⁹⁷ *Norman Alfred Lindsay (1879-1969)*; 22 Şubat 1879'da VictoriaCreswick'de doğdu. Siyasi karikatürist, ressam, yazardır. İngiltere yanlısı politikaları destekledi, Bulletin dergisinde siyasi karikatürler çizdi. Almanları ahlaksız canavarlar olarak çizerken, müttefikleri ışığın çocukları olarak sundu. I. Dünya Savaşı boyunca Bülten dergisiyle aynı görüşteydi ve Avustralya ordusuna askere çağrı yönünde çizdiği karikatürlerle önemli bir etki yarattı. "The Trumpet Calls-Trampet Çağırıyor" adlı karikatürü askere alınma

çok Avustralyalı yazar, sanatçı, karikatürist ve şair dergiye katkıda bulunmuştur. Derginin afişinde yer alan “Beyaz Adam İçin Avustralya” sloganı, daha sonra Avustralya’da ulusal bir slogan hâline gelmiştir. Nüfusun yaklaşık yarısını teşkil eden kırsaldakiler ve seçmen için “Bushman İncil’i/*Bushman Bible*” olarak da tanımlanmıştır. Dergiden Archibal’ın 1907’de ayrılmasından sonra daha da muhafazakar olan dergi, I.Dünya Savaşı’nda açıkça Büyük Britanya İmparatorluğunu destekleyen tutum içerisinde olmuştur. Bu durum derginin, savaş sonrası Avustralya kültürü ve politikasında popülerliğini ve etkinliğini kademeli olarak azalmasına neden olurken, 1930’ların başına kadar savaş öncesi tutumları ve kırsal yaşam romantizmini ele alması nedeniyle, günümüz kentleşmiş Avustralya toplumu tarafından çağdışı olarak görülmüştür. 1940’lara kadar gerici, anti-semitik ve ırkçı bir tutum sergileyen dergi, 1960’lı yıllara kadar marjinal bir yayın olarak kalmıştır. 1961 yılında azalan okur kitlesinin de etkisiyle, Sir Frank Packer’e satılarak modern bir yapıya kavuşmuş ve yeniden yapılandırılmıştır. Dönemin politikalarına uygun olarak, Donald Horde editörlüğünde “Beyaz Adam İçin Avustralya” künye başlığı dergiden atılarak, derginin siyasi, finans ve haber gazeteciliği olan akıma katılmıştır. Dergi, 24 Ocak 2008 yılında azalan okur kitlesi nedeniyle kapanmıştır. 128 yıldır basılan Bülten Dergisi, tarihsel olarak XIX. yy.da Avustralya sömürge toplumunun karakteristik özellikleri sayılan, kırsal merkezli, radikal, ırkçı ve anti-feminist tutumuyla, Avustralya sosyal ve edebi kültürünün gelişiminde köşe taşı niteliğinde olmuştur. Genel anlamda dergi, cumhuriyet rejimi altında eyaletleri birleştirme amacıyla milli politikayı savunmuştur. “Avustralya” teriminin, Büyük Britanya’yla alakalı emperyal bağından ayrı tutulmasını amaçlamıştır. Avustralya’ya özgü, milli karaktere kavuşması da derginin diğer amaçları içerisinde olmuştur. Dergi, Avustralya’nın tarihsel sürecini ve her yönüyle toplumsal göstergeleri yorumlatıcı bir bakış açısıyla incelemeyi sağlayacak öneme sahiptir³⁹⁸.

Avustralya’nın ilk ulusal edebiyat dergisi *The Weekly Bulletin* (sonra *The Bulletin*), sadece kırsalı (Bush) tanımlamakla kalmadı, aynı zamanda kırsal hayat ile ilgilenen yazarların eserlerini de yayınladı. Eşitlik, sendikalaşma, Avustralyacılık-Avustralya

hakkında ürettiği en dikkat çekici olan karikatürüdür. *Australian Dictionary of Biography*, “Norman Alfred Lindsay (1879-1969)”, By Bernard Smith, Volume 10, (MUP), 1986. <http://adb.anu.edu.au/biography/lindsay-norman-alfred-7757> (Erişim Tarihi: 26.06.2017).

³⁹⁸ Kirişçi, A.g.t., s.87, <http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/exhibition/objectsthroughtime/1910-the-bulletinmagazine/index.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2017), http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/the_bulletin (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

Milliyetçiliği gibi belirli görüşler etrafında şekillenen dergi, Avustralya’da siyasi ve toplumsal hayata yön veren etkili yayınlar yapmıştır. Lawson ve Paterson gibi yazar ve şairler, ulusal kimliğin merkezi olarak kırsalı görmüş ve Bush kimliğini ön plana çıkarmışlardır. Bülten Dergisi, önemli bir okur kitlesi tarafından takip edilmekle birlikte, ulusal kimliğin ve milli bilincin uyanışında önemli bir rol oynamıştır³⁹⁹.

1880-1890 yılları arasında Avustralya toplumunda; İngiliz karşıtlığı, monarşi karşıtlığı, antiemperyalist, düzen karşıtlığı, bağımsızlık, cumhuriyet, ırkçılık, Avustralyacılık tarzında fikirleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Avustralyalıların bu yeni ve kendini ifade eden fikirlerin etrafında kolektif bir bilinç oluşturması, dönemin şartlarında kaçınılmaz olmuştur. Avustralyalıların kolektif düşünmeye başlamasının en önemli sebebi ise; 1890’lı yıllarda yaşanan *kuraklıktır*. Bu durum, kırsalda yaşayanları olumsuz etkilediği kadar kentte yaşayanları da ekonomik olarak oldukça derinden etkilemiştir. Daha önce bahsedildiği üzere, sosyolojik olarak gerginlik ve çöküş dönemleri kolektif davranışların belirmesinde başlıca etkenlerden biridir. Savaş, ekonomik bunalım ya da büyük değişimler toplumu kolektif düşünmeye sevk etmiştir. Avustralya’da kuraklığın yarattığı ekonomik buhran; toplumu güveneceği, sığınacağı, bir arada güçlü hissedecekleri kolektif davranışların üretildiği “milli limanlara” kanalize etmiştir. Ulusal bilincin yeşerdiği, ancak İngilizlilikten kopuşun henüz çıkar yol bulamadığı 1880’li yıllarda, Bülten Dergisi yayımlanmaya başlamıştır. Derginin etrafında yazar, şair ve sanatçılardan oluşan düşünür kitlesini, ülkenin zor şartlarında kendine has bir çıkar yol bulmaya yönlendirmiştir. Kriz dönemi olarak değerlendirdiğimiz 1880-1890 yılları (kuraklık ve ekonomik buhran) ve 1914-1918 (savaş) yılları arasında kutuplaşan ve radikalleşen toplum, derginin yazılarıyla daha da keskinleştirilmiştir. Toplumun zirve ve dip yaptığı, toplumsal hareketliliğin hızlı değişkenlik gösterdiği kriz yıllarında, Avustralya toplumunun hassasiyetleri önem kazanmıştır. Toplumun tepkisel karar vermesinde bu hassasiyetlerin gün yüzüne çıkması kaçınılmazdır. “İngiliz olma hâinden” çıkma hâli; bağımsızlık, ana vatana/kral’a sadakat, yakın geçmişte yaşanmış ekonomik buhran, sarı ırk tehlikesi ve korkusu, küresel açıdan güçlenen ve yayılan Alman düşmanlığı, kendi kimliğini bulma ihtiyacı (milli kimlik), dış ve iç baskılar gibi Avustralya’nın kendine özgü

³⁹⁹ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017), Kirişçi, **A.g.t.**, s.87.

toplumsal hassasiyetlerini oluşturmuştur. Toplumsal hassasiyetler, daha çok imparatorluk etkisinde bazen de imparatorluk karşıtlığı biçiminde tezahür etmiştir. Her ne kadar maddi, siyasi ve askerî kaygılar bu hassasiyetleri oluştursa da manevi olarak kimlik bunalımı ve kimlik inşa ihtiyacı savaş yıllarında gizlenen hassasiyetin en önemlisidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde I.Dünya Savaşı; Avustralya toplumunda yaşanan kimlik bunalımının ve radikalleşmenin zirve yaptığı dönemi temsil eder. Avustralya’da Çanakkale Savaşı ise her ne kadar ağır bir bedel ödense de milli bir kimliğin elde edilmesiyle toplumsal rahatlamayı temsil etmiştir.

Bülten Dergisi; savaş öncesi süreçte Avustralya’da başlayan pastoral bir romantizmi temsil ederken, aynı zamanda kendi öz kimlik arayışını da simgeler. Dergide savaş yıllarına kadar yayımlanan yazılar, tepkisel biçimde İngilizlilikten ayrı olduğunu ifade eden biçimde dile getirilmiştir. Dergi, Avustralya toplumunun kendine has özelliklerinin de var olduğunu dile getirmesi ve İngiliz toplumundan farklılıklarını ortaya koyması, Avustralya siyasi ve sosyal tarihi açısından ilk olma özelliği taşır. Derginin bu tutumu, erken dönem Avustralya kültürel ve tarihsel milliyetçiliğine damgasını vurmuştur. Ancak dergi savaş yıllarında, küresel konjonktür gereği, İngiliz korumacılığının Avustralya’da ateşli bir savunucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tutum değişikliği, iki büyük savaş arası dönemde de devam etmiştir. Derginin 1950 sonrası değişen dünya şartlarında, tutunması ya da heyecanlı okur kitlesini bulması zorlaşmıştır. Bu nedenle 1960’lı yıllarda dergi, yapısal değişikliğe giderek 2008 yılına kadar Avustralya okur kitlesine ulaşmaya devam etmiştir. Erken Avustralya milliyetçiliğinin oluşumunda önemli payı olan Bülten Dergisi, I.Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Avustralya milliyetçiliğinin önemli bir temsilcisi olmuştur.

I.Dünya Savaşı’ndan sonra Avustralya milliyetçiliğinin ve ulusal kimliğin oluşumunda önemli sayılan karakter, C.E.W. Bean’dır. C.E.W. Bean, pastoral akımın savaş sonrası önemli bir temsilcisi olsa da asıl olarak Avustralya toplumunun “İngilizlikten” ayrı bir toplum olduğunu, Gelibolu Savaşı özelinde vurgulayan kişidir. Bu açıdan C.E.W. Bean, Avustralya kültürel milliyetçiliğinin Avustralya ulusal milliyetçiliğine dönüşümünü sağlayan teorisyenidir.

Charles Edwin Woodrow Bean (1879-1968), 18 Kasım 1879'da, Avustralya'nın Yeni Güney Galler Eyaleti'nin Bathurst şehrinde doğmuştur. C.E.W. Bean, etnik köken olarak İngiliz bir aileden gelmektedir. Babasının sağlık nedenlerinden dolayı, İngiltere ve Brüksel gibi çeşitli Avrupa şehirlerinde bulunmuştur. İngiltere'de Oxford Üniversitesi'nde iyi derece ile tarih felsefesi üzerine eğitimini tamamlamış, sonrasında da hukuk eğitimi almıştır. 1904 yılında Sydney'e döndüğünde, *Evening News* adlı gazete de birkaç makale yayımlamış ve 1907 yılında Sydney *Morning Herald* gazetesinde "Avustralya" başlığı ile bazı makaleler kaleme almıştır. O, Avustralyalıları en iyi Britanyalılar olarak görmüştür. Bean, avukat ve öğretmenlik yapmak yerine, hayatını yazarak kazanmaya başlamıştır. 1909 yılında yün endüstrisi hakkında makale yazmak üzere, Yeni Güney Galler Eyaleti'nin en batısına gitmiştir. Bean yaptığı araştırmada, Avustralya yün endüstrisinin başat gücünün erkekler olduğunu vurgulamıştır. İngiliz ve Avustralyalılar arasında milli farkları ve Avustralya'da kırsal ve kentsel yaşam arasındaki farkları, "Yün Yolunda" adlı makalede yazmıştır. "Yün Yolunda" adlı makalede, bushman'ın çalışkanlığını, yardımseverliğini ve becerikliliğini övmüş, bu araştırmalarından sonucunda, yazılarında kırsalda yaşayan becerikli "Bushman" karakterini oluşturmuştur⁴⁰⁰.

Avrupa savaşın eşiğindeyken Büyük Britanya Hükümeti, Eylül 1914'de Avustralya'dan resmi savaş muhabiri görevlendirilmesini istemiştir. Bununla birlikte dönemin Avustralya Savunma Bakanı Sir George Pearce, C.E.W. Bean'e Avustralya'nın *resmi savaş muhabiri* olması için bir teklifte bulunmuştur. Bean, Melbourne'de bulunan İngiltere'nin *Herald Gazetesi* temsilcisi olurken, aynı zamanda *Avustralya Gazeteler Cemiyetine* de (Australian Journalist's Association) üye olmuştur. Pearce'in C.E.W. Bean'den beklentisi, Avustralya'nın savaş tarihini, savaştan sonra yazması yönünde olmuştur⁴⁰¹. Bean de savaştan sonra Avustralya'nın I.Dünya Savaş tarihini yazmıştır. Resmi tarihçilik anlamında çok titiz ve kapsamlı bir çalışma yaparak, 1921-1942 yılları

⁴⁰⁰ *Australian Dictionary of Biography*, "Bean, Charles Edwin (1879-1968)", By K.S. Inglis, (MUP), Volume 7,1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/bean-charles-edwin-5166> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).

⁴⁰¹ *Australian Dictionary of Biography*, "Bean, Charles Edwin (1879-1968)", By K.S. Inglis, (MUP), Volume 7,1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/bean-charles-edwin-5166> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).

arasında “1914-1918 Savaşı’nda Avustralya’nın Resmi Tarihi”⁴⁰² adlı eseri on iki cilt hâlinde 1921 yılında Sydney’de yayımlamıştır⁴⁰³.

C.E.W. Bean, 1921 yılında yayınladığı kitabında “Gelibolu Trajedisi” olarak nitelendirdiği yenilginin açık biçimde sorumlusu olarak, başta Churchill olmak üzere diğer İngiliz liderlerini işaret etmiştir. Bean tarafından savaşta başarısızlığın ve Anzak askerlerinin ağır kaybının sorumlusu olarak gösterilen Churchill ise Bean’in bu değerlendirmeden oldukça etkilenmiştir. Churchill, Bean’in “Anzak Hikâyesi” kitabına cevaben, 1923 yılında “Dünya Krizi” adlı kitabını yayımlamıştır. Aslında, Churchill’i savaşta alınan yenilgi ve ağır kayıplar konusunda suçlayan, yalnızca Bean değildi. I.Dünya Savaşı’nda görev almış ve 1915’de albay rütbesinde olan, Avustralyalının önemli askerlerinden General John Monash’da Melbourn’deki eşine Ağustos 1915 tarihinde yazdığı mektupta, Suvla başarısızlığının nedeni olarak Churchill’in ismini zikretmişti. General J.Monash mektupta, “Churchill’in peşine hazırlıksız bir biçimde düşerek hata yaptıklarını”⁴⁰⁴ yazmıştır. Avustralyalı tarihçi Joan Beaumont bu fikri destekler nitelikte, *Anzak askerini genel olarak İngiliz subayının özel de ise Churchill’in hoyratça ölümüne sürüklediğini, bu nedenle Churchill’e “Gelibolu Kumarbazı” denildiğinden* ⁴⁰⁵ bahsetmiştir.

Savaşın acı kayıplarının Churchill’in suçu olduğunu ifade etmesi dışında Bean; savaş sonrasında Avustralya ulus kimliğinin başladığı yerin, Gelibolu Savaşı olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle Avustralya’da *Anzak Geleneği* (Anzac Tradition) kavramının oluşmasında önemli bir kişi olmuştur. Avustralya’da pek çok tarihçi bu konuda hem fikirdir. İlk olarak, C.E.W. Bean’in Anzak geleneğini oluşturmada önemli rolü oynadığını 1965 yılında ünlü tarihçi Ken Inglis dile getirmiştir ⁴⁰⁶. Bean, sadece Anzak geleneğinin/mitinin oluşmasında değil aynı zamanda “Avustralya millet bilincinin doğduğu

⁴⁰² “1914-1918 Savaşı’nda Avustralya’nın Resmi Tarihi” adlı eseri C.E.W. Bean, 1921 yılında Angus&Roberson Ltd. Sydney’de yayımladı. 12 cilt olarak yayınladığı eseri, 1942 yılına kadar tamamladı. Docherty, **A.g.e.**, s.48.

⁴⁰³ CarolynHolbrook,“Historiography1918Today(Australia)”,http://encyclopedia.19141918online.net/article/historiography_1918-today_australia (Erişim Tarihi:27.06.2017).

⁴⁰⁴ Graham Freudenberg, **Churchill and Australia**, Macmillan, Sydney, 2008, s.68-69.

⁴⁰⁵ Beaumont, **A.g.e.**, s.142, Hartesvelt, **A.g.e.**, s.30.

⁴⁰⁶ Bkz. Kenneth Stanley Inglis, **C.E.W. Bean, Australian Historian**, University of Queensland Press, 1970. Graham Seal, “Anzak Geleneği” kavramını 1942 yılında C.E.W. Bean’in kullandığından bahsetmiştir. II. Dünya Savaşı içerisinde kullanılmış ve sonrasında tarihçi ve akademisyenlerde, “Anzak Geleneği” kavramını kullanmışlardır. Seal, **A.g.e.**, s.7.

gün: 25 Nisan 1915 tarihidir” diyen ilk kişidir⁴⁰⁷. Carolyn Holbrook “Tarih Yazımı 1918-Bugün (Avustralya)” isimli makalesinde; “Bean, savaşın Avustralya milletini oluşturduğu konusundaki yaygın inancı yansıttı ve güçlendirdi. Anzak efsanesinin, Avustralya askerlerinin benzersiz dostluk bağlarıyla birleşmiş, alışılmadık derecede yetenekli savaşçılar olduğu fikrinin en hevesli ve adanmış savunucusuydu.” diye ifade etmiştir.⁴⁰⁸ Tarihçi Glenn Davies, C.E.W. Bean’i Anzak efsanesini “imal eden kişi” olarak görür ve Anzak Kitabı’nı, Avustralyalıların ideal ulus karakterlerini nasıl kavramış olduklarını anlamak için önemli bulur ve bu kitaba dikkat çeker. 1916 yılında Bean’in Anzak kitabı üzerinden değerler ürettiğini, Anzak askerlerinin görev-savaş çağrısına sadâkâtle uyan, biraz disiplinsiz, cesur, şerefli ve bir o kadar da diğerlerine yukardan bakan kişiler olarak tanımlar⁴⁰⁹. C.E.W. Bean; Anzak mitini, Anzak Günü anmalarını ve savaş anıtları binasını, çalışmalarıyla şekillendiren kişidir⁴¹⁰.

Öte yandan C.E.W. Bean’in kitaplarını eleştirenlerde vardır. D.A.Kent, “Bean’in Anzak Kitabı’yla Avustralya askerlerine belirli bir imaj yaratmak için materyalleri manipule ettiğini, hattâ savaşın ortaya çıkardığı gerçek acıları ihmal ettiğini” savunmuştur. “Bu ihmalkârlığı savaşa katılan 40.000 askerden sadece 150 kahraman figürünü kullanarak yaptığını” iddia etmektedir. John Robertson’da “Anzak ve İmparatorluk” adlı kitabında, Anzak mitinin Bean tarafından oluşturulduğunu reddeder. D.A. Kent’in eleştirilerine ise Avustralyalı başka bir tarihçi Dennis Winter karşı çıkar; *Ellis Ashmead Bartlett ve John Masefield kitabında ifade edildiği gibi Anzak fikrinin kurulmasına Bean yardım etmiştir ve Anzak efsanesinin oluşturulmasında önemli bir figürdür.* D. Winter; Bean’in Anzak

⁴⁰⁷ **Gender and War: Australians at War in the Twentieth Century**, Editors: Joy Damousi, Marilyn Lake, Cambridge University Press, New York, 1995, s.302. “Certainly Bean’s idea that ‘the consciousness of Australian nationhood was born at Gallipoli’.” Marilyn Lake, Henry Reynolds, Mark McKenna, Vd., **What’s Wrong with Anzac? The Militarisation of Australian History**, University of New South Wales Press, Sydney, 2010, s.XXII. “it was on the 25th of April, 1915, that the Consciousness of Australian nationhood was born. Avustralya millet bilincinin doğduğu gün, 25 Nisan 1915’dir.” Charles Edwin Bean’in biyografisini 1979 yılında kaleme alan ünlü tarihçi K.S.Inglis tarafından ifade edilmiştir. “The Story of Anzac/Anzak hikâyesinin/miti’nin” baş mimarı, cephede resmi Avustralya savaş muhabiri olarak görev yapan ve savaşta görüp yaşadıklarını dönemin gazetelerine rapor edip, sonrada anılarını kitaplaştıran C.E.W. Bean’dir. *Australian Dictionary of Biography*, “Bean, Charles Edwin (1879-1968)”, By K.S. Inglis, (MUP), Volume 7,1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/bean-charles-edwin-5166> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).

⁴⁰⁸ Holbrook, “Historiography...” http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/historiography_1918-today_australia (Erişim Tarihi:27.06.2017). Hartesvelt, **A.g.e.**, s.26.

⁴⁰⁹ <https://independentaustralia.net/australia/australia-display/manufacturing-a-legend-the-1916-anzac-book-8920> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

⁴¹⁰ <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi:16.12.2017).

Kitabı'nı, sansür ve İngiliz propaganda kontrolünün sınırlamaları nedeniyle, *zor şartlarda edinilen tecrübelerle yazılmış bir kitap* olarak görür⁴¹¹.

Bezen Balamir Coşkun, “Anzak Ruhü, Gelibolu ve Avustralya Ulusal Kimliğinin İnşası” adlı makalesinde, C.E.W. Bean ve Avustralya ulusal kimliğinin oluşumunu birbirinden ayırlamaz bir ikili olarak ele almıştır. Anzak kimliğinin Avustralyalılarca benimsenmesinde en etkin rolü, hükümetin resmi gazeteci sıfatıyla cepheye giden ve Anzak birlikleriyle cephede bulunan C.E.W. Bean sağlamıştır. Bean, savaş sırasında sadece cepheden haber vermekle kalmayıp, cephede tuttuğu günlükleri savaş sonrası “Avustralya'nın Birinci Dünya Savaşı Resmi Tarihi” adlı 12 ciltlik bir çalışma olarak yayımlamıştır. Bean bu çalışmasında, Çanakkale Savaşı ile Avustralya'nın bir ulus olarak ortaya çıktığı argümanı üzerinde temellendirmiştir. Bir bakıma Bean'in ifadelerinde romantik etki olsa da Anzaklar, savaşta kendini ispat etmiş ve “Anzak ruhu” oluşmuş, bu ruh ulus kimliğinin oluşumuna harç görevi görmüştür. Bean'e göre; Avustralyalılar kendileri ile alakalı olmayan bir savaşta, savaşın ana tarafı olan Britanya askerinden daha fazla kahramanlık göstererek, (baptism of fire)⁴¹² *zorlu (ilk) deneyiminden* başarılı çıkmış ve kendi ulusal kimliğine kavuşmuşlardır. Bean'in günlüklerine dayanarak inşa edilen Anzak ruhu ve efsanesi, gelecek süreçte Çanakkale'de savaşmış askerlerin aileleri tarafından mektuplarının, günlüklerinin basılması, anı sayılan malzemelerin müzelerde sergilenmesi ve her yıl anılan 25 Nisan Anzak törenleri ile yerleşik bir ulus kimliğine dönüşmüştür. Savaşın anılarının bu yöntemlerle sürekli olarak gündemde tutulması Çanakkale Savaşını, ulus devlet yapımının önemli bir aracı hâline getirmiştir⁴¹³.

Carolyn Holbrook “Tarih Yazımı 1918-Bugün (Avustralya)” adlı makalesinde, *Avustralya'da, C.E.W. Bean'in I.Dünya Savaş tarihini yazan ilk kişi olmadığını* ifade etmektedir. *Melbourne Üniversitesi'nde İngiltere doğumlu tarih Profesörü olan Ernest Scott (1867-1939), Anzaklar Nisan 1915 tarihinde Gelibolu'ya çıkarma yaparken Avustralya tarihi konusunda bir ders kitabı yazıyordu. Bean'in aksine ateşli bir emperyalist olan Scott, Çanakkale'de Avustralya milletinin doğuşunu ilân etmiyordu. Daha ziyade, Scott “Avustralya'nın Kısa Tarihi (1916)” adlı kitabında Anzak hikâyesini de*

⁴¹¹Hartesvelt, **A.g.e.**, s.26-27.

⁴¹² *Baptism of Fire; (Deyim)* Askerin, ilk savaş deneyimi. Şehitlik. <http://www.phrases.org.uk> (Erişim Tarihi: 02.06.2017).

⁴¹³ Coşkun, **A.g.e.**, s.s.8-10.

kapsayan ama daha çok Prusya militarizmine karşı İngiltere İmparatorluğu'nun ideallerini savunduğundan bahsetmiştir. Scott'un; emperyalist düşünceye sahip olması, Avustralya milletinin doğuşunu, Avustralya milletinin ayırt edici özelliklerine gereğinden fazla vurgu yapmak olacağını⁴¹⁴ ifade etmiştir. C. Holbrook "Faydalarıyla Hatırlarken: Avustralya'da Büyük Savaş'ın Hatırası" adlı makalesinde, Melbourne Üniversitesi'nde tarih profesörü Scott'un düşüncesine göre; Avustralya, Almanya ile savaşmak ve onu yenmek görevi verilmiş, İmparatorluğun görevli bir üyesiydi. İmparatorluğun müttefikleri kendini, Büyük Britanya'dan ayırt edemezdi. Türkiye'deki Anzak askerinin çabası, İngiltere ırkından daha değerli olduğunu kanıtlamıştır. Ancak Gelibolu, Avustralya milletinin oluşmasında bir kırılma anı olmaktan ziyade, emperyal ilişkiler tarihinde dramatik bir olay olmaktan fazlası değildir⁴¹⁵ diye ifade etmiştir. Her ne kadar C. Holbrook makalelerinde; Scott'un "Avustralya Kısa Tarihi" adlı eserinde, Gelibolu Savaşı'na bir kitapta "ilk olarak değinen kişi" olsa da⁴¹⁶ daha çok Almanya-İngiltere bağlamında, İngiliz emperyalizmini savunan bir görüş dile getirmiştir. Bu nedenle İngiliz emperyalizmini savunan Scott, Gelibolu Savaşı'nı bir milletin doğuşu olarak da görmemiştir.

Bununla birlikte Anzakların Gelibolu'ya çıkarma yaptığını C.E.W. Bean ile birlikte Avustralya'ya ilk bildiren, İngiliz gazeteci Ellis Ashmead Bartlett'dir (1881-1931)⁴¹⁷. Bean Gelibolu Çıkarma'sını ayrıntılı bir şekilde anlattığı günlüğünü, 2 Temmuz 1915 tarihli Sydney Morning Herald Gazetesi'nde yayınlamıştır⁴¹⁸. Bununla birlikte Graham Freudberg "Churchill ve Avustralya" adlı eserinde, İngiliz Gazeteci Ellis Ashmead Bartlett'in, 8 Mayıs 1915 tarihinde Anzak Çıkarması'ndan Avustralya basınına haberdar ettiğinden bahsetmiştir⁴¹⁹. Ancak çıkarmayı ilk yayınlayan resmi tarihçi hüviyetiyle C.E.W. Bean midir? Yoksa Scott'un iddia ettiği gibi İngiliz Gazeteci E.A. Bartlett midir? Yeni kayıt ve belgeler ortaya çıktıkça, tarihçiler bu tartışmalı konuyu sonuçlandıracaklardır.

⁴¹⁴ Holbrook, "Historiography..." http://encyclopedia.19141918online.net/article/historiography_1918today_australia (Erişim Tarihi:27.06.2017).

⁴¹⁵ Holbrook, "Remembering...", s.20.

⁴¹⁶ Holbrook, "Remembering...", s.20.

⁴¹⁷ Holbrook, "Historiography..." http://encyclopedia.19141918online.net/article/historiography_1918today_australia (Erişim Tarihi:27.06.2017).

⁴¹⁸ Sydney Morning Herald (NSW: 1842 - 1954), Cuma 2 Temmuz 1915, s.9.

⁴¹⁹ Freudenberg, A.g.e., s.103.

Anzak ruhunun oluşmasında askerlerin maharetlerini yakından etkileyen ve askerlere, dolayısıyla Avustralya halkına kendine has bir özgünlüğü veren *coğrafya* vurgusu, C.E.W.Bean tarafından da vurgulanmıştır. C.E.W. Bean, coğrafya vurgusunun içerisinde dini motiflere de yer vererek, manevi duygularla kahramanlık hikâyesini buluşturmuştur. C.E.W.Bean'in tanımladığı Anzak efsanesine göre; Avustralyalı askerlerin yeteneklerinin olağanüstü olduğu ve bu yeteneklerinin de yaşadıkları toprağa borçlu olduğu aktarılmaktadır. Avustralya arazisinin Avustralya halkını fiziksel açıdan güçlü yaptığı, kendine yetme, hayatı idame gibi insanî özellikleri geliştirmelerinde arazinin yardımcı olduğu ve Çanakkale Savaşı'nda da Anzak askerlerinin bu maharetlerini savaşta kullandığına referanslar vermiştir⁴²⁰. Tarım ve maden üzerine temellenmiş “kırsal Avustralya”, 1960'lara kadar Avustralyalıların kalbinde ve aklında “gerçek Avustralya” olarak kabul edilmekteydi. 1911'lerde bile Avustralya'nın % 49'u kırsal da yaşamaktaydı. Tarihçi C.E.W. Bean, kırsaldan gelenlerin genellikle en iyi askerler olduğunu ifade etmiştir⁴²¹. Bununla birlikte Avustralya tarihinde belki de en önemli sayılabilecek rolü üstlenen C.E.W. Bean, Çanakkale mevzilerinde “Avustralya millet olma bilinci” oluştuğuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda C.E.W. Bean, Avustralya askerlerini Anzak Koyu'nda Avustralya toplumunun fikrinde yer alan “dostluk” fikrini gerçekleştirme de kararlılık göstermiş olmasını da⁴²² ulus olma bilincinin bir göstergesi saymıştır.

Aslında C.E.W. Bean'in kırsal halk kültürü üzerinden kurguladığı Avustralya ulusu kavramı, “uluslar ve ulusçuluk” adlı eserin sahibi, milliyetçilik üzerine modernist ekolün önemli isimlerinden Ernest Gellner'in, *volk*⁴²³ ve *narod*⁴²⁴ kavramları üzerinden yaptığı ulusçuluk kavramı tanımlamasına benzer özellikler taşımaktadır. Gellner, *ulusçuluk genelde halkı varsayılan bir folk kültür adına fetheder. Kullandığı semboller Volk,*

⁴²⁰ Coşkun, **A.g.e.**, s.9.

⁴²¹ Docherty, **A.g.e.**, s.254. Albert Palazzo, 1911'lerde kırsalda yaşayan oranını %43 olarak ifade etmiştir. Palazzo, **A.g.e.**, s.5.

⁴²² **Gender and War**, s.302.

⁴²³ *Volk*; (Nazi ideolojisine atfen) Alman halkı. Halk, millet. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/volk> (Erişim Tarihi: 15.06.2017). Alman dilinde halk anlamına gelen *volk*, hem kültürel bir birliği hem de kan bağımlı çağrıştırmaktadır. Heywood, **A.g.e.**, s.166. *Volk* ile eş anlamlı olan “ulus”, devletten farklı olarak, içsel bütünlüğü ve halk ruhunu temsil ediyordu. *Volkgeist*, *Nationalgeist*, *Volkstum* gibi ulus, milliyetçilik ve millet kavramlarını çağrıştıran yeni kelimeler de türetilmiştir ve “Nationa” “Volk” kelimesiyle aynı anlamda kullanılmıştır. Greenfeld, **A.g.m.**, s.38.

⁴²⁴ *Narod*; Rusya'da ve eskiden Sovyetler Birliğinde; halk, ulus; (özellikle Rus ve Sovyet siyasi ideolojisinde) avam, ulusal kültürün taşıyıcıları olarak görülüyorlardı. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/narod> (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

Narod'un, yani köylünün sağlıklı, mazbut ve zorlu yaşamından alınmıştır. Narod veya Volk'un yabancı bir üst kültüre bağlı yönetici ve benzer kadroların iktidarına ve baskısına, önceleri kültürel bir uyanış ve kimlik iddiası ve sonunda ulusal bağımsızlık savaşıyla karşı çıkmaları gerektiğinde ulusçuların kendilerini bu sembollerle tanıtmalarının bir gerçeklik payı da vardır"⁴²⁵ demiştir. Burada kastedilen ulusçuluk düşüncesi, halkın büyük bir kesimini oluşturan "kırsal kesimde yaşayanların", kırsal kesimin zorlu, kendi hâlinde hayatını överek ortaya çıktığıdır. C.E.W. Bean'in savaş öncesi araştırmalarının büyük bir kısmı, bushman dediğimiz, Avustralyalı kırsalında yaşayan halk tabakası üzerinedir. C.E.W. Bean, bushman karakterini sever ve kırsaldaki zorlu yaşamlarını, becerikli oluşlarını över. Gellner'in bahsettiği gibi, Alman ulusçuluğunun oluşmasında temel alınan Volk ya da Rus milliyetçiliğinde Narod, halkı hattâ daha çok kültürün taşıyıcısı olan köylüyü temsil ediyordu. İngilizcede bu kavram; "folk"⁴²⁶ kelimesidir ki, Türkçede de aynı anlamda kullanılır; halk. C.E.W. Bean'de Avustralya ulus kimliğini şekillendirirken; kırsal ve halk vurgusu yapmış, ulusçuluğun temelini Avrupa milliyetçiliğinde olduğu üzere halk'a, özellikle kırsal kesimde yaşayanlar üzerine biçimlendirmiştir. Oysa Gellner, *eğer ulusçuluk zafere ulaşırsa, yabancı üst kültürü ortadan kaldırır ancak yerine eski yerel bir kültürü getirmez. Kendine özgü yerel bir üst (okuryazar ve uzmanlar arası) kültürü canlandırır veya kendine göre yaratır, ancak bu kültürün eski yerel folk stil ve lehçeleriyle bazı bağlantıları olduğunu da iddia etmekten geri kalmaz. Örneğin Budapeşte'de şehre köylü veya köye ait olduğu iddia edilen giysilerle inenler gerçekten Budapeşte Operası'nın müdavimi hanımefendilerdi. Sovyetler Birliğinde "etnik" gramofon plakların alıcıları etnik köylü halk değil, yeni kentleşmiş, apartmanlarda oturan, eğitilmiş, birkaç dil konuşan... ulusçu davranışlar sergilemekten zevk alacak halktır*⁴²⁷ demektedir. Gellner'in bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere, yabancı üst kültürü ortadan kaldıran ve ulusçuluğu zafere ulaştıranlar; şehirli, okumuş, entelektüel kesimdir ve eski, yerel halk kültürüne vurgu yapar

⁴²⁵ Ernest Gellner, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çevirenler: Büşra Ersanlı Behar, Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992, s.108. Alman milliyetçiliği de, tüm diğerleri gibi, halkı sembolik olarak yükseklere çıkardı ve Alman toplumundaki sınıfsal hiyerarşi dengesini köklü bir biçimde değiştirmiştir. Alman milliyetçiliği, başta özellikle doğal olmayan, safiyetiyle benliğini koruyan, erdemli halk olan köylü'yü sembolik olarak merkeze koymuştur. Bu durum tıpkı Rusya milliyetçiliği ile benzer ve kıyaslanabilir ama semboliktir. Greenfeld, **A.g.m.**, s.46.

⁴²⁶ *Folk*; halk, insanlar. *Oxford Türkiye Sözlüğü, İngilizce-Türkçe*, Editör: Helen Waren, Oxford University Press, New York, 2004, s.250. 1. İnsanlar. 3. Belirli bir alanda yaşayan insanlar. Country/farming folks. Folk music. *Longman Dictionary of Contemporary English*, 2004, s.621.

⁴²⁷ Gellner, **A.g.e.**, s.108-109.

ve köken ile bağlantılarını iddia ederler. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, eski ve kökene vurgu yaparken, ortadan kaldırdığı yabancı üst kültürün yerine, eski yerel kültürü de getirmemesi, eski ile bağıntılı yeni bir kültür getirmesidir.

C.E.W.Bean, Avustralya'nın entelektüelidir ve eski kültürle bağıntılı bushman/digger kavramlarını, militarist Anzak hikâyesine dönüştürmüştür ve yeni yaratılan kültür, eskiyle bağıntılı *yeni bir kültürdür*. Bilindiği gibi Bülten Dergisi; yazar, şair ve ressam kadrosu da yeni şehirleşmiş entelektüellerdir. C.E.W. Bean'de bahse konu olan Bush kültürünü ve geleneğini sürdürme taraftarı olan bir entelektüeldir. Gelibolu Savaşı'nda bulunmuş olması, ona eşsiz bir fırsat sunmuştur ki, bush kültürünü Anzak efsanesi ile harmanlayarak Anzak geleneğinin oluşmasında önemli bir figür olmuştur. Rad Young “Gelibolu, Avustralya Kimliğinin Üretilmesinde Hangi Rolü Oynadı?” adlı makalesinde, bu fikri destekler nitelikte şu ifadelere yer vermiştir. *Avustralyalı Bushman efsanesini oluşturan Banjo Paterson ve Henry Lawson tarafından yoğun bir biçimde etkilenen gazeteci Charles Bean, romantik bir biçimde Gelibolu'da Avustralyalı askerler hakkında yazılar yazmıştır*⁴²⁸ derken, C.E.W. Bean'in pastoral Bush kültüründen etkilenerek Anzak mitini oluşturduğuna dikkat çekmiştir.

Alman entelektüellerinde⁴²⁹ olduğu gibi Avustralya entelektüellerinde de fark edilmeme duygusu hâkimdir. Baskın İngiliz etkisiyle bu durum, Avustralya entelektüeli üzerinde marjinalliğe itilmişlik ve dışlanmışlık duygusu yaratmıştır. Avustralya'da 1850'li yıllarda ekonomik gücün verdiği “özgüven” duygusuyla başlayan ve 1880'de Bülten Dergisi'nin İngiliz karşıtlığı düşünceleriyle harmanlanan “Bush romantizmi”, Avustralyalı olmaya yetmemiştir. Hatta politik olarak 1901 Avustralya bağımsızlık duygusu da Avustralya toplumu ve entelektüelini tatmin etmemiştir. Ancak Avustralya toplumunda ve entellektüelinde “milli duygu boşluğun doldurulması” Çanakkale Savaşı'yla gerçekleşmiştir.

⁴²⁸ Rad Young, “What Role Has Gallipoli Played in the Manufacture of Australian Identity?”, **University of Notre Dame**, Australia, s.5.

⁴²⁹ Prusya'nın yıkılışına ve imparatorluğun dağılışına kadar, ulus fikri Almanlara pek bir anlam ifade etmiyordu. Aufklarung ilkeleriyle geleneksel toplum düzeni arasındaki talihsiz tutarsızlık, marjinalliğe itilmiş entelektüellerin dışlanmışlığını derinleştirmiştir. Greenfeld, **A.g.m.**, s.32

2. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN AVUSTRALYA ULUSAL KİMLİĞİNİN OLUŞMASINA KATKISI

Savaşlar, toplumsal değişimin önemli olgularından birisidir. Bu anlamda savaş ve savaş tehdidini, sosyal sistemlerin değişmesine neden olan en önemli kaynaklardan biri olarak görebiliriz. Çanakkale Savaşı, Avustralya siyasi ve sosyal tarihinde toplumsal değişimin yaşandığı en önemli olay olarak nitelendirilebilir. Avustralya toplumunun kimlik arayışı ve inşası; 1890 yılında kuraklık ile başlayan dönemde, ekonomik istikrarsızlığın ve dış politik tehdidin arttığı dönemde, edebi ve siyasi bir takım düşünsel temelde belirginleşmiştir. Dış politik belirsizliğin arttığı I.Dünya savaşı ve Avustralya'nın savaşa katılımıyla istikrarsızlık ve bunalım zirve noktasına ulaşmıştır. Büyük Britanya askerinin savaş boyunca Anzak askerini pek çok bakımdan ötekileştirmesi ise Avustralya toplumunda milli kimliğin varoluşuna neden olmuştur. Avustralya literatüründe bahse konu "Avustralya milliyetçiliği" kavramı, kadim ulus olmasa da belirli bir toprak parçasını paylaşan insanların, ortak bir kültürü paylaşan, mevcut sembol ve fikirler doğrultusunda sürekliliği yaşaması sebebiyle kültürel bir milliyetçiliği ifade eder. Oysa Avustralya toplumsal yapısında Çanakkale Savaşı ile ortaya çıkan bütünleşme ve kapsayıcılık mevcut sembolleri dönüştürmüş, yeni semboller ve ulusal unsurlar eklemiştir. Bu hâliyle Avustralya milliyetçiliği, "Avustralya ulusal milliyetçiliğine" dönüşmüştür. Bu kavramlar; Anzak miti/efsanesi, ruhu ve geleneği başlığı altında değerlendirilecektir.

2.1. Anzak Terminolojisi

2.1.1. Anzak Kavramının Anlamı ve Anzak Askerinin Türk Askerleri Hakkında Düşünceleri

I.Dünya Savaşı sırasında Britanya İmparatorluğu'nun ordusunda savaşan, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinden oluşan kolordunun askerlerine *Anzak*

denmiştir⁴³⁰. Anzak terimi çerçevesinde; Anzak miti/efsanesi, ruhu, geleneği ve günü olarak isimlendirilen birçok kavram (Anzak terminolojisi) dünya literatürüne kazandırılmıştır. Bu kavramların oluşumunda temel kaynak teşkil eden Gelibolu Savaşı ve savaş sonrasında Avustralya ulus bilincinin nasıl şekillendiği tarihsel, toplumsal gelişimi bu bölüm altında ele alınacaktır.

Anzac (Australian and New Zealand Army Corps); *Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu* anlamına gelen ve baş harflerin kısaltmalarından oluşan⁴³¹, Türkçede “Anzak” olarak ifade edilen bir kelimedir ve 1915’li yılların başında türetilmiştir. 25 Nisan 1915- 8 Ocak 1916 yılları arasında ilk kez müttefik askerleriyle savaşa katılan Avustralya ve Yeni Zelanda askeri için İngilizler tarafından kullanılan Anzak kavramı, tüm Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerini temsil eden bir kavram olmuştur⁴³². Genel literatürde, kolordunun askerlerine ya da kolordunun Gelibolu’da çıkarma yaptığı yere verilen isim olarak da bilinir⁴³³. Avustralya resmi sitesi *Australian War Memorial* (Avustralya Savaş Anıtı); Anzak kelimesini ilk icât eden ve yararlı bir kullanım hâline getirenlerin, Mısır’da görevli bulunan muhabereci askerler olduğunu⁴³⁴ ifade etmekle birlikte, bu muhaberecilerin kimliğinden bahsetmektedir⁴³⁵. Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin, Nisan 1915 Gelibolu çıkarmasından önce Mısır’da, Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu’nun baş harflerinden oluşan kısaltmayı ilk “A&NZ Army Corps” olarak yazmışlardır. Müteakibinde, kolordu karargâhındaki muhabereciler bu kısaltmayı daha sonra ANZAC olarak kısaltmış ve telgraflarda yer vermişlerdir. ANZAC kısaltmasının eldeki kayıtlara

⁴³⁰ <https://www.awm.gov.au/commemoration/anzac-day/traditions> (Erişim Tarihi: 3.12.2017).

⁴³¹ *Akronim (Acronym)*; kısma ad. *Türkçe Sözlük*, Hzl.:Şükrü Halûk Akalın... (ve başk.)10.bsk., Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, Ankara, s.57.

⁴³² Bean, **A.g.e.**, s.609. Docherty, **A.g.e.**, s.14-15.

⁴³³ Hartesvelt, **A.g.e.**, s.25.

⁴³⁴ <https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/spirit> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

⁴³⁵ Avustralya resmi sitesi *Australian War Memorial*’a göre; C.E.W. Bean ve Robert Rhodes James’in aktarımında ifade ettiği; Avustralyalı muhabere çavuşu G.C Little ve H.V. Milligan ANZAC ifadesiyle birbirlerine gönderdikleri yazışmalarda kullanıyorlardı. İngiliz ordusunda görevli A.T.White isminde teğmene, çavuş Little bu kullanımı önerdiğini Robert Rhodes James ifade etmekte olup, C.E.W. Bean’e göre bu anlatıma ek olarak, General Birdwood’un operasyon görevinde bulunan Binbaşı C.M.Wagstaff, yazışmaları yapan askerlere kolordunun kısaltması olacak bir koda ihtiyaç olduğundan bahsetti. Teğmen White’da, Çavuş Little ve Milligan arasında kullanılan A&N.Z.A.C. kısaltmasını binbaşıya önermiş, o da resmîyet kazanması için General Birdwood’a bu kısaltmayı önererek, ANZAC olarak kısaltmasını onaylatmıştır.Böylece Anzak kısaltması ortaya çıkmıştır. <https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/acronym/origin> (Erişim Tarihi: 15.01.2017). Bkz.(Belge 1.4.), Bkz. C.E.W. Bean (editor), **The Anzac Book**, (Sydney: Cassell, 1916), s.İX, Robert Rhodes James, **Gallipoli**, (London,1999), s.40.

göre ilk kullanımı; 1'inci Avustralya Bölüğü Savaş Günlüğü'nde 24 Nisan 1915 tarihli bir yazışmanın ek'inde karşılaşılmıştır⁴³⁶.

Osmanlı Devleti'nde Anzak kelimesinin ne anlama geldiğini, Türk tarihçi Burhan Sayılır Genelkurmay ATASE arşivini kaynak göstererek “Çanakkale Savaşları'nda Yer Alan İtilaf Askerlerinin Dini-Etnik Yapısı ve Sahip Oldukları Türk İmajı” adlı makalesinde yazmıştır. B.Sayılır; Osmanlı Devleti'nin Anzak kelimesinin ne anlama geldiğini şu şekilde izah etmiştir: *Türkler, “Anzak” kelimesinin ne anlama geldiğini esir alınan askerlerden öğrenmişlerdi. Beşinci Ordu Komutanlığı'nın Kuzey Grubu Komutanlığına gönderdiği 7 Ağustos 1915 tarihli yazısında, esir alınan ve sorgulanan bir Avustralyalı askere Anzak kelimesinin anlamı sorulduğu, ancak askerin bilmediğini söylediği bildirilmiştir. Aynı yazıda esir alınan bir İngiliz'in ise Anzak kelimesinin “Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu” anlamına geldiğini söylediği belirtilmişti*⁴³⁷. Eldeki kayıtlara göre; Türkler, Anzak kelime anlamını bu olayın sonucunda öğrenmişlerdir.

Henüz Türk askerini tanımayan ve hatta Türk coğrafyasını bilmeyen Avustralyalı askerlerin kafasında, daha önce tanımadığı düşmanı hakkında, yoğun İngiliz propagandasının da etkisiyle gerçekte bağdaşmayan pek çok fikir oluşmuştur. B. Sayılır makalesinde; *Türklerin vahşi, gaddar ve barbar olduğu yönünde yapılan yoğun propaganda neticesinde Anzak askerleri hiç tanımadıkları düşman hakkında yanlış bilgiler edinmişlerdir* diye bahsetmekte ve şöyle devam etmektedir: Pte J. Walling adındaki İngiliz askeri esir alındığında yapılan sorgusunda “... Türkler esirleri kesiyor, bundan dolayı bir İngiliz intiharı esarete tercih etmektedir” demiştir. Bununla birlikte basın yoluyla yapılan kara propaganda da “Türklerin esirlere kötü muamele yaptığı yönünde” kamuoyu oluşturulmaya çalışılmış ve hatta esir düşen bir Avustralya askeri “İngilizlerin Avustralyalılara, Almanların İngiltere'yi istilâ etmek istediğini, bunun neticesinde Avustralya'yı da alacaklarını. Almanlarla savaşmak gerektiğini ve bu sebeple Gelibolu'ya

⁴³⁶ “Anzac Term” <https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/acronym> (Erişim Tarihi: 15.01.2017) (Belge 1.4.). Graham Seal, “Anzak” terimi kısaltmasının telgraf kodu olarak kullanımı ile başladığını ve 25 Nisan 1915 tarihinde Gelibolu'ya çıkarma yapılması ile yerel dilde, Avustralya ve Yeni Zelanda askerleri arasında kullanıldığına dikkat çekmektedir. Graham Seal, “Anzac: The Sacred in the Secular”, *Journal of Australian Studies*,31:91,135144,s.135.DOI:10.1080/14443050709388135<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁴³⁷Sayılır, **A.g.m.**, s.321.

Almanlarla savaşmak üzere getirildiklerini ama karaya çıktıktan sonra Türklerle savaştıklarını anladıklarını” söylemiştir⁴³⁸.

B. Gamagge ise I.Dünya Savaşı’nda Anzak ve Büyük Britanya İmparatorluğu saflarında savaşan askerlerin anı, mektup ve notlarından oluşan “Parçalanmış Yıllar: Büyük Savaş’ta Avustralya Askerleri” adlı kitabında; “bilhassa Türklerin barbar olduğu düşüncesi ile yoğun bir propagandaya maruz kaldıklarını, böylece Anzak askerlerinin İmparatorluğun düşmanlarından da nefret etmeyi öğrendiğini” ifade etmiştir. Savaşın diğer safhalarında, Türklerle pek çok cephede çarpışan Anzak askerleri, kendilerine propaganda edildiği gibi Türklerin barbar olmadığını fark etmeleri de çok geç olmamıştır. Özellikle kısa süreli ateşkeslerde birbirlerini yakından tanıma fırsatları bulan iki düşman asker; birbirleriyle yemeğini, fotoğrafını, sigarasını paylaşmıştır. Çarpışmalarda birbirlerinin cesaret ve kahramanlıklarının farkına varmışlardır. Anzak askerleri, Türk askerleri, tehlikeli ama bir o kadar da onurlu düşman olarak nitelendirmişlerdir⁴³⁹. Çavuş de Vine “Bugünden sonra Türkler hakkında fikirlerimiz değişti. Onlar kesinlikle Almanlardan daha iyi oyun oynuyor (savaşıyor)” diye bahsetmiştir. Bununla birlikte Anzaklar Türkleri daha iyi tanıdıkça, Türk askerine farklı isimlerde vermeye başlamıştır; “Abdul”⁴⁴⁰, “Jacko”, “Johnny Turk”⁴⁴¹ isimleri Türk askerlere Anzak askerlerinin verdiği isimler arasındadır. Türkleri daha iyi tanıdıkça, Türk askeri hakkında fikirleri değişen Anzak askerlerinin Türkler hakkındaki görüşü ise; cesur, becerikli, savaş kurallarına uyan ve en iyi savaşçı yönünde olmuştur. Türklerin savaşı kurallarına göre oynadığını ve centilmen bir savaşçı olarak savaştığını Anzak askerleri, gaz maskesi takılması emrini veren üstlerine karşı bu emri reddederek göstermişlerdir. Bu durumu da Anzak askeri, “Jacko/Türk asla gaz kullanmaz” diye ifade

⁴³⁸ Sayılır, **A.g.m.**, s.324.

⁴³⁹ Hartesvelt, **A.g.e.**, s.31.

⁴⁴⁰ XX. yy.ın Avrupa merkezli siyasi çekişme ve çatışmalarından uzak yaşayan Avustralyalılar, Türklerden *sepo* yani Afgan deve çobanları vasıtasıyla haberdar olmuşlardır. I.Dünya Savaşı’nda Mısır’a giden Avustralyalılar, Broken Hill Olayı’nın da henüz sıcak etkisiyle, sepolara benzeyen tüm Müslümanları düşman kabul ettikleri Türklerle özdeşleştirmişlerdir. O dönemde yaygın bir isim olan “Abdullah”ı “Abdul” şeklinde kısaltıp, Türklerden bahsettikleri genel bir isim haline getirmişlerdir. Hileci, zavallı olarak görülen Abdul figürü, Avustralyalıların şiir, hikâye ve karikatürlerde yer verilmiştir. Anzak oluşumuyla, cephede Avustralya toplum zihninde oluşan “barbar Türk” imajı benzeştirilmiştir. Broken Hill’de, Molla Abdullah’ında aynı isimde olması da garip bir tesadüftür ki, Avustralya kamuoyunda barbar Türk imajının yayılmasında kullanılan bir provakatif amaca hizmet etmiştir. Saltık, **A.g.m.**, s.267.

⁴⁴¹ Hartesvelt, **A.g.e.**, s.31.

etmişlerdir⁴⁴². Gelibolu'daki çatışmalar başladıktan sonra Anzakların Türkler hakkındaki düşünceleri değişmeye başlamıştır. Avrupa'daki kaynakların Türkler hakkında olumsuz propagandasından etkilenen Anzaklar, cephede Türk askerinin mertçe savaştığını görmüş, hastane gemisine saldırmadığına şahit olmuşlardır. Bu durum Anzak askerinde, cesur ve kahraman Türk askerine karşı saygı uyandırmıştır ve Mısır'da “korkak Abdul” olarak verdikleri isim yerine, Türklere saygı ifadesi olan “Jacko” ya da “Johny Turk” ismini vermişlerdir.

Türklerin cephedeki müttefik askerlerin yaralarını sarıp, ekmek ve suyunu paylaştığı, bununla birlikte esir askerlere iyi davrandığı yönünde *Reuter Telgraf Ajansı* Çanakkale muhabirinin telgrafı, 20 Temmuz 1915 tarihinde İstihbarat Şube Müdürü Seyfi Matbûât Müdiriyyet-i Umumiyesi'ne şu ifadelerle rapor edilmiştir. *Reuter Telgraf Ajansı Çanakkale muhâbirinden âtîdeki telgrafnâme-yi almışdır: Türkler pek merdâne ve necîbâne bir tarzda harb eylemektedirler. Bunlardan biri şedîd bir ateş altında olduğu hâlde askerlerimizden birisinin yarasını sarmak lutf-ı necîbânesinde, diğer bir Türk neferi dahi mecrûh bir Avustralyalı neferin yanına bir şişe su bırakmak hareket-i insâniyetkârânesinde bulunmuşdur. Mert Türk neferlerinden diğeri de İngiliz siperlerinden uzak bir mevkiye yaralı düşüp saatlerce aç ve bî-tâp kalmış bir İngiliz neferine ekmek vermek ulüvv-i cenâbını göstermişdir. Türklerle müsâdemede bulunan İngiliz asâkirinin hemen kâffesi Türkler tarafından İngiliz üserâsına pek ziyade hüsn-i muamelede bulunulduğunu beyânda yek-zebândırlar⁴⁴³.*

2.1.2. Efsane, Gelenek ve Kimlik Kavramları Açısından Anzak Terminolojisi

Kültür sosyolojisi'nde ele alınan mit, efsane, gelenek, sembol kavramları Avustralya'nın milli kimliğinin oluşumunda, Çanakkale Savaşı'ndan sonra oluşan Anzak miti/efsanesi/ruhu ve geleneği kavramlarını açıklamada başat kavramlar olarak

⁴⁴² Gammage, **A.g.e.**, s.s.90-92-94. Anzak askeri tarafından saygı duyulan Türk askeri, onurlu bir düşman olarak görülmüştür. Hartesvelt, **A.g.e.**, s.31.

⁴⁴³ **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I**, s.178-179.

kullanılacağından dolayı, bu kavramların toplumsal bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

“Mit” sözlük anlamı itibariyle, *geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos ya da efsaneleşen kavram veya kişi*⁴⁴⁴ olarak tanımlanmıştır. Oxford sözlüğü mit (Myth)⁴⁴⁵ kelimesini, doğaüstü olayları içeren doğal ya da sosyal olguları ifade etmede ya da erken dönem insanlık tarihini ele alan geleneksel hikâyeler olarak ifade etmiştir⁴⁴⁶. Cengiz Batuk’a göre; *Mit (Myth) kelimesi köken olarak “söz” ya da “konuşma” anlamlarına gelen Yunanca “muthos/mithos”dan gelmekte olup genel anlamda sözlü olarak nakledilen/anlatılan hikâyelerdir... Gerçeklik dünyasından ayrı hattâ ona zıt olan hayal âlemine ait kabul edilir*⁴⁴⁷. “Efsane” Türk Dil Kurumu sözlüğünde, *eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence veya bir tarafı az çok tarihe dayanmakla beraber inanılmaz olgularla süslü olan halk hikâyesi*⁴⁴⁸ olarak tanımlanmaktadır. Türk diline farsça olan *fesane* kelimesinden geçen efsane, Farsçada aslı olmayan hikâye, destan anlamında kullanılır⁴⁴⁹. Kelime anlamını ifade ettiğimiz mit, terim olarak çeşitli şekillerde anlaşılmıştır. İsmail Taş’a göre; mit adına yapılan bütün tanımların, tanımlayan kişilerin bakış açılarına göre değiştiğini ifade eder. İ.Taş; bazıları miti, erken devir insan topluluklarında ortaya çıkan, milli ve yaratıcı özellikler taşıyan özel bir tür olarak görürken, diğerleri de halkın kolektif bir şekilde kendi tarihini ve tanrıları ile kahramanlarını kurguladığı, inançlarını ve fikirlerinin bedenleştirdiği, kendi kültürlerinin vurgusunu temsil eden geleneksel halk hikâyeleri olarak ele almışlardır. Daha geniş anlamda ise mit, fantastik açıklamalı, kökensel, doğal olaylardır. Toplumsal yaşantıları insanların kendi niteliklerine uygun aktarmalarıdır. Bu yönüyle toplumsal bir anlam ifade eder ve toplumların büyüleyici ritüellerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu tanıma göre; mit, sadece hikâye, destan ve efsane anlamlarına gelmemektedir. Aynı zamanda toplumca yapılan

⁴⁴⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.596a53ba5b2a25.40461544 (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

⁴⁴⁵ Yunanca “Mythos”, İngilizce “Myth”, “Legend”, Fransızca “Légende”, Farsça “Fesane”.

⁴⁴⁶ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/myth> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

⁴⁴⁷ Cengiz Batuk, “Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar”, **Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, Ocak-Nisan2009, s.28.

⁴⁴⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.596a58099a51f8.293327 (Erişim Tarihi:15.07.2017).

⁴⁴⁹ Adnan Altun, Bahri Ata, Bayram Tay, Vd., **Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri**, Editör: Halil Tokcan, Pegem Akademi, 2016, Ankara, s.59.

kutlama ve ritüellerde mit kapsamı içerisine girmektedir. Anlatma ya da hikâye etme, mitin sözlü türü içerisinde yer alır, oysa kutlama ve ritüel boyutu eylemseldir.⁴⁵⁰

Mit, efsane ya da hikâye kelimelerinin sözlük anlamı itibariyle birbirine yakın anlamlarda, hatta bazen aynı anlamda kullanılması sebebiyle, bu çalışmada üç kelime kavramsal bir kargaşaya neden olmamak amacıyla aynı anlamda kullanılacaktır. Mit/hikâye kavramı Roland Barthes'e göre; "bir kültürün, gerçekliğin ya da doğanın bazı görünüşleri açıklaması veya anlamasını sağlayan bir öykü"dür diye ifade eder. Ona göre; mitler herhangi bir şey üzerine düşünme, onu kavramsallaştırma veya anlamının kültürel yoludur. Sözlü kültür döneminde öykülerin işlevini modern çağlarda mitler almıştır⁴⁵¹ diye ifade eder. R.Barthes, mitlerin ana işlevinin tarihi doğallaştırmak olduğunu ileri sürer. Mit olarak işleyebilmeleri için yaydığı anlamların tarihsel ya da toplumsal değil, doğal olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Böylece mitler; kendi kökenlerini, siyasal ve toplumsal boyutlarını gizlerler⁴⁵². Mitler, milletlerin geçmişini ve dünyadaki yerini seçici olarak aktaran anlatılar olarak işlev görür⁴⁵³. Sonuç olarak, doğanın bir parçası olarak tarihsel kökeni gizlenen mitler, diğer anlamını evrenselleştirir; bu durum mit'in yalnızca değişmez değil, aynı zamanda adil ve makul görünmesini sağlar. Mitlerde değişme devrimsel değil, evrimseldir. Bir kültürdeki hiçbir mit, bu açıdan bakıldığında evrensel değildir. Mitler belirli bir dinamizm içerisinde değişebilirler, hatta bazıları parçası oldukları kültürün farklılaşan gereksinimlerine uyum sağlayabilmek için hızlı biçimde değişebilirler⁴⁵⁴.

"Gelenek" kavramının sözlük anlamı ise *bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane*⁴⁵⁵ olarak ifade edilmektedir. Eric Hobsbawm "Gelenegin İcadı" adlı eserinde, gelenekleri icat edilmiş bir yapı olarak görür. Hobsbawm gelenek kavramını; "icat edilmiş gelenek, alenen ya da

⁴⁵⁰ İsmail Taş, "Mit ve Mitik Düşüncenin Yapısı", **Dini Araştırmalar** Eylül-Aralık 2000, Cilt:3, Sayı:8 s.57-58.

⁴⁵¹ John Fiske, **Kitle İletişim Araçlarına Giriş**, Çev. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, İstanbul 1996, s.118-119-152.

⁴⁵² Fiske, **A.g.e.**, s.118-119.

⁴⁵³ Ayşe Kaya, "SSCB Sonrası Coğrafyada Ulus İnşa Süreci: Kazakistan Örneği", **Alternatif Politika**, Cilt: 4, Sayı:3, Kasım 2012, s.361.

⁴⁵⁴ Ergur, **A.g.e.**, s.124-125.

⁴⁵⁵ *Türkçe Sözlük*, Hzl.:Şükrü Halûk Akalın... (ve başk.),Türk Dil Kurumu Yayınları, 10.Baskı, Ankara, 2009, s.741.

zımnın kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik çağrıştıran şekilde tekrarlara dayanan belli değerler ve davranış normlarını aşılama çalışmaları pratikler kümesi olarak düşünülmeli” diye ifade etmektedir. Aynı zamanda Hobsbawm; geleneği, belli bir tarihsel geçmişe referanslar bulunmakla birlikte “icat edilmiş” geleneklerin özgüllüğü, bu sürekliliğin büyük ölçüde yapay ve uydurma olmasından⁴⁵⁶ kaynaklandığının altını çizer.

Köken itibarıyla çok eskiye dayanan ve günümüz literatüründe psikoloji, sosyoloji, biyoloji ve pek çok bilim dalının ontolojik (varlıksal) bir sorunsalı olarak ele aldığı kimlik kavramı, çoklu yapısıyla ele alınması ve tek bir açıklaması olmaması nedeniyle karmaşık bir yapıdır. Etimolojik olarak kimlik (identity)⁴⁵⁷ kavramı; köken itibarıyla süreklilik ve aynılık ifade eden Latince “idem” kökünden gelmektedir. “İdem” Latince anlamı “aynı”dır⁴⁵⁸. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde *kimlik*; toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü, kişinin kim olduğunu tanıtan belge, hüviyet, herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü olarak tanımlanmıştır.

Bu noktada kimlik kavramıyla kesişen, “ben” ve “benlik” kavramlarında tanımlarını açıklamak gerekmektedir. “Ben” TDK sözlüğünde; kişiyi öbür varlıklardan ayıran bilinç, bir kimsenin kişiliğini oluşturan temel öge, ego olarak açıklanmıştır. “Benlik” kavramı ise; bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet olarak tanımlanmıştır⁴⁵⁹. “Kimlik” ve “ben” kavramları da bu noktada kesişen kavramlar, öteki kavramı “ben” kavramının zıttıdır. TDK sözlüğünde “öteki” kavramı; bilinenden, sözü edilenden ayrı, öbür, diğeri olarak tanımlanmıştır. Sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olandır⁴⁶⁰. Kimlik, özdeş olma hâli olarak tanımlandığında, aynı zamanda karşıtlık ve diğerinden farklılık anlamı içermektedir. O hâlde kimlik oluşumu bir dışlama ve içerme sürecidir ve ötekileştirme

⁴⁵⁶ Eric Hobsbawm, Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, Türkçesi: Mehmet Murat Şahin, Agorakitaplığı, İstanbul, 2006, s.2-3.

⁴⁵⁷ *Identity*; bir kişi ya da bir insan grubunun sahip olduğu nitelik ve tutumlar. Birinin kimliği ya da onların kim olduğu. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Pearson Education Limited, Harlow, England 2003, s.805.

⁴⁵⁸ Coşkun, **A.g.m.**, s.2.

⁴⁵⁹ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10.Baskı, Ankara, 2009, s.s.241-243-1182.

⁴⁶⁰ **A.g.s.**, s.1551.

süreci kimliklerin ayrılmaz bir parçasıdır⁴⁶¹. *Kültürel biçimlenmesi “öteki”nin ifadesini dikkate almaktadır; kendi kendini kültürel olarak tanımlama işi ötekilerin değerlerinden, özelliklerinden ve yaşam tarzlarından ayırt edici olmayı içerir*⁴⁶². Psikolojide ise kimlik kavramı; kişisel kimliği, kişinin hayatının değişik dönemlerinde ve hayatı boyunca kendini nasıl tanımladığı ile ilişkilendirir⁴⁶³.

F.H.Burak Erdenir, “Avrupa Kimliği: Pan-Milliyetçilikten Post-Milliyetçiliğe” adlı kitabında, kimlik kavramına kültür ve kimlik bağlamında farklı açılardan yer vermiştir. “Kültürün, kimliklerin temel belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde, *kültürün katılığı* ve *esnekliği*, kimliğin katılığı ve esnekliğini doğurmaktadır. Kültürün tanımına bağlı olarak farklı aidiyetler ön plana çıkmakta, kimlikler bu unsurlara göre şekillenmektedir. Kimliğin ortaya çıkmasında etkili olan unsurları temelde, *nesnel* ve *öznel* olarak sınıflandırabiliriz. Nesnel unsurlar; din, dil, etnik köken, tarih, toprak/vatan, simgeler, mitler ve gelenekler kimliğin somut bileşekeleridir. Kimliğin nesnel unsurlarını paylaşmak kimliğin varoluşu için gerekli olsa da yeterli değildir. Buna ek olarak, bireylerin aynı unsurları paylaştıklarının bilincinde olmaları gerekir ki, toplumun içselleştirme sürecinde kimliklerin öznel boyutunu açıklar. Kimliklerin tarihsel ve gündelik birtakım ortak değerleri, bireylerin benimsemesi, özümsemesi, bilincine varmaları kimliğin öznel boyutudur. Bu durum aidiyet duygusuyla doğrudan bağlantılıdır. W.Connor⁴⁶⁴, aidiyet hissini birey ve kimlik arasındaki psikolojik bağ olarak görür, bu bağ sayesinde kolektif kimlik ortaya çıkar. A.D.Smith⁴⁶⁵, aidiyet hissini topluluğun kuşaklar boyunca paylaştığı devamlılık hissine, geçmişten gelen ortak anılara ve ortak bir kadere ilişkin kolektif inanca dayandığını ileri sürmektedir. E.Gellner’de⁴⁶⁶, nesnel ve öznel kimlik konusunda; iki birey ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorlarsa aynı ulusa mensupturlar, iki birey ancak ve ancak birbirlerinin

⁴⁶¹ Burak Erdenir, **Avrupa Kimliği: Pan-Milliyetçilikten Post-Milliyetçiliğe**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s.43.

⁴⁶² Larrain, **A.g.e.**, s.197.

⁴⁶³ Coşkun, **A.g.m.**,s.2.

⁴⁶⁴ Walker Connor, Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyolog olan Connor, etnik milliyetçilik üzerine çalışmaları vardır. En önemli eseri, Ethnonationalism/Etnik Milliyetçiliktir.

⁴⁶⁵ Anthony D. Smith, İngiltere kökenli tarihsel sosyolog, milliyetçilik üzerine çalışmaktadır. Milliyetçilik sosyolojisi üzerine eserler veren Smith, “Milli Kimlik”, “Milliyetçiliğin Teorileri”, “Milliyetçilik ve Modernizm”, “Milletlerin Etnik Kökenleri”, “Milliyetçilik”, “Tarihte Millet”, “Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik”, “Mitler ve Milletlerin Hatıraları” adlı eserleri vardır.

⁴⁶⁶ Ernest Gellner, felsefe ve sosyal antropolog Gellner, milliyetçilik üzerine çalışmıştır. “Uluslar ve Ulusçuluk”, “Milliyetçiliğe Bakmak”, “Müslüman Toplum”, “Milliyetçilik”, “Kültür, Kimlik ve Politikalar” adlı pek çok eser vermiştir.

aynı kültürü paylaştıklarının bilincinde ise aynı ulusa mensupurlar ibaresine yer vermiştir⁴⁶⁷.

Modern dönemde öznelerin oluşumuna en önemli etkiyi yapan şey ise ulusal kimlik kavramıdır⁴⁶⁸. Bu açıdan tez kapsamında *ulusal kimlik* kavramına yüklenen anlam ise her ulus onun özelliklerini değerlendirerek onun ayırt edici kimliğini geliştirir: ulusal bir dil, ortak bir vatan, ortak ata inancı, paylaşılan gelenek ve görenekler, ortak politik kültür, ortak sembol, mit, kahramanlar, paylaşılan kolektif anılar ve ortak bir kader duygusudur. Aynı zamanda bu özellikler, o milleti diğer uluslar ve azınlık gruplarından farklı yapar ve grup içi birliğini ve eşsizliğini vurgulamaya hizmet eder. Ulusal hikâyenin bütünleştirici kısmını göç ve yerleşimin şekillendirdiği Kanada, ABD ve Avustralya gibi göçmen uluslarda bu durum farklıdır. Bununla birlikte bu ülkelerde göç birleşmeye ve ulusun kendini tanımlamasına engel oluşturur. Diğer yandan vatandaşlık ise ulusallık ile yakından bağlantılıdır. Anayasal vatandaşlıkta ulusal kimliğin rolü temelde işlevseldir. O, vatandaşın siyasi kimliğini tanımlamasına yardımcı olur. Ancak vatandaşlık sadece ulusal kökene bağlı olmayı gerektirmez. Almanya, İsviçre, Polonya gibi ulusal devletlerde vatandaşlık genelde kan ve kültürel bağlara vurgu yapılması ile tanımlanır. ABD, Kanada İsveç, Britanya ve Fransa gibi diğer devletler beş yıl o ülkede kalarak vatandaşlığın doğal hâle geldiği açık göçmen politikasına sahiptir. Bu ülkelerde ulusal kimlik temelde teritoryal ve sivil karakterlidir. Pek çok ulusal devlet hem teritoryal hem de etnik elementleri ulusal kimliğin ve vatandaşlığın tanımlanmasında birleştirir. Pek çok Avrupa ülkesi ve Çin, Rusya, Japonya gibi ler, kendilerini baskın ulusun siyasi ifadesinde yer aldığı ulusal devletler olarak kabul eder. Bu fikir kültürel ve etnik kompozisyonun homojen ve eşsiz olduğunu ima etmesinden geçer. Anglo-Sakson beyaz kökenin ulusal hikâyeye baskın olduğu Avustralya’da olan şey de, onun Asya, Endonezya ve Pasifik komşularından gelen göç dalgasıyla mücadele etmesidir⁴⁶⁹.

Jorge Larrain “İdeoloji ve Kültürel Kimlik” adlı eserinde kültürel kimlik sorununun ortaya çıkmasını şu şekilde özetlemektedir. *Kimliğin konu edilebilmesi için bir istikrarsızlık ve bunalım dönemi, eski yapılara bir tehdit gereklidir ve bu özellikle öteki*

⁴⁶⁷ Erdenir, **A.g.e.**, s.41-42.

⁴⁶⁸ Larrain, **A.g.e.**, s.212.

⁴⁶⁹ **Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1989 to Presents**, Editors Guntram H. Herb, David H. Kaplan, Volume 4, ABC Clio, California, 2008, s.s.1419-1421.

kültürel oluşumların önünde ya da onlarla ilgili olarak gerçekleşmelidir. Kobena Mercer bunu şöyle açıklar: “kimlik sadece bunalıma girdiğinde, değişmez, uyumlu ve istikrarlı olanın yerini kuşku ve belirsizlik aldığında tartışma konusu olur”. Bu, kimlik ile normal olarak ne kastedildiğini anlamamız için bir ipucu sağlar. Kimlikle ilgili temel düşünceler kalıcılık, uyum ve tanınmadır. Kimlikten söz ettiğimizde genelde belirli bir sürekliliğe ve kapsayıcı bir birliğe ve kendini tanımaya vurgu yaparız. Çoğu zaman bu özellikler kurulu yaşam tarzına bir tehdit yok ise sorgusuz kabul edilir⁴⁷⁰. J. Larrain kimliğin ortaya çıkışını bunalım, istikrarsızlık dönemlerinde ortaya çıktığına dikkat çekerken, sürekliliği, kapsayıcılığı ve kendini tanımaya vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Larrain, “kültürel kimliklerin açık olmadığını ve eski bir ulus olmasa da belirli bir toprak parçasında yaşayıp, ortak bir kültürü paylaşan insanların doğal eğilimleri olduğunu ifade ederken, kültürel kimliğin uygun deneyimler, ilişkiler, mevcut semboller ve fikirler doğrultusunda sürekli yapılmakta ve yeniden yapılmakta⁴⁷¹” olduğundan bahsetmiştir.

Ulusal kimliklerin oluşmasında mitlerin yeri çok önem arz eder ki taşıyıcı ve aktarıcı rolü nedeniyle milli kimliklerin sürekliliğinden bahsetmemizi sağlar. Bu açıdan bakıldığında, “Anzak Efsanesi-Anzac Legend” kavramıyla dünya terminolojisinde yer almasının en önemli nedeni, bir milletin doğuşunu ve devamını işaret etmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü efsanelerin doğasında olan mucizevî ruh, ona kutsiyeti de bahşeder. Türklerin Ergenekon, Oğuz Kağan, Çanakkale Destanı, Kurtuluş Savaşı Destanı ya da Rusların İgor Destanı, Sümerde Gılgamış, Almanlarda Nibelungen Destanı milleti derinden etkileyen olayların anlatıldığı, topluma bir mesaj verme amacı taşıyan yer, zaman, olay örgüsü içerisinde anlatılan, toplum tarafından kutsallığı olan destanlardır. Destanların ulusal kimlik ile bağı ise zaman içerisinde değiştirilmiş olsa dahi devamlılığı, kapsayıcı bir birliği ve kendini tanımayı vurgulamasıdır.

Anzak geleneği, Anzak efsanesi, Anzak ruhu ve Anzak günü kavramları, Anzak terminolojisi etrafında öne çıkan kavramlardır. *Anzak ruhu* ya da *miti*⁴⁷²; Çanakkale Savaşı'nın içerisinde ortak bir bilinci ifade etse de savaş süresince henüz doğallaşarak mit

⁴⁷⁰ Larrain, **A.g.e.**, s.197.

⁴⁷¹ **A.g.e.**, s.223.

⁴⁷² *Anzak Ruhu* (Anzac Spirit) (bazen The Spirit of Anzac ya da The Soul of Anzac), Anzak Efsanesi (Anzac Legend), Anzak Miti (Anzac Myth), Anzak Hikâyesi (Anzac Story) daha çok Anzak Miti'yle aynı anlamda kullanılır.

haline dönüşmemiştir. Kavramsal kullanım olarak Anzak geleneği, Anzak miti/hikâyesi ve Anzak ruhu kavramları akademisyenler tarafından yaygın olarak kullanılmakla birlikte, *Anzak Geleneği*⁴⁷³ kavramını ilk defa 1942 yılında kullanan C.E.W. Bean olmuş ve bu terminolojinin kullanımını yaygınlaştırmıştır⁴⁷⁴. Milli bir kavram olan Anzak geleneği, Gelibolu Savaşı'nın bir sonucu olarak Avustralya toplumunda sembolleşmiş, sürekli ve kalıcı hâle dönüşmesiyle gelenekselleşmiştir. Aslında, mit hâline dönüşmesi ve sembol hâline gelmesi hemen savaş sonrasında olmuştur. Anzak efsanesini oluşturan en önemli unsur ise *savaş anılarıdır*⁴⁷⁵. Barthes'in ifade ettiği üzere, mit olarak işlevsellik kazanması için yaydıkları anlamların tarihsel ya da toplumsal değil, doğal olduğunun vurgulanması gerekliydi. Barthes simgeyi; *bir nesne, toplumsal uzlaşım ve kullanım aracılığıyla başka bir şeyin yerine geçmesini olası kılan bir anlam kazandığında simge hâline gelir*⁴⁷⁶ diye izah etmektedir. Avustralya'da 1916 yılında, Anzak askerlerinin anılması ve sonrasında "Anzak Günü" hâline dönüşmesi ya da gelenek hâline gelmesi, bir sembole dönüşmesini de ifade etmiştir. Bu nedenle kültürün toplumsal simge üretme özelliği, kalıcı ve dönüştürücü öğeleri de bir arada bulundurmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle Anzak kavramı, Avustralya toplumu için milli olan pek çok şeyi sembolize etmektedir. Toplumun içselleştirdiği bu sihirli, mitolojik kelime; cesareti, dayanma gücünü, kahramanlığı, vatanseverliği, dostluğu, kader arkadaşlığını, hüznü, acıyı, ölümü, sadakati, askerliği sembolize etmektedir.

2.1.2.1. Bush Geleneğinin Anzak Geleneğine Dönüşmesi

Avustralya kültürel yapısının temel yapı taşı olarak "Bush Geleneği", beyaz Avustralyalının ikonik, kendine has özgünlüğü ve yerel olan bir simgeyi temsil eder. Bu

⁴⁷³ Anzac Tradition (Anzak Geleneği) kavramı, G.Seal'ın bahsettiği üzere 1942 yılında C.E.W. Bean tarafından II. Dünya Savaşı arifesinde halkın milli duygularını coşturmak için kullanılmış ve literatürde yaygınlık kazanmıştır. Ancak aynı kavram 11 Kasım 1941 yılında zorunlu askerliğe muhalif İşçi Parti Lideri John Curtin'in Avustralya Savaş Anıtı açılışında, "*Anzak geleneğinin sürekliliğinden*" bahsetmiştir. <http://theconversation.com/a-legend-with-class-labour-and-anzac-38592> (Erişim Tarihi:19.12.2016), Anzak Geleneği, Kahraman Geleneği olarak da isimlendirilir. Seal, **A.g.e.**, s.141.

⁴⁷⁴ Seal, **A.g.e.**, s.7.

⁴⁷⁵ Beaumont, **A.g.e.**, s.141.

⁴⁷⁶ Ergur, **A.g.e.**, s.125.

nedenle Avustralya kırsalı, “Avustralya Milliyetçiliği’nin” ve “Avustralya Efsanesi’nin” temelidir. Avustralya toplumunun millet olarak hayal edilmesi, federasyonun gerçekleşmesi, Avustralya Miti’nin savaştan önceki on yılda yayılması ile ortaya çıkmıştır. Tarihçi Russell Ward’ın kavramsallaştırdığı “Avustralya Efsanesi” kavramı, I.Dünya Savaşı’ndan sonra C.E.W. Bean gibi yazarlar tarafından Avustralya askeri için “Anzak Efsanesi”ne dönüştürülmüştür⁴⁷⁷.

Ayşe Candan Kirişçi “Ulus İnşası ve Gelibolu: Türk, Avustralya, Yeni Zelanda Edebiyatında Temsilleri” isimli doktora tezinde, “ilk halk şarkılarının ortaya çıkışını, Avustralya Kıtası’na taşınan mahkûm kültüründen kaynaklandığını” ifade etmiştir. Kirişçi, “mahkûm temalı birçok balad ve şiirin Avustralya edebiyat tarihinde önemli izler bıraktığından” bahseder. 1813’li yıllarda büyüyen pastoral-kır endüstrisi hem göçmen sayısının artışında hem de kır hayatı edebiyatının oluşmasında önemli bir etken olmuştur. Dolayısıyla, kır mistikliği (Mystification of Bush) ve kır işçisi (Bush Worker), milli kimliğin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır⁴⁷⁸. Kırsal yaşam (Bush), Henry Lawson ve Banjo Paterson tarafından ulusal ideallerin kaynağı olarak görülmüş ve pek çok şair, ressam,⁴⁷⁹ yazarın ilham kaynağı olmuştur. Bilhassa Henry Lawson, Avustralyalı milli bir kimliğin ana vatan İngiltere’den değil, Avustralya’nın kendi topraklarından çıkması gerektiğine inanmıştır. Bu nedenle Bush efsanesi, Bush kültürünün öğeleri içerisinde yer alan müzik⁴⁸⁰, giyim, argo, mimarlık⁴⁸¹ ve resim⁴⁸² gibi unsurları, Avustralya ana akım

⁴⁷⁷Siewewright, **A.g.e.**, s.76-77. Avustralyalı tarihçi Russell Ward’ın adını koyduğu *Avustralya Efsanesi* (Australian Legend) kavramını tarihçi Siewewright şu şekilde ifade etmektedir; *Avustralya halkının milli sembol olarak düşünmekten hoşlandığı federasyondan önceki yüzyılda kırsal hayatı romantikleştiren fikirlerdir. Anzak Efsanesi* (Anzac Legend) ise; aynı fikir ve özelliklerin C.E.W. Bean gibi yazarlar tarafından Avustralya askeri üzerine tasarlanmasıdır. Siewewright, **A.g.e.**, s.76. Avustralya Efsanesi, Avustralya kırsalını idealize eden insanları temsil eden mite denir. Corcoran, **A.g.e.**,s.15.

⁴⁷⁸ Kirişçi,**A.g.t.**, s.78-79.

⁴⁷⁹Bush ressamı içerisinde, Heidelberg Ekolü’nün ressamı ön plana çıkar. Avustralya’da kırsal hayatın resmedilmesi, yoğunluklu olarak 1880-1890 yıllarda başlayan süreçte düşünsel ve fiili açıdan ulusal akımın şekillendiği bir dönemde ortaya çıkar. Önemli kırsal hayatı resmeden ressamlar; Tom Roberts, Frederick McCubbin, Charles Condor, Hans Heysen, Arthur Streeton’dur. <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

⁴⁸⁰ Bush kültürünün en önemli şairlerinden olan Banjo’nun yazdığı balad-efsaneler, önemli olaylar, aşk, doğa hakkında yazılmış şiirin müziğe uyarlanmış halidir- *Waltzing Matilda* gayri resmi ulusal bir şarkı olmuştur. <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017). <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/bush-songs-and-music> (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

⁴⁸¹ Kökleri Bush kültürüne dayanan kendine has kırsal mimarisi olan Avustralya mimarisi, “Queenslander” evidir.“Uluru Kata Tjuta Kültür Merkezi.” <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

hayat tarzının içerisine yerleşmiştir⁴⁸³. Avustralya ulus bilincinin ilk izlenimleri olarak görülen “kırsal romantizmi”, orijinal halk (Avustralya İngilizcesi) lehçesiyle türküleri, müziği, mimariyi ve diğer sanat ürünlerini beslemiştir. Diğer yandan köklü ve destansı bir Avustralya tarihinin olmayışı, Avustralya tarihine olan ilgiyi “mahkûm Avustralya tarihi” ve “kırsal tarih” üzerine çevirmiştir. Daha çok İngiliz tarihi ile beslenen halk üzerinde “ortaçağ İngiliz şövalye ruhu” tarihçiliği var olmuştur ki bu tarih anlayışı da “Avustralyalı olma bilinci” üzerinde çok büyük bir etki bırakmamıştır. Nispeten ortaçağ şövalyesi vurgusu, propaganda posterleri vasıtasıyla Çanakkale Savaşı öncesinde Avustralyalı sivillerin asker olma duygusu kamçılanmıştır.

1790-1890’larda birçok Avustralya efsanesinin Bush kültürü temelinde ortaya çıktığını görürüz. Ned Kelly⁴⁸⁴, Ben Hall ve Jack Donough kahraman-mit figürleridir. Aynı zamanda onlar kırsal yaşamla alakalı isyankâr figürleri temsil ederler⁴⁸⁵. Erken dönem Bush kültürünün isyan hikâyesi oluşturmasında ise mahkûm geçmişine karşı bir direnç gösterme gerçeği yatar. 1770’lerde Avustralya Kıtası’na taşınan mahkûmlardan oluşan toplum, yüzyıllık süreçte Avustralya’ya özgü “mahkûm kültürünü” oluşturmuştur. Ada/kıta olan Avustralya, coğrafi olarak İngiltere’ye çok uzak bir konumdadır. İngiltere’den gemilerle Avustralya’ya taşınan bu insanlar, gerek yönetimin izin vermemesinden kaynaklı ve gerekse geri dönüş imkânının zor olmasından dolayı, Avustralya’ya yerleşmek zorunda kalmışlardır. İngiltere’nin ötekileştirerek başka bir kıtaya sürgün ettiği marjinal karakterler, büyük bir hapisaneyeye mahkûm edilmişlerdir. Bu sürgün ve mahkûmiyete, kıtanın zorlu coğrafyası da eklenince, hayatta kalma mücadelesi başlamıştır. Bu nedenle mahkûm/sürgün kültürünün şekillenmesinde başlıca etken, coğrafyanın zorlu olmasıdır diyebiliriz.

⁴⁸² Frederick McCubbin’in Bush kültürünü yansıtan tuval üzerine yağlıboya resmi (1886). “Lost” <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

⁴⁸³ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

⁴⁸⁴ Edward (Ned) Kelly (1855-1880): İrlanda kökenli John Kelly ve eşi Elen’in en büyük oğlu olarak 1855’de Beveridge Victoria-Avustralya’da dünyaya geldi. Babası John (Red) Kelly İrlanda’da domuz çalmaktan ceza alınca, Avustralya’ya cezasını çekmek üzere gönderildi. *Australian Dictionary of Biography*, “Edward (Ned) Kelly (1855-1880)”, By John V. Barry, Vol.5 (MUP), 1974. <http://adb.anu.edu.au/biography/kelly-edward-ned-3933> (Erişim Tarihi: 15.07.2017). <http://adb.anu.edu.au/biography/kelly-edward-ned-3933> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

⁴⁸⁵ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

Avustralya kırsalının zorlu şartlar altında yaşayan kişilere “Bushmen” denilmiştir. Bununla birlikte Avustralya eyaletlerinin idarî yapısına isyan eden kişilere ise “Busranger” adı verilmiştir. Avustralya milliyetçiliğinde bu iki sembolik karakter, Bush geleneğinin öykünülen tipolojisidir. Busranger olarak isimlendirilen isyankâr karakter, otorite karşıtlığının ana temasıdır. Bushman; her ne kadar toprakla, doğayla mücadele ediyorsa, busranger da otorite ile mücadele eden Bush geleneğinin temel karakteridir. Busranger, İngiliz vali-yöneticilere ve Avustralya’da kurulmuş mahkûm sisteminin idamesini sağlayan otoriteye karşı mücadelenin bayraklaşmış kahramanıdır. Busranger; otorite karşıtıdır, haksızlığa isyan eder, mücadelecidir, savaşçıdır. Bu yönüyle, Bush geleneğinin halk kahramanıdır.

1900’lü yıllarda kırsal yaşamda tecrübe edilen, ata binme, ateşli silahları kullanma, açık havada uyuma, orman yangınları ve toprakla mücadele etme halkın üstün nitelikli olduğunun bir göstergesi sayılmıştır. Anzak askeri, Gelibolu Savaş Meydanı’nda da Bush kültüründe yer alan davranışları tecrübe etmiştir. Bu nedenle olsa gerek I.Dünya Savaşı, Bushmen ve Anzak geleneğinin aynı temel gelenekte birleşmesine yardımcı olmuştur⁴⁸⁶. Bu mücadelecî karakteri ve hayatta kalma anlayışını Rad Young şu şekilde izah eder: “Aslında beyaz yerleşimin başlangıcından beri Avustralya’da olan şey tam budur. Bizim tarihimizde toprağa ve otoriteye karşı devamlı bir mücadele vardır. Modern zamanlarda savaşçı olmak, Avustralya toplumunda saygı ve şöhret getirir. Başarıdan daha fazla mücadeleye değer vermeliyiz. “Waltzing Matilda⁴⁸⁷” bizim ulusal marşımız olması gerekir.⁴⁸⁸” diye ifade ederken, Avustralya toplumu için mücadelenin kazanmaktan daha değerli olduğu vurgusunu yapar. Bush kültüründen gelen Avustralyalı tipik karakterini tarif etmede ve Gelibolu Savaşı’nda Avustralyalı askerlerin kararlılıkla savaştığını açıklamada çok önemli bir ipucudur: *Başaramasa da mücadele etmek*. Bu durum, Avustralya askerinin Çanakkale Savaşı’nda Türk askerine karşı, neden bu kadar azimle mücadele ettiğini izah etmektedir. Dahası büyük kayıplar vererek Avustralya tarihinde en büyük yenilgisini yaşayan Avustralya’ya; mücadele, dayanma azmi ve ulus olma bilinci kazandırmıştır.

⁴⁸⁶ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017). Pastoral adamın-Bushman, becerikli ve dayanıklılığı savaş zamanında Avustralya askerini tanımlamada kullanılmaya başlanmıştır. Kirişçi, **A.g.t.**, s.79.

⁴⁸⁷ Waltzing Matilda 1895 yılında Banjo Paterson tarafından yazılmıştır. West, **A.g.e.**, s.271.

⁴⁸⁸ Young, **A.g.m.**, s.6. Waltzing Matilda’nın resmi olmayan milli marş olması ile alakalı. West, **A.g.e.**, s.102.

Tarihçi Graham Seal'e göre; *Anzak geleneği* ve halka özgü *Digger*(Avustralya askeri)⁴⁸⁹ *geleneği*, iki farklı geleneğin kesişmesiyle oluşmuştur⁴⁹⁰. Bu açıdan Graham Seal, *Digger Geleneği* ile *Anzak Geleneği*'ni birbirinden ayırır. Ona göre; digger geleneği, sosyo-askerî yapının folklorudur. Bu gelenek, grup üyeleri arasında paylaşılan, inanç, dil⁴⁹¹, hikâye, şiir, şarkı ve âdetleri içeren gayri resmi biçimde özel dünya görüşlerinden oluşan bir gelenektir. Bu geleneğin kökeni, XIX. yy.da ideal Avustralya karakteri olan ve Avustralya kültürünün temeli olarak tanımlanan, *Bushmen* kavramından gelmektedir. Digger grup üyeleri; farklı etnik, sosyal, meslek⁴⁹² ve ekonomik geçmişleri olan ancak temel ortak alan olarak kırsaldan gelen kişilerdir. Avustralya İmparatorluk Ordusu'nun bir üyesi olmaları, onlara eşsiz bir statü vermiştir. Bu açıdan digger kavramı, ilk *Avustralya İmparatorluk Kuvveti* (AIF) içerisinde, gönüllü sivil üyeleri tanımlar. Onlar, profesyonel asker değildir, geçici olarak silah kuşanan ve asker üniforması giyen kişilerdir.

⁴⁸⁹ *Digger*; İngilizce anlamı olarak kazıcı, toprak kazan anlamındadır. Avustralya İngilizcesi'nde, Avustralya askerlerine verilen isimdir. Digger kelimesi, Yeni Zelanda askerinden çok Avustralya askeri ile bağlantılıdır. 1916 yılında hem Avustralya hem de Yeni Zelanda askerleri için kullanılır hâle gelmiştir. I.Dünya Savaşı'nda Avustralya resmi tarihçisi C.E.W. Bean, Yeni Zelanda'da profesyonel sakız ağacı kazıcılığından değişikliğe uğrayan kelime olarak, Digger (Kazıcı) kelimesinin geldiği iddiasında bulunmuştur. Pek çok eski asker ise; kelimenin Fransa'da (Flander) mevzi kazılmaktan geldiğini ifade etmişlerdir. Bazıları da kelimenin altın aramak için kazma eyleminde bulunan, sivil hayatta altın arayıcısı/kazıcısı olanlardan geldiği iddiası vardır. I.Dünya Savaşı'nda devamlı olarak mevzi kazılmaktan kaynaklı digger terimi, Avustralya askeri ile eşanlamlı hâle dönüşmüştür. <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017). Laffin, **A.g.e.**, s.3, Kirişçi, **A.g.t.**,s.78. The American Heritage sözlüğünde Digger'ın kelime anlamı; 1.Kazma için kullanılan alet ve makine. 2. I. Dünya Savaşı'nda Avustralya ve Yeni Zelanda askeri. *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Editor: Anne H. Soukhanov, Publisher Houghton Mifflin, Third Edition, 1994, s.2126. Longman sözlüğünde *Digger*'ın kelime anlamı; “kazan ve karada hareket eden büyük makine” olarak ifade edilmiştir. *Longman Dictionary of Contemporary English*, 2003, s.435. *Digger*, cobber, dinkum, mate, bloody gibi kavramlar Anzak etkisinde 1915 Gelibolu Savaşı'nda Avustralya sözlüğüne kazandırılan kelimelerdir. Amanda Laugesen, “Australian First World War “Slanguage””, **Journal of the Australian War Memorial**, Issue:38, 2003 April, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguag> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

⁴⁹⁰ Seal, **A.g.e.**, s.2.

⁴⁹¹ *Avustralya Askerinin Argo Sözlüğü*: *Abdul*; Türk askerine verilen genel isim. Gelibolu'daki Türk Ordusu. *Anzac*: Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu'nun kısaltması. İnzibat ile alay etmek için kullanılan bir kelime. *Anzac Button*: Pantolon düğmesinde kullanılan bir tırnak/pençe. *Anzac Soup*: Kolordu tarafından kirlenilen su. *Anzac Wafer*: Ekmek yerine, A.I.F. için tedarik edilen sert bisküvi. *Aussy*: Avustralya askeri. Avustralyalı. *Coffin Nail (Tabut Çivisi)*: Sigara. *Furphy*: Söylenti, Dedikodu. *Stoush*: Kavga, Savaş. *Winze*: İki mevzi arası yer altı bağlantısı. *Tourist (Turist)*: Avustralya Askeri (1.Bölük). *Pennish*: Yarımada (Gelibolu). *Beachy Bill*: Anzak kıyılarını bombalayan Türk topçusu. *Brass Hats (Pirinç Şapkalar)*: Üst düzey subaylar. <https://www.awm.gov.au/learn/schools/resources/soldiers-slang/glossary> (Erişim Tarihi: 10.07.2017). W.H. Downing, **Digger Dialects**, Lothian Book Publishing Co.Pty.Ltd., Melbourne and Sydney, 1919,s.s.7-9. Avustralyalı askerler Türk askerine “Abdul”, “Jacko”, “Johnnie Turk” isimleri vermişlerdir. Gammage, **A.g.e.**, s.92.

⁴⁹² Aslında Anzaklar, tam eğitilmiş ve profesyonel askerler değillerdi. Bankacılık, sigortacılık, öğretmenlik, postacılık, çiftçilik gibi çeşitli mesleklerden gelen gönüllülerdi. Umunc, **A.g.m.**, s.176.

Robertson'ın ifadesi ile onlar “üniformalı siviller” veya “kamufle edilmiş sivillerdir”⁴⁹³. Makul günlük ücret için çalışan, sıradan insanlardır. Digger için askerlik, iş olarak görülmüştür. Hatta Avustralya'nın bağlı olduğu imparatorluğun yararına olan bir iş olarak düşünülmüştür. Digger geleneğinin bu kendine has karakteristiği, sivillerin orduya alınmalarının ardından Gelibolu ve Batı Cepheleri'nde halka özgü yapısından, daha fazla resmi sosyo-kültürel bir yapıya dönüşmüştür⁴⁹⁴. Sonuç olarak digger geleneği; I.Dünya Savaşı içerisinde ve sonrasında kavramsal olarak, Anzak geleneğine dönüşmüştür. Resmi ve kamusal olarak milliyetçi ve askerî öğeleri içerisinde barındırır.

Bununla birlikte Avustralya'da savaş sonrası inşa edilen savaş anıtları, geri dönen askerlerin kurmuş olduğu cemiyet ve benzeri organizasyonlar, milliyetçi politika ve askerî serominileri yaygınlaştırmıştır. Böylece Anzak günü araçsallığıyla resmiyet içeren karışık kültürel sürece; *Anzak geleneği* denilmiştir. Anzak geleneği; kamusal, kapsayıcı, imalı ve otoriterdir. Bu gelenek; *onur, görev, cesaret, fedakârlık ve kurtuluş* öğelerinin temel alındığı tutum ve değerlerden oluşur ve aynı zamanda bu gelenek; *askerî-milliyetçi* bir kavram içerisine oturtulmuştur. Bu açıdan Anzak geleneği; *birlik vurgusu, benzerlik, kültürel miras, sadakat, vatanseverlik* ve baskın bir milliyetçi atmosfer içerisinde anma ve merasimlerden oluşur. Hegomonik biçimde Avustralya toplumunun içerisinde yürütülen, icat edilmiş bir gelenektir⁴⁹⁵.

2.1.3.2. Anzak Askerinin Özellikleri

Dünyanın pek çok yerinde milliyetçilik kavramını mit, sembol ve ideolojiyle açıklayanlar; milliyetçi teorisyen ve entelektüeller olmuştur. Milliyetçi teorisyenler tarafından; “milli karakter” ve “milletin dehası” kavramları, ulus kavramıyla doğrudan ilişkili olarak düşünülmüştür. Bu sebepten dolayı, milletin yerel kültüründe var olan milli karakter ve milli dehanın ortaya çıkarılması görevini de milliyetçi entelijans yapmıştır. Avustralya'nın milliyetçi entelektüellerinin de Avustralya'da yaptığı tam olarak bu

⁴⁹³ Umunç, **A.g.m.**, s.176.

⁴⁹⁴ Seal, **A.g.e.**, s.3.

⁴⁹⁵ **A.g.e.**, s.s.4-6.

çerçevede izah edilebilir. Avustralya kültürel milliyetçiliğinde yer alan digger karakterinin özellikleri, I. Dünya Savaşı'nda Anzak askeri merkezinde yeniden inşa edilmiştir. Böylece Bushmen ve digger'ın vasıfları, Anzak geleneği çerçevesinde Anzak askerinin özellikleri olarak yeniden yorumlanmıştır.

İngiliz subaylara, ana çerçevede İngiliz otoritesine karşı duruşun temel nedeni; I.Dünya Savaşı esnasında İngiliz subayların ayrımcılık yapmasıdır. Bu durumu Anzak askeri olan Muhabereci Er Thomas Rees England'ın günlüğüne düştüğü notlardan öğreniyoruz; “(İngiliz komutan) her bir askeri denetledi. Sonra bize bir nutuk çekti. Bizden düğmelerimizi, çizmelerimizi vs. temizlememizi istiyor. Burada (yani siperde) olduğum sürece ben özellikle yapmayacağım. Harry Black ve Hughes Luke bugün hastaneden döndüler ve hiçbiri burada bulunmak için yeterince sağlıklı değil. İngiliz doktorların biz *müstemleke* askerleri için hiç zamanları yok ve bizlere köpek muamelesi yapıyorlar”⁴⁹⁶ serzenişiyle, iki önemli hususa dikkat çekmiştir. İlk olarak, İngiliz komutan ve doktorların Anzak askerlerine karşı uygulamış olduğu ayrımcı tutum, Anzak askerinin otoriteye olan öfkesini bir kat daha artırmıştır. İngiliz askerî disiplini; Avustralya Bush geleneğinden gelen ve başına buyruk, otorite karşıtı bir karaktere sahip Anzak askerini, İngiliz otoritesine karşı hem tepkisel hem de asi yapmıştır. Bununla birlikte günlükte ele alınması gereken ikinci önemli husus, Anzak askerinin kendisini *müstemleke*, yani *kolonyal* (Colonial) *askerler*⁴⁹⁷ olarak nitelemesidir. Bu durum Anzak askerlerin kendilerini ikinci kategoride, yani dışlanmış hissetmelerine neden olmuştur ki günlükten anlaşıldığı üzere bu his, sadece bireysel bir ayrımcılıktan öte, tüm Anzak askerini işaret etmektedir. Bu nedenle Anzak askerinin kendini *müstemleke* olarak nitelendirmesi, onların otoriteye karşı itaatsizliklerinin de temel nedenlerinden biri olmuştur.

B.Gammage “Parçalanmış Yıllar: Büyük Savaş'ta Avustralya Askerleri” adlı eserinde, İmparatorluk Ordusu'nda görev yapmış pek çok askerin günlük, mektup ve notlarına yer vermiştir ve bu açıdan çok değerli bir eser olma özelliği taşır. B.Gammage eserinde, İngiliz ve Anzak askerleri arasında başka bir itilaf konusuna değinir. Suvla Savaşı'nın sonuna

⁴⁹⁶ Umunç, **A.g.e.**, s.178-179.

⁴⁹⁷ Bir başka Anzak askeri olan Er Baker, Anzak askerleri ile İngiliz askerlerini kıyaslarken *müstemleke* Anzak askerleri için (colonial/colony) ifadesini kullanır. “...hepside bir sürü çılgın İrlandalı. Tümü muvazzaf asker. Savaşçı olarak, her bakımdan *müstemleke* (Yeni Zelandalı ve Avustralyalı) askerlerin dengidirler, fakat asker olarak, bizimle aşık atamazlar.” Umunç, **A.g.m.**, s.178.

doğru bir Avustralyalı subayın şikâyetini şu şekilde nakleder: *keşke Kitchener iş yapmak için gençler değil de, bize asker gönderseydi*⁴⁹⁸ diye hayıflanmasını, Avustralyalı subayın savaşta İngiliz askerini cesaret ve dayanıklılık yönünden bir eleştiri niteliğindedir. Diğer yandan B. Gammage, “Gelibolu Savaşı’nda İngiliz askerinin korkaklığını” ele alırken, “Avustralyalı askerlerin cesaretine” vurgu yapar. Hatta B. Gammage kitabında, “Gelibolu Savaşı’nda pek çok cephede İngiliz askerlerinin kaybettiği mevzileri, tekrar Avustralyalı askerlerin aldığına” yer verir. “İngiliz askerinin bu korkak tutumuna rağmen, Avustralyalı askerlerin kraliyete ve imparatorluğa sadakatinde hiçbir eksilme olmadığından da” bahseder. Aynı zamanda bir Avustralyalı askerinin milli kimlik vurgusuna dikkat çekerken, Çanakale Savaşı’nın Avustralya ulus kimliği oluşumunda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu şu sözlerle dile getirir: *bu savaş beni aşırı derecede İngiliz yaptı ama kesinlikle Avustralyalı yaptı* ifadesine yer verir. Bununla birlikte Avustralya İmparatorluk Ordusu’nda görevli Anzak askerinin “Avustralyalı olmayı” “İngiliz olmaktan” özellikle ayırt ettiğini savunur. Bir başka örnekte de B.Gammage, “Avustralyalı bir askerinin disiplinsizlik nedeniyle, askeri mahkemeye çıkarıldığını ve rütbesinin er’e düşürüldüğünü, ancak daha sonra cephede gösterdiği yararlıklarından dolayı tekrar onbaşı rütbesine çıkarıldığını” ifade ederken, “Avustralyalı askerlerin disiplinsiz olmasına ama bunun yanı sıra cesur, dayanıklı ve inisiyatif kullanabilmesine” vurgu yapar. Bir Avustralya askeri olan Çavuş Aitken’e *Asker Kimdir?* sorusuna cevaben; *bir emre sorgusuz itaat eden, askeri eğitimden geçmiş, büyük bir makinenin parçası* diye cevap verir ve Avustralyalı olmayı; *Avustralyalı bir asker değildir ama bir savaşçıdır, savaşçı doğmuştur. Her bir Avustralyalı inisiyatif kullanabilme özelliğine sahiptir... Kesinlikle saati çalıştıran mekanizmadan daha iyidir* ifadesiyle açıklar⁴⁹⁹. Bu özellikleriyle Anzak askeri bağımsız düşünebilen, inisiyatif kullanabilen, özgür ruhlu bir savaşçı olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan, Anzak askerinin öne çıkan yönleri; *özel, amatör, gayri resmi, yüz yüze, erkek egemen* olarak tarif edilir. Anzak askerinin dikkat çeken ve kolay tanımlanan diğer bir özelliği ise; *otorite karşıtlığıdır* ki, özellikle subaylara, daha da özel olarak ifade edilirse İngiliz subaylara⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Gammage, **A.g.e.**, s.86.

⁴⁹⁹ **A.g.e.**, s.s.86-88.

⁵⁰⁰ Graham Seal, digger (Avustralya askeri) hakkında “disiplinsiz gönüllüler/askerler” olarak tanımlamıştır. Bill Gammage “Parçalanmış Yıllar” adlı eserinde, Avustralya askerinin disiplinsiz olmasına ama aynı zamanda cesur olmasına değinir. Peter Stanley kaynak gösterilerek Jed Donoghue ve Bruce Tranter “Anzaklar: Askeriyenin Avustralya Kimliği Üzerindeki Etkileri/The Anzacs: Military Influences on Australian Identity” adlı makalesinde de destekler mahiyette şu ifadede bulunmuştur; “Anzak askerlerin,

karşı yönelmiş bir otorite karşıtlığını ifade eder. I.Dünya Savaşı'nda Avustralya Ordusu'nda general rütbesiyle görev alan John Monash'ın Anzak askeri hakkındaki düşünceleri ise şöyledir: *Anzak askeri; yüksek eğitilmiş, bağımsız düşünebilen, yeni fikirlere açık ve çok özverilidir*⁵⁰¹.

Avustralya ve Büyük Britanya akademik literatüründe, Anzak askerinin müttefik ordusuna katkısının abartıldığı, efsaneleştirildiği düşünceleri de hâkimdir. Bu karşıt görüşü savunanlardan biride, Avustralyalı tarihçi E.M. Andrews'dir. E.M.Andrews "Anzak Yanılsaması" adlı eserinde, Gelibolu Seferi'nde Anzak askerinin katkısının fazlaca abartıldığını ifade eder. Andrews ile birlikte Humphrey McQueen de, Avustralya milli bilincinin şekillenmesinde Gelibolu Savaşı'nın önemini sorgulanması gerektiğini düşünenlerdendir. Nigel Steel ve Peter Hart'da, "Gelibolu Yenilgisi" adlı eserlerinde dengeli bir eleştiri yaparken, "Anzak askerinin büyük bedel ödediğini ve kahramanlık gösterdiğini, ancak savaşta çoğunluğu teşkil eden İngiliz askerinin savaşa olan katkısının küçümsenemeyeceğini" ifade eder⁵⁰².

Avustralya askerinin diğer öne çıkan özellikleri içerisinde ise; *küçümseyici* (diğerlerine yukardan bakan), *milliyetçi*, *dost* (mateship)⁵⁰³ ve *serseri ruhlu* olmaları olarak özetlenebilir. Bilhassa yakın arkadaşlık (mateship) kelimesi, Avustralya'da erken sömürgecilik dönemine kadar uzanan bir geçmişi olan kavramı ifade eder. Avustralya'ya mahkûm ve yeni yerleşimci olarak gelenlerin, birbirleriyle her türlü yardımlaşması anlamına gelen *mateship* kavramı; paylaşılan bir deneyim, karşılıklı saygı ve koşulsuz yardım anlamına gelmektedir. Bu anlamda Avustralya'da "dost" "arkadaştan" öte bir

askeri kurallara karşı koydukları ve İngiliz subay otoritesini sarstıkları, zayıflattıkları rapor edilmiştir. Ancak onların hayatlarını riske etmeleri ve kırsal yaşam tecrübesi, becerileri sebebiyle hayatta kalmada oldukça iddialı, gönüllü askerler olduğunu" ifade etmiştir. Gammage, **A.g.e.**, s.s.84-87. Jed Donoghue ve Bruce Tranter, "The Anzacs: Military Influences on Australian Identity", **Journal of Sociology**-January 2013, Published Sage, s.2.

⁵⁰¹John Butcher edit., **Australia Under Construction: Nation-Building-Past,Present And Future**, ANU E Press, Canberra, 2008, s.s.50-55.

⁵⁰²Hartesvelt, **A.g.e.**, s.s.25-27.

⁵⁰³*Yakın Arkadaşlık-Dostluk (Mateship)*: Yakın arkadaşlığı ve dostluğu ifade eden bu kavram, Avustralya milli kimliğinin temel değeridir. Avustralya'da 19.yy.da ortaya çıkan radikal milliyetçiliği ve işçi sınıfının önemli bir elementi olarak kabul edilmekte olup, özellikle tehlikeli zamanlarda ve düşmanla karşılaşıldığında işçi dayanışması ve kader arkadaşlığını karakterize eder. I. Dünya Savaşı'nda askerlerin, 1915 Gelibolu yenilgisinde dostluk kavramıyla yakından ilintilidir. Avustralya erkeklerini kasteden siyasi bir retorik olması, kadınları bu kavramın dışında tutması eleştirilen tarafıdır. Corcoran, **A.g.e.**, s.124. *Camaraderie* ya da mateship kavramları birbiri yerine kullanılır, genel anlamda erkekler arasındaki dostluğu ifade eder. Kirişçi, **A.g.t.**, s.89.

anlamı ifade eder. Dostluk terimi, erkekler arasında geleneksel olarak kullanılan bir kelimedir ve mücadele dönemlerinde erkekler arasında ilişkiyi tanımlamak için sıklıkla kullanılır. Bush geleneğiyle ortaya çıkan mateship kavramı, Avustralya milli kimliğinin temelini oluşturur. Avustralya efsanesi temelinde biçimlenen, İşçi sınıfı ve radikal milliyetçilerin de kabul ettiği önemli bir toplumsal unsurdur. Avustralya’da “Popüler dostluk düşüncesi/mateship”, I.Dünya Savaşı döneminde tekrar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde eş/dost (mate) kelimesi, “digger” kelimesiyle birbirinin yerine kullanılır hâle gelmiştir⁵⁰⁴. Avustralya milli kimliğinin temel değerlerinden birini ifade eden *mateship*, digger kelimesi ile eş anlamlı kullanılmaktadır ki, Bush geleneğine atıfta bulunarak I.Dünya Savaş’ında *kader birliğini ve yardımlaşmayı* temsil eder. Bununla birlikte askerler arasındaki dostluk onların erkekliğini de tanımlamaya yardımcı olur ve zamanla Avustralyalıyı bir ulus olarak da tanımlamasına katkı sağlamıştır⁵⁰⁵. Bush geleneği (digger), İşçi Partisi ve Anzak askerinin merkeze yerleştiği mateship terimi, bu yönüyle ulusal kimliğin tanımlanmasında da önemli bir sosyal unsur olarak düşünülür.

Anzak askerinin diğer bir özelliği ise onun *erkek egemen* görülmesidir. Askerlik mesleği genel kabul gören biçimde, erkeklik kavramıyla özdeşleştirilmiş olması da, Avustralya’da Anzak askerinin baskın özelliği içerisinde erkek egemen görülmesinde önemli bir faktördür. Avustralya’nın sert coğrafî koşullarıyla mücadele eden Bushmen kavramında kabul edildiği üzere Bush geleneğinden gelen erkek egemen tutum, I.Dünya Savaşı’nda Anzak askerine de erkek egemen özelliği vermiştir. Bu nedenle Avustralya ulus milliyetçiliğinin doğuşu olarak kabul edilen Gelibolu Savaşı, genelde erkekler için “ergenliğe geçiş ritüeli⁵⁰⁶” olarak da görülmüştür. Bu açıdan Avustralya toplumunda, Anzak askerini tanımlamada kullanılan *erkeklik* (masculin) kavramı ve Avustralya milli kimliği arasında güçlü bir bağ olduğu kabullenilmiştir. Bu yönüyle rol model olarak Anzak efsanesi, Avustralya’nın erkek egemen kültürünü derinden etkilemiştir⁵⁰⁷. “Anzak” kelime

⁵⁰⁴ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017), Corcoran, **A.g.e.**, s.124.

⁵⁰⁵ <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

⁵⁰⁶ *Rite of Passage*; bir kişinin hayatında, bir başka döneme geçişi kutlamasıdır. Daha genel manasıyla, kişinin hayatında bir evreden başka bir evreye geçtiğini temsil eden, “geçiş ritüeli”ne ifade eder. Daha çok bu geçiş kişinin sosyal ve cinsel hayatında statüsünün değişimini işaret eder. Ergenliğe geçiş, sünnet olmak, bapiz olmak, evlenmek ve ölüm “rite of passage”ı temsil eden örneklerdir.

⁵⁰⁷ Young, **A.g.m.**, s.3-4.

itibariyle, Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin Gelibolu Savaşı'ı tecrübesi nedeniyle milliyetçi bir sembol olmasıdır⁵⁰⁸. Çünkü Gelibolu, Anzak askerinin kanla bapiz (Baptism in Blood) edilmesidir ve bu nedenle tam olarak Avustralya ulusal kimliğini sembolize eder⁵⁰⁹.

Adrian Howe “Cinsiyet ve Savaş: Yirminci Yüzyıl Avustralyalılar Savaşta” adlı kitabında yer alan “Anzak Mitolojisi ve Feminist Mücadele” adlı makalesinde, *Avustralya İmparatorluk Kuvveti'nin doğasında, digger geleneğinden gelen “demokratik eşitlikçi geleneğinin” derin etkilerinin olduğunu* ifade etmiştir. Diğer yandan A.Howe; *Bushmen'in digger'a dönüşmesini, “ideal bir Avustralya tipolojisi ve milliyetçi bir tipoloji”* ifadesiyle tanımlar. A.Howe, G.Seal'in digger-bushman kavramlarına getirdiği açıklamaları onaylar nitelikte bir ifadede bulunur. Aynı zamanda digger kavramı milletlik/nationhood⁵¹⁰ kavramıyla özdeş olduğu kadar, “erkeklik/manhood” kavramıyla da özdeş görür. Hatta “korktuğu hissini ifade eden Avustralyalı erkeklerin, Avustralyalı olmadığına inanılır”; “Erkek değildir ya da Avustralyalı değildir” ibaresiyle tanımlanır⁵¹¹.

Anzak askerinin bir başka dikkat çekici yönü ise Avustralya Ordusu'nun tamamıyla gönüllülerden⁵¹² oluşmasıdır. Avustralya, I.Dünya Savaşı'na Büyük Britanya İmparatorluğu tarafında katılan ordular arasında, gönüllü olarak katılan tek ordudur. Oysa Büyük Britanya İmparatorluk Ordusu'nda pek çok farklı milletten asker görev almıştır. Savaşa gönüllü olarak katılan 417.000 civarında Avustralyalının çoğunluğu, kırsal bölgeden gelmiştir ki, bu durumda ulus kimliğinin Avustralya halkı tarafından bizzat yaratılan efsaneye dayanması açısından önem arz etmektedir⁵¹³. Avustralya'da bu gönüllü tutum, gerek gazetelerin gerekse parlamentonun kamuoyu oluşturma çabalarıyla şekillenmiştir. “Emperyal Dayanışma” olarak nitelendireceğimiz bir kavram üzerinden oluşan Avustralya kamuoyu, 1901 yılından sonra federasyon kutlamalarında askeri geçit törenlerinde vurgulanan bir temaya dönüşmüştür. Askeri geçit törenlerinde toplanan

⁵⁰⁸ Hartesvelt, **A.g.e.**, s.25.

⁵⁰⁹ Firth, **A.g.e.**, s.25.

⁵¹⁰ Milliyetçilik alanının genel sorunlarından biriside, milliyetçilik literatürüne katılan her yeni eserle birlikte terminoloji sürekli yeniliyor ve gelişiyor. Nationhood (Milletlik). Özkırımlı, **A.g.e.**, s.20.

⁵¹¹ Howe, **Gender and War**, s.302.

⁵¹² Donoghue makalesinde, savaş muhabirleri ve resmi tarihçilerin imparatorluğa ve devlete sadakat bağı ile bağlı disiplinsiz bushmen'in gönüllü askerlere dönüştüğü ifadesinde bulunmuştur. Donoghue, **A.g.m.**, s.2.

⁵¹³ Coşkun, **A.g.e.**, s.10. I.Dünya Savaşı'nda, Avustralyalıların, Büyük Britanya Ordusu'nda gönüllü olarak yer alan tek ordu olduğu yönünde ifadeleri. Sayılır, **A.g.m.**, s.321.

kalabalığın “emperyalizm” ve “militarizm”i kabul ettiği için mi orada olduğu? yoksa televizyon ve film çağından önce, bazı renkli ve heyecan verici şeyleri izlemek için mi? orada olduğu belli değildir. XX. yüzyılın başlarında popüler kültürde “savaş” görkemli bir macera olarak görülüyordu. Bu nedenle birçok Avustralyalı erkek, zafer ve macera şansını kaybedeceği korkusuyla, Avustralya İmparatorluk Kuvveti’ne gönüllü katılmıştır. Diğer yandan, Avustralyalıların bu savaşa katılmasının bir başka gerekçesi ise İngiltere’nin uluslararası ilişkilerde oluşan gerginliğin haklı tarafı olduğu yönündeki algının, Avustralyalıların çoğunluğunda hâkim görüş olmasıdır. Bunun yanı sıra, Avustralya toplumunda Büyük Britanya’nın yanında savaşa katılmanın en önemli gerekçesi olarak, “imparatorluğa bağlılık ve sadakat” borcunun ödenme zamanının gelmiş olmasıydı⁵¹⁴.

Aslında Avustralya toplumunda Anzak askerinin, bir mit hâline getirilmesi ve Avustralya toplumunun Anzak askerine içtenlikle sahip çıkmasının temel nedeni, onların daima toplumun içerisinde çıkan *vatandaş asker* (citizen soldier) olarak düşünülmesinden kaynaklanmasıdır. Anzak askerinin büyük bir kısmı gönüllülerden oluşmuştur. Avustralya’da I.Dünya Savaşı öncesi ve iki savaş arası dönemde AIF, genel olarak *milis* (militia)⁵¹⁵ bir gücü temsil etmiştir. Anzak mitinin temelini de temsil eden Anzak askerinin; disiplinsiz, gönüllü, otorite karşıtlığı ve bireyseliği de onu militarist özelliklerden ayırır ve bu durum, Avustralya toplumu tarafından samimiyetle kabul edilir. Bu sebepten Anzak kavramı, temelde toplum tarafından *militarizm dışı* olarak kabul görmüştür⁵¹⁶.

⁵¹⁴ Andrews, **A.g.e.**, s.36, http://splash.abc.net.au/res/teacher_res/20-Remembering-the-Anzacs.html (Erişim Tarihi: 1.06.2017).

⁵¹⁵ M.A. Edward Jenks 1895 yılında ilk baskısını yaptığı, üçüncü baskısını 1912 yılında yaptığı “Avustralasya Kolonileri’nin Tarihi/A History of the Australasian Colonies” adlı eserinde avustralya’da askerî organizasyon oluşumunu; milis, gönüllü ve profesyonel askerler olmak üzere üç başlıkta toplar. Avustralya eyaletlerinde askerî organizasyonun oluşum süreci ise, *1870 yılında Kraliyet Kuvvetleri’nin geri çekilmesinden sonra, eyaletlerde gönüllü grupların oluşmasıyla başlar. 1883-1884 yılında eyalet hükümetlerinin para ödediği milis kuvvetler oluşmuştur. O yıllarda milis kuvvetlerin verimliliği, gönüllülerden daha yüksektir. Ancak gönüllü ya da milis askerlerin, profesyonel asker değildir ve o yıllarda profesyonel asker sayısı çok sınırlı düzeydedir.* Jenks, **A.g.e.**, s.335.

⁵¹⁶ Beaumont, **A.g.e.**, s.146.

2.1.3.3. Anzak Ruhü

Anthony Smith “Milli Kimlik” adlı eserinde, “milli karakter fikrini bir topluluğun siyasi yaşamının merkezine koyan ve onu pratik bir milli koruma ve yeniden inşa programına tahvil eden J. Rousseau olmuştur” diye tanımlarken, “milliyetçiliğin gelişmesinde “Millet Ruhü” düşüncesini ilk fark edenin yine Rousseau olduğundan” bahsetmiştir⁵¹⁷. A.Smith, böylece “millet ruhu” fikrinin milliyetçiliğin gelişmesindeki önemine vurgu yapmıştır. Bu açıdan “Anzak Ruhü” kavramı, Avustralya ulusal milliyetçiliğinin Anzak terminoloji içerisinde başvurduğu ve milletin yeniden inşasında başvurduğu önemli bir terimdir. Anzak geleneği içerisinde Anzak miti ile doğrudan alakalı *Anzak ruhu* kavramı, Avustralya toplumunda cesaret, fedakârlık ve daha da önemlisi en temelde mateship (dostluk) kavramlarını sembolize eder. *ANZAK ruhu, Avustralyalıların kendilerini halk olarak tanımlama ve “bir Avustralyalı olmak gerçekten ne demektir” sorusunu yanıtlama çabasının bir parçasıdır. Avustralyalının ulusal mitolojisinde askerlerin Gelibolu’daki deneyimi ve ona karşı tepkileri, ANZAK ruhunu simgelemekle ilgilidir. Ayrıca Gelibolu ile Avustralya’nın ulus olması arasında çok önemli bir bağ vardır*⁵¹⁸.

Savaştan sonra Avustralya ulusal milliyetçiliğine temel oluşturan Anzak ruhunun oluşmasında, bir başka dikkat çekici husus; Anzak hikâyesinde tek başına anılan *hiçbir asker, hatta askeri liderin* yokluğudur. Bu açıdan Anzak ruhu, Çanakkale’de savaşan tüm Avustralyalı askerlere atfedilen bir ruh ve kahramanlık efsanesi olmuştur. Askerî yönü ağır basmasına rağmen, Avustralya toplumunun tamamını temsil eder. Bu yönüyle Anzak ruhu, ulusal kimliğin inşa edilmesinde, aşağıdan yukarıya-halktan yönetime uzanan- kolektif bir yapı oluşturmuştur.

Avustralya ulus kimliğinin oluşmasında tarihi bir olay olarak nitelendirilen ve Anzak ruhunu temsil eden bir başka dikkat çekici husus, I.Dünya Savaşı sonrası yaşanmıştır. I.Dünya Savaşı sonrası düzenlenen Paris Barış Konferansı’na Avustralya, Büyük Britanya’nın mandası konumundan ziyade, bağımsız bir devlet olarak katılmak istemiştir.

⁵¹⁷ Smith, A.g.e., s.141-142.

⁵¹⁸ Gülsel Çiftci, “Teröre Dayalı Krizlerin ANZAK Günü Anma Törenleri Üzerindeki Etkisi”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl:14, Sayı:21, Güz 2016, s.129.

Dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson ise Avustralya'nın konferansa bağımsız bir devlet olarak katılmasına itiraz etmiştir. 1915-1923 yılları arasında Avustralya Başbakanlığı görevinde bulunmuş olan William Morris (Billy) Hughes (1862-1952) ise W.Wilson'a verdiği cevap ile Avustralya tarihi kayıtlarına kahraman bir başbakan olarak girmesine vesile olmuştur. Avustralya İşçi Partisi geleneğinden gelen W.M. Hughes, bağımsız bir devlet olarak Avustralya'nın konferansa katılmasını engelleme çabasında bulunan ABD Başkanı W.Wilson'a karşı, konferansa katılma gerekliliğini şu şekilde özetlemiştir: *Sayın Başkan, ben 60.000 şehit adına konuşuyorum. Siz kaç şehit adına konuşuyorsunuz?*⁵¹⁹. Bu durum Avustralya milliyetçiliğinin bir gelişimi ve kabuk değişimini simgelerken, aynı zamanda Paris Barış Konferansı ve Milletler Cemiyeti'nde İngiltere'den ayrı ve bağımsız bir devlet olarak temsil edilmenin bir savaşı⁵²⁰ olarak da görülmüştür. Öte yandan Avustralya başbakanının yaptığı bu itiraz, Avustralya toplumu üzerinde derin bir etki bırakmış, toplum bu tepkiyi Anzak ruhu yani “Avustralyalı Olmak” olarak görmüştür. Bu nedenle Avustralya'da Anzak ruhu, millet olmayı temsil eder.

Anzak ruhunun Avustralyalı toplum tarafından ne kadar içselleştirildiği ve milli bilinci canlı tuttuğuna en iyi örnek, Vietnam Savaşı'na katılan Avustralyalıların anılarında da yer bulmasıdır. Avustralya'da kolektif bilinci oluşturan Anzak ruhunun, Avustralya'nın millet olmasına katkısını göstermek açısından önemlidir. Vietnam Savaşı'nda yer alan Avustralyalı Gazi Bob Gibson anılarında, *onu savaşta ayakta tutan ve savaşa devam motivasyonu veren şeyin, Çanakkale Savaşı'nda hayatını kaybeden dedesinin Anzak üniformalı fotoğrafı ve aile içinde dedesi ile ilgili anlatılan kahramanlık hikâyeleri* olduğunu yazmasıdır. Gibson'un dedesini idoleştirmesi ve varoluş mücadelesinin motivasyonu olarak görmesi, Anzak ruhunun Avustralyalıların sadece ulus kimliği oluşumunda değil bireysel kimlik inşasında da ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan çarpıcı bir örnektir.⁵²¹. Rad Young aynı makalesinde, “Vietnam Gazi'si Bob Gibson'ın I.Dünya Savaş'ında şehit olan (Gelibolu'da) dedesinin fotoğrafının daima duvarın en

⁵¹⁹ Coşkun, **A.g.e.**, s.10, West, **A.g.e.**, s.97-98, S.Firth, **A.g.e.**, s.25. *Australian Dictionary of Biography*, “Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)”, By L.F. Fitzhardinge, Volume 9, 1983. <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi:14.05.2017).

⁵²⁰ Neville Meaney, “Britishness and Australian Identity: The Problem of Nationalism in Australian History and Historiography” *Australian Historical Studies*, 32:116, 76-90, s.77, DOI:10.1080/10314610108596148 <http://dx.doi.org/10.1080/10314610108596148> (Erişim Tarihi:14.05.2017).

⁵²¹ Coşkun, **A.g.e.**, s.11.

yüksek yerinde asılı olduğundan” bahseder ve “Ben onu (dedemi) idolleştirdim. O, aynı babama benziyor ve ben de dedemle aynı göz yapısına sahibim” derken, aslında dedesinin görüntüsü; güçlü olmanın, cesaretin ve fedakârlığın sessiz bir tanığı olmuştur⁵²². Toplumun gelenekleri; o geleneğe atfedilen ruh ile şekil kazanır, varlığına devam eder. Eğer o geleneğin bir ruhu yoksa zaman içerisinde gelenek olma niteliğini yitirir ve kaybolur. Zaten gelenek hâline gelmesi içinde, o ruha sahip olması gerekir. Bu karşılıklı var olma durumu içerisinde gelenek ve ruh varlığına devam eder. Avustralya’da Anzak ruhu; cesareti, dayanıklılığı, esprili bir ruh hâlini ve dostluk kavramlarını karşılayan bir anlama gelir. Bu manasıyla Anzak ruhu, Avustralya toplumunun dayanışmasını sağlayan bir tutkal, bugün de dayanma gücünün dayanağıdır.

Bu manada gönüllü askerlerin efsanevi geleneği, Avustralya’ya kendine güveni ve milleti için büyük bir geleceği hayal etmeyi aşlamaktadır. Anzak ruhu, Avustralyalının hayat biçimini, entelektüel başarıdan ziyade fiziksel başarıyı ve eşitliği, dostluk vurgusunu sembolize eder⁵²³. Bu açıdan Anzak ruhu, Gelibolu Savaş’ından sonra Avustralya milletinin uluslaşma sürecinde, toplumun karşılaştığı zorluk karşısında cesaret ve fedakârlık göstermeyi ifade eder. Anzak ruhu, bilhassa Avustralya askerinin önem atfettiği “dostluk/mateship” duygusunu yansıtır. Savaşın hemen başında ateş altında yaralıları eşeği “Duffy” ile taşıyan Sıhhiye Eri *John Simpson Kirkpatrick*, cesaretin, fedakârlığın ve dostluğun Anzak ruhunu temsil ettiği sembol olmuştur. Sonuç olarak; Avustralya toplumu kederde, sevinçte, başarıda ve başarısızlıkta Anzak ruhu ile bütünleşir ve kenetlenir. Bir toplumu da millet yapan, içinde yaşadığı ruhtur. Avustralya’da da sembolleştirilen ve kutsallaştırılan bu ruhun ismi, Anzak ruhu olmuştur.

2.1.3.4. Anzak Geleneğinin Kutsallaşması

Anzak geleneğinin kutsiyeti konusu, Avustralya akademik camiasında fazlaca tartışılan bir konudur. Başka bir yönden Anzak geleneği incelendiğinde, geleneğin seküler bir kutsallık kazandığı yönünde tartışmaların olmasıdır. Hiç kuşkusuz Anzak kavramının

⁵²² Young, **A.g.m.**, s.3.

⁵²³ Donoghue, **A.g.m.**, s.2.

kutsallık kazandığıyla ilgili en önemli tartışmayı başlatan Avustralyalı tarihçi Graham Seal'dir. G.Seal Anzak efsanesi kavramını, “Anzak: Laiklik İçinde Kutsal” adlı makalesinde şu şekilde dile getirmiştir. “Avustralya’da Anzak olarak bilinen yer; folklor, anma töreni ve tarih kavramı, etkili bir biçimde kültürel ve milli kimliğin tılsımlı mitolojisi sayılır. Anzak kavramı; medyada, siyasette, kamuda, turizmde ve dünya çapında kutsal bir yere sahiptir. Bu kutsiyeti, askerî ve halk duyarlılığı nedeniyle dini olmaktan ziyâde milli bir kutsiyettir”. Graham Seal makalesinde ünlü Avustralyalı tarihçi Ken İngiliz’in de Anzak konusunda bakış açısını açıklarken, Anzak kavramının “lâikliğin içinde kutsiyet kazandığına” dikkat çekmiştir. “İnglis; savaş anıları ve *Kutsal Yerler (Sacred Places)* olarak bilinen önemli çalışmalarıyla, *lâikliğin içinde kutsal* yaklaşımını devam ettirmiştir. Bugün Avustralya gençliğinin kutsal saydığı Gelibolu’ya, turizm amaçlı ziyaretler gerçekleştirilmesi ve yeniden Anzak ruhunun önem kazanması, Ken İngiliz’in bu yaklaşımıyla olmuştur. *Anzak ilgisinin* yeniden oluşması ise Anzak kavramının lâik doğasına ve Avustralya milliyetçiliği düşüncesinin merkeziliğini de vurgulamaya hizmet etmektedir”⁵²⁴.

Aslında İngiliz’in Avustralya’da ortaya koyduğu “dünyeviliğin kutsallaşması” yaklaşımı, milliyetçiliğin kutsallaşması kavramıyla doğrudan ilintilidir. Milliyetçilik üzerine çalışmalarıyla tanınan Benedict Anderson ve Gellner’in bahsettiği; *dini kutsallıkların yerini, modern çağda milli değerlerin kutsallaştırılması* iddialarıyla örtüşmektedir. Bu durum nihayetinde Avustralya milli kimliği açısından ele alındığında Anzak efsanesi, Avustralya milliyetçiliğini kutsal bir zemine oturtmuştur. Dolayısıyla Anzak efsanesi ya da Anzak ruhu kavramlarının yazın hayatında, otantik ve kutsî bir kavram olarak ele alınmasında ona, milli bir kutsallık⁵²⁵ katmıştır. Bu nedenle Anzak terimi hem Avustralya’da resmi seviyede hem de toplumsal seviyede anlam yönünden ve kelimenin bizzat kendisine atfettiği açıdan, “kutsallaşmıştır”. G.Seal, Anzak efsanesi kavramındaki derin ve kapsamlı milli kutsiyeti şu şekilde açıklamaktadır: “*Anzak ruhu ve Anzak efsanesi* (genellikle bir Aziz’in hikâyesi anlamında) milli kimlik kavramı ve seküler

⁵²⁴ Seal, “Anzac...”, s.135., <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁵²⁵ Graham Seal, bu ikircikli durumu Avustralya mitolojisinin karakteristiği olarak tarif etmektedir. “Anzak’ta (Gelibolu Yarımadası’nın Anzak Koyu Olarak Bilinen Yeri) biz kutsal düşüncüyü kucaklarken, genel olarak onun dini boyutlarını reddetmekteyiz” ifadesine yer vermektedir. Seal, “Anzac...”, s.135-136, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

Anzak ile alakalı kutsal sayılmayı ifade eder. Gelibolu ve Anzak ile alakalı diğer yaygın terimler, *ritüel* ve *mit* seviyesinde “hac” yapmayı içerir”⁵²⁶ diye tanımlamıştır. G.Seal, *efsane* kelimesinin *Anzak* ile birlikte kullanımını, bir aziz’in hayat hikâyesi anlamında, metafiziksel bir anlam yüklenmesi olarak görür ve *Anzak efsanesi* kavramının kutsiyet kazanmış olmasına dikkat çeker”⁵²⁷.

Bruce Scates’de “Gelibolu’ya Geri Dönmek” adlı eserinde, “Anzak” ve “Haccetmek” kavramlarını birlikte kullanır. B.Scates; *her yıl binlerce Avustralyalı Gelibolu, Fransa ve diğer Büyük Savaş cephelerini ziyaret ederek hacı*⁵²⁸ *olurlar. Tarih içinde inanılmaz bir seyahattir. Bazıları aile hatırasını aramaya gider, kayıp bir asker mezarını ararken. Diğerleri için Anzak hac yolculuğu, Avustralyalı olmak anlamına gelen bir ifade olan, erkekliğe geçiş ritüeli anlamındadır*⁵²⁹ diye tanımlamıştır. B.Scates “hac” kavramını, dini anlamda Müslümanların “hacca gitmek” kavramıyla benzer anlamda kullandığı kitabın dördüncü bölümünde özellikle belirtir ve “Sırt çantalı seyyahlar; O, Mekke gibidir, hac gibidir” biçiminde tarif eder⁵³⁰. Pek çok gezgin anılarına yer veren B.Scates, *Jenny* adlı bir gezginin anı notlarına yer verirken; “Jenny’in edindiği tecrübe (Gelibolu Tarihi Yarımadası’nda ki seyahati), diğerlerinin seyahati ile benzerdir... Diğerlerinin isimlendirdiği gibi kutsal bir yere seyahattir... Normal hayatın dışında bir seyahat duygusu ve farklı bir dünyaya giriş⁵³¹” olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan Anzak efsanesi, Avustralya toplumunun büyük bir çoğunluğunu ifade eden sayıda, “milli bir hac vazifesi” görevini görür. Anzak terimi her ne kadar milli hususiyeti ifade etse de dini bir hassasiyette ritüelleşmiştir. Modern devletlerin ortaya çıkışında merkezi bir rol oynayan milli hususiyetler, modern öncesi dönemlerdeki devletlerin ağırlık verdiği dini hassasiyetlerin yerine geçmiş ya da dönüşüme uğramıştır. Sonuç olarak Anzak geleneği, her ne kadar yeni bir yapıyı ifade etse de tarihsel geçmişe referansta bulunmaktan geri durmaz. Kesin, mutlak ve devinimsel bir biçimde ifade edilen geçmişle, “kökten

⁵²⁶ Seal, “Anzac...”,s.137.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁵²⁷ Seal, **A.g.e.**, s.8.

⁵²⁸ Avustralya Başbakanı Bob Hawke, 1990 yılı 75. Anma törenine çıkarma da yer almış hayatta kalan askerleri anma töreni icrasında delegasyon başkanlığı yapmıştır. 75.yılı anma töreninden beri çıkarma yapılan site Avustralya hac yeri olmuştur. Docherty, **A.g.e.**, s.134.

⁵²⁹ Bruce Scates, **Return to Gallipoli**, Cambridge University Press, New York, 2006, s.I.

⁵³⁰ Scates, **A.g.e.**, s.VII.

⁵³¹ **A.g.e.**, s.VII.

bağlarını” koparmaz, geçmişiyile analogik bir bağ kurar. Avustralyalı Anzak kavramına; ulus olma bilinci kazandığı mekân, zaman ve olay olarak görür ve ona kutsallık atfeder. Bu kutsallık, milli ve seküler bir kutsiyet içerir. Bu yönüyle Avustralyalılar için Anzak kavramı, Gelibolu Yarımadası’nda Anzak Çıkarması’yla, milli kutsiyet kazanmış bir efsanedir.

2.1.3.5. Anzak Terminolojisine Eleştirel Bakış

Anzak miti kavramını, Avustralyalı feminist ve sosyalist geleneğinden gelen bazı tarihçi ve düşünürler, kendi dünya görüşü çerçevesinde ele almışlardır. Duygusallıkla beslenmiş digger efsanesiyle mücadele eden ilk erkek tarihçi Noel Mclachlan, Anzak geleneğini tartışırken Anzak efsanesi hakkında şu ifadelerle yer vermiştir. “Anzak efsanesi, Avustralya tarihinde asla birleştirici bir güç olmamıştır. Aksine, onun etkisi *derin bir ayırıştırma* olmuştur. Savaştan geri dönen askerler⁵³² “kahramanlık aurası” ile kendilerini elit olarak görmeye teşvik edilmişlerdir. *Digger kültü*, Avustralya’da işgücünün derin bir şekilde bölünmesine neden olurken, meslek ayrımcılığına da neden olmuştur⁵³³” diye ifade etmiştir. Drew Cottle; “Anzak geleneğini, I. Dünya Savaşı sonrası dönemde sınıf uyumunu bozmaya hizmet eden, yönetici sınıf miti olarak⁵³⁴” ifade etmiştir. “*Kendini feda etme, görev bilinci, dayanıklılık, sadakat, dostluk ve kahramanlık*⁵³⁵ nitelikleriyle Anzak, Digger,

⁵³² Savaştan geri dönen askerlerini“Returned Soldier” kahraman olarak karşılayan Avustralya Hükümeti, savaş travmalarını yaşayan, savaştan döndükten sonra belirli işi olmayan ya da bazı mal varlıklarını yitiren ya da belirli bir mal varlığı olmayan gazilere, genelde topraklar uğraştıkları iş imkânları oluşturulmuştur. Gazilere iş imkânı sağlanırken, devlet tarafından fon sağlanmıştır. Anzac Bulletin Dergisi’nin “Askerler İçin Toprak” başlığıyla duyurduğu haberinde; “Yeni Güney Galler’de Toprak Bakanı, geri dönen askerler için Kabine’nin 500.000 Sterlin değerinde parayı geri dönen askerlerin mal varlığı edinimi için onayladığını duyurdu” haber başlığıyla vermiştir. Aynı derginin bir başka haberinde, “Askerler İçin Tarım Eğitimi” başlığı altında, “Victoria Tarım Bakanı, geri dönen asker için Dookie Tarım Lisesinde tarım eğitimi vermeye karar vermesinden” bahsetmiştir. Bunun için geri dönen askerlere Werribee Bölgesi’nde geniş bir alan verildiğini ve sulama için bu verilen araziye dönük eğitimden bahsedilmiştir. Yine derginin aynı gün haberinde, “Avustralya ve Sakat Askerler” başlığıyla verdiği haberin alt satırlarında, “Yeni Güney Galler Tarım Bakanı’nın eyalet programına göre sınırlılıkları olan ev yapma kotasının, savaşta sakat kalan Gazi Askerler için Crown topraklarında yaşayacakları evi serbest şekilde inşa edeceğini bildirmiştir. Anzac Bulletin, No.1,8 July 1916, <http://nla.gov.au/nla.obj-1037514> (Erişim Tarihi:19.02.2017).

⁵³³ **Gender and War**, s.303.

⁵³⁴ **A.g.e.**, s.303.

⁵³⁵ Kendini fedâ etme, cesaret, dostluk, kavramlarının en ünlüsü, eşiğiyle cephede su taşıyan, yaralılara yardım eden ve düşman ateşi altında büyük bir cesaret ve kahramanlık örneği göstererek dostluk kavramının,

Gelibolu eşanlamlı hâle getirilerek, üst sınıf digger miti yaratarak, tarihi emperyalist savaş anlamı bozulmuştur⁵³⁶ diye ifade etmiştir. Özetle Cottle'ın görüşü; “Anzak efsanesinin, savaşı sınıf mücadelesi anlamının dışına çıkardığı”⁵³⁷ yönündedir. N. McLachlan ve D.Cottle, Anzak mitini, politik bir alan içinde nitelendiren ve Çanakkale Savaşı'nı “sınıf mücadelesi” temeline indirgeyen bakış açısıyla değerlendirmişler ve eleştirel bir bakış açısıyla konuyu ele almışlardır. Çanakkale Savaşı'nın “emperyalist bir savaş” niteliği taşıdığı önem itibarıyla, üzerinde durulması gereken bir konudur. Ancak burada emperyalizme karşı savaştan Avustralyalılar değil, Türklerdir. Türklerin emperyalizme ve emperyalistlere karşı verdiği mücadelenin başarı ile sonuçlandığı, ilk savaşıdır. Gelibolu Savaşı; Kurtuluş Savaşı'nın habercisidir, düveli muazzamının yenilmez olmadığının anlaşılmasıdır, vatanın bir karış toprağının düşmana bırakılmayacağını ve Türklerin kararlı duruşunun ispatıdır. Diğer yandan dönemin şartlarıyla ele alındığında, bir sınıf mücadelesinden söz etmemiz mümkün değildir. Henüz Çanakkale Savaşı'nda Büyük güçlerin yenilmesiyle, Çarlık Rusya'sında sınıf mücadelesi temelinde bir devrim gerçekleşecektir.

Feminist tarihçiler ise Anzak mitolojisine sınıf mücadelesinden farklı olarak, patriarkil (ataerkil) bakış açısıyla değerlendirmişler ve eleştirilerini bu merkezde yapmışlardır. Avustralyalı feminist tarihçi *Carmel Shute* Anzak efsanesini; *Büyük Savaş ile oluşan mitoloji, anne olarak kadın, tarihin yaratıcıları ve savaşçılar olarak geleneksel erkek tipolojisini kuvvetlendirerek Avustralya'da cinsiyetler dikonomisini (ikiliğini) doğrulamıştır* diye tanımlamıştır. Benzer biçimde *Ann Summers*'da; *savaş, kadın rolünün çocuklara bakmak olduğu düşüncesini sağlamlaştırmıştır*⁵³⁸ diye ifade etmiştir. “Bush, bushman, bushranger, digger ve mateship” kavramları, mücadeleyi bilhassa eril bir mücadeleyi temsil etmiştir. I.Dünya Savaşı'nda Anzak efsanesiyle yeniden vücut bulan eril mücadele, Anzak mitinde de kadını efsanenin dışında bırakmıştır. Erkekliğin üstüne basılarak yüceltiği, mitleştiği bir ortamda, Avustralya kadınlarına evlerinde çocuk bakmaları, tarlada, fabrikada çalışıp savaşta olan eşine destek olması öğütlenmiştir. Sonuç

Anzak ruhunu oluşturmasında önemli bir figür sayılan, John Simpson *Kirkpatrick* olmuştur. Hartesvelt, **A.g.e.**, s.26.

⁵³⁶ **Gender and War**, s.303.

⁵³⁷ **A.g.e.**, s.303.

⁵³⁸ **A.g.e.**, s.303.

olarak Avustralya’da feminist tarihçi ve düşünürler; Anzak efsanesini eril bulurlar ve onu bu sebepten dolayı eleştirirler.

Avustralya’nın sınıf mücadelesi ve feminist hareketin aktif olarak görüldüğü bir coğrafya olması nedeniyle, bazı Avustralyalı tarihçi ve feminist düşünürler; Anzak miti ve digger geleneğini, sınıf mücadelesi ve feminizm açısından değerlendirmeleri eleştirel olmuştur. Cottle ve McLachlan; Anzak efsanesini, sınıf mücadelesi ekseninde, Avustralya sınıf yapısı ve sosyal yapısına zarar verdiğini ve elit bir sınıf oluşturduğunu ele almıştır. Sosyolojik temelde, Avustralya ulus kavramının digger kültürü ve Anzak miti üzerinden militarist bulunması da açık bir eleştiri niteliği taşır. Feminist bakış açısıyla Anzak miti, erkek egemen olması yönünden çokça eleştirilmiştir. Bu yönüyle sınıf mücadelesi merkezli düşünür ve tarihçiler Anzak efsanesini; “emperyalist savaş” nedeniyle militarist ve milliyetçi bulurken, feministler; fazlasıyla erkek egemen bulmuşlardır.

Avustralyalı tarihçi Peter Stanley, Anzak askerleri ve geleneği hakkında başka bir bakış açısı getirmiştir. Aslında bir şeyin; hep mükemmel ya da doğru olması, ya siyah ya da beyaz olması, nesnenin doğasına aykırıdır. Bu felsefeden hareketle P.Stanley, Anzak askerlerinin olumsuz yönlerini de ifşa etmiştir. P.Stanley, “Kötü Karakterler: Bad Characters: Sex, Crime, Mutiny, Murder and The Australian İmperial Force” adlı eserinde, “Pek çok Anzak kahramandı. Bazıları suçlu. Bazıları da her ikisiydi⁵³⁹” biçiminde özetlerken, bazı şeylerin “gri” de olabileceğini ifade etmiştir. Peter Stanley, “Quinn’s Post Anzac Gallipoli” adlı eserinde, *Gelibolu; hep üzerinde vurgu yapılan cesaret, dostluk, dirençli olma, kendini fedâ etme değildir. İnsanî özelliklerden; korku, beceriksizlik, aptallık, rekabet ve bencillik de vardır* diye ifade etmiş, *insan savaş’ta da insandır, 1915 yılında Avustralyalı olsa dahi*⁵⁴⁰ tanımlamasıyla, Anzak mitine derin bir eleştirel bakış açısı getirmiştir.

Bununla birlikte Anzak efsanesi içerisinde önemli bir yer teşkil eden, Anzak askerinin *serseri ruhlu* (larrikin) oluşuda Avustralya’da bir mite dönüşmüştür. Paul Freestone tezinde, *Anzak askerine yakıştırılan serseri ruh, aslında otorite karşıtlığı ve İngiliz karşıtlığıdır. Bu serseri davranışlar, Anzak askeriyle özdeşdir. Bu özdeşliği 1981*

⁵³⁹ Peter Stanley, **Bad Characters: Sex, Crime, Mutiny, Murder and The Australian İmperial Force**, Pier 9, Sydney, 2010, s.kapak yazısı.

⁵⁴⁰ Peter Stanley, **Quinn’s Post Anzac Gallipoli**, Allen&Unwin, NSW,2005, s.XX, XXI.

yılında gösterime giren ikonik Gelibolu filminde rol alan Archy Hamilton ve Frank Dunne karakterlerinde öne çıkarılmak suretiyle resmedilmiştir⁵⁴¹ diye ifade etmiştir. Bu konuda da P.Stanley, *Anzak askerine yakıştırılan serseri ruhlu imajın, tüm Anzak askerini temsil etmediğini* vurgulamıştır⁵⁴².

P.Stanley, “Anzak ruhu ve karakterinin gelenekleşmesi sürecinde *kötü karakterlerin* etkin biçimde üzerinin örtüldüğünü” iddia etmiştir⁵⁴³. Hatta P.Stanley, “Anzak askeri’nin serseri ruh olarak gösterilen imajını (otorite karşıtlığı, saygısızlık, aşırı alkol tüketmeleri ve ilgisizlikleri); ırkçılıktan, tecavüze ve cinayete varan daha önemli konuları maskeleymiştir”⁵⁴⁴ diye ifade etmiştir. Anzak ruhu olarak kabul edilen, Anzak askeri’nin serseri ruhlu olması, Alistair Thomson’un savaş gazisi Fred Farrall ile röportajında da dile getirilmiştir. Gazi Fred Farrall; Anzak askerine yakıştırılan alkolik, çapkın ve kumarbaz imajının, onun AIF ile ilgili düşüncesini ve kendi tecrübesini temsil etmediğini dile getirerek bu konuda şikâyetlerini ifade etmiştir⁵⁴⁵. Bu kötü karaktere sahip askerleri “Osmanlı Muharebelerinde Çanakkale I” adlı eserde, Osmanlı Devleti Genel Karargâh İstihbarat Müdürü Seyfi, 18 Temmuz 1915 istihbarat raporunda, Avustralyalı askerlerle ilgili edinilen istihbarata dikkat çekerek desteklemektedir. *Avustralyalı kıta’ât memleketlerinde 7 Şilin alırken, burada 1 Şilin aldıklarından Mısır’a gelmekten istinkâf ediyorlar... Avustralya askerleri, Mısır’da fuhuşhânelere giderek kadınları pencereden atmak ve sâire gibi rezâletler irtikâp ediyorlar. Bunların serkeşliği son dereceyi bulmuştur. Gündüz saat 12’de Başkumandan Maxwell’in otomobilini sirkat etdiler. 18 Temmuz 1915 Karargâh-ı Umumi İstihbârat Şube Müdürü Seyfi*⁵⁴⁶. Bununla birlikte bu kötü karaktere sahip Avustralyalı askerler hakkında bir başka istihbarat raporu, müşkül durumdan fırsat yaratarak hırsızlık yapan, bir asker olayı rapor edilmiştir. Çanakkale Savaşı’na katılıp yaralanarak esir düşen bir İngiliz subay’ın, savaş’ın safhaları ve Türkler hakkında

⁵⁴¹ Paul Freestone, **The Hungry 72 A Larrikin Push During the First World War**, Research Thesis Bachelor of Arts, Monash University, Melbourne, 2013, s.8-9.

⁵⁴² Freestone, **A.g.t.**, s.10.

⁵⁴³ Donoghue, **A.g.m.**, s.2.

⁵⁴⁴ Freestone, **A.g.t.**, s.10.

⁵⁴⁵ **A.g.t.**, s.10.

⁵⁴⁶ **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I**, s.178.

gözlemlerine dair anılarında, *bir Avustralyalı askerin ölülerin üzerindeki eşyayı çalmak için geldiğini ve yolunu kaybettiğinden bahsetmiştir*⁵⁴⁷.

Avustralyalı tarihçi Joan Beaumont'de makalesinde, I.Dünya Savaşı'nın Gelibolu Savaşı özelinde şekillendirilmesini eleştirir. J.Beaumont, *I.Dünya Savaşı'nda Avustralya askerinin kaybının %85'i Batı Cephesi'nde olmuştur, Gelibolu'da ölen Anzak asker sayısı 8000'dir. Buna rağmen Anzak miti, Gelibolu temelinde biçimlenmiştir. Bununla birlikte I.Dünya Savaşı Gelibolu Cephesi'nde İngiliz askerî varlığı ve çabaları yok sayılmıştır*⁵⁴⁸ diye ifade etmiştir. J.Beaumont; *Avustralya'nın ırkçı Gelibolu efsanesinden İrlandalı, Hintli, Fransız ve Gurkalular'ın çıkarıldığını ve hatta Yeni Zelandalılar'ın bile küçük bir rol ile Gelibolu çıkarmasına ilişkilendirmesini*⁵⁴⁹ eleştirmiştir. Bunun yanı sıra zamanla 25 Nisan Çıkarması'nın (Landing), Anzak miti üzerinde baskın hâle geldiğini⁵⁵⁰ de eleştirmiştir.

Sonuç olarak, Anzak kültürünün oluşmasında birinci evre, Bush geleneğidir. Aynı ama iç içe geçmiş kavramlar silsilesi olarak Bush (kırsal) kavramı, Anzak mitinin güçlü bir biçimde üretildiği ve sürdürüldüğü gömülü bir mitolojidir. Bush kültürü; ulusal biçimde otantik, sosyo-kültürel açıdan hâkim ve ayırt edici karakterleri bir arada taşır. Bushman (kırsalda yaşayan) ikonik bir sembol olarak; Avustralya halkını temsil eden, kırsalın güçlüklerine, zorluklarına pratik çözümler üreten halkın bizzat kendisi olarak tanımlanmış ve esinlenilmiştir. Avustralya toplumunun, kentli bir toplum özelliği taşıdığı genel istatistik verilerden ortaya çıkmasına rağmen, halkın bizzat kendisi olarak ifade edilmesi, halkın geldiği kırsal kökene vurgu amacı taşır. Dostluk/yoldaşlık; bushmen'in temel karakteristik özelliğidir, diğer kültürel öğeler onun üzerinde şekillenir; sabır, zorluklara karşı becerikli çözümler üretebilme, zorluklara karşı alaycı, esprili tutum takınabilmek, maceracı ruh ve inisiyatif kullanabilme bushman karakterinin dostluk üzerinde birleştirerek ürettiği kendine has biçimleridir. Bushranger; asiliği, küfürbazlığı, kumarbazlığı, sarhoşluğu, sertliği, dayanıklılığı, becerikliliği, otorite karşıtlığıyla mitolojikleşmiştir ve o; halkın kahramanı, kurtarıcısıdır. Digger kavramı ise kırsalda oluşmuş "çalışkanlığı, dostluğu, arkadaşlığı,

⁵⁴⁷Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:73, Ankara, 2005, s.XVII,149.

⁵⁴⁸ Beaumont, A.g.e., s.142.

⁵⁴⁹ A.g.e., s.142.

⁵⁵⁰ A.g.e., s.142.

kader birliğini” temsil eden, bushman’ın dönüşüme uğrayarak, savaş meydanında asker olarak yeniden kavramsallaşmış şeklidir. Digger, Bush geleneği kökünden gelen bir halk karakteridir ve cephede Avustralya askeri/Anzak olmuştur. Bu nedenle Anzak miti ve digger miti, Avustralya ulusal kimliğinin merkezinde uzanan bir geleneğin varoluş çabasıdır.

Var olan toplumsal ve kültürel yapının I.Dünya Savaşı öncesi yazın hayatında *The Bulletin* Dergisi maharetiyle biçim aldığı söylenebilir. Hemen hemen 1880’lerde başlayan “İngiliz olma hâlimden” kurtulma süreci, 1901 yılında Avustralya Commonwealth’ine dönüşmüştür. İşte bu süreci yöneten düşünsel, edebi arka plan, I. Dünya Savaşı öncesinde Bülten Dergisi’yle başlamıştır. Bülten Dergisi; yazar, şair, ressamı ile kırsalı (Bush) romantikleştirmiş, idealize etmiştir. İdealize olan Bush kültürü, mit’e dönüşmüş ve şehirleşmiş halkın temsilcisi, hatta halkın varoluşunun kökü hâline gelmiştir. Dergi’nin savaş öncesi dönemde kırsal temelli, liberalist, ırkçı, emek-işçi etrafında yer bulan, eril (masculine) bir toplumsal temsil yapısı vardır. Politik görüşü, *İngiliz Severlikten* (Anglofile) kopma, anti-monarşist, federalist, cumhuriyetçi ve kendi özgün yapısını bulma eğilimlidir. Bu nedenle dergi, savaş öncesi İngiltere İmparatorluğu’nu, feministliği eleştirir. Dönemin ırk algısına göre; sözde sarı ırka (Çin, Japon) karşı muhalif ve ırkçı tutumunu açıkça gösterir. Savaşın hemen öncesinde dergi, kamuoyunda İngiliz politikalarını destekler ve Alman karşıtlığını güçlendirir. Dergi, Bush kültürünün fark edilmesinde, edebi manada Avustralya toplumunun içerisinde yer bulmasında, ulus temelini ve kimliğinin oluşturulmasında kolaylaştırıcı, motive edici ve bilgilendirici rolü üstlenmiştir. Bu rol, Gelibolu Savaşı sonrası Bush ve digger kültürü zemininde yükselmiş Anzak kültürünün, ulus olmalarını kolaylaştırıcı rolede katkı sağlamıştır. Böylece yüksek/ortak kültür, türdeş bir toplumun içinde yüceltilmiştir.

İkinci evrede, kırsal hayat merkezli, Avustralya milli kimliğinin temellerinin atılması vardır. Anzak miti ile kendini gerçekleştirmesinin ana sebeplerinden bir tanesi de Bush kültürünün kendine has orijinalliği, otantikliğidir. Bu orijinal kültür, Avustralya milli kimliğinin oluşmasında, İngiliz olma hâlimden ayrışma da temel öge konumuna sahiptir. C.E.W. Bean⁵⁵¹ savaş sonrası Bush geleneğini, Anzak miti ve geleneğine dönüştüren

⁵⁵¹Peter Hoffenberg “Mekân, Anı ve 1915-1918 Avustralya Savaş Deneyimi” adlı makalesinde, C.E.W. Bean hakkında “en etkili mit yapımcıları arasındadır” diye tanımlamada bulunmuştur. Hattâ P.Hoffenber, *C.E.W*

düşünsel şemayı Bush bilgisi ve savaş tecrübesiyle sağlayan kişi olarak tanımlayabiliriz. Ulusal bilinç oluşturma, farkındalığını yaratma ve milletleşme süreci temel alt yapı olarak kırsalı almış, bu kavramlarla birleşmiş ve başkalaşmış yapısıyla “Anzak efsanesine” dönüşmüştür. Anzak efsanesi, bu sürecin başat temsilcisi olmuş ve milletleşme sürecinde diğer öğeleri kaybetmeden ama Anzak miti merkezli gelişimini, değişimini sürdürmüştür. Anzak miti ise kendi toplumsal sistem yapısı içerisinde Anzak geleneğinin özünü oluşturur. Anzak terminolojisi; kendi efsanesini, geleneğini ve kültürünü oluşturmuştur. Avustralya’da toplumsal ve ulusal yapının devamını sağlayan bu sistem, kendi iç dinamiklerini oluşturmuş değişimin ve gelişimin altyapısıdır. Anzak miti, ulusal bilinci uyandırmadaki maharetini milli kutsiyetlerle yapmıştır. Dini hassasiyetlerin seküler biçime dönüşmesiyle milli heyecanlar çağın gereklerine uygun olarak daha fazla önem kazanmıştır. Ancak Bush geleneğinde olduğu gibi, I.Dünya Savaşı’ndan sonra şekillenen Anzak miti de “romantikleşmiş ve abartılmış” şablonlara fazlasıyla yer vermiştir.

2.2. Anzak Günü, Anma Törenleri ve Diğer Milli Semboller

2.2.1. Anzak Günü ve Anma Törenleri

Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin 25 Nisan 1915 sabahı Gelibolu’da karaya çıkması, I.Dünya Savaşı’nda iki devletin müşterek icra ettiği ilk askerî harekâtı. Sadece 14 yıllık bir federal bağımsız devletler topluluğu olan Avustralya için bu an, rüştünün ispatı olmuştur. Sekiz ay süren Gelibolu Seferi, askerî açıdan başarısız olmasına rağmen⁵⁵² milletin kimliğini şekillenmesine yardım eden bir hikâye yaratmıştır. *Anzak*

Bean hakkında, Avustralya’nın tartışmalı ve popüler resmi tarihçisi diye ifade de bulunmuştur. Peter H. Hoffenberg, “Landscape, Memory and the Australian War Experience 1915-1918, **Journal of Contemporary History**, Vol.36, N.1(Jan.,2001), s.112-113.

⁵⁵² Modern bilim adamlarından Geoffrey Till, Gelibolu Seferi’nin, müttefik devletler için askerî bir başarı olduğunu düşünen nadir kişilerdendir. O, savaşın bir eğitim tecrübesi olduğuna inanmaktadır. Yenilgiyi bir problem olarak gören Till, amfibi harekâtın geçmişte nadir denendiğini, tecrübe eksikliğinden kaynaklanan sebeplerden ötürü başarısız olduğunu ancak bu başarısızlıktan askerî manada önemli bir ders çıkarıldığı noktasında iyimser bir sonuca ulaştığını ifade eder. Hartesvelt, **A.g.e.**, s.28.

*Günü*⁵⁵³, işte 25 Nisan 1915 tarihinde Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu'na bağlı askerlerin, bugün Çanakkale şehri Gelibolu Yarımadası'nda Arıburnu olarak bilinen mevkiye (Avustralyalılar, Anzak Koyu⁵⁵⁴ olarak isimlendiriyor) çıkarma yapmasının anısına, Avustralya'da (ve Yeni Zelanda'da) her yıl anma etkinliklerinin yapıldığı milli güne denilmektedir. Çıkarmada, 8000'den fazla Avustralyalı asker ölmüştür. Bu açıdan Gelibolu, Avustralya vatanında derin bir etki bırakmıştır ve 25 Nisan tarihi Avustralyalıların savaşta ölenlerin fedakârlıklarını hatırladıkları gün olmuştur⁵⁵⁵.

Anzak Günü, Gelibolu'da askerin karaya çıkışını anmak için resmi olarak 1916'da⁵⁵⁶ Queensland Hükümeti tarafından organize edilmiştir. Avustralya'nın kasaba ve şehir meydanlarında yapılmaya başlanan bu merasim, daha sonra tüm ülkeye yayılarak genişlemiştir. Hemşirelerin katılımıyla, araba konvoylarında taşınan cepheden dönmüş yaralı ve terhis olmuş askerler için askeri yürüyüşler tertip edilmiş ve bağış toplanmıştır. Fransa'da savaşan ve Mısır'da Avustralya kampında bulunan Avustralya askeri için de bir merasim tertip edilmiştir. İngiltere'de savaş ile ilgili kasvetli haberlere karşı koymak amacıyla, 2000 civarında Avustralya ve Yeni Zelanda askeri, anma merasimi için büyük bir kalabalık eşliğinde Londra'daki Westminster Abbey'e trenle getirilerek, askerî geçit töreni yapıldı. Gazeteler başlıklarına taşıdığı haberlerde, Anzak askerlerine "Gelibolu Şövalyeleri" unvanı vermiştir. I.Dünya Savaşı'ı boyunca anma ve yas tutma törenleri, cepheden dönen askerlerin askerî geçit törenini müteakip coşkulu kalabalığa; vatanseverlik, görev, kendini feda etme ve onur duygularının aktarıldığı konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmalar, askerlerin kahramanlıklarından bahsederken, onları dinleyen Avustralyalı genç erkekleri askere gitmeye teşvik etmiştir. Bununla birlikte okullarda, milli marşlar söylenmiş ve nutukların yapıldığı özel anma günleri organize edilmiştir⁵⁵⁷. Bahsi geçen 1916 yılında yapılan ilk Anzak Günü anma törenine, dış ülke basını da yoğun ilgi göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan *New York Times*, 25 Nisan 1916

⁵⁵³ I.Dünya Savaşı'na Büyük Britanya'nın müttefiki olarak katılan Avustralya ve Yeni Zelanda askeri'nin Gelibolu'da çıkarma yaptığı tarih olan 25 Nisan 1915 tarihinin anısına, her yıl 25 Nisan günü Avustralya'da resmi tatil ve anma günü olmasına Anzak Günü ismi verilmektedir. Corcoran, **A.g.e.**, s.6

⁵⁵⁴ 1985 yılında Türk Hükümeti resmi olarak, Gelibolu'da Avustralya askerinin çıkarma yaptığı yerin ismini "Anzak Koyu" olarak kabul etmiştir. Docherty, **A.g.e.**, s.134.

⁵⁵⁵ <https://www.awm.gov.au/commemoration/anzac-day/traditions> (Erişim Tarihi: 3.12.2017).

⁵⁵⁶ Resmi olarak ilk Anzak Günü töreni; Avustralya Savunma Bakanı'nın konuştuğu bir törenle 1916 yılında yapılmıştır. Seal, **A.g.e.**, s.1, Anzak Günü'nün 1916 yılında yapıldığına dair. Clark, **A.g.e.**, s.103.

⁵⁵⁷ <http://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

Londra kaynaklı haberi 26 Nisan 1916 tarihinde, “Londra’da Anzak Günü” başlığı altında vermiştir. Haberde; “Kral, Kraliçe ve General Birdwood Abbey’de Anma Töreninde başlığıyla duyurmuştur. Haberin devamında; *Westminster Abbey’deki anma törenine kral ve kraliçe’nin yansıra Gelibolu Seferi’nde Avustralya ve Yeni Zelanda askerini komuta eden General Birdwood da katıldı. Resmi bir yazışma da “Anzak Ruhü” olarak tanımlandı. Avustralya ve Yeni Zelanda temsilcileri de büyük katedralde toplandı*”⁵⁵⁸ diye ifade etmiştir.

1916 yılında Londra’da yapılan Anzak Günü anma törenini müteakip, 1917 yılında akşam saat: 9’da bir veya iki dakikalık saygı duruşu yapılmaya başlanmıştır. 1918 yılına kadar bu anma törenleri, sadece Çanakkale Savaşı’nı anma törenlerini değil aynı zamanda daha kapsayıcı biçime dönüşerek, Batı Cephesi ve Filistin Cephesi’nde görev alan askerler de anılmıştır. 1918’de ateşkesin imzalanmasından sonraki ilk Anzak Günü, hem keder hem de onur ile anılmıştır. Savaş içerisinde başlayan bu anma geleneği, Avustralya’da devam ederken, kendini feda eden askerlerin asla unutulmayacağına Avustralya halkı tarafından bir göstergesi olarak, biberiye dalları elbiselerinin bir tarafına iliştirilmeye de başlanmıştır. Aynı yıl Londra’da, Avustralya İmparatorluk Ordusu’nu temsilen 5000 asker katıldığı, gökyüzünde uçakların uçurulduğu, akşam da Avustralya Elçiliği’nde kabul töreni yapılarak muhteşem bir geçit töreni icra edilmiştir. Savaş yıllarından sonra Avustralya’da Anzak Günü, büyük bir saygıyla anılmaya devam ederken, Anzak Günü’nde bazı dükkânlar kapatılmış, bayraklar yarıya indirilmiştir. Bununla birlikte her şehir ve kasabada savaş anıtları yapılmıştır. 1927’e kadar geçen süreçte Anzak Günü, her eyalette resmi tatil günü olarak ilân edilmiştir. Bugün de benzer anma ritüelleri olan bayrağın yarıya indirilmesi, askerî geçit töreni, resmi tatil, büyük çapta anma törenleri, Anzak mezar ve anıtlarına çelenk konması uygulamalarına başlanmıştır⁵⁵⁹.

1919 ‘da Anzak Günü’nün resmi olarak, ilk milli tatil olduğunu ilân eden eyalet, Batı Avustralya (Western Australia) olmuştur. Eyaletin National Party (Milli Parti) Başkanı Hal Colebatch, savaştan geri dönmüş askerlerin tam ücretli tüm gün izinli sayılması gerektiğini bildirerek, günün resmi tatil olduğunu da ilân etmiştir. 1921 yılında

⁵⁵⁸ **The New York Times**, 26 Nisan 1916.

⁵⁵⁹ <http://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

Başbakan William Billy Hughes, başkanlar konferansında Anzak Günü'nün tüm yurttta resmi tatil olması yönünde bir öneri sunmuştur. 1923 yılında Melbourne'de yapılan başkanlar konferansında, her yılın 25 Nisan tarihinde Anzak Günü'nün "Milli Bayram" olarak kutlanması yönünde öneri sunmuştur. 1925 yılında Anzak Günü, tüm Avustralya'da Gelibolu Çıkarması'nın onuncu yıldönümü anısına resmi gazetede "53.Pazar" olarak ilân edilmiştir⁵⁶⁰. Anzak Günü, 1927'e kadar olan süreçte tüm Avustralya eyaletlerinde resmi tatil olarak kabul edilmiş ve Avustralya Günü'nün aksine Avustralya'nın tüm eyalet ve şehirlerinde savaş gazilerinin geçit törenine şahit olunan Avustralya'nın gerçek bir milli günü'ne dönüşmüştür. Hatta bu gün daha sonra, II. Dünya Savaş'ından beri Avustralyalıların katıldığı tüm savaşlarda ölenlerin anıldığı bir güne evrilmiştir⁵⁶¹. Graham Seal, *Anzak Günü böylece Anzak kısaltmasından ikona dönüşmüştür*⁵⁶² sözleriyle Anzak Günü'nün sembole dönüştüğüne dikkat çekmiştir. Bu sembole dönüşme çabası, 1916-1917 yılları arasında yapılan askerî geçit törenleriyle yapılmıştır. Askerî geçit törenlerinin bu yıllardaki amacı, daha çok bir sembol üretmeden ziyade Birleşik Krallığın asker ihtiyacını karşılamak için, halkı heyecanlandıran, gururlandıran niyetler taşımıştır. İlk Anzak Günü'nün Londra'da yapılmış olması da bu niyeti destekler mahiyettedir. Sonradan Avustralya'da yapılan Anzak Günü anma törenleri ise efsanenin geleneğe dönüşmesini temsil etmiştir.

Anzak kelimesinin hemen savaş yıllarında önem kazandığı ve ulusal bir hüviyete büründüğünü söylemek pek yanlış bir ifade değildir. Çünkü 1 Temmuz 1916 yılında *Anzak terimini koruma kanunu* çerçevesinde yapılan düzenlemeyle, Anzak teriminin *her türlü ticari, ticari unvan ve meslek kullanımı yasaklanmıştır*⁵⁶³. Anzak teriminin kanunlaşması

⁵⁶⁰ Seal, "Anzac...",s.138.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁵⁶¹ Docherty, **A.g.e.**, s.15. 1927 yılına kadar tüm Avustralya eyaletlerinde Anzak Günü, resmi tatil ilân edilmiştir. Holbrook, "Remembering...", s.20.

⁵⁶² *Anzac: from Acronym to İkon* (Anzak: Kısaltmadan İkona) Seal,"Anzac...",s.136.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135>(ErişimTarihi:16.07.2017). *İkon: Ortodokslarda İsa, Meryem veya ermişlerin tahta üzerine mumlu ve yumurtalı boyalarla yapılmış dini içerikli resim. Türkçe Sözlük*, Hzl.:Şükrü Halûk Akalın... (ve başk.)10.bsk., Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, Ankara, s.950.

⁵⁶³ Seal,"Anzac...",s.136.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017). Bkz. Catherina Bond "Anzak: Çıkartması, Efsane, Yasa/ Anzac: The Landing, The Legend, The Law" adlı eserinde, 25 Nisan 1915 tarihinde askeri çıkarmadan üç ay sonra Anzak isminde kafe, restaurant, otel, oyun kartı, mücevherat, silah, sigara, içecek ve giyim malzemelerinin markası olarak Avustralya ticari pazarında yerini aldığını, ancak bu durumun vatanseverlikle doğrudan ilintili olduğuna

ve resmi gazetede yayınlanması süreci 6 Ocak 1921 tarihinde olmuş ve müteakip yıllarda tekrar yasalaşmıştır⁵⁶⁴. Böylece Anzak kelimesinin ticari olarak kullanımı, İngiltere’de 1916 yılında, Avustralya’da 1918-1921 yılında çıkarılan yasalarla yasaklanmıştır⁵⁶⁵.

Avustralya’da Anzak mitinin gelenekleşmesinde, gazi cemiyetleri önemli rol üstlenmiştir. Avustralya gazi cemiyetleri içerisinde en önemlisi 1916 yılında kurulan Gazi Cemiyeti *Returned Service League* (RSL)’dir. RSL, Anzak mitinin özel bir şekilde ve ulusal kamuoyu seviyesinde gelenekselleşmesinde önemli bir rolü olmuştur. Bu görevi, Anzak Günü araçsallığında gerçekleştirmiştir⁵⁶⁶.

Bir ulus için milli günlerin anlamı, sadece o ulus için fedakârlık yaparak canlarından vazgeçenlerin anılması değildir. Ulusal günler, ulus-inşa sürecinde toplumu ortak bir kederde de bütünleştirir. Milli günler, devlet-inşa sürecinde vatandaşın kolektif ulus kimliği duygusuyla ülkesine bağlanmasında, bir sembol olarak önemli bir elementtir. Bu açıdan Anzak Günü, Avustralya toplumunu birleştirmedeki rolü çok önemlidir. Anzak Günü araçsallığında Avustralya toplumu, ortak bir menfaat merkezinde toplanır. Böylece bölgesel, etnik, tarihi ve dini farklılıkları yıkar. Avustralya’da etnik, dini hattâ tarihsel olarak ayrı bir grubu temsil eden Aborjinlerin, Anzak Günü özelinde anma törenlerine yüksek düzeyde katılımı bu ortak paydada birleşmeye en iyi örnektir. Dini bir farklılık olarak İrlanda kökenli Avustralyalıların ya da etnik, dini ve tarihsel bir farklılık olarak Çin kökenli Avustralyalıların Anzak Günleri’ne ilgileri ancak bu ortak payda da, “ulus olma bilincinde” açıklanabilir.

dikkat çekiyor. <http://www.law.unsw.edu.au/news/2017/04/legend-and-laws-anzac> (Erişim Tarihi:16.07.2017). Holbrook, “Remembering...”, s.20.

⁵⁶⁴ Anzak teriminin ticari amaçlarla kullanılmaması yönünde yasalar, yılları ve yönetmeliğin maddeleri hakkında. Bkz. <https://www.legislation.gov.au/Details/F2004C00015> (Erişim Tarihi: 16.07.2017). <http://www.dva.gov.au/commemorations-memorials-and-war-graves/protecting-word-anzac> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁵⁶⁵ Docherty, **A.g.e.**, s.15. *Anzak Kelimesini Koruma* düzenlemeleri altında 1920 yılından itibaren Avustralya’da “Anzak” kelimesi federal yasalarla korunmaktadır. <https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/spirit> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

⁵⁶⁶ Beaumont, **A.g.e.**, s.141.

2.2.1.1. Anzak Günü'nün Kutsallaştırılması

Anzak Günü, 1930'lardan itibaren tüm yurttan anma ve kutlama törenleriyle bir gelenek hâline gelmiştir. Dini ritüellerden milli ritüellere dönüşen yapı içerisinde, dini öğeler minimize edilirken aynı zamanda milli öğeler marjinalleştirilmiştir. Hatta Hıristiyanlık dini ile ilgili öğelerle benzeşimler kurulmuştur. Bu ritüeller içerisinde, şafak sökmeden önce “Anzakların Son Yemeği” olarak Anzak Günü *şafak merasiminde* (Dawn Service) yemek yenilmesi, Hz. İsa'nın son akşam yemeğinde olduğu gibi dini bir öğeyle benzeştirilerek sembolleştirilmiştir. Yine, Avustralya'nın Pert Şehri'nin *Eliza Dağı'na*, Anzak Günü şafak merasimi kapsamında, şafak vakti tırmanma ritüeli, Gelibolu tepelerine şafak vaktinde çıkarmayı sembolize eden bir halk geleneğine dönüşmüştür⁵⁶⁷. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Hz. İsa'nın son akşam yemeği olarak temsil edilen dini bir geleneğin, milli bir gelenek içerisinde devam ettirilmesine hatta dönüştürülmesine iyi bir örnektir. Yine yurdun doğal özelliklerinden kaynaklanan Eliza Dağı'na Anzak Günü şafak vakti tırmanma, tarihsel ve mitsel özelliklere sahip Gelibolu, Şafak Ayini'ne⁵⁶⁸ dönüştürülmesine bir örnektir.

Şafak vaktinde anma töreni yapılması, Avustralya'da değişik biçim ve yapılarda varlığını sürdürmektedir. 2006 yılında, 2002 yılı Bali bombalı saldırısında turist olarak orada bulunan ve ölen Avustralyalıları anma töreni için “Şafak Merasimi” yapılması, milli devlet olmasında derin etkisi olan Gelibolu Çıkarması'nı sembolize eden şafak merasiminin değişik formda, milli bir ritüel olarak devam ettiğinin en açık göstergesidir. Bu nedenle Anzak Günü anma töreni, Avustralya'nın en güçlü anlayışının bir yansıması olduğu kadar, Avustralya milli mitolojisinin merkezinde de yer almasını sağlamıştır⁵⁶⁹. Öte yandan Avustralya'da ilk Anzak Günü anma törenlerinde yer bulan dini ve yerel hassasiyetler, milli bir biçimlere evrilmiştir. Queensland'da 1921 yılında Anzak Günü anma merasimi, Avustralya'da dini bir gün olarak anılan Aziz Mark'ın Günü'yle aynı

⁵⁶⁷ Seal, “Anzac...”,s.138.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

⁵⁶⁸ 25 Nisan tarihi 1916'da “Anzak Günü” adını almıştır. İlk resmi “Şafak Ayini”, tüm Avustralya eyaletlerinin o günü resmi tatil olarak kabul ettiği 1927'de, Sydney Anıt Mezarı'nda yapılmıştır. Çiftçi, **A.g.m.**, s.128.

⁵⁶⁹ Seal, “Anzac...”,s.139.,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

zamana denk gelmiştir. Bu iki özel (dini ve milli) güne atfen, Anzakların kahramanlığını temsilen bir rozet tasarlanmıştır. Aziz Mark'ın kanatlı aslan figürü, insan-üstü güçlere sahip bir sembol olarak seçilmiş ve Queensland'i temsil eden etrafı defne yapraklarıyla çevrili taç, rozet olarak yapılmıştır. Hatta Queensland Eyaleti'nin "Audax at Fidelis/Brave Yet Faithful-Cesur ancak Sadık" sloganı, rozete basılmıştır. Rozet'in yapılmasında kâr amacı güdülmemesine rağmen vatandaşlar, rozetin fiyatından daha fazla ödeme yapmada ısrarcı olmuştur. Rozet; halk tarafından beğenilmiş, bu nedenle çok satılmış ve hemen tükenmiştir. Anma sürecinde elde edilen gelir, Avustralyalı askerlerin Gelibolu Mezarlığı'nın bakım masraflarının karşılanması amacıyla, *Mezarlıklar Komisyonu*'na teslim edilmiştir⁵⁷⁰. 1921'de Avustralya'nın Queensland Eyaleti'nde yapılan 25 Nisan Anzak Günü anma merasimi, hem dini bir öğeyi hem de eyalete has sembol ve sloganı tek bir çatı altında birleştirmiştir. Böylece Anzak kahramanlığı, dini ve yerel hassasiyetler ile harmanlanarak, yeni milli bir sembole dönüşmüştür.

E.Hobsbawm bu durumu; "geleneğin uyum sağlama" hâli olarak nitelendirir ve *uyum sağlama, yeni koşullarda eski kullanımlar için ve eski modeller yeni amaçlarla kullanıldığında gerçekleşir*⁵⁷¹ tanımıyla açıklar. E.Hobsbawm; *hatta eski malzemelerin yeni amaçlara yönelik yeni türde icat edilmiş geleneklerin inşasında kullanılması ilginç olanıdır. Bazen yeni gelenekler eskilerine yamanarak oluşabilir. bazense ritüel ve sembolizm, geçmiş geleneklerden ödünç alınarak düzenlenebilir* diye ifade eder.⁵⁷² E.Hobsbawm'ın geleneklerin icat edildiği yönündeki savını açıklarken kullandığı geleneğin "uyum sağlama durumu"; dini geleneğin, modern devletlerde milli geleneğe ve eski bir geleneğin, yeni amaçlarla yeni bir geleneğe dönüşmesinin izahını yapar. Avustralya'nın milli kimliğiyle ilişkili olarak ele alındığında, Avustralya toplumunun genel çoğunluğunun dini, kültürel ve kutsal saydığı öğeleri (var olan form), bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kutsal sayılan milli bir geleneğe dönüşmüştür. Avustralya'da geleneğin bu durumu, seküler bir kutsallığı ifade eder ve bilinçli bir şekilde geçmişe atıfta bulunur. Bununla birlikte Anzak geleneğinin seküler bir formda var olması, daha çok Bush ve digger geleneğinin devamı olma niteliğinden gelmektedir. Bush ve digger kültürü; halka

⁵⁷⁰ H.J.Diddams, **Sermons and Addresses: Anzac Commemoration 1921**, The Anzac Day Commemoration Committee of Queensland, Brisbane, 1921, s.9-10.

⁵⁷¹ Hobsbawm, **A.g.e.**, s.7.

⁵⁷² **A.g.e.**, s.7.

dayanan, halkçı bir özellik ihtiva eder. Bu nedenle Avustralya’da kültürel zenginliğin ve maneviyatın temsilcisi olan bu gelenekler, yeni evrede değişime uğrayarak Anzak kültürünün hem özünü hem de yeni formunu oluşturmuştur.

2.2.1.2. Avustralya Günü mü? Anzak Günü mü?

Avustralya Günü, her yıl 26 Ocak tarihinde İngiliz sürgün gemilerinin Sydney Körfezi’ne, yani Avustralya Kıtası’na ayak bastığı gün olarak bilinir.⁵⁷³ Bu nedenle günümüzde 26 Ocak tarihi, Avustralya’da *Avustralya Günü*⁵⁷⁴ olarak kutlanmaktadır. Avustralya tarihinde anma ve kutlama günü olmasının yanı sıra Avustralya’nın, milli günü olarak da sembolleşmiştir. Ancak Avustralya Günü olarak kutlanan günün, milli bir gün olarak Anzak Günü’nün gerisinde kaldığı düşüncesi genel olarak kabul görmektedir. Bu görüşü Warren Pearson ve Grant O’Neill, “Avustralya Günü: Tüm Avustralyalılar İçin Bir Gün mü?”⁵⁷⁵ diye kaleme aldıkları makalede sormaktadır. Warren Pearson ve Grant O’Neill, aynı makalede şu görüşleri paylaşmışlardır: “İngiliz yerleşiminin 200. Yılı (1988) kutlamaları, ülke çapında halk katılımıyla kutlanmıştır. İlginç biçimde, kutlamalara hükümet ve bazı organizasyonların desteğiyle İngiliz olmayan göçmenler ve Aborjinlerin de aktif katılımı sağlanmıştır. Ancak Milli Avustralya Günü Konseyi (National Australia Day Council) (NADC) tarafından yapılan son araştırma göstermiştir ki Avustralya’da 2007 yılına kadar Avustralya Günü’ne aktif katılım, %53 olmuştur”⁵⁷⁶. Bununla birlikte W.Pearson ve G. O’Neill; “NADC’ın “Avustralyalı olma ve Avustralya için muazzam katılımlı bir kutlama” düşüncesiyle katılımları artırma stratejisi kullandığından” bahsetmiştir. Ancak aynı makalede; “Avustralya Günü’nün günümüz çok kültürlü Avustralya toplumunda tüm Avustralyalıları temsil ettiğini” sorgulamış, “Avustralya Günü’nün tartışmalı bir manası olduğunun” altı çizilmiştir. Çünkü Avustralyalılar çeşitli

⁵⁷³ Corcoran, **A.g.e.**, s.11.

⁵⁷⁴ Günümüzde, Avustralya’da 26 Ocak tarihi her yıl, *Australia Day* (Avustralya Günü) olarak kutlanmaktadır. Docherty, **A.g.e.**, s.s.III,123. Macintyre, **A.g.e.**, s.16-17. İlk donanmanın Büyük Britanyalı Kaptan Arthur Phillip’in komutasında Sydney Koyu’na ulaştığı 26 Ocak 1788 tarihi, her yıl 26 Ocak gününün anılması ve resmi tatil olarak kabul edilip kutlanmasına *Avustralya Günü* denilmektedir. Avustralya yerlileri olan Aborjinler, bu günü işgal günü olarak nitelendirmektedir. Corcoran, **A.g.e.**, s.75.

⁵⁷⁵ **Nationals Day...**, s.73.

⁵⁷⁶ **A.g.e.**, s.73.

etnik kökenden gelmektedir. Avustralya’da; Aborjinler ya da Britanyalı olmayan bir kökenden gelenler için Avustralya Günü, milli bir gün olarak bir şey ifade etmemektedir. 26 Ocak 1788 tarihinde ilk İngiliz gemisi Sydney Körfezi’ne ulaşmıştır ve geçmişte Yeni Güney Galler Günü olarak kutlanmıştır. Bu nedenle Avustralya Günü, Yeni Güney Galler Günü olarak mı yoksa Avustralya Günü olarak mı kutlanacaktır? Daha çok Sydney merkezli bir kutlama olduğu yönünde algıya⁵⁷⁷ dikkat çekilmiştir. Makalenin “Bir vatanseverlik dili mi yoksa serseri ruhlu bir saygısızlık mı?” başlığı altında değerlendirmesinde ise “ancak savaş tecrübesi, Avustralya kimliğinin yaratılmasında kurumsal bir etki oluşturmuştur ve Gelibolu Savaşı, dolayısıyla Anzak Günü’nün Avustralya’da geniş çaplı katılımı anıldığına” dikkat çekilmiştir. Çünkü Anzak Günü, bir milletin rüştünü ispat ettiği ve kendini milleti için feda ettiği gündür. Bu nedenle de Avustralya’da toplumun her kademesinden katılım görmüştür. Bununla birlikte Yeni Zelanda’da daha ilgili ve kabul edilebilir milli gün olarak anılmaktadır. Hatta 1990’ların sonunda ikili parti koalisyonu politikacıları ve aktivistler, Federal İşçi milletvekili Clyde Holding önderliğinde, *yeni Avustralya Günü’nün*, Anzak Günü olması yönünde parlamentoya kanun teklifi sunmuşlardır. Kanun teklifi, bazı nedenlerden dolayı parlamentoda geçmemiştir. Kanun teklifinin başarılı olmamasının temel nedeni, Avustralya Gaziler Derneği’nin buna itiraz etmesidir. Gaziler Derneği, onların kendi anma münasebetlerinden yoksun kalacaklarını hissettiklerinden dolayı bu kanun teklifine kırgınlıkla yaklaşmışlardır. Bu durumu da Gaziler Derneği şu şekilde özetlemişlerdir: Anzak Günü; bu vatan için ölmüş askerlerin özel olarak anıldığı bir gün olması nedeniyle, Anzak Günü bir yas ve anma günüdür. Anzak Günü’nün bir milli tatil olarak kutlanması, ona has anma özelliğini kaybedeceği korkusu ve belirsizliği nedeniyle milli gün olunmasına karşı çıkmıştır⁵⁷⁸. Avustralya Günü, eşit ve genel biçimde tüm Avustralyalıların kutlayabildiği bir anı temsil etmez. 26 Ocak tarihi Britanyalı yerleşimini çağrıştırır ve pek çok Avustralyalı için Britanyalı yerleşimi; işgal, kayıp ve kimliklerine yabancılaşmayı temsil eder. Özellikle Aborjinler için Avustralya Günü, “İşgal Günü” veya “Hayatta Kalma Günü” olmayı temsil etmektedir ve bu günün kutlanmasına karşı her platformda mücadelelerini sürdürmektedirler. Bu mücadele bilhassa 1988 yılı, (200.yılı) Avustralya Günü kutlamaları hazırlıklarının yapıldığı süreçte çok önemli hâle gelmiştir.

⁵⁷⁷ *Nationals Day...*, s.73.

⁵⁷⁸ Corcoran, *A.g.e.*, s.12.

Aborjin halkı, Avustralya'nın bir Britanyalı sürgün kolonisi mirası vurgusunun azaltılmasını istiyorken, Ocak 1901 yılı bağımsızlık günü vurgusunu daha kabul edilir bulmuştur. Bu nedenle güçlü bir azınlık, Anzak Günü'nü milli bir gün olarak kabul ediyor”⁵⁷⁹ ifadeleriyle Avustralya Günü ve Anzak Günü, milli günler olarak karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Anzak Günü, genel olarak Avustralyalıların ulusal gün olarak kabul ettiği, milli kimlik vurgusu yapan, ulusun rüştünü ispatladığı ve milletin tüm katmalarını kapsayıcı bir milli gün olduğu toplum tarafından kabul görmektedir.

2.2.2. Avustralya'nın Milli Sembolleri

Sembol sözlük anlamı olarak, *duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, simge*⁵⁸⁰ anlamlarına gelmektedir. Sosyolojik açıdan ise *sembol*; bir kültürü paylaşan insanlar tarafından tanımlanmış belirli bir anlam taşıyan her şeye denir. Bir kelime, ıslık, grafiti ile kaplanmış bir duvar, kırmızı ışık, kalkan bir yumruk bir sembolü temsil eder⁵⁸¹. Kısaca *semboller, bireylerin ve grupların toplumsal etkileşim içinde davranışları etkileme ve denetleme amacıyla araştırdıkları imgeler, nesnelere ve etkinliklerdir*⁵⁸².

Bir milletin siyasi, askerî ve kültürel tarihini en kısa biçimde özetleyen şey, o milletin ulusal sembolleridir. E.Hobsbawm “Geleneğin İcadı” adlı eserinde; ulusal bayrak, ulusal marş ve ulusal arma konusunda etraflıca bir yoruma dikkat çeker. *Ulusal bayrak, ulusal marş ve ulusal arma; bağımsız bir ülkenin kendi kimliği ve egemenliğini ortaya koyan üç semboldür ve bu sayede derhâl saygı ve sadakat uyandırırılar. Kendi başlarına, bir ulusun bütün arka planını, düşüncesini ve kültürünü yansıtırlar*⁵⁸³ diye ifade eder. Sembolün sözlük ve sosyolojik tanımları göz önüne alındığında, ulusal semboller; bir milletin kültürel, siyasi ve askerî tarihini ifade eden en kısa tanımlardır diyebiliriz.

⁵⁷⁹ Corcoran, **A.g.e.**, s.s. 11-12-73-77.

⁵⁸⁰ *Türkçe Sözlük*, Hzl.:Şükrü Halûk Akalın... (ve başk.)10.bsk., Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, Ankara, s.1727.

⁵⁸¹ John J. Macionis, **Sociology**, Pearson, Forteen Edition, Boston, 2012, s.58.

⁵⁸² Kaya, **A.g.m.**, s.361.

⁵⁸³ Hobsbawm, **A.g.e.**, s.14.

2.2.2.1. Avustralya Ulusal Bayrağı

Sözlük anlamıyla “bayrak”, *bir milletin, belirli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçimde kumaş, sancaktır*⁵⁸⁴. Bayrak; siyasi bir sembol olarak devletlerin, imparatorlukların önemli sembolü olduğu kadar modern çağda milli devletlerin de en önemli sembolü olmuştur. En önemli milli sembol olarak bayrak; bir devletin ve halkının ulusal onuru ve vatanseverliğinin en güçlü temsilcisidir. Aynı zamanda bayrak, yüksek ideal ve beklentilerin de sembolüdür. Halkın ulusal kimliğinin ve ulusal onurunun da temsilcisidir ve geçmişte yaşanan acıların, başarıların hatırlatıcısı, gelecekte elde edilecek başarıların ilham vericisidir. Bayrak; bağımsızlığın sembolü, ulusun tüm dünya da temsilcisidir.

Avustralya ulusal bayrağı, ilk kez 3 Eylül 1901 (günümüzde 3 Eylül Ulusal Avustralya Bayrağı Günü olarak kutlanır) tarihinde federal hükümetin resmi olarak yönettiği oturumda Avustralya'nın Melbourne kenti *Sergi Binasında* dalgalanmıştır. İlk Avustralya Başbakanı Edmund Barton tarafından 1901 yılında yapılan uluslararası bir yarışma neticesinde, 32.823 başvurudan beş bayrak eşit şekilde finale kalmıştır⁵⁸⁵. 1902 yılında Büyük Britanya Kral'ı Edward (VII) finale kalan bayrağı onaylamış ve Avustralya Federal Parlamentosu da 2 Haziran 1904 tarihinde Avustralya'da tüm bina, kale ve resmi dairelerde asılmak üzere karar almıştır⁵⁸⁶. 1953 yılında federal hükümet; bayrak kanunu yasalaştırarak, resmen Avustralya milli bayrağı kabul edilmiştir⁵⁸⁷. Avustralya Bayrağı'nın şekli ve anlamı, mavi bir alana yerleştirilmiş üç parçadan oluşur. Birinci bölüm, Büyük Britanya'yla bağlantıyı gösteren *Union Jack*'dir. İkinci husus, Avustralya'yı temsil eden *Güney Haçı*'dir. Son olarak *Commonwealth Yıldızı*, Avustralya'nın federal sistemini temsil

⁵⁸⁴ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59626be63d9298.91530843 (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

⁵⁸⁵ Uluslararası yarışmaya 32.823 kayıtlı başvuru olmuştur. Sergi binasının üstünde 3 Eylül 1901 yılında 5.5 metreye 11 metre ebadında bayrak dalgalanmıştır. O zamanlar bayrak, *Commonwealth Mavi Kanat* ismiyle biliniyordu, sonra *Avustralya Ulusal Bayrağı* adını aldı. <https://www.pmc.gov.au/government/australian-national-flag> (Erişim Tarihi:10.07.2017). <https://www.pmc.gov.au/government/australian-national-flag/australian-national-flag-day> (Erişim Tarihi:10.07.2017). Docherty, **A.g.e.**, s.29.

⁵⁸⁶ <https://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs102.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

⁵⁸⁷ Docherty, **A.g.e.**, s.30. <https://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs102.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

eder. Commonwealth yıldızı, altı eyaleti temsil ederken, sonradan 1908’de federal toprakları temsil etmek için yedinci yıldız eklenmiştir⁵⁸⁸.

2.2.2.2. Avustralya Ulusal Marşı

1901’de Avustralya Commonwealth Federasyonu’nun kurulmasıyla *God Save the Queen* milli marşı, 1984 yılına kadar resmi törenlerde ve savaş zamanlarında Avustralya milliyetçiliğini ve Avustralya başarısını temsil etmek amacıyla, Avustralya’nın milli marşı olmuştur. *Ulusal Marş*⁵⁸⁹; 1878’de Peter Dodds MacCormick tarafından yazılmış *Advance Australia Fair*, 19 Nisan 1984’de Avustralya’nın ulusal marşı olarak ilân edilmiştir. Böylece eski milli marş olan *God Save the Queen* (İngiltere’nin Milli Marşı), Avustralya Kraliyet ailesinin Avustralya ziyaretlerinde çalınan bir marş olarak kalmıştır. 1970’li yıllarda bir hükümet dışı organ olan *Avustralya Milli Marşı ve Bayrak Görevleri Komitesi*, Ağustos 1971’de yeni bir ulusal bayrak ve marş için yarışma başlatmıştır. 1973 yılında Avustralya Başbakanı Gough Whitlam; yarışma için para ödülü olduğunu ilân ederken, yarışmaya 2500 marş adayı teklif edilmiştir. Avustralya’da 1300 marş bu teklifler arasından reddedilirken, 1974’de Avustralya İstatistik Bürosu tarafından yapılan üç gayri resmi kamuoyu yoklamasında, “Advance Australia Fair” %51.4 ile birinci, “Waltzing Matilda” %19.6 ile ikinci seçilmiştir. 1977’de halk oylamasıyla “Advance Australia Fair” birinci seçilirken, “Waltzing Matilda” ikinci, “God Save the Queen” üçüncü seçilmiştir. Hükümet değişiklikleri nedeniyle plebisitten yedi yıl sonra, “Advance Australia Fair” Avustralya ulusal marşı olarak 1984 yılında kabul edilmiştir⁵⁹⁰.

⁵⁸⁸ <https://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs102.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

⁵⁸⁹ https://www.pmc.gov.au/sites/default/.../anthem_words.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

⁵⁹⁰ <http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs251.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

2.2.3. Anzak Anıtları ve Heykelleri

2.2.3.1. Savaş Anıtları ve Ulusal Kimliğin Şekillenmesi

Ulusal sembol olarak Anzak geleneğiyle ilgili bir diğer konu ise, savaş anıtlarıdır. Avustralya’da en önemli ulusal semboller arasında, milli vurguyu yapan görsel yapılar savaş anıtlarıdır ki bunların içerisinde en fazla dikkat çekici olanları Gelibolu Savaşı Anıtları’dır. A.Smith “Milli Kimlik” adlı eserinde, milliyetçilik bakımından savaş anıtları konusunda şu yorumu yapar. *Milleti övmek ya da anmak arzusundaki milliyetçiler, zanaatların yanı sıra resim, heykel, mimari, müzik, opera, bale ve sinema gibi sanatsal araç ve ortamların sunduğu dramatik ve yaratıcı olanakların cezbine kapılırlar. Bu aracı ortamlar eliyle, milletin görüşünü, sesini bütün somut belirliliği içinde ve “arkeolojik” andırımı yoluyla, doğrudan ya da hatırlamak suretiyle “yeniden inşa” etme olanağını bulur*⁵⁹¹. Bu anlamda, *geçmiş ulusun tahayyül edilmesi aşamasında yeniden inşa edilir*⁵⁹².

B.Balamir Coşkun makalesinde, Gelibolu Savaş Anıtları’nı farklı bir boyutuyla izaç etmiştir. B.Balamir Coşkun; *Gelibolu Savaşı’nın anısına inşa edilen anıtların, sadece savaşı hatırlamaya yönelik olmaması barış parklarının da Anzak ismi ile anılması, savaşla ortaya çıkan bir durumun barışçı bir ulus özelliğini de ortaya çıkarır. Anzak, sadece savaşçı ve asker ulus kimliğini ön plana çıkarmamıştır, aynı zamanda bir aile ve ulus özelliği olarak fedakârlık, güvenilirlik ve iyi vatandaşlık özelliklerini içerisinde barındıran, sivil bir ideoloji olarak Avustralyalıların sosyalizasyonunda yer almıştır. Avustralya kültürü ve ulus kimliğini bütünleştiren, derinleştiren kültürel bir metafora dönüşmüştür*⁵⁹³ diye ifade etmektedir. Anzak geleneğinin görünür sembollerinden olan Gelibolu anıtlarının ve diğer yapıların tüm toplumu kapsayıcı olması ve toplum tarafından içselleştirilen bir sivil ideolojiye evrilmesi, Avustralya toplumunun ulus olmasında önemli bir rol oynamıştır. Avustralya’da uluslaşmanın temel argümanı olan kolektif kimlik inşasının görünür temalarından olan Gelibolu ve Anzak Anıtları, Anzak geleneğinin hatırlanmasını/anılmasını kolaylaştırıcı bir öge olarak, ulusun hassasiyetlerini artırıcı bir

⁵⁹¹ Smith, A.g.e., s.147-148.

⁵⁹² Kaya, A.g.m., s.359.

⁵⁹³ Coşkun, A.g.e., s.11.

görevde üstlenir. Bu yönüyle Avustralya'nın savaş anıtları toplumun karşısına dikildiğinde, militaristleşmiş ve düşman ögesi üzerinden tarih üretmez, bunun dışında kahramanlık, cesaret ve dayanışma vurgusu üzerinden milli kimliği birleştirici bir toplumsal hareketlilik de sağlar.

Avustralya'da "Asker Anıtı", 1926'da Başkan Mr. Jack Lang'ın Avustralya Hükümeti'ne önerisi ve sağlanan parayla hazırlanmıştır ve Sydney'de⁵⁹⁴ 1929 yılında resmi olarak anılan "Şafak Töreni"nde açılışı yapılmıştır. I.Dünya Savaşı cephelerinde Gelibolu (Türkiye), Yves (Belçika), Pozieres (Fransa) Britanya için savaşan ve ölen yaklaşık 60.000 Avustralya askeri anısına, 1934 yılında Melbourne'de I.Dünya Savaşı'na ithaf edilen muazzam bir savaş anıtı inşa edilmiştir. 1928'de yapımına başlanan anıt, 1934 yılında tamamlanmakla birlikte, 18-45 yaş arası her beş Avustralyalıdan birini temsil eder. Anıt, milli fedakârlığı temsil etmesinin yanı sıra Avustralya milli kimliğinin oluşmasındaki fedakârlığı temsil eden bir merkezdir⁵⁹⁵.

Ancak Avustralyalı tarihçi Rad Young bu görüşe itiraz eden bir bakış açısıyla, günümüz çoklu kültürlülük ve küreselleşme açısından konuyu değerlendirir. R.Young'a göre; *Gelibolu, Avustralya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Anzak efsanesindeki mit rolü, milli kimliğin yaratılmasında aşırı bir rol üstlenmiştir ve Avustralya milli kimlik kültürünün üretilmesinde Anzak mitinin ilişkilendirilmesi, artık uygun bir bakış açısı değildir. Çünkü kendi kimliği ve milli imajını savaş ile irtibatlandırarak sağlamlaştıran bir ülke, tehlikeli bir ilişki de üretmiş olmaktadır*⁵⁹⁶” diyerek, Avustralya ulus kimliğinde militarist ağırlığına dikkat çekmiş, günümüz küreselleşme düşüncesi içerisinde artık ulus kavramının askerî zaferlerle ilişkilendirilmesini tehlikeli bulmuştur.

⁵⁹⁴ Sydney'in *Martin Place* mevkiinde 25 Nisan 1929 tarihinde açılışı yapılan anıt, 10.000 pounda mâl olmuştur. Savaş anıtı; granitten yapılmış ve 20 ton ağırlığındadır. Martin Place mevki, Sydney'in *Merkez Postanesi*'yle bitişik bir yerdir. *GPO* (General Post Office)'in önemi ise I.Dünya Savaşı boyunca askere kayıt alma ve savaşla alakalı ve önemli haberlerin alındığı merkez olma özelliğine sahip olmasıdır. Anıt, *Bertram Mackennal* dizâyn etmiştir. Anıtta, iki asker heykeli vardır. Meçhul asker özelliği taşımaz, çünkü bu iki asker bizzât I.Dünya Savaşı'na katılmıştır. *Er William Pigott Darby*; (25 Nisan 1872 İrlanda doğumlu, 15 Kasım 1935'te 63 yaşında Brisbane'de ölmüştür) Çanakkale ve Garp Cephesi'nde/Pozieres 15'inci Piyade Taburu ve 4'üncü Sahra Ambulansı'nda görev yapmış ve Garp Cephesi'nde yaralanmıştır. İkinci asker, bir Deniz Eri *John William Varco*; I.Dünya Savaşı'nda denizci olarak görev almış, *Commonwealth Üstün Hizmet Madalyası*'na 1918 yılında lâyık görülmüştür. Ekim 1948'de 61 yaşında Avustralya'da vefât etmiştir. <http://www.rslnsw.com.au/commemoration/memorials/the-cenotaph> (Erişim Tarihi: 12.10.2016). <http://warmemorialsregister.nsw.gov.au/content/cenotaph-martin-place-sydney> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

⁵⁹⁵ West, **A.g.e.**, s.109.

⁵⁹⁶ Young, **A.g.m.**, s.s.1-6.

2.2.3.2. Anzak Sembolü: John Simpson Kirkpatrick

*John Simpson Kirkpatrick*⁵⁹⁷ hakkında Hartesvelt eserinde, *Anzak ruhunun en çekici ve tipik kahraman örneğidir. O, eşeğiyle düşman ateşi altında mevzilere su taşımıştır. Hatta yoğun ateş altında yaralıları cepheden cepheye taşımıştır. Savaşta erken ölmesine rağmen onun kahramanlıkları ve arkadaşları için kendini feda etmesi, Anzak ruhunu oluşturmuştur. Ancak hiç kuşkusuz Anzak ruhu fikrinin yaratılmasında merkezi rolü, C.E.W. Bean oynamıştır*⁵⁹⁸ diye tanımlamıştır. J.S. Kirkpatrick; arkadaşlık ruhuna hizmet eden yardımseverliği, kendini vatan ve dostları için feda etmesi gibi özellikleri nedeniyle Anzak askerinin en ünlü sembolü hâline gelmiştir. Savaş sonrası anıtlarının yapılması ve Anzak ruhu ile özdeşleştirilmesi, onu Anzak sembolü de yapmıştır.

Avustralya Büyük Britanya etkisinde oluşan ulusal sembollerini, Gelibolu Savaşı sonrasında oluşan Anzak geleneğiyle harmanlamıştır. Anzak geleneğinin yol açtığı Anzak ruhu, Avustralyalıların ulusal sembollerini içselleştirmelerinde ve ulusal ruhun ayırt edici öğelerini yapaylıktan uzaklaştıran en önemli nedeni yaratmıştır. Avustralya ulusal sembollerinin oluşmasında, Büyük Britanya benzeşmeleri kaçınılmazdır. Çünkü Avustralya halkının ve kültürünün kökeni (Aborjinler ve göçmenler haricinde), Büyük Britanyalı'dır. Avustralya bağımsızlığını elde ettikten sonra ulusal sembolleri edinmiştir, ancak Avustralya ulusal sembollerinin Büyük Britanya'yla benzerliği ona, Büyük Britanya'nın güney yarımkürede devamı niteliğinde bir algı yüklemiştir. Bu şekilde algılanması ve düşünülmesini sağlayan, sadece Avustralya'nın ulusal semboller değildir, ekonomik ve siyasi bağımlılığın da büyük oranda Büyük Britanya'yla devam ediyor olması, bahsedilen benzerlik gerçeğini değiştirmemiştir. Avustralya'da, iç etken olarak

⁵⁹⁷ *John Simpson Kirkpatrick (1892-1915)* : 6 Temmuz 1892 yılında İngiltere'de doğmuştur. Babası denizci tüccardır. 1910 Mayıs'ında Avustralya'nın Yeni Güney Galler Eyaleti'ne yerleşmiştir. 25 Ağustos 1914 yılında I.Dünya Savaşı'nın başlamasıyla AIF'e yazılmıştır. 2 Kasım 1914 yılında AIF askerleriyle Mısır'a askeri eğitim almak üzere getirilmiştir. Avustralya Sıhhiye Kuvvetleri'nin 3'üncü Arazi Birliği'ne verilmiş ve 25 Nisan 1915 Çıkarması'nda bulunduktan sonra kendisine verilen eşek ile (ismi Duffy ya da Murphy) cephede, yaralanan askerlerin tedavi edildiği yerlere taşımıştır. Gece gündüz demeden, yaralı Anzak askerlerini topçu atışları altında cesaretle taşıması nedeniyle, Anzak askeri arasında cesaretin, fedakârlığın temsilcisi olmuştur. 19 Mayıs 1915 yılında Gelibolu'da ölmüştür. Bugün onun Anzak ruhunu en iyi yansıtan Gelibolu kahramanı olmasını sağlayan cesareti, onu en bilindik Gelibolu sembolü yapmıştır. <http://adb.anu.edu.au/biography/kirkpatrick-john-simpson-6975> (Erişim Tarihi:19.12.2017). Bkz. (Resim 3.8.)

⁵⁹⁸ Hartesvelt, **A.g.e.**, s.26.

görebileceğimiz siyasi cephede yer alan pek çok yönetici, Avustralya'nın ekonomik ve jeostratejik açıdan İngiltere bağımlılığının devam etmesinin daha iyi olacağını mevcut şartlarda uygun görmüştür. Dış cephede ise İngiltere'nin kendi iç siyasi hesapları neticesinde bu sözde bağımsızlığa izin vermiş görünse de, jeostratejik ve ekonomik nedenlerle gerçek bir bağımsızlığa bölgede izin vermesi dönemin şartları gereği, mümkün görünmemiştir. Ancak bağımsız ve ulusal devletlerin hızla çoğaldığı bir dönemde, toplumun bir başka güçlü devlete rağmen “kendini gerçekleştirme” çabasına engel olmak zordur. Avustralya'da dönemin şartları gereği sözde olmayan “bağımsız ” olma arzusunu gerçekleştirmek için önemli bir vasıta bulmuştur.

Çanakale Savaşı'nın yol verdiği Anzak efsanesi; bahsedilen ulusal sembollerin yapay olarak oluşturulduğu bir dönemde, Avustralya'da kendine has üslubuyla yeni bir hüviyet kazanmasına araç olmuştur. Avustralya'nın kendine has üslubuyla kastedilen, Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığının yolunu açan Büyük Britanya'ya karşı sert bir muhalefet yöntemleri ile karşı koymamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bağımsızlığın elde edilmesi ABD'de ⁵⁹⁹ olduğu gibi bir iç savaşın sonucunda gerçekleşmemiştir. ...*Avustralya milli bilincin ve kimliğin yaratılmasında ki ikinci problem, milli bağımsızlığın eksikliğidir. 1901 yılında altı koloninin birleşmesi ile Avustralya bağımsız devletler topluluğunu oluşturmasına rağmen, İngiliz monarşisine bağlı kalması, onu Birleşik Krallığın uzak kanat coğrafik ve ekonomik bir parçası olarak bırakmıştır. Bu durum Avustralya'yı, İngiltere için “şizoid aşk-nefret” ikileminde bırakmıştır*⁶⁰⁰. Avustralya'nın kendi ülkesinde ekonomik ve siyasi gerekçelerle bir kurtuluş savaşı yapmamış olması nedeniyle, farklılık arz eden Avustralya bağımsızlığı “sözde ve

⁵⁹⁹ Avustralya ve ABD karşılaştırılmasının yapılmasının temel nedeni, ABD'nin de yeni bir kıta olarak keşfedilmiş ve Büyük Britanya kolonisi olmasındandır. Ayrıca Avustralya akademik literatüründe de sıklıkla ABD-Avustralya kıyaslaması yapılır. Bu kıyaslamaların pek çok nedeni olabilir, öncelikle ABD'nin Büyük Britanya'dan kopuşu, eski bir Büyük Britanya kolonisi olması bu nedenlerin içerisinde sayılabilir. Bu durum, nüfusu Büyük Britanya kökenli (Anglo-Sakson) pek çok diğer eski Britanya kolonilerinde ABD benzeri bağımsızlık elde etme isteğini uyandırmıştır. Bu sebeplerden dolayı “ABD'ye öykünme etkisi” merkezinde siyasi ve ekonomik gelişmeler, diğer Britanya kökenli kolonilerde büyük heyecan uyandırmıştır. ABD'nin bağımsızlık elde etmesinin sonucunda sadece Latin ülkelerinde ABD'yi bir ağabey rolüne yükseltmemiş, aynı zamanda Avustralya gibi diğer Britanya kolonilerinde de ABD'ye benzeme duygusunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir neden olarak, ABD'nin bağımsızlıktan sonra güçlenen ekonomisi ile dünya siyasi tarihinde önemli bir rol üstlenmesi ABD'yi önemli bir cazibe merkezi yapmıştır. Bu neden dönemin şartlarında diğer B.Britanya kolonilerinde de “kendini gerçekleştirme” hissi yaratmış olması muhtemel görünüyor. Büyük Britanya, ABD'nin bağımsızlığına giden yolda yaptığı hatalardan ders çıkarmış olsa gerek, kolonilerinden kendisine karşı oluşacak karşı koyma (Bağımsızlık talebi) ya da muhalifliği, kendine has siyasi ve ekonomik yöntemlerle bertaraf etmeyi ya da bir süreliğine de olsa ertelemeyi başarmıştır.

⁶⁰⁰ West, A.g.e., s.103.

yapay” kalmıştır. Bu sözde/yapay kalan bağımsızlık, toplumun kendini gerçekleştirme ve siyasi olarak bağımsız olma duygusunu tatmin etmediği/edemediği siyasi, sosyolojik olarak bir vakâdır.

Siyasi olarak bağımsızlık duygusunun tatmini, Gelibolu Savaşı’nda kendini gerçekleştirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Kendini gerçekleştirmeye araçsallık sağlayan I.Dünya Savaşı’nın yarattığı cepheleşmede Avustralya’nın, Büyük Britanya’yla birlikte Gelibolu Cephesi’nde Türklere karşı savaşmış olması ve savaşın sonucunda Gelibolu Cephesi’nin Avustralya toplumu nezdinde efsaneye dönüşmesidir. Anzak efsanesinin kendi geleneğini oluşturması, Avustralya’da ulusal sembollerin kısmen değişmesine ve ulusal sembollerin yeni bir anlam ve ruh kazanmasına sebep olmuştur. Savaş sonucunda Avustralya’nın ulusal marşı, bayrak ve diğer ulusal sembolleri “ulusal maneviyâtı” daha anlamlı hâle getirmiş ver milli birlik, dayanışmanın katalizöründe olmuştur. Bugün Rad Young makalesinde “*Waltzing Matilda*” bizim ulusal marşımız olması gerekir”⁶⁰¹ derken, aslında Anzak efsanesinin günümüz Avustralya toplumuna, “Avustralyalı olarak” kendine has sembollerle ifade etmesini sorgulatması açısından önemlidir. Yine Avustralya’da İngiltere milli marşı olan “Tanrı Kraliçeyi Korusun” yerine, bush geleneğinden gelen “Advance Australia Fair”ın milli marş olarak kabul edilmesi, Avustralya’nın Anzak geleneği açısından, milli sembollerini oluşturduğuna iyi bir örnektir.

Bu açıdan Gelibolu Savaşı, Avustralya toplumunun tarihsel kurtuluş ve kefaretileridir. Avustralya’nın kendini gerçekleştirdiği, ulus olma dirâyetini gösterdiği, milli şuur ve vasıflarını fark ettiği yerdir. Yapay bağımsızlığını ve toplumsal bütünleşmesini tamamladığı yerdir. Avustralya milli gününün, sembolünün, kahramanlarının, efsanesinin, ruhunun, anıtlarının ve geleneğinin oluşturduğu yerdir. Dünya tarih sahnesine millet olarak çıktığı ve geleceğini biçimlendirdiği yerdir.

⁶⁰¹ Young, A.g.m., s.6.

3. AVUSTRALYA’NIN I.DÜNYA SAVAŞI’NDAN GÜNÜMÜZE MİLLİ KİMLİK, MİLLİ ŞUUR VE ULUS-İNŞA ALGISI

Avustralya’da I.Dünya Savaşı’ndan günümüze Çanakkale Savaşı etkisinde oluşmuş ve Anzak kavramı etrafında biçimlenmiş milli kimlik, milli şuur ve ulus-inşa algısı, bu bölümde tarihsel sıra içerisinde değerlendirilecektir. Yine bu bölümde, ulus-inşa kavramının günümüz terminolojik kullanımına dikkat çekilirken, kavramsal muğlâklığına bir açıklama getirilecektir. Bununla birlikte ulus-inşa süreci Avustralya özelinde değerlendirilecektir.

3.1. Ulus-İnşa Etme Kavramı ve Avustralya’da Ulus-İnşa Süreci

Ulus-inşa etme (Nation-Building) kavramının ilk anlamı, kısaca devlet eliyle ulusal bir kimlik oluşturma eylemi olarak tanımlanabilir. Avustralya özelinde tanımlanayacağımız ulus-inşa kavramı ve süreci bu kapsamda değerlendirilecektir. Bu noktada ulus-inşa süreci, bir devlet içerisinde bulunan etnisiteleri birleştirmeyi, yani homojenleşmeyi ifade eder. Ulus-inşa eylemiyle devlet, siyasi yönden istikrârını sağlar ve daha güçlü olur. Bununla birlikte ulus-inşa etme süreci, pek çok alt yapılanmalardan oluşabilir: propaganda ve temel altyapı hizmetleri bunlardan bazılarıdır. Ulus-inşa süreciyle toplumsal uyum ve ekonomik büyüme amaçlanır. Asıl amaç, ulusal duyguyu toplumsal gruplar arasında yaygınlaştırmak ve ulusal dokuyu güçlendirmektedir. Bu çabalar ulusal hareket, savaş ve ulusal öneme sahip olay ve olgular etrafında yoğunlaşabilir.

Harris Mylonas ulus-inşa kavramını, modern devletin ve ulusal toplumun sınırlarının uyumlu hâle geldiği süreç olarak tanımlamıştır. İstenen sonuç, ulusal bütünleşmeyi sağlamaktır. Ulus-inşa, modern devletin ortaya çıktığı yüzyıl ile bağlantılı olarak sanayileşme, kentleşme, toplumsal seferberlik vb. ile içiçe geçmiş bir yapısal süreç olarak teorikleştirilmiştir. Belirli bir kurucu öykünün sınırları içerisinde belirli bir devletin homojenleşmesini amaçlayan, kasıtlı politikalarının bir sonucu olarak zaman içinde ve

belirli şartlar altında değişebilir. Bununla birlikte ulus-inşa kavramı; milli kimlik, ulus ve milliyetçilik gibi belirli anahtar kavramların yardımı olmaksızın anlaşılabilir⁶⁰². Ayşe Kaya “SSCB Sonrası Coğrafyada Ulus İnşa Süreci: Kazakistan Örneği” adlı makalesinde ulus-inşa kavramını şu şekilde açıklamaktadır: *çok uzun bir tarihsel süreçte, başlangıçta birbirine gevşek bağlarla bağlanmış toplulukları, bir ulus devletinin ona tekâbül ettiği ortak bir toplum hâline getirmeye yol açan sosyo-politik bir gelişim süreci*⁶⁰³ olarak tanımlamıştır.

Bunun dışında ulus-inşa etme süreci, özellikle savaş sonrası dış devlet ya da devletler tarafından bir bölgede ulus-inşa etmesi anlamında da kullanılmaktadır. Günümüzde sıkça kullanılan bu anlamı, NATO, BM gibi uluslararası organizasyonların devletlere müdahaleleri sonucunda yaşanan gelişmelerdir. Yugoslavya’da yaşanan savaş sonrası BM ve NATO müdahalesi, ulus-inşa sürecine en iyi örneklerdendir. Francis Fukuyama “Devletin İnşası: 21.Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim” adlı eserinde, ulus-inşa terminolojisini kullanırken, tam olarak bu anlamda kullanmıştır. F.Fukuyama, “zayıf devletlerin yönetimlerini desteklemek, demokratik meşrûyetlerini geliştirmek ve kendini idare edebilen kurumları güçlendirmenin yollarını bulmak, uluslararası politikaların merkez projesidir. Çatışmaların sürüp gittiği ya da savaş mağduru toplumların yeniden yapılandırılması arzusu Birleşik Devletler’de, ulus-inşası olarak bilinegelmiştir”⁶⁰⁴ tanımıyla özetlemiştir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise nation-building (ulus-inşa) kavramıyla state-building (devlet-inşası) kavramlarının sıklıkla birbiriyle karıştırılmasıdır. Ulus-inşası var olan bir ulusal kimliğe tekâbül ederken, devlet-inşası kavramı; devlet kurumlarının oluşturulmasına karşılık gelir. F.Fukuyama bu durumu; *yeni idari kurumların yaratılması ve var olanların güçlendirilmesi*⁶⁰⁵ olarak tanımlamıştır.

Günümüzde ulus-inşa kavramı; savaş, terör ya da başka nedenlerden dolayı zayıflayan ya da ortadan kalkan devletin, yeniden organize edilmesi, istikrârın devamı ya

⁶⁰² Harris Mylonas, “Nation-Building”, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0217.xml> (Erişim Tarihi: 10.03.2018).

⁶⁰³Kaya, **A.g.m.**, s.356.

⁶⁰⁴ Francis Fukuyama, **Devletin İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim**, Türkçesi: Devrim Çetinkasap, 2. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005, s.118-119.

⁶⁰⁵ Fukuyama, **A.g.e.**, s.önsöz.

da zayıflayan devletin güçlendirilmesi için uluslararası yapıların çabalar olarak tanımlanan ikinci anlamı, daha sık kullanılmaktadır. Ancak tez kapsamında ulus-inşa kavramı ve süreci, ulusal kimliğin oluşturulması, etnik homojenleşme, devletin istikrârı ve güçlendirilmesi anlamında kullanılacaktır.

Diğer yandan ulus inşasının iki ana model çerçevesinde gerçekleştirildiği varsayılmaktadır: birincisi, toprak ve yurttaşlık esasına dayanan “Fransız modeli”, iradeci ulus inşası ikincisi ise dışa kapalı, etnik ve milli kimliğe dayanan, ulusu ortak köken, ortak dil aidiyeti olarak tanımlayan “Alman modeli”dir. Fransız modeli ulus inşası, “kültürel farklılıkları yadsımamasına” rağmen “tekliği” benimsediğinden asimilasyondur. Çeşitli araçlar kullanarak bu tekliği sağlamaya çalışır ve gerekirse zor kullanır. Alman modeli ise “ırksal birliğe” karşılık gelmektedir. Bu nedenden dolayı, her ikisi de dışlayıcı bir özellik taşır. Modeller arasında farklılık olsa da ulus inşa sürecinde kullandıkları araçlar ve yöntemler neredeyse aynıdır. Ortak tarih yazımı, dil, resmi eğitim ve askerlik, bu araçların en önemlileridir. Söz konusu araçlarla bağlanması beklenen amaç, bireyin diğer bireylerle birlikte kendisini “bir ulusun üyesi olarak” görmelerini sağlamaktır⁶⁰⁶.

Bununla birlikte Avustralya kimliği, iki temel altyapı üzerinde şekillenmiştir. İlk olarak, 1850’lerde Avustralya’da bulunan altın madeninin zenginleştirdiği ve Avustralya’nın ekonomik kalkınmasında önemli payı olan sürecin devamında, 1880’lerde başlayan edebi ve kültürel çerçevede biçimlenen “Avustralya kültürel milliyetçiliği” dönemidir. Ekonomik ve siyasi bir tepki olması açısından, 1868’de son İngiliz mahkûm ve göçmenin Avustralya’ya taşınması da bu sürecin bir başka kırılma noktasını temsil eder. Bu nedenle Avustralya kültürel milliyetçiliği, bush geleneği merkezinde kültürel ve Avustralyalı olmanın benlik arayışında kendini tanıması sürecidir. Bu sürecin devamında gerçekleşen, 1901’de federal bir devlet olarak anayasal sürecin getirdiği “Avustralya politik milliyetçiliği”, kültürel yapının siyasi olarak vücut bulmasını temsil eder. Avustralya kültürel milliyetçiliğinin politik milliyetçiliğe dönüşme sürecinde, Avustralya İşçi Partisi gerek siyasileriyle gerekse parti geleneği ve parti tarihiyle önemli bir rol oynar. Siyasi olarak Avustralya İşçi Partisi’nin, Avustralya Devleti’nin oluşmasından önce

⁶⁰⁶ Kaya, A.g.m., s.356-357.

kurulmuş olması, Avustralya kimliğini İşçi Partisi merkezinde kodlamıştır⁶⁰⁷. Bu nedenle Avustralya kültürel milliyetçiliği, 1850-1915 yılları arasında önemli tarihi dönüşümleriyle (1868-1880-1901) politik milliyetçiliğe zemin hazırlamıştır.

Kültürel milliyetçilik temelinde politik milliyetçiliğin oluşması, Avustralya’da siyasi önemli bir değişim ve dönüşümün oluşmasına katkı sağlamıştır. Ancak Avustralya toplumsal hayatı ve siyasi hayatında bu değişim, sözde kalmıştır. Bunun temel nedeni Avustralya’nın ekonomik, askerî, kültürel bağlarının hâlen siyaseten “İmparatorluğun” elinde olmasıdır. Bu durum Avustralya kültürel ve siyasi milliyetçiliğini kendine has, orijinal kavramlar üretse de imparatorluk tiryakiliğinden vazgeçirememiştir. Temel sorunsal, Avustralya’nın kendini gerçekleştireceği bir “olayın yokluğu”dur. I.Dünya Savaşı ve özelde Çanakkale Savaşı, Avustralya’nın “boşluğu doldurma olayı”nı temsil eder. Bu nedenle Avustralya kimliğinin şekillenmesinde ikinci temel altyapı, 1915 Gelibolu Savaşı ve sonrası teşkil eder. Avustralya kültürel ve politik süreci üzerinde Avustralya tarihi bu önemli olayı, Avustralya “ulusal milliyetçiliği”ni oluşturmuştur. Avustralya ulusal milliyetçiliği bağlamında da “Avustralya milli kimliği” oluşmuştur.

Avustralya kimliği; kültürel ve ulusal kimlik olarak iki temel çerçevede gelişmiştir. Aşağıda izâh edilecek süreçte, Avustralya ulus kimliğinin gelişimi tarihsel olarak ulus-inşa süreci içerisinde ele alınmıştır.

İki dünya savaşı arasındaki dönemde Avustralya milli uyanışı, farklı kırılmalara sahne olmuştur. Avustralya’nın Birleşik Krallık’tan 1931’de tam olarak bağımsızlık elde etmesi sonucunda ⁶⁰⁸, ulus-inşa süreci tanımlamasında “yapılar/building” önem kazanmıştır. Yapılardan kastedilen ise Avustralya’da çeşitli amaçlar için inşa edilen binalardır. Avustralya’da bu yapılar; belirli ulusal amaç çerçevesinde inşa edilmiş olsa da temelde milli onuru temsil etmiştir. Bunun yanı sıra II. Dünya Savaşı içerisinde İngiltere-Avustralya arasında yaşanan siyasi ve askerî farklılaşma da ulus-inşa sürecinin bir başka yol ayrımını ifade etmiştir. Ancak Avustralya’nın ekonomik ve kültürel olarak İngiltere bağımlılığı, bu yol ayrımının keskinleşmesini bir süreliğine de olsa engellemiştir. Avustralya’nın İngiltere ekonomik-kültürel bağımlılığından ayrılarak, kendine has yol

⁶⁰⁷ West, **A.g.e.**, s.s.95-98-101.

⁶⁰⁸ Avustralya ve Birleşik Krallık arasında birçok yasal bağlantı, 1931 Westminster Yasası’nı Avustralya’nın 1942 yılında kabul etmesiyle son bulmuştur.

çizmesi ise 1970’lerde küresel ekonomi algılarının değişmesiyle olmuştur. Daha çok dünyada ABD merkezli ticari ve para politikalarının değişimiyle açıklanabilen bu dönüşüm, Avustralya’da yankı bulmuştur. Yine dünyada gerçekleşen küreselleşme merkezli sosyal değişimler de Avustralya’nın İngiltere’den kültürel kopuşunu belirginleştirmiştir.

Çanakkale Savaşı sonrası Avustralya’da milli kimlik ve ulus-inşa tanımları açıklanırken daha kavramsal bir yaklaşım sergilenmiştir. *Yapılar*, Avustralyalı olmanın ve milli gururun sıklet merkezi olarak ele alınmıştır. Böylece binaların ön plana çıkarıldığı varlıksal yaklaşım, Avustralya’da ulus-inşa sürecini somutlaştırmış ve görünür kılmıştır. Bu sebepten dolayı Avustralya’da toplumun kendini ifade etmede kullandığı kavram, “başarı” ana ekseninde araçsallaşmıştır. Araçsallaşmıştır, çünkü günümüz akademik çalışmalarında *altyapı, teknolojik ilerlemeler* (telgraf, demiryolu), *köprüler, barajlar, sulama projeleri* “Avustralya Başarısı” başlığı altında sunulmaktadır. Nesneleşen kavramın fonksiyonu, hem *geçmişe övgü* niteliğindedir hem de *geleceğe şekil verme* amacı gütmektedir. Bu yönüyle geçmişe atıfta bulunurken bugünü kutsallaştırmakta, geleceği inşa etmektedir. Abideleşen her yapı, Avustralya milletinin tarihine görsellik ve somutluk katarken, başarı; milletin dayanılmaz ve karşı konulamaz “övünç duygusunu” yaşamasına vesile olmuştur. Bu açıdan bakıldığında “Avustralya Başarısı”; 1930’lardan günümüze dek uzanan bir evrede, Avustralya toplumunun ulus-inşa sürecine katkı sağlayan bir kavramı tanımlamıştır.

Öteki taraftan Avustralya’nın başkenti Canberra, boş bir alan üzerinde demokratik bir milleti yaratan “hiçbirşeyden, bir şeyi inşa eden” milli bir hikâyeyi temsil etmektedir. Avustralya milliyetçiliğinin iki önemli anıtıyla ilişkili Canberra’da: *Parlamento Binası* (Parliament House) ve *Avustralya Savaş Anıtı* (Australian War Memorial) iki önemli milli sembolün temsilcidir. Bu iki milli sembolik yapı; *demokratik meşrûiyet* ve *askerî fedakârlık* ilişkisi arasında, temel Avustralya hikâyesini oluşturmuştur⁶⁰⁹.

Sonuç olarak, Avustralya toplumunun ulus-inşa süreci, genellikle Avustralya’nın eski ortak kolonyal yapıdan gelen (ABD ve Kanada gibi), gelişmiş ve güçlü batı

⁶⁰⁹ Elizabeth Strakosch, “Counter-Monuments and Nation-Building in Australia, *Peace Review*, A Journal of Social Justice, 22:3, 18 Aug 2010, s.270, <http://dx.doi.org/10.1080/10402659.2010.502065> (Erişim Tarihi:10.03.2018).

devletleriyle kıyaslama düzleminde seyrederek. Avustralya'nın kısa tarihinde bu denli hızlı bir gelişimin ve başarı öykülerinin oluşması, Avrupa kolonyal kökeninden gelen ve bağımsızlığını kazanan gelişmiş devletlerle kıyaslamaya gitmelerinde de temel niteliği oluşturmaktadır. Gelişmiş ve ileri devlet olmanın sembolü sayılan ekonomik güç ve görkemli yapılar, 1930'lardan sonra Avustralya'nın ulusal onuru olarak adlandırılmıştır. Teknolojik gelişimin bir göstergesi olan bu yapılar aynı zamanda gelişimin ve medeniyetinde bir göstergesi sayılmıştır. "Elle tutulur/gözle görülür" yapılar, Avustralya toplumsal yapısının milli açıdan, övünç kaynağıdır. Çünkü onlar, başarının sembolüdür ve Avustralya geçmişini somutlaştırır.

3.1.1. Avustralya'da 1930 Sonrası "Beyaz Fil" Örneğiyle Eleştirilen: Ulus-İnşa Yapıları

Köprüler, sulama projeleri ve kurumlar, kısaca "yapılar-buildings" milli güç ve zenginliğin elle tutulur övgü kaynaklarıdır⁶¹⁰. Ancak Avustralyalı düşünür Richard Evans, Avustralya'da ulus-İNŞA kavramını, ikonik-görüntüsel politikalar ya da projeler olarak görüyor ve yapı merkezli yaklaşıma eleştirisini, "Beyaz Fil" örneğiyle veriyor. R. Evans "Bir Beyaz Fil Tutkusu: Avustralya'nın Ulus-İNŞA Tecrübesinden Bazı Dersler" başlığı altında ele aldığı makalesinde, "Beyaz Fil" deyimini şu şekilde açıklıyor: *White Elephant (Beyaz Fil) deyimini İngilizce'de sahip olması, bakması pahalıya mal olan bununla birlikte hiçbir işe de yaramayan nesnelere için kullanılan bir deyimdir. Bu hikâyenin kökeni Tayland'da antik Siyam İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Geçmişte Tayland'da filler, her türlü işte çalıştırılırken nadir Albino-beyaz olarak doğan filler, imparatorun koruması altında olur ve kutsal sayılmıştır. Bununla birlikte Beyaz filler, diğer filler gibi çalıştırılmaz, imparatorluğun yarı-tanrısal sembolü olarak görülürlermiş. İşin daha kötüsü imparator birisini cezalandıracağı zaman, bu fili ona armağan etmiş. O da imparator tarafından armağan edilen bu fili bir başkasına veremeyeceğinden dolayı, hiçbir işe yaramayan bu file bakarak, cezasını ödemek zorunda bırakılmıştır⁶¹¹*. Bu kıssadan hisse,

⁶¹⁰ Butcher, A.g.e, s.35

⁶¹¹ A.g.e, s.51.

Türkçe’de “atsan atılmaz satsan satılmaz” tarzında, bakımı masraflı ve işe yaramayan ama muhteşem-sözde ehemmiyetli nesnelere için kullanılan sözü anımsatıyor. Bu hikâyeden yola çıkan R.Evans makalesinde, “Avustralya’nın sömürge geçmişinden beri beyaz fil zaafı olduğunu, aşırı borç temelli kamu programlarının; Avustralya’da çevresel, sosyal ve ekonomik olarak sonuçları belirsiz durumlara yol açmasını” eleştirir ve “bu durumun Avustralya’da kılık değiştirerek devam ettiğine⁶¹²” dikkat çeker. R.Evans, “bireysel, toplumsal ve millet olarak başarısız tecrübelerimizden ders almalıyız” derken, bu durumu I. Dünya Savaşı’ndaki Batı Cephesi Somme Savaşı’ndan verdiği bir örnekle izâh eder. *İngiliz Başkomutanı Sir Douglas Haig, savaşı kazanmanın tek çaresinin Alman Ordusu’nun yenilmesine bağlı olduğuna inanıyordu. Bu nedenle S.D.Haig 1916 yılında cephe savaşı biçiminde Somme’de Alman Ordusuna saldırdı. İngiliz saldırısı muazzam biçimde tahripkârdı ve Alman Ordusu 60.000 yaralı 20.000 kayıp vermişti ama İngiliz Ordusu saldırının ilk gününde planlandığı gibi hedeflere ulaşamamıştı. Bununla birlikte savaş, 4 ay daha uzamasına rağmen İngiliz Ordusu ilerleyemiyordu ve kış yaklaşmaktaydı. Sir Douglas Haig’in hâlen savaşı kazanmakla ilgili hiçbir şüphesi yoktu ve plan basitti. Günlüğüne şu notu düşüyordu; eldeki mevcut kuvvetleri, uçakları, silahları Fransa’ya gönder. Burada Haig, Beyaz Fil hikâyesinde anlatılan kral’dı ve daha fazla at ve adam talep ediyordu⁶¹³. Evans, I.Dünya Savaşı’nda mevzi savaşlarıyla hatırlanan ve I.Dünya Savaşı’nın Batı Cephesi’nde önemli bir cepheyi temsil eden Somme Savaşı’nda, binlerce Avustralya askerinin öldüğüne⁶¹⁴” dikkat çekerken, aslında I.Dünya Savaşı’nda konu edinilen beyaz fil hikâyesiyle, İngiliz General Sir Douglas Haig’in gıyâbında derin ve imâlî bir İngiltere eleştirisi yapmaktadır. R. Evans, I.Dünya Savaşı’nın Avustralya milleti için önemine dikkat çekerken, toplumsal olarak bir İngiliz eleştirisi yapmaktadır: *Avustralyalılar için I.Dünya Savaşı’nı gururla ve biraz da gönül rahatlığıyla hatırlamak alışıldık bir durumdur. Vahşi savaş ortamında bizim dünyaya ilk gösterdiğimiz; kendini beğenmiş, aptal ve sınıf çekişmesi olan İngilizlerden farklı olduğumuzdu. Askerlerimiz üstün nitelikliydi ve onların başarısı bizim milli karakterimizin güçlü taraflarını yansıtıyordu. Ancak Anzak miti, bu inanç kendi iç değerlendirmemizde de Avustralya toplumuna başvurulduğu zaman da bir yanılgıdır. Daha da kötüsü, bilhassa tehlikeli bir**

⁶¹² Butcher, A.g.e, s.51.

⁶¹³ A.g.e, s.49-50.

⁶¹⁴ A.g.e, s.49-50.

yanılgıdır⁶¹⁵ ibaresini kullanır. I.Dünya Savaşı'nda Avustralya askerlerinin, İngiltere etkisinde nasıl hebâ edildiğini farklı bir bakış açısıyla değerlendiren Evans'ın temel eleştirisi, Avustralya Devleti'nin 1930'lar sonrasında da gereksiz yapılarla ekonomik, çevresel ve sosyal olarak aynı hataları tekrarladığı noktasındadır.

Yine *beyaz fil* hikâyesini hatırlatan biçimde 1930'lu yıllarda Edward Shann tarafından kaleme alınan *Avustralya Ekonomi Tarihi* adlı eserde, Avustralya'nın ekonomik çıkardan çok statüyü temel alan, aşırı borçlanarak yürütülen demiryolu, baraj ve inşaatları iğneleyici bir dille eleştirir. E.Shann eserinde; *onlar, aceleyle ve borçla on dokuzuncu yüzyıl şehir duvarlarının muâdilini inşa ediyorlardı* diyordu. Eleştirilen, muâzzam paralara mâlolan olmasa da olurdu dedirten yapıları şöyle sıralıyordu: *Sydney Liman Köprüsü, Kalgoorlie Boru Hattı, karadan telgraf hattı, Karlı Dağlar (Snowy Mountain) Programı*⁶¹⁶. Avustralya, bina ve yapılar üzerinden ulus-inşa sürecini 1920'lerin ikinci yarısında *Sydney Liman Köprüsü*'yle başlatmıştır. Sydney Liman Köprüsü, 1924 yılında yapımına başlanmış ve resmi olarak 1934'de açılışı yapılmıştır. Bu görsel yapılar üzerinden yapılan ulus-inşa süreci 1930 ekonomik depresyonu ve 1939'da Avustralya'nın II. Dünya Savaşı'na katılımıyla bir süreliğine askıya alınmıştır. 1949 yılında Karlı Dağlar (The Snowy Mountains)⁶¹⁷ Hidroelektrik Santrali kurulmuş ve 1959 yılında ilk defa elektrik üretimine başlamıştır. Karlı Dağlar Hidroelektrik Projesi, 1944 yılında bir program haline getirilmiştir ve program, Yeni Güney Galler ve Kuzey Victoria (Avustralya Alpleri) bölgesinden, gelişen Avustralya endüstrisine elektrik üretmek ve Avustralya'nın güney-doğu bölgesinde sulama ve kuraklığa karşı mücadele amaçlı inşa edilmiş bir sıra baraj göllerini temsil etmiştir⁶¹⁸.

Bu yapılar, milletleşme sürecinde Avustralya toplumunun “başarısı” olarak addedilmiş ve toplumun görsel düşünmesine bir katkı sağlamıştır. Ancak günümüzde bu

⁶¹⁵ Butcher, **A.g.e.**, s.50.

⁶¹⁶ II. Dünya Savaşı'ndan sonra hayli pahalıya mâlolan, Avustralya'nın “Büyük Beyaz Fil”i olarak nitelendirilen ve 1947-1974 yılları arasında yapımı tamamlanan Karlı Dağlar Programı (Snowy Mountain Scheme), bölgenin sulama sorununu çözemediği gibi yıkıcı kuraklık sorunlarını beraberinde getirmiş ve yeni çevresel felaketlere neden olmuştur. Ekonomik olarak devlete, dolayısıyla halka çok pahalıya mâlolmuştur. Kısacası, Avustralya'da Karlı Dağlar Programı'nın değeri, psikolojiktir. Butcher, **A.g.e.**, s.51-52.

⁶¹⁷ Karlı Dağlar Projesi (*Snowy Mountains Project*); 145 km tünel, 16 büyük baraj gölü, 80,5 km su yolu, 7 büyük elektrik üretme istasyonundan oluşmakla birlikte, 25 yıl inşaatı sürmüş ve 820 milyon Avustralya Doları'na mâlolmuştur. West, **A.g.e.**, s.155-156.

⁶¹⁸ West, **A.g.e.**, s.155-156. Docherty, **A.g.e.**, s.108.

görsel yapıların, ulus inşa sürecine katkısından ziyâde boş yere harcanmış ve çevresel felaketlere neden olmuş yapılar olduğu eleştirisi ağır basmaktadır.

3.2. Avustralya'nın Ulus-İnşa Sürecinde Avustralya Ulus Milliyetçiliği

1930'lardan sonra Avustralya da ulus-inşası, Anzak mitini araştıran bir içerikte ve İngilizlerden farklılaştıklarını ortaya koyan bir yaklaşımda meydana gelmiştir. Uluslaşmanın Anzak miti üzerinden olması ise bizzat kimlik bunalımından kaynaklanmaktadır. Avustralyalıların kendilerini İngilizlerden farklı olduğu anlamını yüklediği Gelibolu Savaşı, Avustralya tarihinin bir kırılma noktasıdır ve bu kırılma noktası Anzak mitini meydana getirmiştir. Anzak mitinin oluşmasında her ne kadar savaş boyunca düşmanlaştırdıkları, kahraman Türk asker profili olsa da diğer yandan farklılıklarını ya da ayrıştıklarını iddia ettikleri İngiliz profili de önemli bir etkidir. Bu sebepten olsa gerek Avustralya ulus milliyetçiliği kendini tanımlarken, Beyaz Avustralya örneğinde olduğu üzere ırkçı bir tutum takınmadan yapar ve Türkleri, ülkesini mertçe savunan kahramanlar olarak anlamlandırır. Daha çok Avustralya askerinin kahramanlıklarını ön plana çıkararak ulus-inşasını yapar. Yine bu sebepten kaynaklı, Avustralya'nın İngilizlerden ayrı bir millet olduğunu tüm dünyaya gösterme çabası, hemen savaş sonunda milletler cemiyetine katılma taleplerinde gösterdikleri kararlı tutumda görülmektedir. Ancak Avustralya, iki dünya savaşı arasında İngiltere karşısında oluşturduğu ulus milliyetçiliğini, "karşı milliyetçilik" temelinde şekillendirmez. Bu nedenle Avustralya ulus milliyetçiliği, İngiltere'ye karşı eleştireldir ama düşmanca ve kindâr tavır takınmaz. İçinden çıktığı yapıdan farklı olduğunu ifade eden ılımlı bir tarzı vardır. Farklılığını belirli tarihsel, kültürel ve militarist vurgu üzerinden sağlamaktadır. Bilhassa, "İngilizlikten" ayırt edici özellik olarak kültürel ve folklorik temel vurgulanır, militarist yapı içerisinden yaratılan tarih ile "siyasi ve ulusal kimlik" oluşur.

Bu anlamda Avustralya ulus-inşa sürecinde ulus bilincinin oluşumunu, iktidardan dışlanmış entelektüeller öncülüğünde, merkeze halkın yerleştirildiği kültürel bir hareket olarak görmek, Avustralya milliyetçiliğini açıklamada eksik kalır.

Kültürel anlamda dil faktörü önemlidir. “Digger dialect” ya da “Avustralya Asker İngilizcesi”⁶¹⁹ kavramları dilin farklılaştığı, ayrıştığı temelinde ortaya çıkmıştır. Aslında bu dil temelinde farklılaşma, hem argo diye tabir edeceğimiz digger/Anzak dilini ve kültürünü oluşturmuş hem de Avustralya İngilizcesi sözlüklerinde yerini almıştır. Milliyetçilik üzerine çalışan pek çok düşünürün bahsettiği üzere, “millileşmenin” lisan ile başladığı gerçeğinden yola çıkarsak⁶²⁰, Avustralyalı’nın I.Dünya Savaşı Gelibolu Cephesi’nde Anzak askerinin geliştirdiği literatür önem kazanır. Avustralyalı’yı, İngiliz’den ayıran digger literatürünün bu temel düzlemde de değerlendirilmesi gerekmektedir. Anzak geleneği ve digger dilini, ataları tarafından yapılan fedakârlığı örnek alan yeni nesil askerlerde II. Dünya Savaşı’nda devam ettirmişlerdir. Bu ayırt edici Avustralya argo dili, değişen Avustralya toplumunda daha az bir ilgi oluşturmuş olsa da askerler arasında güncelliğini korumuştur. Bununla birlikte I.Dünya Savaşı’nın argo dili, Avustralya askerinin kültürel ürününün önemli bir parçası olarak ve bir dilin kimliği, tecrübeyi nasıl şekillendirdiğine etkileyici bir örnek olarak kalmıştır⁶²¹. Doğal olarak Avustralya İngilizcesi, İngilizce kaynaklı bir iletişim dili olmasından dolayı orijinal bir dil değildir, sadece coğrafya ve kültüre bağlı olarak değişim gösteren bir İngiliz lehçesidir. Bu nedenle “Avustralya İngilizcesi”, kültürel milliyetçilik döneminde, bağımsızlık sonrası ve Gelibolu Savaşı sonrası dâhil hiçbir zaman ulusal milliyetçilik romantizminde tapınma aracına dönüştürülmemiştir. Çünkü dil, Avustralya halkının biricik özelliğini temsil etmemektedir. Sadece digger lehçesi ve Anzakların kullandığı kelimeler, İngilizceden farklılığı ifade eden otantik bir lehçe olarak kalmıştır.

Avustralya, “ulus olmanın”, “ devlet olmaktan” farklılığını ortaya koyan bir süreç yaşamıştır. 1901’de her ne kadar bağımsızlığını ilân etse de uluslaşma sürecini Çanakkale Savaşı’ndan sonra başarmıştır. Bu noktada Almanya’dan tam tersi bir yol izler. Almanya önce ulus olmuş, sonra birliğini sağlayarak devletleşmiştir. Oysa Avustralya, önce devlet

⁶¹⁹ Kültürel farklılaşmanın en önemli belirtisi, dildir. 1890 yılında “Avustralya İngilizcesi’nin” varlığı tanımlanmıştır. Cornelius Crowe, 1895’de “Australian Slang of Dictionary”, Edward E.Morris “Austral English” adlı eserleri yayınlamışlardır. Docherty, **A.g.e.**, s.28-29.

⁶²⁰ Dil, pek çok teorisyenin uzlaştığı, ulusal kimliğin en temel belirleyicisidir. Fransız Devrimi’nden sonra ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla dil, ulusal merkezleşmenin gerçekleştirilmesinde ve kimlik oluşturulmasında çok işlevsel hâle gelmiştir. Dil, yöneten ve yönetilen arasındaki kültürel farklılığı ortadan kaldırmakta, değişen sadakat odağı tebaayı vatandaşa dönüştürmekte, tüm vatandaşları eşit kılmaktadır. Kaya, **A.g.m.**, s.358.

⁶²¹Laugesen, **A.g.m.**, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

olmuş, sonra uluslaşmasını tamamlamıştır. Hobsbawm ve Gellner'in ifade ettiği üzere, önce "ulusal milliyetçilik" oluşmuş sonrasında "millet" kavramı biçimlenmiştir.

3.3. I.Dünya Savaşı Sonrası Avustralya ve Anzak Kavramı Temelinde Değişimler ve Dönüşümler

Avustralya, I.Dünya Savaşı'ndan sonra hızla muhafazakârlaşmıştır. Avustralya'nın eşitlikçilik isteyen ve eski dünyadan tam olarak ayrılık taraftarları olan radikal ana akım görüşleri, savaş sonrasında ani ve ölümcül bir şekilde zayıflamıştır. Avustralya Britanyalıdan daha çok Britanyalı olmuştur. 1930'lı yılların sonuna kadar Avustralya Hükümetleri, dış ilişkilerle ve ticaretin dışında, başka konularla ilgilenmemişlerdir. 1931 yılında Britanya, dominyonlarını kendi kendini yönetme yasasını geçirene kadar da Avustralya'nın Westminster bağı sağlam kalmıştır. Böylece Avustralya, II. Dünya Savaşı öncesi meşrûiyet krizini çözmüştür. Avustralya, 1937 yılına kadar Milletler Cemiyeti ve Washington Avustralya temsilciliği dışında, başka hiçbir ülkede temsilcilik açmamıştır. 1942'de iktidara İşçi Partisi geldiği zaman Avustralya, dış ülkelerde diplomatik temsilcilik açmaya başlamıştır. Bu nedenle Avustralya, Londra'nın onu temsil ettiği bir kıtadır. Diğer taraftan Avustralya'nın İngiltere'yle olan popüler duygudaşlığı, I.Dünya Savaşı sonrası hayli zayıflamıştır. Anzak Günü araçsallığında Gelibolu, Avustralya'nın milliyetçiliğini açıklayan yegâne sembol olmuştur. 1930'larda Japonya'nın Çin'i işgali, Pasifik'te Avustralya için sarı tehlike çanlarının tekrar çalmasına neden olmuştur ve bu sefer İngiltere, Avustralya'yı korumak için yeterince gönüllü olmamıştır. Avustralya'nın tek umudu, İngiltere'nin uzakdoğu'da askeri üssü olduğu Singapur olmuştur⁶²².

II. Dünya Savaşı, İngiltere-Avustralya ilişkilerinin kırılma noktasıdır. Avustralya İngiltere bağının kopma ve gevşeme süreci, II. Dünya Savaşı'yla başlamıştır. Gelişen yeni konjonktürde Avustralya; teknoloji, siyasi, mâli, askerî ve kültürel değişim yönünü ABD tarafında konumlandırmıştır. Avustralya-Birleşik Krallık arasında yasal bağlantının 1931 Westminster Yasası'nın (Statute of the Westminster) kabul edilmesiyle son bulması, 1931

⁶²² Firth, A.g.e., s.26-27.

sonrasında Avustralya-İngiltere arasındaki diğer ilişkilerde de kendisini göstermiştir. Avustralya, Birleşik Krallık'tan boşalan yeri ABD'ye “yeni müttefik ve koruyucu misyonu” vererek doldurmuştur. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı hemen öncesinde ABD-Avustralya arasında samimi ikili ilişkiler, 1937'de ABD ile *düzenli hava posta hizmeti* uygulamasına geçilerek ve 1938'de Canberra ve Washington arasında *direk telsiz-telefon bağlantısı* kurularak yapılmıştır. Ancak Avustralya-İngiltere arasındaki organik bağ kopmamıştır ve 1939'da Büyük Britanya, II. Dünya Savaşı'na katıldığı için Avustralya'da savaşa katılmıştır⁶²³. Diğer yandan 1941'de Avustralya Başbakanı John Curtin'in ABD'ye dönük samimi işbirliğine dayalı bir mektubu, Melbourne Herald Gazetesi'nde yayınlanması ve 1942'de İngiltere'nin Asya kolonilerinin Japonya işgaline düşmesi, Avustralya'yı keskin bir biçimde ABD yönünde bir işbirliğine yöneltmiştir. 1942'de Birleşik Krallığın Asya'da uğradığı yenilgi ve bölgedeki Japon işgal tehdidi; Avustralya'da şok etkisi yaratmıştır. Dönemin Avustralya Başbakanı olan Curtin gazetede yayınladığı makalesinde, “Avustralya, İngiltere'yle geleneksel bağları olmasına rağmen ABD'ye bakıyor. Birleşik Krallığın karşılaştığı problemleri biz biliyoruz... Biz de biliyoruz Avustralya gidebilir ama İngiltere kalabilir. Bu yüzden biz, Avustralya'nın da gitmeyeceğine karar verdik” diyordu. Sonrasında Japonya, Singapur'u işgal etti ve 17.000 Avustralyalıyı esir aldı. Bununla birlikte Japonya'nın Avustralya topraklarında Darwin Körfezi'ni bombalaması ve İngiltere'nin Avustralya'ya yardım noktasında hiçbir şey yapmaması, Avustralya-İngiltere yol ayrılığının en belirgin işareti oldu. Bunun üzerine Başbakan Curtin, Ortadoğu'da bulunan 30.000 AIF askerinin ülkelerini savunması için geri dönmelerini İngiltere'den talep etti. Ama Churchill, Ortadoğu'daki Avustralya Kraliyet Kuvveti'nin İngiliz Burma'sını korumak için göndereceğini açıklaması üzerine Avustralya Başbakanı J.Curtin bu açıklamaya sinirlenerek, İngiltere'den yola çıkan konvoyun hemen Avustralya'ya, kendi ülkelerini korumaları için gelmesini istemiştir. J.Curtin'in bu kararı tarihidir ve bu karar, İmparatorluk (Büyük Britanya) yönünde değil de *ana vatan (Avustralya)*⁶²⁴ yönünde olması açısından önemli ve değerlidir. Bu nedenle Avustralya

⁶²³ Avustralya Başbakanı R.G. Menzies, 3 Eylül 1939'da Avustralya halkına radyodan seslenerek: “Almanya'nın Polonya'yı işgal ettiğini, Büyük Britanya'da Almanya'ya savaş ilân ettiği için Avustralya'da savaştadır” diye Avustralya'nın II. Dünya Savaşına girdiğini duyurmuştur. Firth, **A.g.e.**, s.28. II. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) ölen Avustralya asker sayısı 39.306'dır. Clark, **A.g.e.**, s.1.

⁶²⁴ I. Dünya Savaşı'ndan önce *ana vatan* olarak nitelendirilen Büyük Britanya'nın yerini, iki dünya savaşı arasında ki süreçte Avustralya'nın kendisi almıştır. Avustralya, artık *ana vatan*dır. Anzak geleneği temelinde milli bilincin değişmesi, Avustralyalı için ana vatani Avustralya yapmıştır. Böylece Avustralya'da ana vatan

milleti; Gelibolu'da doğmuşsa, bir devlet olarak Avustralya'nın ayırt edici dış politikası da Singapur'un işgaliyle ortaya çıkmıştır⁶²⁵. Böylece Avustralya, I. Dünya Savaşı öncesi yaşadığı *ana vatan ikileminden* kurtulmuştur. Ana vatan, artık Avustralya'dır ve Avustralya tam anlamıyla *teritoryal* (Kırsala ve Ana vatana vurgu) temele dayanan bir milliyetçiliğe dayanmaktadır. Bu olay neticesinde Gelibolu Savaşı'nın Avustralyalıya verdiği millet olma şuuru, artık Avustralya'nın *tarihsel bir patria* (vatan) olduğunun kabulüne dönüşmüştür.

II. Dünya Savaşı'na katılan Avustralya, Gelibolu Anzak Geleneği'nde ürettiği Anzak efsane ruhunu koruyan bir yapıda devam ettirmiştir. Bu yeni gelişmeyi Beaumont makalesinde şu şekilde izâh etmektedir. Bülten Dergisi 2 Ekim 1940 yılında yayınladığı karikatürde; 1914 Anzak askerini, "Genç Anzaklar-2'nci AIF" ile Kuzey Afrika çöllerinde el sıkışırken resmetmiştir. Aynı dergi 6 Aralık 1939'da yayınladığı sayısında, Gelibolu yazılı flamayı Yeni Avustralya askerinin (2'nci AIF) ele aldığı bir karikatür resmetmiştir. Başlık olarak RSL (Avustralya Gazi Cemiyeti)'nin "Eski AIF gelenekleri, onların elinde güvende olacak" alıntısına yer vermiştir.⁶²⁶ Bu durum efsanenin başka bir yerde ve biçimde devam ettiğini, ikinci AIF'in birinci AIF'in mirasçısı olduğunu sembolize etmiştir. II. Dünya Savaşı'nda Japonya askerinin, Avustralya askerini esir aldığı olay ise toplumu derinden etkilemiştir. Avustralya toplumunda asker alımlarına karşı olan, sol görüş ve Katolik-İrlandalı toplumu dahi bu olay karşısında, ikilem yaşamıştır. Esir kamplarında yaşananlar, geleneksel Anzak nitelikleri üzerinden (dostluk, becerikli vb.) vurgulanarak, topluma yansıtılmıştır. Esir kamplarında yaşanan sıkıntıların Anzak mitolojisinde bütünleşmesi, 1990'lı yıllarda ritüelleşmesine neden olmuştur. Böylece yerleşik anma ritüelleri, yeni nesillerin yas tutma ifadesi olarak devam etmiştir⁶²⁷.

algısı, artık Avustralya olmuştur. Smith "milli kimlik" adlı eserinde Rousseau'dan alıntı yaparak, vatan tanımını yapmaktadır. A.Smith, "*vatani ne duvarlar ne de insanlar yapar; vatani vatan yapan yasalar, gelenekler, alışkanlıklar, hükümet, anayasa, bütün bunlardan doğan varolma biçimidir. Vatan, devletin bireylerle ilişkilerine gömülüdür: Bu ilişki değiştiğinde ya da yok olduğunda vatan ortadan kalkar.*" diye ifade etmektedir. Smith, **A.g.e.**, s.142. Öyleyse Anzak geleneği, 1901 Anayasası ve alışkanlıklar, Avustralya'yı vatan hattâ ana vatan yapmıştır. Vatan, devletin bireylerle ilişkilerine gömülüdür. Bu ilişki değiştiği için Büyük Britanya artık vatan, hattâ ana vatani değildir.

⁶²⁵ Firth, **A.g.e.**, s.29-30.

⁶²⁶ Beaumont, **A.g.e.**, s.142.

⁶²⁷ **A.g.e.**, s.142-143.

Avustralya Başbakanı Curtin, 1942 yılında Amerikalı General Douglas MacArthur'u Avustralya Savunma Kuvvetleri'nin komutanı yaparak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Büyük Britanya'nın sömürge ve dominyonlarındaki etkisini zayıfladığının bir göstergesi sayılmıştır. 1949-1966 yılları arasında Avustralya başbakanlığı görevini yürütecek olan Robert Menzies'in başbakanlığa seçilmesi, savaş sonrası ABD-Avustralya samimi ilişkilerinin daha da genişleyerek devam etmesinde neden olmuştur. Gelişen ikili ilişkilerin devamı ve Avustralya'nın dünya siyasi hayatında rolünün pekiştirilmesi açısından 1950'de Avustralya, Kore Savaşına⁶²⁸ asker göndermiştir. Avustralya Başbakanı R.Menzies'in 1950 yılında Avustralya'da komünist faaliyetleri yasaklaması ve 1951 yılında Avustralya-Yeni Zelanda ve ABD ile ANZUS Antlaşmasını⁶²⁹ imzalaması, Avustralya'nın kızıl tehlikeye dönük engelleyici tavrı ve ikili ilişkilerin her platformda devamı noktasında tarihi bir gelişme olmuştur. Böylece ANZUS antlaşmasıyla Avustralya resmi olarak, ABD ile 1951'de askeri müttefik olmuştur. İngiltere'nin protestosuna rağmen ABD ile ilişkileri sağlamlaştırmak ve Asya-Pasifik'te komünizme karşı mücadele etmek için yapılan ANZUS antlaşmasıyla, 1965 yılında Avustralya Vietnam'a asker göndermiştir⁶³⁰. Avustralya'nın İngiltere olmadan katıldığı ilk savaştır. Bununla birlikte iki dünya savaşı, Kore ve Vietnam Savaşları'nda Yeni Zelanda ile Avustralya birlikte savaşmışlar ve Anzak geleneğini sürdürmüşlerdir. *Anzak Paktı'nın* (Anzac Pact or Canberra Pact) bir devamı niteliğinde olan ANZUS (Australia-New Zealand and US Treaty) antlaşmasında yer alan üç devletli pakttan, Yeni Zelanda 1985 yılında ayrılmıştır. ANZUS temelinde şekillenen, derinlik kazanan ABD-Avustralya ilişkileri, Asya'da yükselen Sovyet-Çin komünizmine karşı Asya-Pasifik'te işbirliğini içeriyordu ki Japonya'da artan komünizm tehdidine karşı daha fazla zayıflatılmamalıydı. Bu nedenle ANZUS, Avustralya dış politikasında bir köşe taşı niteliği taşır⁶³¹. İngiltere, ABD'nin Kore Savaşı'nı desteklemesinden dolayı 1954'de Güney Doğu Asya Antlaşması (SEATO) ABD, İngiltere ve Avustralya arasında imzalamıştır. 1954 yılında Avustralya

⁶²⁸ *Kore Savaşı'nda (1950-1953)* ölen Avustralya asker sayısı 339'dur. Clark, **A.g.e.**, s.I.

⁶²⁹ ANZUS (*Australia-New Zealand and US*) Antlaşması, 1 Eylül 1951 yılında Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD arasında Pasifik bölgesinde ortak savunma antlaşması niteliğinde imzalanmıştır. 1943 yılında Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Kahire Konferansı dışında tutulmasına bir reaksiyon olarak, 1944 yılında Avustralya-Yeni Zelanda arasında oluşturulmuş paktın (*Anzac Pact-Australia-New Zealand Agreement and the Canberra Pact*) içerisine 1951 yılında ABD'nin alınmasıyla, yeni oluşan pakta ANZUS Paktı denilmiştir. Yeni Zelanda, 1985 yılında pakttan ayrılmıştır. Docherty, **A.g.e.**, ss.XXXVI-15-16.

⁶³⁰ *Vietnam Savaşı'nda (1962-1973)* ölen Avustralya asker sayısı, 520'dir. Clark, **A.g.e.**, s.I.

⁶³¹ West, **A.g.e.**, s.s.152-167-168-273-284, Docherty, **A.g.e.**, s.15-16, Firth, **A.g.e.**, s.32-33.

Başbakanı R.Menzies, İngiltere yerine ABD'nin geçtiği bir konum belirlemede önemli bir rol oynamıştır. Başbakan R.Menzies, 1960 yılında ABD'ye danışmanlar göndermiş ve 1964 yılında Vietnam'a asker göndermek için taslak plan hazırlamıştır. Böylece 1950-1963 yılları arasında Avustralya dış politikası, İngiltere'den uzaklaşmaya başlamıştır. Bu uzaklaşma, ABD'yle daha fazla işbirliği demektir. ABD'yle yakın ilişkilerin bir başka yansıması da ekonomik değişimde kendini göstermiştir. 1966 yılında Avustralya pound, şilin gibi para birimlerini dolar ve sent karşılığında değiştirmiştir⁶³². 1969 yılı Aralık ayında Avustralya Vietnam'dan askerlerinin bir kısmını çekmiştir. Ancak aynı yıl Melbourne'da savaş karşıtı pek çok gösteri düzenlenmiş ve savaşın bitmesiyle 1971'de Avustralya, askerlerini Vietnam'dan çekmiştir⁶³³. Savaş sonrası ve soğuk savaş döneminde Avustralya'da birçok büyük değişim meydana gelmiştir. Bu değişimler içerisinde en önemlisi, Avustralya ABD ile II. Dünya Savaşı'nda başlayan ikili ilişkileri *Red Peril* (Kızıl Tehlike) kulvarında geliştirerek devam ettirmesidir. Bu ikili ilişkiler, İngiltere'yi rahatsız edici biçimde tezâhür etmiştir. II. Dünya Savaşı'yla Avustralya-ABD arasında gerçekleşen siyasi, askerî ve mâli ilişkiler, İngiltere-Avustralya ilişkilerinin önüne geçmiştir.

Avustralya'da ulus-inşası, kemikleşmiş sosyal bölünmeler arasında köprü kurmak için girişimde bulunulan bir proje olmuştur. Avustralya'nın ilk yerleşim yıllarında yerleşimci ve özgür bireyler arasında sosyal, politik ve ekonomik büyük yarıklar gözlemlenmiştir. 19 yy.da sosyal sınıf, ırkî bölünme ve politik bölünme muhafazakâr ve reformistler arasında büyük tartışmalara neden olsa da ortak milli bir kimlik yaratmalarına engel olmamıştır. Bu dönemde Anzak efsanesi, ortak milli kimliğin yaratılmasında önemli bir rol oynamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren ABD yayınları televizyon, film ve genç modası etkisinde, derin sosyal ve siyasi bölünmeler kadın ve Aborjin hakları çerçevesinde çoklu millet (multinationals) tartışmaları, Avustralya'ya taşınan fikirler etrafında ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte multikültüralizm tartışmaları çerçevesinde bilhassa Aborjinler ile ilgili bazı hakların verilmesi gündeme gelmiştir. 1962 yılında ilk defa Aborjinlere Avustralya federal seçimlerinde oy kullanma hakkı verildi. 1965 yılında İşçi Partisi "Beyaz Avustralya" politikasını terk etti ve 1967 yılında yapılan referandumda % 90 ile

⁶³²ABD'nin talebiyle dünyada gelişen serbest ticaret ve dolar rezerviyle para akışının olması, B.Britanya'nın sterlin alanını çökertmiştir. Avustralya'da ekonomik olarak, parasını Avustralya doları yaparak milli para birimine geçmiştir. Firth, **A.g.e.**, s.31-32.

⁶³³ West, **A.g.e.**, s.s.152-167-168-273-284, Docherty, **A.g.e.**, s.15-16, Firth, **A.g.e.**, s.s.27-31.

Aborjinler, Avustralya vatandaşı kabul edildi⁶³⁴. 1970’li yıllarda gelişen toplumsal olaylar neticesinde Anglo-Avustralizm’in kendisi bir mit olarak kabul edilmekle birlikte, Avustralya kesinlikle kendi köklerini Anglo-Sakson geçmişinde ifade etmiştir ve gelecekte de öyle ifade edileceğini beklemektedir⁶³⁵. Ancak 1960 ve 1970’li yıllarda Anzak efsanesi kavramı, çokkültürlü Avustralya ve Avustralyalı kadın hakları konuları açısından tartışmalı bir hâle gelmiştir. Anzak efsanesi ile alâkalı askerî mirasın eleştirisi, bilhassa Vietnam Savaş karşıtı düşüncelerin ortaya çıktığı dönemde şiddetli tartışmalara neden olmuştur. Yeni nesil Avustralyalı gençler, onların babaları ve dedelerinin sosyal ve ahlâki değerleriyle mücadele etme eğiliminde olmaya başlamışlardır. 1960’ların ortasında akademik literatürde eleştiriler, Ken İngiliz’in sosyalist düşüncesi etrafında biçimlenmiştir. K.İnglis; Anzak Günü ve digger’a yüklenen ikonik milli karakterleri eleştirmiş, konuyu işçi sınıfı açısından ele almıştır. Ancak bu durumu Ken İngiliz, İngiliz karşıtı duygu ve politik radikalizm içerisinde görmemiştir. 1965 yılında İngiliz, Anzak Günü ve ritüelinin anlamı hakkında soru işaretlerini artırmıştır. Buna karşın muhafazakârlar da, İşçi Partisi’ni komünizm ile ilişkili göstererek eleştirmişlerdir.⁶³⁶ 1970’lerde Anzak efsanesi, “her bireyin bir Anzak olduğu anlamına gelmeyebilir ama Anzak kavramı; tüm toplumun değer, davranış ve toplumsal karakterini temsil etmektedir⁶³⁷” düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Aslında 1960-1970’li yıllarda feminizm⁶³⁸ çerçevesinde, Anzak’ın erkekçi (maskulin) baskınlığı, savaş karşıtları tarafından militarist yapısı ve sol görüşe göre de Avustralya milliyetçiliğinin tartışılmaz ve sert yapısı, bu dönemde eleştirilmiştir⁶³⁹. Yine

⁶³⁴ West, **A.g.e.**, s.s.152-167-168-273-284. İşçi Partisi“White Australia” Politikası’nı, 1973 yılından itibaren tam anlamıyla terk etmiştir. **Australia and Britain...**, s.98.

⁶³⁵ **Australia and Britain...**, s.98.

⁶³⁶ Holbrook, “Remembering...”, s.22-23.

⁶³⁷ <https://anzacday.org.au/ww1-an-overview-by-robert-lewis> (Erişim Tarihi:22.10.2017).

⁶³⁸ 1960’larda Vietnam Savaş karşıtı hareketlerle başlayan feminizmin yükselişi, Anzak Günü ve anma törenleri bağlamında savaşın erkekliği vurguladığı, kadınları dışlayıcı bir tutum içerisinde olduğuna dikkat çekilmiştir. Feminizmin bu yıllarda temsilcisi Australian Women Weekly Dergisi olurken, 1979 yılında Kadın tecavüzüne karşı Melbourn’de protesto organizasyonunda, kadınların neden kızgın olduğu sorusunun cevabı olarak; *erkeğin kahraman ilan edilmesi ve kadınların ihmal edilmesi üzerine olmuştur*. Holbrook, “Remembering...”, s.22-23.

⁶³⁹ Beaumont, **A.g.e.**, s.144. Alan Seymour’un tartışmalı tiyatrosu *the one of the year/Senenin bir günü*, 1960 yılında Adealaide Sanat Festivalinde yasaklanmıştır. Bu tiyatro oyununda Anzak teması alkolikliğin, umursamazlığın, yanılısamanın ve ön yargılı olmanın bir bileşkesi olarak gösterilmesiyle bir erkek çocuğun Avustralya ailesini bölmesi konu edinildiğinden dolayı yasaklanmıştır. Beaumont, **A.g.e.**, s.144. *the one of the year*/1960’lı yıllarda Anzak Efsanesi ve gününü eleştiren bir oyundur. Bu oyunun kaynağını ise 1958 yılında Sydney Üniversitesi’nde yayınlanan Honi Bori adlı Anzak’ı eleştiren makalesine bağlar. Makale “25 Nisan 1915 çıkarmasını çok spekülâtif ve rutin bir çıkarma olarak görür.” Holbrook, “Remembering...”, s.22-23.

bu dönemin toplumsal ve siyasal gelişmeleri içerisinde, sadece Avrupa kökenli göçmenlerin Avustralya'ya göç etmesini destekleyen Beyaz Avustralya Politikaları terk edilmiştir. Böylece Avustralya toplumu ve kültüründe 1970'lerle birlikte radikal değişiklikler görülmüştür.

Vietnam Savaşı ve 1968 öğrenci hareketlerinde etkisiyle gelişen anti-savaş karşıtlığı, multikültüralizm, özgür üniversite, sağlık ve Aborjin haklarının iâdesi konuları, 1975 yılında başka bir tartışmayı da ortaya çıkarmıştır. Bu tartışma, 1975-1983 yılları arasında anayasa krizi olarak beliren “milli birlik” tartışmasıdır. Bu yıllarda Avustralya'nın Birleşik Krallık ile yakından ilişkili ulusal sembolleri olan, Avustralya Bayrağı'nın değişmesi ve Avustralya Milli Marşı'nın değiştirilmesi gündeme gelmiştir. İngiltere analogisinde Avustralya milli değerlerin tartışmaya açılması, anayasa kriziyle zirve noktasına ulaşmıştır. 1960-1980 yılları arasında zayıflayan Anzak geleneği, 1980-1990'lı yıllarda Avustralya'da tekrar ilgi konusu hâline gelmiştir. Bunun temel nedeni ise Soğuk Savaş ile doğu-batı ekseninde ideolojik olarak bölünen dünyanın, özellikle Avrupa'nın, “dondurulmuş geçmiş hatıralarını” tekrar düşünmeye başlamasıdır. Bu yıllarda Avustralya'nın, 1788 Avustralya'ya ilk Britanya kolonisinin ulaşmasının 200.yılı kutlaması ve 1901 bağımsızlığın 100. Yılı kutlaması, “geçmiş dönüşün” Avustralya'daki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Yine Peter Weir'in *Gelibolu* filmi de Avustralya yeni jenerasyonunu, kültürel etkinlik içerisinde sinema vasıtasıyla Anzak miti etrafında yeniden sosyalleştirmiştir. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda Avustralyalı gazilerin, hükümet destekli organizasyonlarla, Gelibolu'ya giderek anma törenlerini, yerinde icrâ etmeleri Anzak mitini önemli hâle getirmiştir. Böylece Avustralya ve Türkiye ikili ilişkilerinde, hac ve kültür turizmi önem kazanmıştır⁶⁴⁰.

1960-1980'li yıllarda Avustralya'da politik ve kültürel pek çok değişime şahit olunmuştur. Bununla birlikte 1970-2000'li yıllarda ekonomik değişimler de Avustralya sosyal ve siyasi hayatında etkili olmuştur. Bu tip küresel değişimlere Avustralya, tepkisel kalamazdı. Asyalı göçmen problematiği ve Asya sorunu konularıyla ilgili olarak Avustralya, dünyada değişen siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlere 1989'de çözümler bulmuştur. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Antlaşması (APEC/Asia-Pacific Economic

⁶⁴⁰ Beaumont, A.g.e., s.144-145.

Cooperation)⁶⁴¹ Avustralya'nın başkenti Canberra'da 1989 yılında imzalanmıştır⁶⁴². Avustralya dış politikasında 1990'larda önemli bir yapısal ve güç değişimini temsil eden bu olay neticesinde; ABD, Çin, Avustralya, Japonya ve Endonezya başkan ve başbakanları, önce Avustralya'da sonra sırasıyla diğer ülke başkentlerinde toplanmaya başlamıştır⁶⁴³. Bu antlaşma çerçevesinde Avustralya, ABD-Çin arasında teknoloji transferi konusunda dahi arabulucu rolü oynamıştır⁶⁴⁴. Diğer yandan Asya-Pasifik-Kuzey Amerika ekseninde kurulan siyasi ve ekonomik işbirliği, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (South-East Asian Nations) ASEAN⁶⁴⁵ 1967 yılında kurulmuştur. Böylece ASEAN bölgesel işbirliğiyle Avustralya, Soğuk Savaş sonrası korktuğu yeni-izole (neo-isolation) sendromunu atlatmıştır. Avustralya politikası, Soğuk Savaş ile ABD batı paktına üye olmuş, bloklaşan dünyada batı cephesinin yanında yer almıştır. Kıtanın (coğrafi konumundan dolayı) batı cephesine uzak olması, uzun bir dönem Avustralya'nın izole politikalar izlemesine neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Avustralya; Avrupa Birliği, ABD önderliğinde bir batı cephesi ve Japonya liderliğinde bir doğu bloklaşmasından korkmuştur. Avustralya, ASEAN işbirliğiyle bu korkuların önüne geçerken, Asya ve Batı ile ticari ve politik ilişkileri istenilen düzeye getirmiştir. Avustralya iç politikasında da etkisini gösteren bu durum, toplum üzerinde yapılan anketlerde yansımıştır. Bu anketler sonucunda Avustralya kamuoyu, dış politika menfaatlerinin Asya'da olduğuna inananların oranı % 68'e ulaşmıştır⁶⁴⁶. Nihayet Avustralya'nın uzun süren izole tarihsel süreci, 1960'lı yılların sonunda başlayan bölgesel antlaşma ve işbirliği projeleriyle normal sürece

⁶⁴¹ Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Konseyi *APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation)*; Asya-Pasifik bölgesinde Avustralya'nın da dâhil olduğu 21 ülkeden oluşan, ticari ve ekonomik gelişmeyi artırmayı amaçlayan bir forumdur. ABD, Rusya, Çin; Hong Kong, Kanada, Endonezya, Malezya, Singapur, Vietnam, Tayland, Tayvan, Güney Kore, Meksika, Avustralya, Yeni Zelanda, Peru, Şili, Brunei, Japonya, Papua Yeni Gine, Filipinlerin üye olduğu ülkelerden oluşan, 21 ülkenin üye olduğu forumdur. Corcoran, **A.g.e.**, s.8, <https://www.apec.org/About-Us> (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

⁶⁴² West, **A.g.e.**, s.199, Gyngell, **A.g.e.**, s.115.

⁶⁴³ Gyngell, **A.g.e.**, s.114.

⁶⁴⁴ West, **A.g.e.**, s.199.

⁶⁴⁵ *Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (South-East Asian Nations) ASEAN*; 1967 yılında kurulan ekonomik, kültürel ve siyasi işbirliği, bölge barış ve istikrârını hedefleyen kuruluş. Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur'un kurucu üye olduğu, Brunei (1984), Vietnam, (1995) ve Kamboçya (1999) katılımı ile kurulmuştur. Avustralya doğrudan tam üye değildir, ancak ASEAN'ın pek çok işbirliğinde yer alır. ABD, Avustralya, Çin, Rusya, Yeni Zelanda, Hindistan, AB, Güney Kore, Kanada diyalog ortağıdır. Türkiye ASEAN/TAC Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasına 2010 yılında, Sektörel Diyalog Ortağı olarak katılmıştır. <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birliigi.tr.mfa> (Erişim Tarihi:19.12.2017). Corcoran, **A.g.e.**, s.9.

⁶⁴⁶ Gyngell, **A.g.e.**, s.269.

girmiştir. Böylece Avustralya özelinde Asya-Pasifik ve Batı hattında, kazan-kazan kuralı işlevsellik kazanmıştır.

Avustralya Başbakanı 2001’de ABD’nin teröre karşı açtığı savaşa destek verdiğini ilân etmiştir. Bu desteğide 2003 yılında ABD’nin Irak işgaline, 2000 Avustralyalı asker göndererek göstermiştir. 1998’de Körfeze ve 2003 yılında Irak İşgaline Avustralya askerlerinin gönderilmesi, aslında 1951 yılında ANZUS Antlaşması kapsamında da değerlendirilmelidir. S. Firth, Avustralya’nın bir devlet olmasından beri büyük güçlere dayanan dış politikasını, siyasetçilerin Avustralya’yı *savunulamaz* olarak düşünmeleriyle ilişkilendirmektedir. Avustralyalı politikacılar, Avustralya’yı kendi başına savunamayacağı düşüncesinin temelini ise Avustralya jeopolitiğine bağlamaktadır. Bu nedenle S.Firth, Büyük Britanya ve ABD ile Avustralya ilişkisini “büyük dost” kavramıyla açıklamıştır. Avustralya’nın dış politikasının sonucu olarakda saldırılara karşı Avustralya’yı savunacak güçlü bir arkadaş, Avustralya’da deniz aşırı savaşlarda “Büyük Dostu İçin” savaşımaya hazır hâle getirmiştir⁶⁴⁷.

Küreselleşmenin dayanılmaz ve karşı konulmaz ana aktörü olan mâli konularda, 2000’li yıllarda Avustralya’da yeni gelişmeler yaşanmıştır. Ekonomik alanda ve ikili işbirliği kapsamında 2004’de, ABD-Avustralya arasında serbest ticaret antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma var olan Avustralya-ABD arasındaki ekonomik işbirliğini daha da sağlamlaştırmıştır. Diğer yandan ise Avustralya toplumsal ve siyasi tarihinde çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. Avustralya’da 2008 yılında Aborjin haklarının teslimi gündeme gelmiştir. Avustralya tarihinde kara bir leke olarak duran, Aborjinlerin yok edilmesi/soykırımı ve Aborjin çocuklarının ailesinden koparılması “Çalınmış Nesiller”⁶⁴⁸ ile ilgili Avustralya İşçi Partisi Hükümeti, Aborjinlerden özür dilemiştir⁶⁴⁹.

1990’lı yıllarda “geçmişe özlem” temelinde biçimlenen Avustralya ulusal hassasiyeti, hükümetler ve kamu ajansları tarafından, özelde Anzak geleneği baskınlığı merkezinde, toplumla uyumlu hâle getirilmiştir. Bilhassa 2000’li yıllarda Anzak tartışması;

⁶⁴⁷ Firth, **A.g.e.**, s.28, West, **A.g.e.**, s.s. 96-152-167-168-273-284.

⁶⁴⁸ *Çalınmış Nesiller (Stolen Generations): Aborjinleri Koruma Kanunu (Aboriginal Protection Act)* adı altında yasal olarak 1909-1969 yılları arasında, Aborjin çocuklarının zorla ailelerinden alınmasına verilen genel isimdir. Hükümet, Kilise ve yardım kuruluşlarınca, sözde yardım etmek amacıyla, zoraki ailelerinden koparılan Aborjin çocuklarına sürekli insanlık dışı muamele yapılmış ve onlara zarar verilmiştir. Corcoran, **A.g.e.**, s.203.

⁶⁴⁹ West, **A.g.e.**, s.s. 96-152-167-168-273-284, Docherty, **A.g.e.**, s.15-16.

çok kültürlü, etnik ve sosyal çeşitlilik, savaş karşıtı gibi modern değerlerin sürdürülmesi temelinde, Avustralya toplumuyla uyumlu hâle getirilmiştir. Anzak geleneğinin sürdürülmesi noktasında, Gelibolu Savaşı'na katılmış son gazi Anzak askerinin, “Son Anzak”, 2002 yılında ölümüyle birlikte Anzak efsanesi geleneği yeniden gündeme getirilmiş ve geleneğin milli önemi artarak sürdürülmüştür. “Son Anzak” özelinde, Anzak tartışması kamuoyunda ve basında yazılıp tartışılmıştır. Bu tartışmaların odak merkezi, “Sonraki Anzaklar Kim Olacak?” sorusu çerçevesinde olmuştur. Aslında bu soru, ulus inşa sürecinde o milletin geleceğinin de inşasını sorgular niteliktedir. Tüm bu toplumsal ve siyasi gelişmelerin Anzak temelinde olması, Gelibolu Savaşı'nın Avustralya ulus olma bilincini ne ölçüde kapsamlı etkilediğinin açık bir göstergesidir. Diğer yandan 1990-2000'li yıllarda Avustralya politik hayatında da geçmişe dönüş özlemini dile getiren siyasi çıkışlar meydana gelmiştir. Avustralya Başbakanı Paul Keating, *İngiliz Milliyetçiliği karşıtlığını ve Cumhuriyetçiliğe*⁶⁵⁰ vurgu yaparken, bir başka Avustralya Başbakanı olan John Howard, mültecilere karşı “sınır koruma” politikasını, geleneksel ada milliyetçiliğinin bir yansıması olarak savunmuştur. Paul Keating, “Meçhul Asker Anıtı”nı 1993 yılında Canberra'da açılışını yaparken, 1920'den beri Londra'daki meçhul asker anıtının artık Avustralya'yı temsil ettiğini düşünmüyordu. Meçhul asker anıtı, savaşta ölen tüm Avustralyalı askerleri temsil eder. Bu nedenle Avustralya'da inşa edilen meçhul asker anıtı, 1920 yılında İngiltere Westminster'de Britanyalılar ve dominyo askerini temsilen dikilmiş meçhul asker anıtından ayrı olarak, yalnızca Avustralyalı ölen askerleri temsil ettiği vurgulanmıştır. Keating Hükümeti, savaş anısını yansıtan “meçhul asker (Unknown Warrior)” anıtının açılışıyla aynı zamanda milliyetçi politikalarının bir değişimi ve göstergesi saymıştır. 1998 yılı Anzak Günü'nde, Avustralya Başbakanı John Howard Tayland-Burma tren yolu üzerinde, II. Dünya Savaşı'nda esir düşen Avustralya askerleri anısına müze açılışı yaparken, “Anzak Efsanesi yeni bir şekil buldu” demiştir⁶⁵¹. Böylece acıların, hüznlerin yaşandığı ve bu acılara dayanma gücü ve iradesinin Anzak geçmişinden alındığı *mekân, ulusal sembol* Anzak geleneği temelinde yeni bir şekil almıştır.

⁶⁵⁰ *Cumhuriyetçilik (Republicanism)*; Avustralya politikasında, tam olarak anayasal bağımsızlığın kazanılmasını ifade eder. Britanya Monarşisi'nin ne Avustralya eyaletinin ne de Avustralya Federal Parlamentosu'nun başı olmadığı bir Cumhuriyet fikridir. Corcoran, **A.g.e.**, s.182.

⁶⁵¹ Beaumont, **A.g.e.**, s.145-146.

Gelibolu Çıkarması; Avustralya milli devletinin doğuşunu temsil eden, milli kimliğinin vücut bulduğu ve milli sembollerin ortaya çıktığı yerdir. Geçen yüzyıl içerisinde çeşitli değişim ve dönüşümler geçiren Avustralya, her zaman ilk hareket noktasını Anzak merkezinde şekillendirmiş ve daima saygıyla anmıştır. Bu değişim ve dönüşüm dönemlerinde acılarını, sevinçlerini, gururlandığı, onur duyduğu, üzüldüğü olay ve günleri temel başvuru noktası olan Gelibolu çıkarması zemininde hatırlamış, anmış, kutlamış ve hattâ benzeştirmiştir.

Anzak Günü, Anzak ruhu ve miti; Avustralya'nın milli değerleri oluşturmasında ve ulus inşa sürecinde kaçınılmaz biçimde önemli bir rol oynamıştır. Bu temel rolünü, Anzak askerinin Gelibolu çıkarmasında yaptığı kendini feda etme, cesaret ve dostluk gibi toplum tarafından kabul gören yapısına borçludur ve bilhassa Avustralya toplumunun bush kültüründen getirdiği bu özellikleri, Anzak temelinde ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Bu durumu Avustralya toplumu 1920'lerden sonra ulus-inşa sürecinde, tarihsel olarak yaşanan kırılma noktalarında hep geriye atıf noktası olarak Anzak efsanesini görmüştür. Ancak dünyada yaşanan büyük siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimlerden, Avustralya da ulus-inşa sürecinde önemli ölçüde etkilenmiştir. Küresel çapta yaşanan değişimleri Avustralya, Anzak uzlaşısı merkezinde dönüşüme çevirerek toplumsal huzurunu sürdürmüştür.

Avustralya ulus-inşa sürecinde, II. Dünya Savaşı sonrası Avustralya-ABD askeri, siyasi ve ekonomik yaklaşması samimi ikili ilişkiler düzeyinde artarak devam etmektedir. 1960-1970 küreselleşme sürecinde toplumsal ve ekonomik değişimleri sonrası multikültürel, kadın hakları ve göçmen konularında yaşanan gelişmeler çerçevesinde, Avustralya'da Aborjin, göçmen ve kadın haklarında ilerlemeler kaydedilmesinin yanı sıra Asya-Pasifik hattında Çin ve diğer Asya ülkeleriyle her türlü alanda antlaşma ve işbirliği devam etmektedir. Bu gelişmeler ve dönüşümler kapsamında Avustralya ulus kimliği ve ulus yapılanması, Anzak ve dolayısıyla Gelibolu kavramları temelinde yeni tartışma ve dönüşümlerle gelişimine devam etmektedir.

SONUÇ

Avustralyalılar, yıllardır çok uzak diyarlardan gelip çıkarmanın yapıldığı Anzak Koyu'nda atalarına minnet duygularını göstermişler ve çeşitli anma törenleri icra etmişlerdir. Anzak torunlarının anma törenleri ve yeni nesilin geçmişine olan minnet duyguları, tezin araştırma konusunu da ortaya çıkarmıştır. Bir savaş; nasıl olurda başka bir coğrafyada bir milletin doğuşuna, bir toplumun milli şuur kazanmasına yardım etmiştir? Çanakkale Savaşı sonucunda edinilen ulusal bilinç, Avustralya toplumunu Avustralyalı mı yapmıştır? Çanakkale Savaşı, Avustralyalı için Avustralya'yı ana vatan mı yapmıştır? Tez, bu temel sorular etrafında Çanakkale Savaşı'nın Avustralya ulus bilincini oluşmasında bir rolünün olup/olmadığı merkezinde cevaplar aramıştır.

Türkler, bulunduğu coğrafyada büyük imparatorluklar kurmuş ve Türklerden bağımsızlığını elde eden pek çok devlet, milli bilincinin oluşumunu, vatan kavramını Türk karşıtlığıyla açıklamıştır. Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp, çöküş sürecine girdiği dönemde de bağımsızlığını kazanan devletler bu örneğe uygun biçimde bağımsızlığını ve milli yapılanmasını ifade etmiştir. Günümüzde Balkan coğrafyası ve Ortadoğu coğrafyasında bulunan pek çok devlet; bağımsızlık gününü ve milli sembollerini Türk düşmanlığıyla anlamlandırmıştır. Ancak Türk coğrafyasına çok uzak ve Türk egemenliğinde bulunmayan bir devlet, mağlup olduğu bir savaşın sonucunda milli uyanışını Türklerle tanımlamıştır. Hatta milli bilincinin oluşumunu eski düşman, günümüzde dost gördüğü Türklerle izah etmiştir. Bu nedenle Avustralya'nın da ulus bilincini Türklerle yaptığı bir savaş sonucunda izâh etmesi, tez konusunun seçilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Türk milleti, vatan savunmasında yenilemez görülen büyük devletleri ve onlarla aynı ittifakta yer alan devletleri Çanakkale Savaş'ında mağlup etmiştir. Avustralya da Çanakkale Savaşı'nda Türklere karşı savaştan devletlerden biri olarak, bu savaşın sonucunda başarısız olmuştur. Türk tarihinde destanlaşan Çanakkale Zaferi, bu nedenle çok uzaklardan savaşmaya gelen bir toplumun da milletleşme sürecinin temel dayanağı olmuştur.

“Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü” adlı tez çalışmasında, tarafsız bir bakış açısıyla pek çok soruya cevap aranmış ve bu sorular çerçevesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Avustralya Kıtası yapılan en son yapılan araştırmalara göre; 60.000 yıldır insan yerleşiminin olduğu bir coğrafyadır. Afrika ve Asya kökenli toplulukların belirli göç güzergâhını izleyerek yerleştiği Avustralya Kıtası yerlilerine, Aborjin denilmektedir. Kıta'nın ilk sahibi ve yerleşimcisi olan Aborjinlerin, 1606 yılında Avrupalıların kıtayı keşfetmesiyle başlayan süreçte, vatanlarında sürgün hayatı yaşamaları ve soykırıma uğramaları Avustralya tarihinde kara bir leke olarak kalmıştır.

Büyük Britanya'nın teknolojik ve ekonomik gelişmeler ışığında, coğrafi keşifler ve bilimsel araştırmalar yapmak maksadıyla 1770'de keşfettiği Avustralya, 1788'de İngiltere'nin iskâna açtığı ve Anglo-Sakson mahkûm göçmenlerin yerleştirildiği bir coğrafya olmuştur. 1850'li yıllara kadar büyük bir hapishaneyi andıran kıta da altının bulunmasıyla toplumsal ve ekonomik gelişme hız kazanmıştır. Bilhassa ekonomik gelişmelerin önem kazanmasıyla diğer Avrupalı devletlerden ve Asya'dan göç alan Avustralya, Anglo-Sakson toplumunun baskın olduğu büyük bir göçmen topluluğu haline gelmiştir. Avustralya ikliminin oluşturduğu çevre şartları, bilhassa kırsal kesimde yaşayan hayat biçimlerini etkilemiştir. Bush geleneği çevresinde gelişen kültür, Anglo-Sakson kültürü temelinde yükselen başka bir kültürün oluşmasını sağlamıştır. Ancak Britanya adaları kökeninden gelen kültürün, Avustralya coğrafi, iklim şartları ve toplumsal çeşitlilik nedeniyle kendine has ayrı bir kültürel yapı oluşturması, siyasi ve ekonomik anlamda da ayrı bir yapı oluşturdukları anlamını taşımamıştır. Bununla birlikte kültürel farklılığın temsilcisi bush geleneği ve terminolojisiyle ifade edilen kavramsal yapı, Avustralya milliyetçiliğini oluşturmuştur. Avustralya milliyetçiliğiyle kastedilen, 1880'lerde Bush kültürünün yüceltilmesi ve idealize edilmesiyle ortaya çıkmış, Avustralya kültürel milliyetçiliği kavramıyla ifade edilmiştir. Avustralya kültürel milliyetçiliği ise, Bülten Dergisi etrafında toplanan entelektüellerin “İngiliz olma” hâlimden kurtulma temelinde biçimlenmiş, Avustralya toplumuna has otantiklik ve özgünlük vurgusunun ağır bastığı bir kültürü temsil eder. Aborjin, Çinli ve diğer yabancı olarak gördükleri toplumlara karşı ırkçı tutumlar benimser ve erkeksi unsurların ağır bastığı bir milliyetçiliği içerir.

Böylece Avrupa menşeli ırkçı milliyetçiliğin etkisinde, yeni yüzyıla bağımsız devletler topluluğu olarak giren Avustralya, kendini küresel çekişmelerin ve büyük devletlerin güç mücadelesi içerisinde buluvermiştir. Diğer yandan XX. yüzyılın ilk bağımsız devleti olan Avustralya'nın federasyon yapısı, siyasi anlamda meşrûyetini ortaya koymuş olsa da realitede Büyük Britanya bağından askerî, ekonomik, kültürel ve siyasi yapıları itibariyle kopamamıştır. Avustralya'nın İngiltere'yle hassas ilişkilere dayanan ayrılmazlık durumu, I.Dünya Savaşı'na Büyük Britanya'yla birlikte katılmasında neden olmuştur. Bununla birlikte Avustralya'nın İngiltere'yle birlikte savaşa girme zeminini hazırlayan belirli toplumsal, siyasi, askerî ve ekonomik nedenleride vardır. Bu nedenler içerisinde sayılabilecek diğer önemli sebep ise; Avustralya'nın kendisini jeopolitik olarak güney yarımkürede Asyalı toplumlar arasında izole hissetmesidir. Avustralya'nın Büyük Britanya'yla oluşturduğu kolonyal bağ nedeniyle, teknolojik ve ekonomik olarak ileri bir toplum olan Avustralya'nın dönemin askerî ve politik çekişmeleri içerisinde, kendisini Büyük Britanya'ya yakın hissetmesi ve birlikte hareket etmesi sonucunu üretmiştir. Büyük Britanya'yla kolonyal geçmişin meydana çıkardığı psikolojik bağ durumu, İngiltere'nin Avustralya üzerinde baskın ve çıkarıya dayanan bir siyaset uygulamasına neden olmuştur. Bu nedenle Büyük Britanya, savaş posterleriyle Avustralya toplumunu, ekonomik ve askerî zorlamalarıyla siyasileri korku çemberinin içerisine hapsedmiştir. Böylece Avustralya, I.Dünya Savaşı'na hazır hâle getirilmiş bir savaş makinesine dönüşmüştür.

Avustralya açısından I.Dünya Savaşı'nın en önemli cephesi olan Çanakkale Savaşı, Britanya kökenli ama kendine has oluşmuş bu kültürel yapının rüştünü ispat ettiği bir varolma efsanesi hâline gelmesine neden olurken, I.Dünya Savaşı sonrası Avustralya toplumunda Anzak geleneğinin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Anzak geleneği/miti ya da ruhu olarak tanımladığımız Anzak terminolojisi; Avustralya'nın ulusal anlamda siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan milli bilincini meydana getirirken, Avustralya kültürel milliyetçiliğinin ulusal milliyetçiliğe dönüşmesinde temel teşkil etmiştir. Bu nedenle Anzak terminolojisi, Gelibolu Savaşı'yla eşanlı kullanılmakla birlikte, "Avustralyalı" olmayı ifade etmiştir.

Her ne kadar Avustralya kırsal hayatını tanımlayan Bush kültürü ve bu kültürü yüceleştiren entelektüellerin etrafında toplandığı Bülten Dergisi, Avustralya kültürel milliyetçiliğini şekillendirmiş olsa da bu kültürün takipçisi C.E.W.Bean ile Anzak kavramı,

Avustralya ulusal milliyetçiliğinin oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Gelibolu Savaşı'yla yerleşik ve gelenek hâline gelen Anzak kavramı, Avustralya toplumunda ulus bilincinin yerleşmesine ve Avustralya Devletler Topluluğu'nun artık bağımsız bir devlet olduğunda meşruîyet kazandırmıştır. C.E.W.Bean'in savaş esnasında ve sonrasında oynadığı rol, değişimin yönünü belirlemesi açısından önemlidir. Pek çok toplum için yenilgiyle sonuçlanmış bir savaşın akâbinde yılgınlık, bezginlik ya da politik elite tepkiler vardır. I. Dünya Savaşı sonucunda, imparatorluklarda milli devletlerin ortaya çıkmasıyla çözümler yaşanmıştır. Bu çözümlerin toplumsal sebepleri ise I.Dünya Savaş'ında imparatorlukların aldığı yenilginin, kayıpların ve başarısızlığın sonucunda kendi kaderini tayin etme amacıyla toplumların bir araya gelerek ulus devlet oluşturma çabalarıdır. Oysa Çanakkale Savaşı'nda mağlup olan Avustralya'nın ulus olma süreci, Avustralya toplumunda bir çözüme değil, aksine milletleşme sürecine giden toplumsal birleşmenin ve bütünleşmenin sebebi sayılmıştır. Bir savaşın, mağlubu ya da galibi olmanın milletleşme sürecinde önemi olmadığı, önemli olanın ortak duyguların yaşandığı bir faciânın, toplumsal bağlılığı artırdığı ve bu ortak acıların milletleşme sürecini pekiştirerek sağladığı gerçeğidir.

Bu çalışmada I.Dünya Savaşı özelinde Çanakkale Savaşı'nın, uluslararası hukuk açısından bağımsız ama siyasi, askerî, kültürel, ekonomik olarak bağımlı bir devletin, milli duygularının başlama noktası olabileceği tarihi ve toplumsal bakış açılarıyla incelenmiştir. Çanakkale Savaşı'yla Avustralya milliyetçiliği, Anzak terminolojisi etrafında Avustralya ulusal milliyetçiliğine evrilmiştir. Anzak miti/ruhu ve günü, Avustralya toplumunda meydana getirdiği sembollerle, toplumun ulusal yönde bütünleşmesini, birleşmesini sağlayan bir dönüşümü temsil etmiştir. Aynı zamanda milli kimliğin, ulusal bilincin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gelibolu Savaşı, bir toplumun millet şuurunu oluşturmuştur. Çanakkale Savaşı, bir toplumu millet yapmıştır. Türk milletinin eşsiz tarihinde, nice milletlerin kendini gerçekleştirmesinde oynadığı rol, tarihsel anlamda Çanakkale Savaşı'yla dünya tarihinde bir kez daha kayıt altına alınmıştır. Günümüzde gelişen ilişkiler açısından değerlendirildiğinde Çanakkale Savaşı, iki toplum arasında düşmanlıktan kalıcı dostluğa dönüşmüştür.

Osmanlı Devleti'nin kurtuluş mücadelesi fitilinin yakıldığı yer olan Çanakkale Savaşı, Türkler içinde yeni ulusal bir devlet oluşumunu başlatmıştır. Savaşla birlikte

parçalanırken, küçülürken, milletleşen bir Türkiye Cumhuriyeti ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Çanakkale Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin önsözüdür. Diğer taraftan Çanakkale Savaşı, Avustralya'nın tarihinde çok özel bir yere sahip olmuştur. Avustralya'nın birleşmesinin hemen ardından Çanakkale Savaşı, ülkenin yapı taşlarının çimentosu olmuştur. Böylece birleşirken büyüyen, milletleşen ve devlet olgusunu sağlamlaştıran bir Avustralya Devleti ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir hayli önemini yitiren Gelibolu Savaşı ve etkileri, Vietnam Savaşı'ndan sonra Avustralya'da milli hususiyetleri hatırlatması açısından tekrar önem kazandığını görürüz. 1980'li yıllarda Gelibolu Savaşı'yla edinilen Anzak ruhu, Avustralya'da milli bir sembol olarak önemini gün geçtikçe artırmaya başlamıştır. 1990 ve 2000'li yıllarda artık Avustralyalılar için "Gelibolu Yarımadası" sıkça gidilen, tarihi ve kutsal sayılan bir mekâna dönüşerek "Hac" merkezi olmuştur. "Şafak Ayini" ise hac merkezinde yapılması icâp eden bir ritüel olmuştur. Bilhassa Avustralyalı gençlerin önem atfettiği, devletin üst düzey ziyaretler gerçekleştirdiği ve toplumun "Avustralyalılık" bilincinin başladığı yer olarak gördüğü Gelibolu Yarımadası, mutlaka gidilmesi gereken yer olarak tarif edilir ve her yıl düzenli ziyaretler gerçekleştirilir. Bu nedenle hem Avustralya'dan hem de Yeni Zelanda'dan pek çok turist, atalarını saygıyla anmak ve dedelerinin savaştığı toprakları görmenin yanı sıra atalarının Türkler ile kurduğu dostluk bağını devam ettirmek için Çanakkale'yi ziyaret etmektedirler.

Küreselleşmenin milli devletleri tehdit ettiği günümüz Avustralya'sında Anzak kavramı, farklı etnik ve toplumsal grupları bütünleştirmeye çabalayan bir mitolojiye doğru dönüşümünü devam ettirmektedir. Avustralya'nın kültürel ve ulusal kimliğinin temel yapı taşı olan Anzak kavramı, küreselleşmenin icât ettiği zararlı yapılara (bölünme, bölgeselleşme, mikro milliyetçilik vb.) karşı Avustralya'nın milli yapısının koruyuculuğunu üstlenmiştir. Bu bakımdan Avustralya'da Anzak kavramı, Avustralyalı olmayı tanımladığı kadar Avustralya ulus milliyetçiliğini de anlamlandırır. Bu nedenle Anzak kavramı, Avustralya'da yaşayan çeşitli etnik grupların bütünleşmesini, bu etnik grupların tek bir millet olduğunu ifade eder. Böylece Anzak kavramının ortaya çıktığı Çanakkale Savaşı'yla birlikte Avustralya, sadece üzerinde yaşanılan toprak parçası olmaktan çıkıp, Avustralyalının ana vatanı olur.

I.Dünya Savaşı'nda henüz yoğunluklu roket, tank vb. mekanik silahların kullanılarak endüstrileşmediği dikkate alındığında, süngü ve mevzi savaşlarının hâkim olduğu mücadeleye cesaret ve fedakârlık damgasını vurmuştur. I.Dünya Savaşı; kazanmak ya da kaybetmenin değer yitirdiği, cesaret, kahramanlık, yardımlaşma ve fedakârlığın ön plana çıktığı bir savaştır. Anzaklar ve Türkler için bir varoluş ve yeniden doğma mücadelesidir. Bu bakımdan günümüz küresel idealizminin yönlendirmesiyle moda hâline dönüşen, milli ve yerelin yok olacağı varsayımına dayanan iddialara karşı, Avustralya ve Türkiye devletlerinin dostluğunun ve milli bilincinin sürdürülmesinin bir antitez ürettiği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

1. NAA:A1200,L13363Deakin/Alfred.<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-website/stories/call-to-action/pods/alfred-deakin-1891/index.html> (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
2. NAA:MT1486/1Ashton/Douglas.<https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=6520182&S=1&R=0> (Erişim Tarihi:15.12.2017).
3. National Australia of Archive (NAA), Naval Defence of Australia: Policy of Fisher Government 1909, A6661, 1325, <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

RESMİ YAYINLAR

1. **Census of the Commonwealth of Australia**, Vol.1, Statistician's Report, Issued Under the Authority of the Minister of State for Home and Territories by KNİBBS, G.H., C.M.G. (Commonwealth Statistician), McCarron, Bird&Co. Printers, Melbourne, 2nd and 3rd April 1911.
2. **Census of the Commonwealth of Australia**, Vol.1, Commonwealth of Bureau of Census and Statistics, Prepared under Instructions from the Minister of State for Home Territories By Chas. H. Wickens, F.İ.A., F.S.S. (Commonwealth Statistician), Melbourne, Government Printer, 3rd and 4th April 1921.
3. **Demography 1971**, Bulletin No.87, Australia Bureau of Statistics, Reference No 4.9, By J.P.O'Neill (Commonwealth Statistician), Canberra, 1974.
4. KNİBBS, G.H., C.H.G., **Population and Vital Statistics Bulletin No:32 Commonwealth Demography 1914 and Previous Years**, Authority: Albert J.Mullett, Government Printer, Melbourne, 1915.

5. **The University of Melbourne Record of Active Service of Teachers, Graduates, Undergraduates, Officers and Servants in the European War 1914-1918**, Printed By H.J.Green, Government Printer, Melbourne, 1926.

GAZETELER

Age

Argus

Barrier Miner

Braidwood Dispatch and Mining Journal

Border Chronicle

Creswick Advertiser

Great Southern Leader

Midlands Advertiser

North West Post

Northam Advertiser

The New York Times

The Sydney Morning Herald

Sydney Morning Herald

Willaura Farmer

Wyalong Advocate and Mining

DERGİLER

Anzac Bulletin

The Bulletin

KİTAPLAR

1. ANDERSON, Benedict, **Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, Ekim 1995.
2. ANDREWS, Eric Montgomery, **Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I**, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.
3. ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.
4. _____, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt:1-2 (1914-1995)**, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.
5. **Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship**, Edited By A.F. Madden, W.H. Morris-Jones, Studies Commonwealth Politics and History No.8, Frank Cass and Company Limited, Totowa, 2005.
6. BEAN, C.E.W., **The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Vol.I The Story of Anzac: First Phase**, Eleventh Edition, Angus&Robertson Ltd, Sydney, 1941.
7. BENJAMİN, Walter, **Estetize Edilmiş Yaşamlar: Sanat'tan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları**, Yazılarıyla Açıklayan Hansgar Hillach, Sunan: Ünsal Öskay, Der Yayınları, İstanbul, 1995.
8. BRÖKLİNG, Ulrich, **Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi**, Almancadan Çeviren: Veysel Atayman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008.
9. BUTCHER, John edit., **Australia Under Construction: Nation-Building-Past, Present And Future**, ANU E Press, Canberra 2008.
10. CAMERON, David W., **25 April 1915: The Day The Anzac Legend Was Born**, Allen&Unwin, NSW, 2007.

11. CLARK, Chris Coulthard, **The Encyclopaedia of Australia's Battles**, Allen&Unwin, NSW, 2001.
12. CORCORAN, Robert, Jackie Dickenson, **A Dictionary of Australian Politics**, Allen&Unwin, NSW, 2010.
13. **Culture, Place and Identity**, Edited by Neil Garnham and Keith Jeffery, Historical Studies XXIV, University College Dublin Press, Dublin, 2005.
14. DIDDAMS, H.J., **Sermons and Addresses: Anzac Commemoration 1921**, The Anzac Day Commemoration Committee of Queensland, Brisbane, 1921.
15. DEUTSCH, Karl Wolfgang, William J.Folk Edi., **Nation Building in Comparative Contexts**, Aldine Transaction Publisher, New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), 2010.
16. DOCHERTY, James C., **Historical Dictionary of Australia**, The Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007.
17. DOWNING, W.H., **Digger Dialects**, Lothian Book Publishing Co.Pty.Ltd., Melbourne and Sydney, 1919.
18. DYRENFURTH, Nick, Frank Bongiorno, **A Little History of the Australian Labor Party**, A UNSW Press Books, Sydney, 2011.
19. ERDENİR, F.H.Burak, **Avrupa Kimliği: Pan-Milliyetçilikten Post-Milliyetçiliğe**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.
20. ERICKSON, Edward J., **Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War**, Greenwood Press, London 2001.
21. **Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire**, Editors: John Merriman, Jay Winter, Vol. I Thomson Gale, New York-USA, 2006.
22. FİRTH, Stewart, **Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy**, Allen&Unwin, NSW, 2005.
23. FİSKE, John, **Kitle İletişim Araçlarına Giriş**, Çev. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, İstanbul 1996.
24. FREDRICKSON, George M., **Racism: A Short History**, Princeton University Press, New Jersey, 2002.
25. FREUDENBERG, Graham, **Churchill and Australia**, Macmillan, Sydney, 2008.

26. FROMKİN, David, **A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East**, Henry Holt and Company, First Owl Books Edition, New York, 2001.
27. FUKUYAMA, Francis, **Devletin İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim**, Türkçesi: Devrim Çetinkasap, 2. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005.
28. GAMMAGE, Bill, **The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War**, Australian National University Press, Canberra, 1974.
29. GELLNER, Ernest, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çevirenler: Büşra Ersanlı Behar, Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992.
30. **Gender and War: Australians at War in the Twentieth Century**, Editors: Joy Damousi, Marilyn Lake, Cambridge University Press, New York, 1995.
31. GİRİFFTİHS, Martin, Terry O'Callaghan, and Steven C.Roach, **International Relations: The Key Concepts**, Routledge, New York, 2008.
32. GREEN, E.H.H., **İdeologies of Conservatism: Conservative Political Ideas in the Twentieth Century**, Oxford Univesity Press, New York, 2002.
33. GYNGELL, Allan, Michel Wesley, **Making Australian Foreign Policy**, Cambridge University Press, New York, 2003.
34. HAMİLTON, Ian, **Ian Hamilton'un Çanakkale Savaşları Raporu**, Haz. A.Altıntaş, Çanakkale Üniversitesi Yay., Çanakkale, 1999.
35. HARTESVELT, Fred R.Van, **The Dardanelles Campaign, 1915**, Greenwood Press, London, 1997.
36. HEYWOOD, Andrew, **Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş**, Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2013.
37. HOBBSAWM, E. J., **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik"**, İngilizceden Çeviren: Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1993.
38. _____, Eric, Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, Türkçesi: Mehmet Murat Şahin, Agorakitaplığı, İstanbul, 2006.
39. HUDSON, Wayne, Geoffrey Bolton Editors, **Creating Australia: Changing Australia History**, Allen & Unwin, NSW, 1997.

40. JENKS, M.A. Edward, **A History of the Australasian Colonies**, Cambridge at the University Press, 1912.
41. JORDAN, Terry G. Bychkov, **Modern World Nations: Australia**, Chelsea House Publishers, 2003.
42. KAPLAN, Morton A., **System and Process in International Politics**, ECPR Press, Colchester, UK, 2005.
43. KELLY, Paul, **100 Years The Australian Story**, Allen&Unwin, NSW, 2001.
44. KİSSENGER, Henry, **Diplomasi**, Çeviren: İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2004.
45. LAFFİN, John, Mike Chappell, **The Australian Army At War 1899-1975**, Editor: Martin Windrow, Men-At-Arms Series, Osprey Publishing, London, 1982.
46. LAKE, Marilyn, Henry Reynolds, Mark Mckenna, Vd., **What's Wrong with Anzac? The Militarisation of Australian History**, University of New South Press, Sydney, 2010.
47. LARRAİN, Jorge, **İdeoloji ve Kültürel Kimlik**, Türkçesi: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.
48. MACİNNİS, Peter, **The Big Book of Australian History**, National Library of Australia, Canberra, 2013.
49. MACINTYRE, Stuart, **A Concise History of Australia**, Cambridge University Press, New York, 2009.
50. MACİONİS, John J., **Sociology**, Pearson, Forteen Edition, Boston, 2012.
51. MAT, Celâl, **Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
52. MONAGHAN, John, Peter Just, **Social and Cultural Anthropology: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, New York, 2000.
53. MORDİKE, John, **We Should Do This Thing Quietly: Japan and the Great Deception in Australian Defence Policy 1911-1914**, National Library of Australia, 2002.
54. MOUNTFORD, Benjamin, **Britain, China, and Colonial Australia**, Oxford University Press, Oxford, 2016.
55. **Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1880 to 1945**, Vol 2, Editors: Guntram H.Herb, David H. Kaplan, ABC-Clio, California, 2008.

56. **Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1989 to Presents**, Vol 4, Editors: Guntram H. Herb, David H. Kaplan, ABC Clio, California, 2008.
57. **Nationals Day Constructing and Mobilizing National Identity**, Edited David McCrone, Gayle McPherson, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
58. ODEKON, Mehmet, **Booms and Bust: An Encyclopedia of Economic History from Tulipmania of The 1630s to the Global Financial Crisis of the 21st Century**, Routledge, New York, 2010.
59. **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I**, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:71, Ankara, 2005.
60. **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II**, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:73, Ankara, 2005.
61. PALAZZO, Albert, **The Australian Army: A History of Its Organisation 1901-2001**, Oxford University Press, New York, 2001.
62. PALMER, James, **The Bloody White Baron**, Basic Books, New York, 2009.
63. POSTON, Dudley L., Leon F. Bouvier, **Population and Society: An Introduction to Demography**, Cambridge University Press, New York, 2010.
64. PRIOR, Robin, Trevor Wilson, **The First World War**, General Editor: John Keegan, Cassell, London, 1999.
65. RUPERT, G.G., **The Yellow Peril or The Orient vs. The Occident**, Union Publishing Co., Third Edition, Britton, Okla., U.S.A.
66. SANDERS, Liman Von, **Türkiye’de Beş Yıl**, Cilt.1, Çev. Örgün Uğurlu, Yeni Gün Basın Yay., Aralık 1999.
67. SCATES, Bruce, **Return to Gallipoli**, Cambridge University Press, New York, 2006.
68. SEAL, Graham, **Inventing Anzac: The Digger and National Mythology**, API Network, University of Queensland Press, 2004.
69. SHANN, Edward, **An Economic History of Australia**, Cambridge at the University Press, 1948.
70. SİMKİNS, Peter, **Kitchener’s Army: The Raising of New Army 1914-1916**, Pen & Sword Military, First Published 1988, South Yorkshire, 2007.

71. SMİTH, Anthony D., **Milli Kimlik**, Çeviren Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, Şubat 1994.
72. **Sosyoloji Başlangıç Okumaları**, Editör: Anthony Giddens, İngilizce Aslından Çeviren: Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
73. STANLEY, Peter, **Quinn's Post Anzac Gallipoli**, Allen&Unwin, NSW,2005.
74. _____, **Bad Characters: Sex, Crime, Mutiny, Murder and The Australian İmperial Force**, Pier 9, Sydney, 2010.
75. TCHEN, John Kuo Wei, **New York Before Chinatown: Orientalism and the Shaping of American Culture 1776-1882**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore&London, 1999.
76. **The Australian Study of Politics**, Edited R.A.W. Rhodes, Palgrave Macmillan, New york, 2009.
77. **Turning Points in Australian History**, Edited by CROTTY, Martin, David Andrew Roberts, UNSW Press Book, Sydney, 2009.
78. ÖZKIRIMLI, Umut, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.
79. ULRİCHSEN, Kristian Caotes, **The Logistics and Politics of the British Campaigns in the Middle East 1914-22**, Studies in Military and Strategic History Series, Palgrave Macmillan, New York, 2011.
80. WEST, Barbara A., Frances T. Murphey, **A Brief History of Australia**, Facts on File, New York, 2010.
81. WİSE, Nathan, **Anzac Labour**, Palgrave Macmillan, New York, 2014.
82. YENİÇERİ, Özcan, **Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

MAKALELER

1. AKTAN, Coşkun Can, “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 1, Mart 1995.
2. AVŞAR, Servet, “Birinci Dünya Savaşı’nda İngiliz Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti”, **Atatürk Dergisi**, Cilt:3 Sayı:2, 2002.
3. BATUK, Cengiz, “Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar”, **Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Ocak-Nisan 2009,
4. COŞKUN, Bezen Balamir, Tolga Öztürk, Burak Gülboy, Vd., “Çanakkale Savaşı ve Türk ve Avustralya Ulus Kimliklerini İnşası”, *Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı, Röle Akademik Yayıncılık*, İstanbul, 2015.
5. ÇAĞLAYAN Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı:17, Güz 2006.
6. ÇİFTÇİ, Gülsel, “Teröre Dayalı Krizlerin ANZAK Günü Anma Törenleri Üzerindeki Etkisi”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Yıl:14, Sayı:21, Güz 2016.
7. DOĞANAY, Rahmi, “Çanakkale Zaferinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 12, 1993.
8. DONOGHUE, Jed ve Bruce Tranter, “The Anzacs: Military Influences on Australian Identity”, **Journal of Sociology**, Published Sage, January 2013.
9. FAİ, Leung Wing, “Perceptions of the East – Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear”, **Irish Times**, 16 Ağustos 2014, <http://www.irishtimes.com/culture/books/perceptionsoftheeastyellowperilanarchiveofanti-asian-fear-1.1895696> (Erişim Tarihi: 05.02.2017).
10. GİLCHRİST, Catie, “World War I and The Peace Society in Sydney”, 2014, http://dictionaryofsydney.org/entry/world_war_i_and_the_peace_society_in_sydney (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

11. GREENFELD, Liah, “Alman Milliyetçiliğinin Doğuşu”, Çeviren: Yasemin Şahin, **Milliyetçilik II, Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:10, Sayı:39, Kasım-Aralık-Ocak 2006-07, ISSN 1303-7242.
12. HOFFENBERG, Peter H., “Landscape, Memory and the Australian War Experience 1915-1918, **Journal of Contemporary History**, Vol.36, N.1(Jan.,2001).
13. HOLBROOK, Carolyn, “Historiography 1918-Today (Australia)”, http://encyclopedia.1914-1918online.net/article/historiography_1918today_australia (Erişim Tarihi:27.06.2017).
14. _____, “Remembering with Advantages: the Memory of Great War In Australia”, **Comillas Journal International Relations** 02/017-030 (2015) (ISSN 2386-5776) DOT: cir:i02:y2015.002.
15. JORDENS, Ann-Mari, “Anti-War Organisations in a Society at War, 1914-18”, Ann-Mari Jordens (1990) Anti-War Organisations in a Society at War 1914–18, **Journal of Australian Studies**, 14:26, 78-93, DOI: 10.1080/14443059009387022, <http://dx.doi.org/10.1080/14443059009387022> (Erişim Tarihi:25.02.2017).
16. KARADUMAN, Alev, “Çanakkale Savaşı Öncesinde ve Sonrasında Anzakların Savaşa ve Türklere Yaklaşımı”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2016 Bahar (24).
17. KAYA, Ayşe, “SSCB Sonrası Coğrafyada Ulus İnşa Süreci: Kazakistan Örneği”, **Alternatif Politika**, Cilt: 4, Sayı:3, Kasım 2012.
18. LAUGESSEN, Amanda, “Australian First World War “Slanguage””, **Journal of the Australian War Memorial**, Issue:38.2003April, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).
19. LOCKHART, Greg, “Race Fear, Dangerous Denial”, <https://griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 12.09.2018).
20. MYLONAS, Harris, “Nation Building”, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0217.xml> (Erişim Tarihi: 10.03.2018).
21. MCMULLIN, Ross, “First In the World: Australia’s Watson Labor Government”, Bu makale 25 Şubat 2005 tarihinde “The Department of the Senate Occasional

- Lecture Series” kapsamında konferans olarak Ross McMullin tarafından parlamentoya sunulmuştur.
22. MEANEY, Neville, “Britishness and Australian Identity: The Problem of Nationalism in Australian History and Historiography”, **Australian Historical Studies**,32:116,DOI:10.1080/10314610108596148<http://dx.doi.org/10.1080/10314610108596148> (Erişim Tarihi:14.05.2017).
 23. MORDİKE, John, “The Origins of Australia’s Army: The Imperial and National Priorities”, **Australian Defence Force Journal**, No.87, March/April 1991.
 24. OLCAYTO, Turhan, “18 Mart Çanakkale Zaferinin Tarihteki ve Ulusal Yaşantımızdaki Yeri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: X/Kasım 1994/Sayı: 30.
 25. ÖZTÜRK, Tolga, Bezen Balamir Coşkun, Burak Gülboy, Vd, “Güç Dengesi Teorisi ve Çanakkale Savaşı”, **Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı, Röle Akademik Yayıncılık**, İstanbul, 2015.
 26. ROBERTSON, Emily, “Propaganda At Home (Australia), **1914-1918 Online International Encyclopedia of the First World War**. <http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propagandaathomeaustralia> (Erişim Tarihi: 07.05.2017).
 27. SALTİK, Ekrem, “Anzak Komplosu”, **Osmanlı’nın Son Kilidi Çanakkale (Tek Kitap)**, Editör: Soner Demirsoy vd., Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2014.
 28. SAYILIR, Burhan, “Çanakkale Savaşları’nda Yer Alan İtilaf Askerlerinin Dini-Etnik Yapısı ve Sahip Oldukları Türk İmajı”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi**, 2014.
 29. SEAL, Graham, “Anzac: The Sacred in the Secular”, **Journal of Australian Studies**, 31:91, 135-144, DOI: 10.1080/14443050709388135 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14443050709388135> (Erişim Tarihi:16.07.2017).
 30. SİEVEWRİGHT, Benjamin, “Nationalism and Federation: Creating the Commonwealth of Australia”, **History in the Making Vol.1 No.2**, University of Melbourne. <https://journal.historyitm.org/back-issues/volume-one-issue-two>

31. STRAKOSCH, Elizabeth, “Counter-Monuments and Nation-Building in Australia, **Peace Review**, A Journal of Social Justice, 22:3, 18 Aug 2010, <http://dx.doi.org/10.1080/10402659.2010.502065> (Erişim Tarihi:10.03.2018).
32. ŞİMŞİR, Bilal, “1915 Çanakkale Savaşı ve Türkiye-Avustralya İlişkileri”, **ÇOMÜ, Çanakkale Araştırmaları**, Sayı:2, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/canakkale-arastirmalari/article/view/5000086947> (Erişim Tarihi:12.11.2017).
33. TAŞ, İsmail, “Mit ve Mitik Düşüncenin Yapısı”, **Dini Araştırmalar** Eylül-Aralık 2000, Cilt:3, Sayı:8.
34. TRACEY, Michael, Keeith Isaacs, R.J.Austin, “Gallipoli 75th Anniversary 1915-1990”, **Defence Force Journal**, No.81 March/April 1990, Canberra, 1990.
35. UMUNÇ, Himmet, “Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016.
36. Russel Ward, “Australian Legend Re-visited”, **Historical Studies**, 18:71, 171-190, DOI:10.1080/10314617808595586, <http://dx.doi.org/10.1080/10314617808595586> (Erişim Tarihi: 27.12.2017).
37. YANG, Tim, “The Malleable Yet Undying Nature of the Yellow Peril” <http://www.dartmouth.edu/hist32/HistoryTheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi:04.02.2017).
38. YOUNG, Rad “What Role Has Gallipoli Played in the Manufacture of Australian Identity?”, **University of Notre Dame**, Australia.

TEZLER

1. BATES, Sonja, **Anzac Legend: Its Origins, Meaning, Power, Impact On Shaping Australia’s Identity**, Master’s of Peace and Conflict Studies Dissertation, University of Sydney, Sydney, 2013.
2. KİRİŞÇİ, Ayşe Candan, **Nation-Building and Gallipoli: Representations in Turkish, Australian and New Zealand Literatures**, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, Boğaziçi University, İstanbul, 2011.

3. FREESTONE, Paul, **The Hungry 72: A Larrikin Push During The First World War**, Research Thesis Bachelor of Arts, Monash University, Melbourne, 2013.
4. RICHARDS, David Philip, **National Identity in Multicultural Societies: The Political Use of National Identity in Australia 1996-2007**, Thesis Master of Arts History, Politacal Culture & National Identities, Üniversitiet Leiden.

SÖZLÜKLER

1. *Australian Dictionary of Biography*, “Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)”, By L.F. Fitzhardinge, Volume 9, (MUP), 1983. <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi:14.05.2017).
2. *Australian Dictionary of Biography*, “Sir Joseph Cook (1860-1947)”, By F.K. Crowley, Volume 8, (MUP), 1981. <http://adb.anu.edu.au/biography/cook-sir-joseph-5763> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).
3. *Australian Dictionary of Biography*, “Boyce, Francis Bertie(1844-1931),By K.J. Cable, Volume 7, (MUP), 1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/boyce-francis-bertie-5319> (Erişim Tarihi: 01.06.2017).
4. *Australian Dictionary of Biography*, “Bean, Charles Edwin (1879-1968)”, By K.S. Inglis, (MUP), Volume 7,1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/bean-charles-edwin-5166> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).
5. *Australian Dictionary of Biography*, “Henry Lawson (1867-1922)”, By Brian Matthews, Volume 10, (MUP), 1986 <http://adb.anu.edu.au/biography/lawson-henry-7118> (Erişim Tarihi:25.06.2017).
6. *Australian Dictionary of Biography*, “Norman Alfred Lindsay (1879-1969)”, By Bernard Smith, Volume 10, (MUP), 1986. <http://adb.anu.edu.au/biography/lindsay-norman-alfred-7757> (Erişim Tarihi: 26.06.2017).
7. *Australian Dictionary of Biography*, “Andrew Barton (Banjo) Paterson (1864-1941)”, By Clement Semmler, Volume 11, (MUP), 1988. <http://adb.anu.edu.au/biography/paterson-andrew-barton-banjo-7972> (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

8. *Australian Dictionary of Biography*, “Edward (Ned) Kelly (1855-1880)”, By John V. Barry, Vol.5 (MUP), 1974. <http://adb.anu.edu.au/biography/kelly-edward-ned-3933> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).
9. *Australian Dictionary of Biography*, “Kırkpatrick, John Simpson”, By G.P.Walsh, Vol.9 (MUP), 1983. <http://adb.anu.edu.au/biography/kirkpatrick-john-simpson-6975> (Erişim Tarihi:19.12.2017).
10. BERRIDGE, G.R., Alan James, **A Dictionary of Diplomacy**, Palgrave, New York, 2001.
11. *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Editor: Anne H. Soukhanov, Publisher: Houghton Mifflin, Third Edition, 1994.
12. <http://www.dictionary.com/browse/shinplaster?s=t> (Erişim Tarihi: 11.10.2016)
13. <http://dictionaryofsydney.org/entry/worldwariandthepeacesocietyinsydney> (Erişim Tarihi: 27.02.2017).
14. <http://dictionaryofsydney.org/artefact/pax> (Erişim Tarihi:27.02.2017).
15. <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).
16. <http://www.phrases.org.uk> (Erişim Tarihi: 02.06.2017).
17. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.596a53ba5b2a25.40461544 (Erişim Tarihi: 15.07.2017).
18. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/myth> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).
19. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.596a58099a51f8.293327 (Erişim Tarihi:15.07.2017).
20. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Pearson Education Limited, Harlow, England, 2003.
21. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Director: Della Summers, Pearson Education Limited, England, 2004.
22. *Oxford Worldpower Dictionary*, Edited: Miralda Steel, Oxford University Press, New York, 2000.
23. *Oxford Türkiye Sözlüğü, İngilizce-Türkçe*, Editör: Helen Waren, Oxford University Press, New York, 2004.

24. *Türkçe Sözlük*, Hzl.:Şükrü Halûk Akalın... (ve başk.),Türk Dil Kurumu Yayınları, 10.Baskı, Ankara, 2009.

İSTATİSTİKLER

1. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 1.1 Population by sex, states and territories, 31 December, 1788 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
2. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 1.5 Annual Population growth (no) by sex, states and territories, year ended 31 December, 1789 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
3. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 2.1 Population(a), age and sex, Australia(b) 30 June, 1901 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
4. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 7.5 Net İnterstate and overseas migration, states and territories, year ended 31 December, 1860 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
5. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 9.4 Net İnterstate and overseas migration, states and territories, year ended 31 December, 1860 onwards. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
6. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 3.3 Population(a), urban and rural, states and

- territories 30 June(c) 30 June, 1901 to 2011. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
7. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 8.7,8.9, Population(a), sex and country of birth, states and territories, 1901 Census. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
 8. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Population Size and Growth, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Tables 8.7,8.8,8.9, Population(a), sex and country of birth, states and territories, 1901 Census. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).
 9. Australian Bureau of Statistics, 3105.0.65.001, Australian Historical Population Statistics, 2014, Released at 11.30am (Canberra Time) 18 September 2014, Table 8.3, Population(a), sex and country of birth, Qld, Census Years, 1861-1891. www.abs.au. (Erişim Tarihi: 14.02.2017).

İNTERNET

<http://www.archives.qld.gov.au/Researchers/Exhibitions/Top150/001-025/Pages/012.aspx>

(Erişim Tarihi:29.08.2016)

<http://www.amw.org.au/register/listings/manifesto-queensland-labour-party-1892>

Erişim Tarihi: 29.09.2016).

<http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/3105.0.65.0012014?OpenDocument> (Erişim Tarihi: 15.02.2017).

<http://www.beyondintractability.org/essay/nationbuildingbyCarolynStephensonjanuary2005>. (Erişim Tarihi: 10.10.2016).

<http://museum.rba.gov.au/displays/before-federation> (Erişim Tarihi: 11.10.2016).

<http://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

<http://museum.rba.gov.au/displays/rba-currency-reform/#australias-first-decimal-banknotes> (Erişim Tarihi: 15.10.2016).

<http://www.rslnsw.com.au/commemoration/memorials/thecenotaph>

(Erişim Tarihi: 12.10.2016).

<http://warmemorialsregister.nsw.gov.au/content/cenotaph-martin-place-sydney>

(Erişim Tarihi: 12.10.2016).

<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/burns-night-2016-who-is-robert-burns-when-is-it-celebrated-and-what-is-the-traditional-supper-a6825616.html> (Erişim Tarihi: 15.10.2016)

<http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart---the-secret-centenary/2761502>

(Erişim Tarihi: 14.12.2016).

<https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial>

(Erişim Tarihi: 14.12.2016).

<http://theconversation.com/a-legend-with-class-labour-and-anzac-38592>

(Erişim Tarihi: 19.12.2016).

<https://www.awm.gov.au/atwar/ww1> (Erişim Tarihi: 09.01.2017).

<https://www.awm.gov.au/journal/j33/mcquilton> (Erişim Tarihi: 09.01.2017).

<https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/spirit> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

<https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/acronym> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

<https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/acronym/origin> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

<http://www.gutenberg.org/files/26350/26350-8.txt> (Erişim tarihi: 06.02.2017).

<http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/events-leading-up-to-the-landing.php>

(Erişim Tarihi: 09.02.2017).

<http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/who-were-the-anzacs.php> (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

<http://www.gallipoli.gov.au/turkish/why-gallipoli/events-leading-up-to-the-landing.php>

(Erişim Tarihi: 10.02.2017).

<http://web.archive.org/web/20080516054242/http://www.awm.gov.au/atwar/ww1.htm>

(Erişim Tarihi: 11.02.2017).

<http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR,84185/3-kasim-bombardimani.html> (Erişim

Tarihi:11.02.2017).

http://www.firstworldwar.com/battles/dardanelles_feb15.htm (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

[http://www.geliboluyuanlamak.com/583_Winston-Churchill,-Islam-Dunyasi,-Turkler,-Canakkale-Savasi,-Ataturk-%E2%80%93-Cambdridge-Universitesinden-Tarihci-Warren-Dockter-ile-Soylesi-\(Tuncay-Yilmazer\).html](http://www.geliboluyuanlamak.com/583_Winston-Churchill,-Islam-Dunyasi,-Turkler,-Canakkale-Savasi,-Ataturk-%E2%80%93-Cambdridge-Universitesinden-Tarihci-Warren-Dockter-ile-Soylesi-(Tuncay-Yilmazer).html) (Erişim Tarihi: 12.02.2017).

<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/help/glossary-d.htm#Dominion>

(Erişim Tarihi: 25.02.2017).

<http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id%3A%22handbook%2Fnewhandbook%2F2014-10-31%2F0050%22> (Erişim Tarihi: 12.03.2017).

<http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs161.aspx> (Erişim Tarihi:12.03.2017).

<http://www.iwm.org.uk/history/podcasts/voices-of-the-first-world-war/podcast-3-joining-up>(Erişim Tarihi: 18.03.2017).

<http://www.ww1propaganda.com/ww1-poster/he-did-his-duty-will-you-do-yours>

Erişim Tarihi: 18.03.2017).

<https://collections.museumvictoria.com.au/articles/2751> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

<http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/17053> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

<http://www.ww1propaganda.com/search/node?search=Women+of+Britain+Say+%22Go%21%22> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

<http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

<https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00141> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

<http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters>(Erişim Tarihi: 19.03.2017).

<http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters?page=1> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

<http://www.firstworldwar.com/bio/carden.htm> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

<https://www.army.gov.au/our-history/traditions/the-rouse-and-the-reveille>

(Erişim Tarihi:20.03.2017).

<https://picclick.co.uk/TURKEY-Queen-Elizabeth-Enters-The-DARDANELLES-Political-1915-291729774064.html> (Erişim Tarihi: 26.03.2017).

<https://www.awm.gov.au/collection/ARTV05167> (Erişim Tarihi: 26.03.2017).

<https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00147> (Erişim tarihi: 26.03.2017).

http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/gallipoli_landing
(Erişim Tarihi: 21.04.2017).

<http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogWa.html#watson2>
(Erişim Tarihi: 27.05.2017).

<http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogBa.html>
(Erişim Tarihi: 27.05.2017).

<https://primeministers.moadoph.gov.au/prime-ministers> (Erişim Tarihi: 27.05.2017).

<https://primeministers.moadoph.gov.au/prime-ministers/alfred-deakin> (Erişim Tarihi:
27.05.2017).

<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/cook> (Erişim Tarihi:28.05.2017).

<http://gutenberg.net.au/ebooks15/1500721h/0-dict-biogD.html> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/war-nationalism.htm>
(Erişim Tarihi:28.05.2017).

<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi:
28.05.2017).

http://splash.abc.net.au/res/teacher_res/20-Remembering-the-Anzacs.html (Erişim Tarihi:
1.06.2017).

http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1415/ComParl (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/volk> (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/narod> (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

<http://www.australia.gov.au/about-government/how-government-works> (Erişim Tarihi:
24.06.2017).

<http://www.australia.gov.au/about-government/how-government-works/federation>

(Erişim Tarihi:24.06.2017).

<http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime>

(Erişim Tarihi: 24.06.2017).

<http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/exhibition/objectsthroughtime/1910-the-bulletin-magazine/index.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/the_bulletin (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

<https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426>

(Erişim Tarihi: 28.05.2017).

<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

<https://www.biography.com/people/henry-lawson-9375700> (Erişim Tarihi:25.06.2017).

<https://victoriancollections.net.au/items/579460c5d0cdd11bbc489287> (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

<http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/bush-songs-and-music>

(Erişim Tarihi: 27.06.2017).

<http://www.auspostalhistory.com/articles/215.php> (Erişim Tarihi: 02.07.2017).

<http://www.federationstory.com/australian-natives-association-established>

(Erişim Tarihi:02.07.2017).

<http://nla.gov.au/nla.obj-229322803> (Erişim Tarihi:02.07.2017).

<https://www.pmc.gov.au/government/australian-national-flag> (Erişim Tarihi:10.07.2017).

<https://www.pmc.gov.au/government/australian-national-flag/australian-national-flag-day>

(Erişim Tarihi:10.07.2017).

<https://www.awm.gov.au/learn/schools/resources/soldiers-slang/glossary> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

<https://independentaustralia.net/australia/australia-display/manufacturing-a-legend-the-1916-anzac-book-,8920> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

<http://www.law.unsw.edu.au/news/2017/04/legend-and-laws-anzac>(ErişimTarihi:16.07.2017).

<https://www.legislation.gov.au/Details/F2004C00015> (Erişim Tarihi: 16.07.2017).

<http://www.dva.gov.au/commemorations-memorials-and-war-graves/protecting-word-anzac> (Erişim Tarihi:16.07.2017).

<http://www.tarih.gen.tr/napolyon-savaslari.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2017).

<http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/428/alman-patriotizminin-dunu-bugunu-ve-almanya-da-neo-patriotizm#.WXMstfnyjIU>(Erişim Tarihi:22.07.2017).

<http://andc.anu.edu.au/australian-words/meanings-origins> (Erişim Tarihi:13.09.2017).

<http://andc.anu.edu.au/australian-words/meanings-origins> (Erişim Tarihi: 17.09.2017).

<https://www.lib.latrobe.edu.au/ojs/index.php/tlg/article/view/9/9>(Erişim Tarihi:21.10.2017).

<https://anzacday.org.au/ww1-an-overview-by-robert-lewis> (Erişim Tarihi:22.10.2017).

<https://www.awm.gov.au/commemoration/anzac-day/traditions> (Erişim Tarihi: 3.12.2017).

<https://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs102.aspx> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

<http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs251.aspx> (Erişim Tarihi:15.12.2017).

https://www.pmc.gov.au/sites/default/.../anthem_words.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

<http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs214.aspx> (Erişim Tarihi:15.12.2017).

<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-for-a-nation/index.aspx> (Erişim Tarihi:15.12.2017).

<https://nla.gov.au/tarkine/nla.obj125527104/download?downloadOption=pdf&firstPage=0&lastPage=7> (Erişim Tarihi: 10.09.2017).

<https://www.awm.gov.au/collection/P10676229> (Erişim Tarihi: 16.12.2017).

<http://catab.kulturturizm.gov.tr/TR,121074/canakkale-cephesi---kara-muharebeleri.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2017).

<https://www.apec.org/About-Us> (Erişim Tarihi: 24.12.2017).

<http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birliği.tr.mfa> (Erişim Tarihi:19.12.2017).

<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-website/stories/call-to-action/pods/alfred-deakin-1891/index.html> (Erişim Tarihi: 14.12.2017).

<https://griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi:07.01.2018).

<https://www.australianfoodtimeline.com.au/white-australia> (Erişim Tarihi:15.01.2018).

<https://www.sutori.com/item/831360> (Erişim Tarihi:15.01.2018).

<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitutionwebsite/stories/celebration/pods/inauguration-day-1901/index.html> (Erişim Tarihi:11.01.2018).

<http://www.abc.net.au/news/2014-08-04/world-war-i-australian-reaction-to-outbreak-of-conflict/5603588> (Erişim Tarihi: 14.01.2018).

http://www.nma.gov.au/primeministers/andrew_fisher (Erişim Tarihi:10.01.2018).

<http://freeread.com.au/@rglibrary/EdgarWallace/NonFiction/KitchenersArmy.html> (Erişim Tarihi:14.01.2018).

<https://www.britannica.com/biography/HoratioHerbertKitchener1stEarlKitchener> (Erişim Tarihi:10.01.2018).

<http://rslnsw.org.au/commemoration/memorials/anzac/> (Erişim Tarihi:24.12.2017).

<https://www.awm.gov.au/commemoration/customs-and-ceremony/soldier> (Erişim Tarihi:25.12.2017).

<https://www.startanewlifeinaustralia.com> (Erişim Tarihi:12.12.2017).

<https://alchetron.com/John-Simpson-Kirkpatrick> (Erişim Tarihi: 11.01.2018).

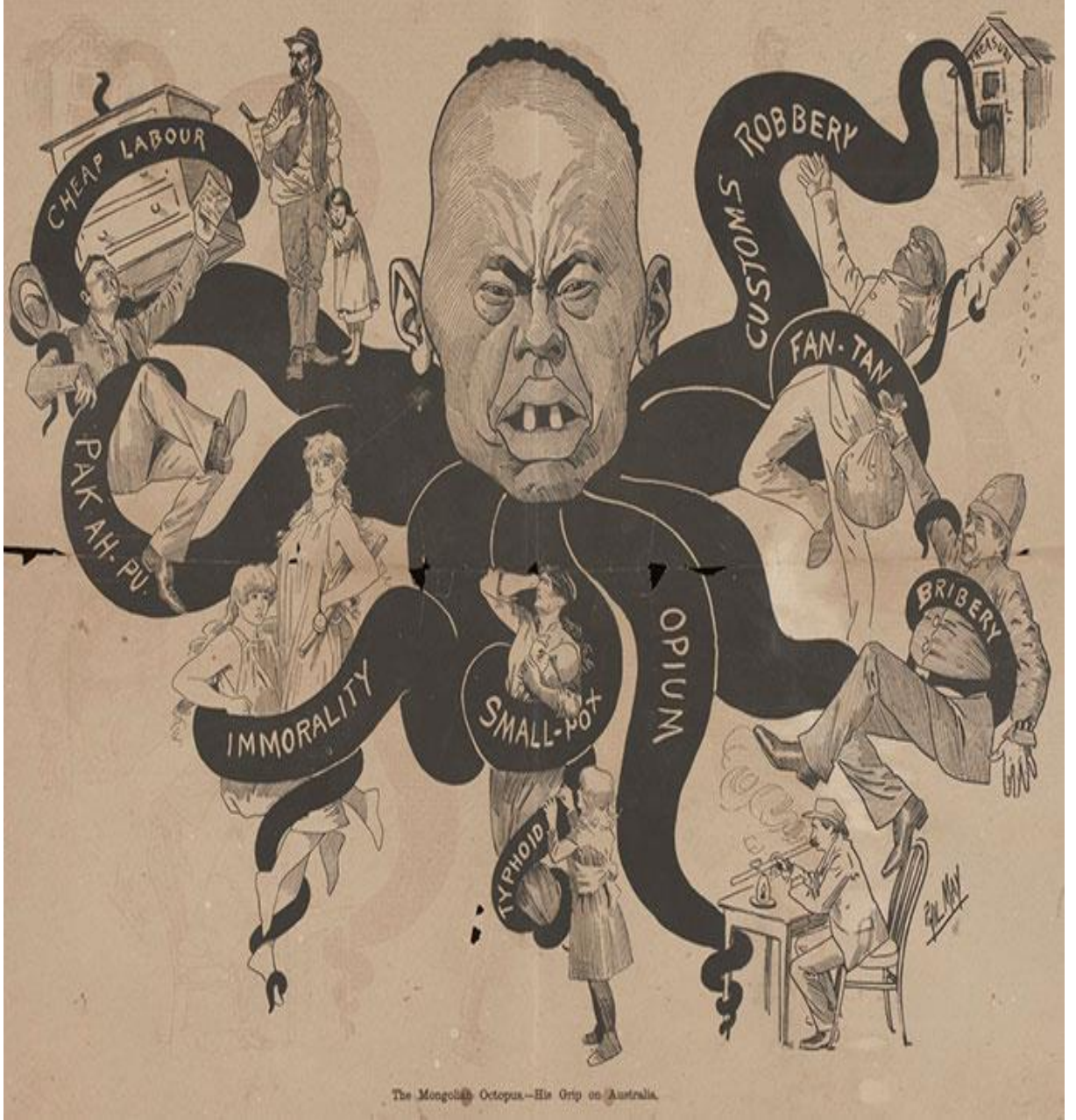
<https://sydneylivingmuseums.com.au/ww1/battle-broken-hill> (Erişim Tarihi: 11.01.2018).

<https://www.awm.gov.au/index.php/collection/C293706> (Erişim Tarihi:24.01.2018).

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2314289/Allied-forces-disastrous-1915-Gallipoli-mission-Australia-marks-Anzac-Day.html> (Erişim Tarihi: 12.01.2018).

Resim 1.1.

1850'lerden sonra Çinli göçmenlerin Avustralya'ya göç etmesi ve Avustralya'nın Asyalı toplumlarını Yellow Peril (Sarı Tehlike) olarak nitelendirmesini resmeden bir karikatür⁶⁵²

⁶⁵² <https://www.australianfoodtimeline.com.au/white-australia> (Erişim Tarihi:15.01.2018).

Harita 1.1.

1901 Avustralya Bağımsızlığı ve Avustralya Eyaletleri⁶⁵³.

Resim 1.2.

1 Ocak 1901 yılında Sydney şehrinde bağımsızlık konuşması ve kutlaması⁶⁵⁴.

⁶⁵³ <https://www.sutori.com/item/831360> (Erişim Tarihi:15.01.2018).

Resim 1.3.

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

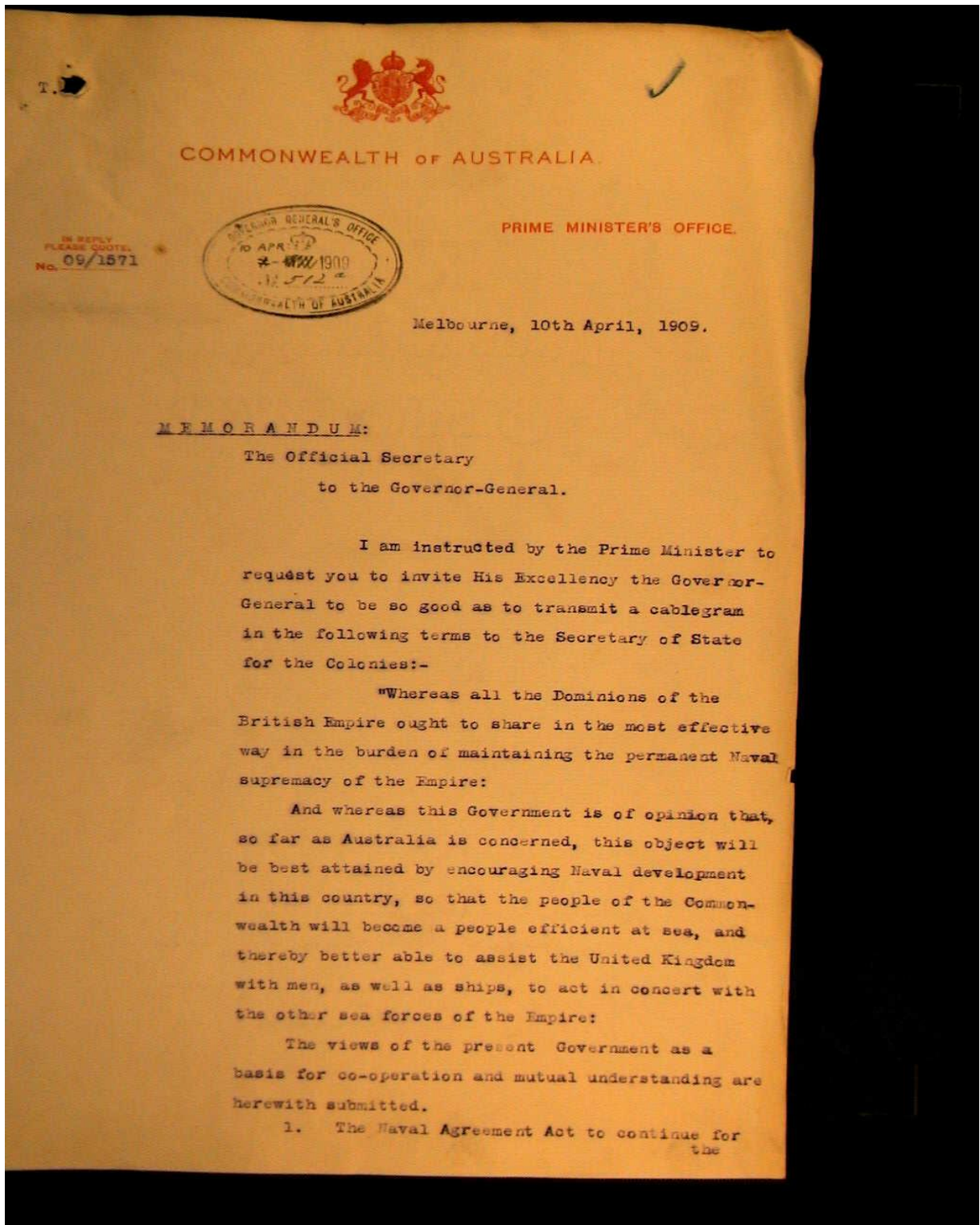
A05389

Avustralya'nın Gelibolu Cephesi'nde resmi savaş muhabiri göreviyle bulunmuş, ünlü Avustralyalı tarihçi C.E.W. Bean'in, arşiv belgeleri üzerine bir çalışmasına ait fotoğraf⁶⁵⁵.

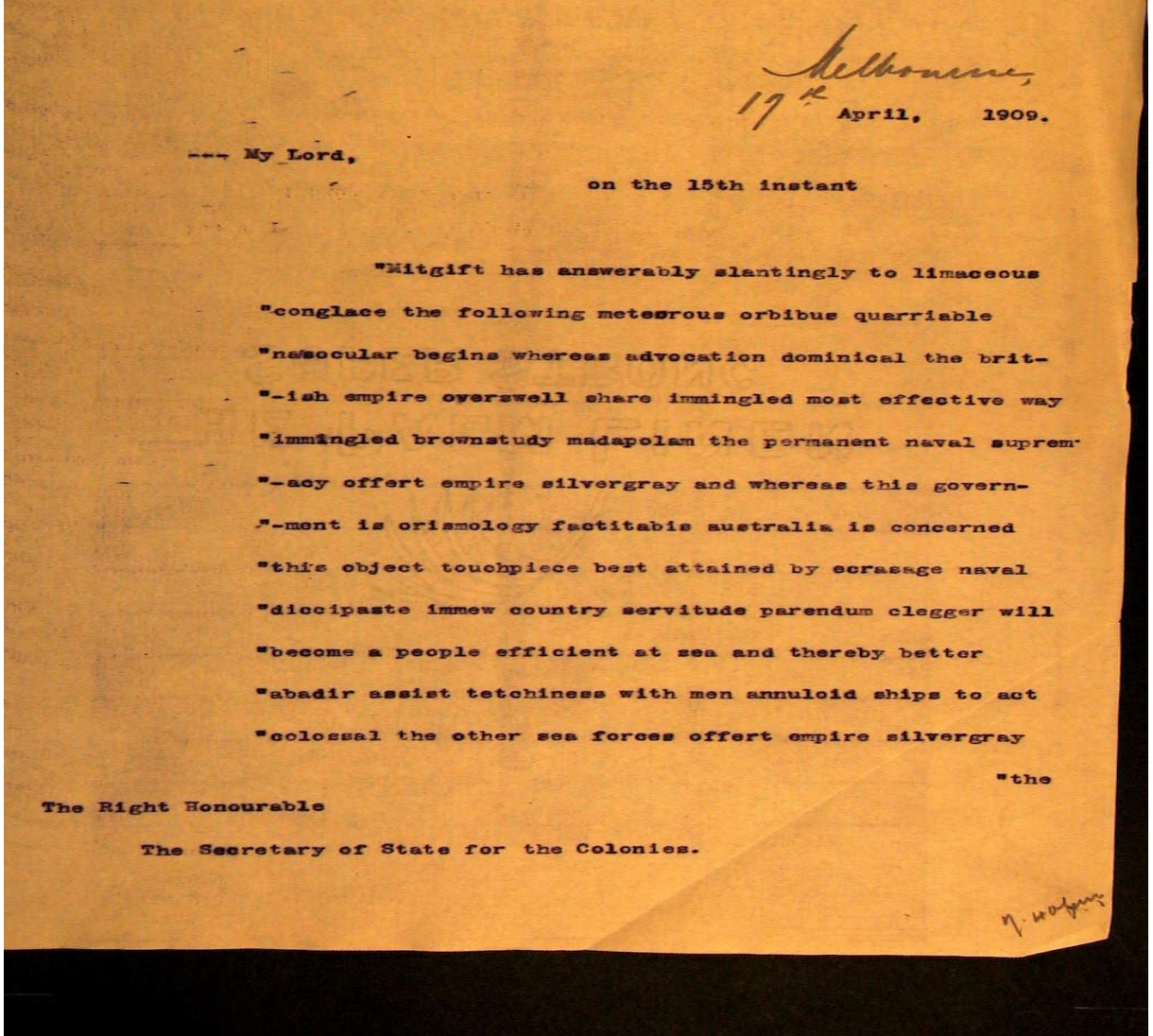
⁶⁵⁴ <http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitutionwebsite/stories/celebration/pods/inauguration-day-1901/index.html> (Erişim Tarihi: 11.01.2018).

⁶⁵⁵ <https://www.awm.gov.au/collection/P10676229> (Erişim Tarihi: 16.12.2017).

Belge 1.1.

Belge 1.2.

15 Nisan 1909 tarihli Avustralya Hükümeti'nin Büyük Britanya'ya askerî desteğini belgeleyen doküman⁶⁵⁶.

Fisher Hükümeti'nin, Avustralya Donanması'nın Avustralya ve İngiliz Kraliyet Donanması'na hizmet edeceğini bildiren görüşü bildiren telgrafi⁶⁵⁷.

⁶⁵⁶ National Australia of Archive (NAA), Naval Defence of Australia: Policy of Fisher Government 1909, A6661, 1325, s.1-13. <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

Belge 1.3.

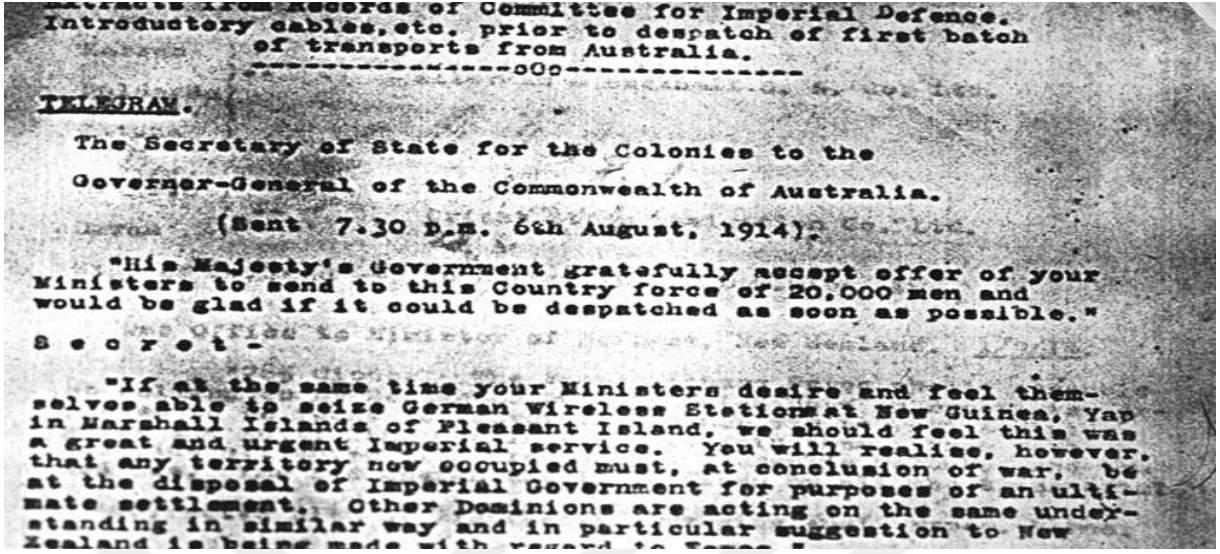
(Received 0.20 p.m., 01.08.14)

In the event of war Commonwealth of Australia prepared to place vessels of Australian Navy under control of British Admiralty when desired. Further prepared to despatch expeditionary force 20,000 men of any suggested composition to any destination desired by Home Government. Force to be at complete disposal Home Government. Cost of despatch and maintenance would be borne by this Government. Australian Press notified accordingly.

4 Ağustos 1914 tarihinde Avustralya Hükümeti'nin Büyük Britanya Hükümeti'ne 20.000 askerî personel desteği vereceğini belgeleyen telgrafi⁶⁵⁸.

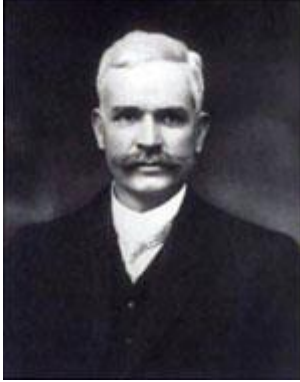
⁶⁵⁷ <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

⁶⁵⁸ <http://www.abc.net.au/news/2014-08-04/world-war-i-australian-reaction-to-outbreak-of-conflict/5603588> (Erişim Tarihi: 14.01.2018).

6 Ağustos'ta Büyük Britanya'dan Avustralya Hükümetine cevaben gönderdiği telgraf⁶⁵⁹.

Resim 1.4.

Andrew Fisher, Alfred Deakin gibi Avustralya'da üç dönem (1908-1909, 1910-1913, 1914-1915) başbakanlık yapmıştır. Aynı zamanda Avustralya İşçi Partisi lideri olarak görev almıştır.⁶⁶⁰

⁶⁵⁹ <http://www.abc.net.au/news/2014-08-04/world-war-i-australian-reaction-to-outbreak-of-conflict/5603588> (Erişim Tarihi: 14.01.2018).

⁶⁶⁰ http://www.nma.gov.au/primeministers/andrew_fisher (Erişim Tarihi:10.01.2018).

Resim 1.5.

Alfred Deakin; 1903-1904 Koruma Partisi (Protectionist), 1905-1908 Koruma Partisi, 1909-1910 Federal Liberal (Commonwealth Liberal) Partisinden olmak üzere üç dönem Avustralya başbakanlığı yapmıştır. Federasyon'un kurulmasında önemli bir rol oynamıştır⁶⁶¹.

Resim 1.6.

Kitchener'in Ordusu (Kitchener's Army); topyekûn savaş için, gürbüz gençlerin orduya alınması ve talimler⁶⁶².

⁶⁶¹<http://www.naa.gov.au/collection/explore/federation/constitution-website/stories/call-to-action/pods/alfred-deakin-1891/index.html> (Erişim Tarihi: 14.12.2017).

⁶⁶²<http://freeread.com.au/@rglibrary/EdgarWallace/NonFiction/KitchenersArmy.html> (Erişim Tarihi: 14.01.2018).

Resim 1.7.

I.Dünya Savaşı'nda önemli görevlerde bulunmuş Büyük Britanyalı General, Horatio Herbert Kitchener⁶⁶³.

⁶⁶³<https://www.britannica.com/biography/Horatio-Herbert-Kitchener-1st-Earl-Kitchener> (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

Resim 1.8.

Britanyalılar. (Kitchener ikonu) Seni İstiyor. Ülkenin Ordusuna Katıl! Tanrı Kral'ı Korusun⁶⁶⁴.

Resim 1.9.

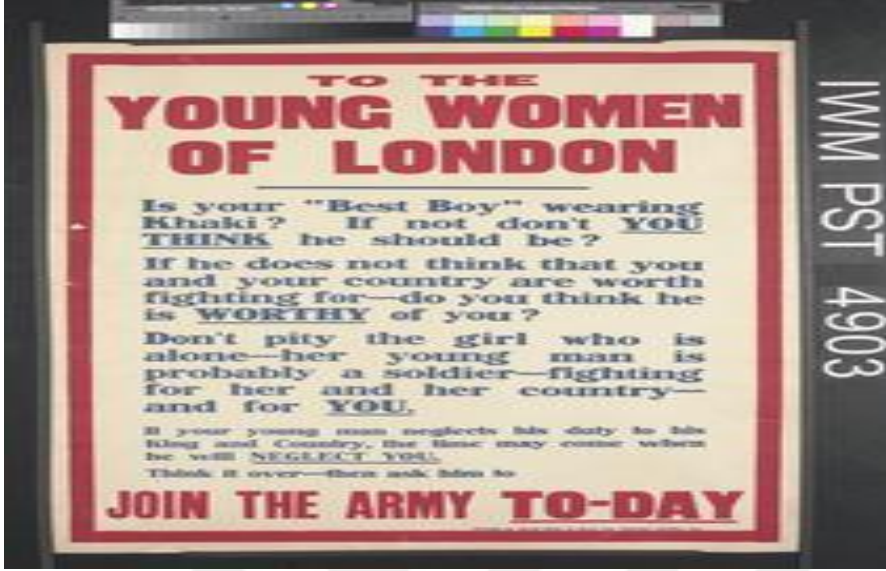
Resim 2.1.

“Baba, Büyük Savaşta Ne Yaptın?”⁶⁶⁵ Britanya Kadınları Söylüyor: Git!⁶⁶⁶.

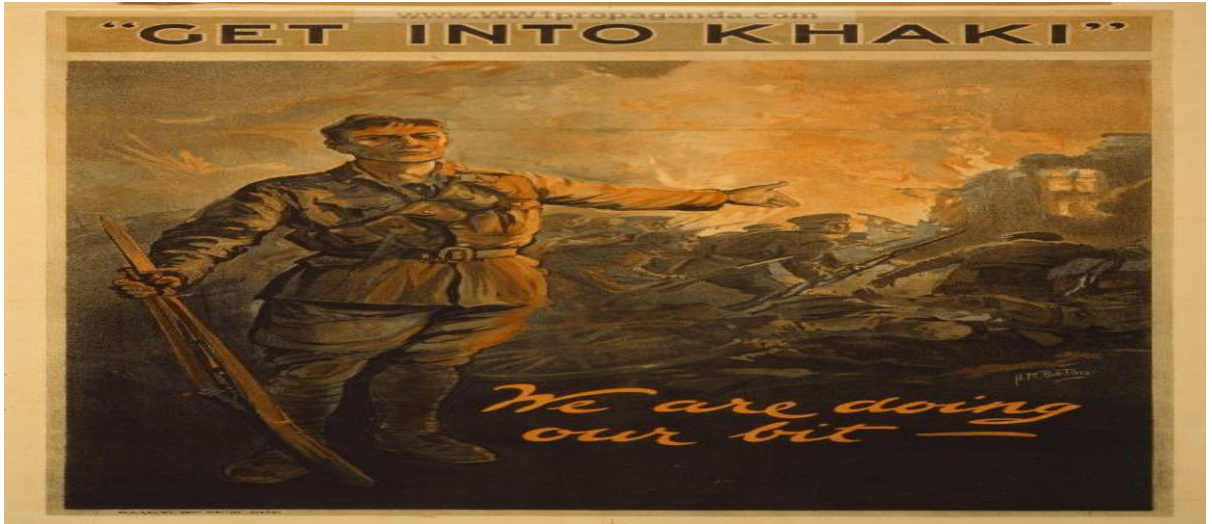
⁶⁶⁴ <http://www.iwm.org.uk/learning/resources/first-world-war-recruitment-posters> (14.01.2018).

Resim 2.2.

“Londra’nın Genç Kadınlarına: En İyi Erkek Arkadaşın Haki Giyen (Asker Olan mı) mi? O öyle düşünmüyorsa? Erkek arkadaşın kral ve ülkesine görevini ihmal ediyorsa, sende ihmal edeceği zaman gelebilir. İyi düşün ve bugün ona orduya katılıp/katılacağını sor”⁶⁶⁷.

Resim 2.3.

“Asker Olmak. Biz Üzerimize Düşen Görevi Yapıyoruz”⁶⁶⁸.

⁶⁶⁵ “Daddy, What did you do in the Great War?” <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/17053> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

⁶⁶⁶ Women of the Britain Say: Go!” <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/14592> (Erişim Tarihi:10.01.2018).

⁶⁶⁷ <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/28305> (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

Resim 2.4.

“Sörf Yapmak Hoş Ama Mevzide Olan Adamlara Ne Dersin. Git ve Yardım Et”⁶⁶⁹.

Resim 2.5.

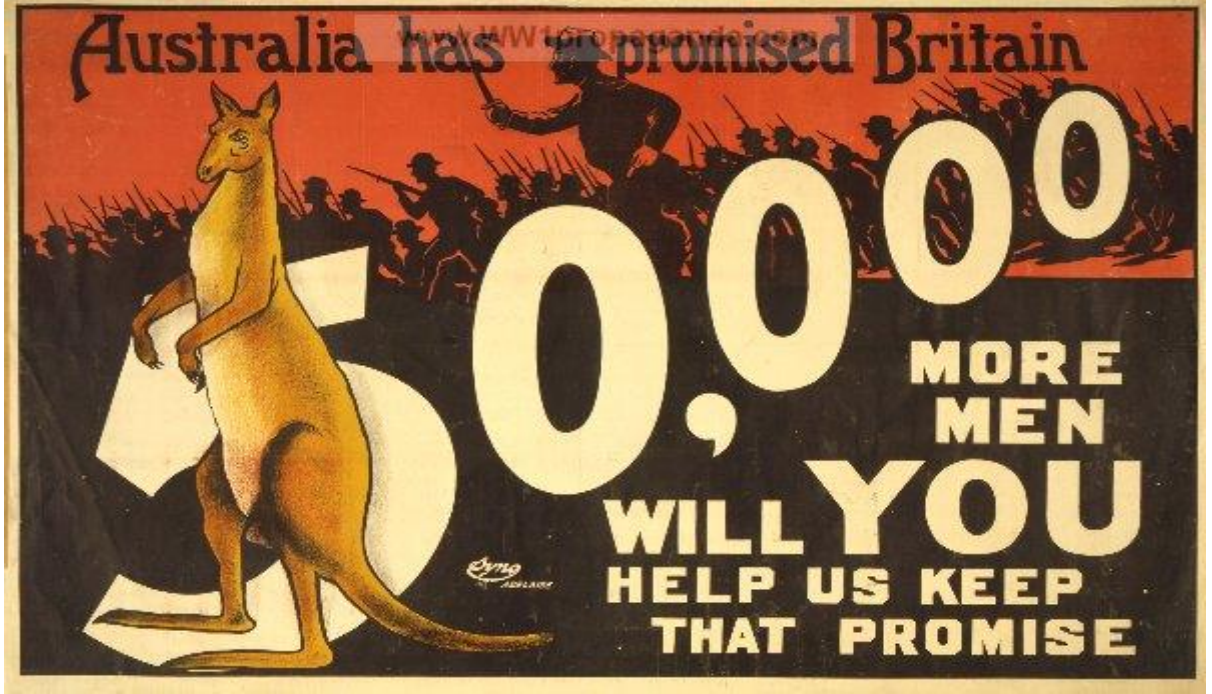

“Avustralyalılar! İmparatorluğun Size İhtiyacı Var”⁶⁷⁰.

⁶⁶⁸ “Get Into Khaki. We Are Doing Our Bit” <http://www.wwi1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

⁶⁶⁹ “ It Is Nice in the Surf But What About the Men in the Trenches. Go and Help.” <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00141> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

Resim 2.6.

“Avustralya, İngiltere’ye 50.000’den Fazla Asker Gönderme Sözü Verdi. Sözümüzü Tutmada Bize Yardım Edecek Misiniz?”⁶⁷¹.

⁶⁷⁰ “Austalians! Empire Needs You” <http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

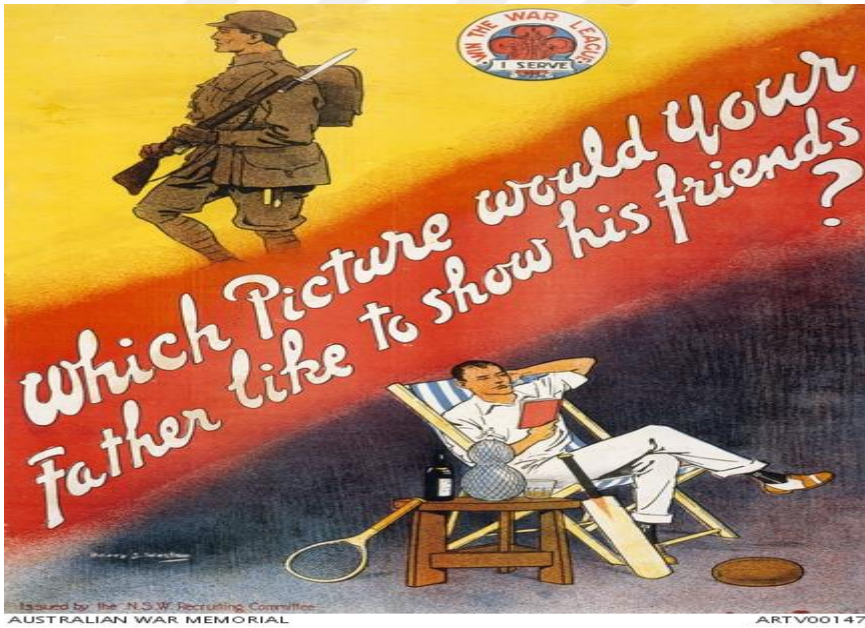
⁶⁷¹ “Australia Has Promised Britain 50.000 More Men. Will You Help Us Keep That Promise.” <http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters?page=1> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

Resim 2.7.

“Trompet Çağırıyor”⁶⁷².

Resim 2.8.

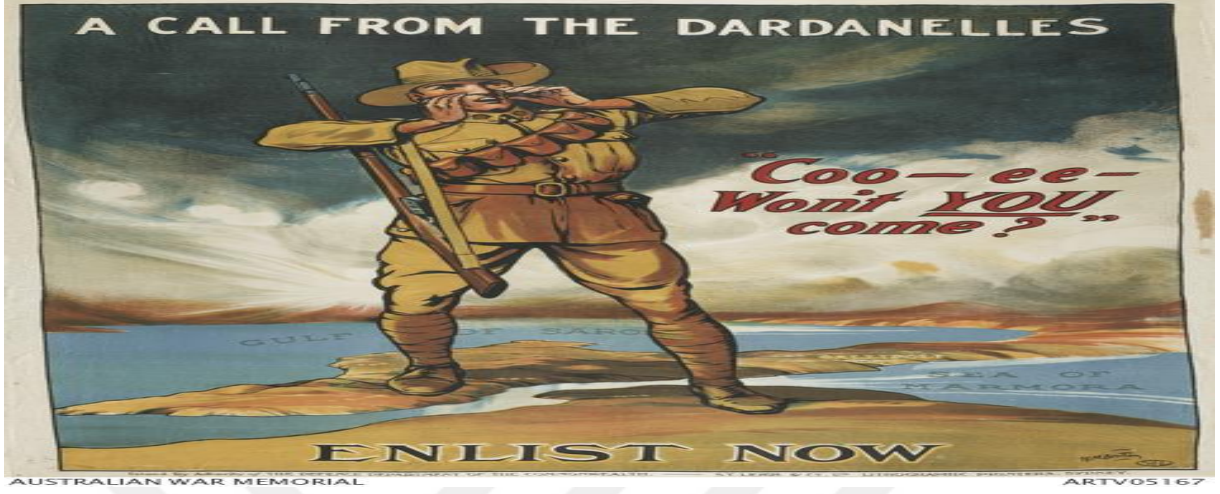

“Arkadaşlarına Babanın Hangi Fotoğrafını Göstermek İstersin?”⁶⁷³.

⁶⁷² “The Trumpet Calls” <http://www.w1propaganda.com/world-war-1-posters/australian-ww1-propaganda-posters?page=3> (Erişim Tarihi:19.03.2017).

⁶⁷³ <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00147> (Erişim tarihi: 26.03.2017).

Resim 2.9.

“Çanakkale’den bir Çağrı “Coo-ee Gelmeyecek Misin?” Şimdi Askere Kayıt Ol.”⁶⁷⁴

Resim 3.1.

Resim 3.2.

“Şüphesiz ki Arkadaşım,

“Kraliçe Elizabeth Gelibolu’ya Geliyor”⁶⁷⁵

⁶⁷⁴ <http://andc.anu.edu.au/australian-words/meanings-origins> (Erişim Tarihi:13.09.2017).

⁶⁷⁵

<https://picclick.co.uk/TURKEYQueenElizabethEntersTheDARDANELLESPolitical1915291729774064.html> (Erişim Tarihi: 22.10.2017)

Bu Alanda Para Kazanıyorsun
ama Bugün Onurunu Kazanacağın
Tek Bir Saha Vardır”⁶⁷⁶

Resim 3.3.

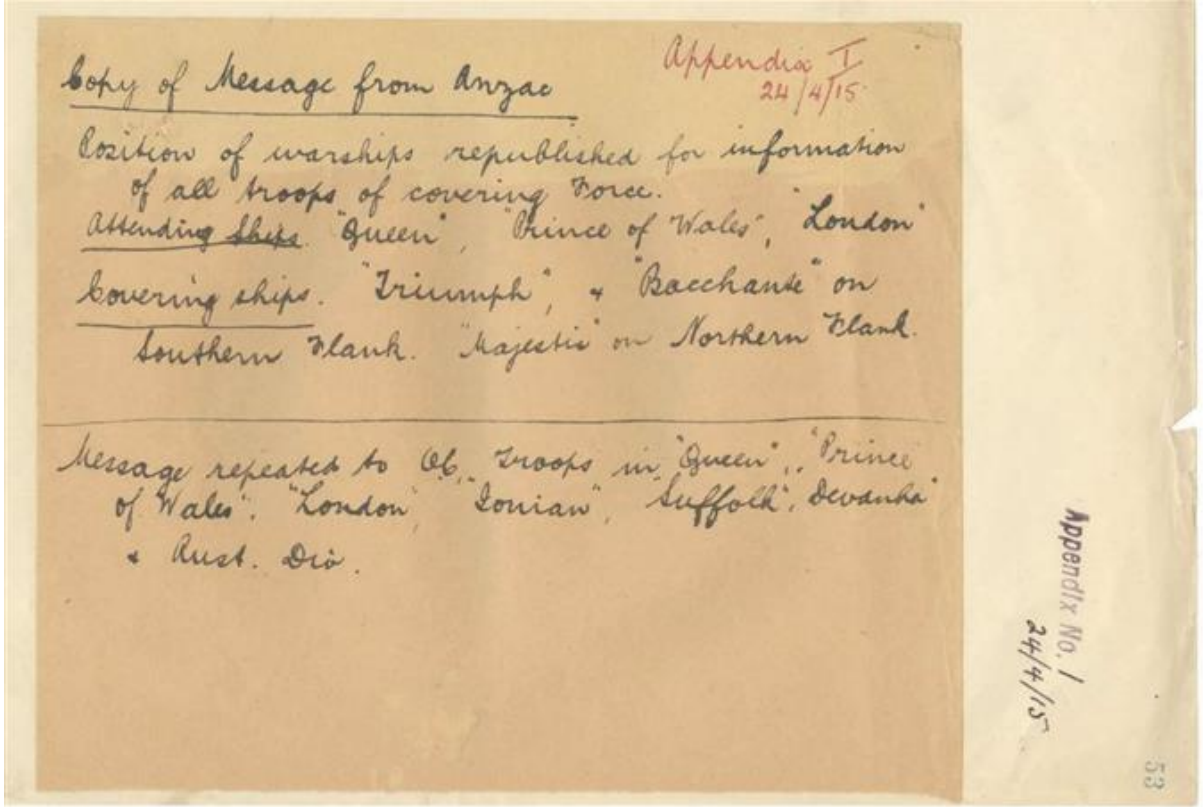

25 Eylül 1914’te Melbourn’de 2’nci Piyade Tugayı ve 4’üncü Hafif Süvari Birliği’nin geçit töreni⁶⁷⁷.

⁶⁷⁶ <http://punch.photoshelter.com/image> (Erişim Tarihi: 19.03.2017).

⁶⁷⁷ <https://griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (14.01.2018).

Belge 1.4.

RCDIG1009148

İlk Anzak isminin geçtiği, muhabireciler arasındaki mesajlaşma metni⁶⁷⁸.

Resim 3.4.

Anzak Anma Töreni-1919 Londra⁶⁷⁹.

⁶⁷⁸ <https://www.awm.gov.au/encyclopedia/anzac/acronym/origin> (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

Resim 3.5.

Anzak Kolordusu'nun çıkartma yaptığı Arıburnu Koyu'ndan bir fotoğraf⁶⁸⁰.

Resim 3.6.

Gelibolu Çıkarması'na ait bir fotoğraf⁶⁸¹.

⁶⁷⁹ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2314289/Allied-forces-disastrous-1915-Gallipoli-mission-Australia-marks-Anzac-Day.html> (Erişim Tarihi: 12.01.2018).

⁶⁸⁰ <https://www.awm.gov.au/index.php/collection/C293706> (Erişim Tarihi:24.01.2018).

Resim 3.7.

Broken Hill Olayı ile ilgili bir fotoğraf⁶⁸².

⁶⁸¹ <http://www.smythe.id.au/lestweforget/ch3.htm> (Erişim Tarihi: 23.01.2018).

⁶⁸² <https://sydneylivingmuseums.com.au/ww1/battle-broken-hill> (Erişim Tarihi: 11.01.2018)

Resim 3.8.

Anzak ruhunu temsil eden J.S. Kirkpatrick, eŖeęi ve bir yaralı Anzak askerine ait fotoğraf⁶⁸³.

Resim 3.9.

Avustralya ruhunu temsil eden, J.S. Kirkpatrick Anıtı⁶⁸⁴.

⁶⁸³ <https://alchetron.com/John-Simpson-Kirkpatrick> (EriŖim Tarihi: 11.01.2018).

Resim 4.1.

Günümüzde Sydney Anzac Anıtı'nın bir fotoğrafı⁶⁸⁵.

⁶⁸⁴ <https://www.startanewlifeinaustralia.com> (Erişim Tarihi:12.12.2017).

⁶⁸⁵ <http://rslsw.org.au/commemoration/memorials/anzac/> (Erişim Tarihi:24.12.2017).

Exp. High School

AUSTRALIAN MILITARY FORCES.

AUSTRALIAN IMPERIAL FORCE.

Attestation Paper of Persons Enlisted for Service Abroad.

No. Name A.S.H.TON DOUGLAS

Unit

Joined on

Questions to be put to the Person Enlisting before Attestation.

1. What is your Name?	1. <u>Douglas Ashton</u>
2. In or near what Parish or Town were you born?	2. In the Parish of in or near the Town of <u>Hill End</u> in the County of <u>N.S.W.</u>
3. Are you a natural born British Subject or a Naturalised British Subject? (N.B.—If the latter, papers to be shown.) }	3. <u>Yes</u>
4. What is your age?	4. <u>21 7/12</u>
5. What is your Trade or Calling?	5. <u>Farmer</u>
6. Are you, or have you been an Apprentice? If so, where, to whom, and for what period?	6. <u>No.</u>
7. Are you married?	7. <u>No.</u>
8. Who is your next of kin? (Address to be stated)	8. <u>Father Thomas William Ashton</u> <u>Cranbrook, G.S.P.</u> <u>W.A.</u>
9. Have you ever been convicted by the Civil Power?	9. <u>No.</u>
10. Have you ever been discharged from any part of His Majesty's Forces with Ignominy, or as Incurable and Worthless, or on account of Conviction of Felony, or of a Sentence of Penal Servitude, or have you been dismissed with Disgrace from the Navy?	10. <u>No.</u>
11. Do you now belong to, or have you ever served in, His Majesty's Army, the Marines, the Militia, the Militia Reserve, the Territorial Force, Royal Navy, or Colonial Forces? If so, state which, and if not now serving, state cause of discharge	11. <u>No.</u>
12. Have you stated the whole, if any, of your previous Service?	12. <u>Yes</u>
13. Have you ever been rejected as unfit for His Majesty's Service? If so, on what grounds?	13. <u>No.</u>
14. (For married men and widowers with children and soldiers who are the sole support of widowed mother) Do you understand that no Separation Allowance will be issued to you after embarkation during your term of service?	14.
15. Are you prepared to undergo inoculation against smallpox and enteric fever?	15. <u>Yes</u>

I, Douglas Ashton do solemnly declare that the above answers made by me to the above questions are true, and I am willing and hereby voluntarily agree to serve in the Military Forces of the Commonwealth of Australia within or beyond the limits of the Commonwealth.

And I further agree to allot not less than two-fifths of the pay payable to me from time to time during my service for the support of my ~~wife and children~~ widowed mother.

Date 21st May 1915

D. Ashton
Signature of Person Enlisted.

h11721/15* * This clause should be struck out in the case of unmarried men or widowers without children under 18 years of age.
† Two-fifths must be allotted to the wife or widowed mother, and if there are children three-fifths must be allotted.

Ashton Douglas (Yaş:21, Doğum Yeri: Hill End, Yıl: 21 Mayıs 1915) isimli askere ait askere kayıt olma belgesi⁶⁸⁶.

⁶⁸⁶ NAA:MT1486/1 Ashton/Douglas; İlk Avustralya İmparatorluk Kuvvetleri personel dosyaları (I.Dünya Savaşı)

Resim 4.2.

Avustralya Meçhul Asker Anıtı⁶⁸⁷

HizmetKayıtları).<https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=6520182&S=1&R=0> (Erişim Tarihi:15.12.2017).

⁶⁸⁷ <https://www.awm.gov.au/commemoration/customs-and-ceremony/soldier> (Erişim Tarihi:25.12.2017).

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Kırşehir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir’de tamamladı. 1997 yılında Tuzla Piyade Okulu’na girdi. Mezuniyetinin ardından piyade astsubay olarak Hakkari Dağ ve Komando Tugayı’nda göreve başladı ve sırasıyla I. Komando Tugayı (Kayseri), 9.Mot.P.Tug. (Sarıkamış/Kars) ve Ankara’da idari ve diğer görevlerde bulundu.

2001-2005 yılları arasında Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdi. 2005-2007 yılları arasında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Küreselleşme Sürecinde Atatürkçü Düşünce Sisteminin Yeri ve Değeri” adlı tez çalışmasını tamamlayarak mezun oldu. 2010-2015 yılları arasında Eskişehir Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. “İngiliz Basının’da İzmir Yangını ve Mülteci Sorunu (Eylül 1922)”, “Atatürk’ün Tarih Anlayışı ve Atatürk Dönemi Tarih Araştırmaları” ve “I.Dünya Savaşı Öncesi Avustralya Askerî Organizasyonu ve Avustralya İmparatorluk Kuvveti’nin Oluşum Süreci (1870-1914)” adlı makaleleri, ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmıştır. 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nde doktora eğitimine başlamış ve 2016 yılında “Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı’nın Rolü” adlı tez çalışmasını 2018 yılında tamamlamıştır.

Serap ÖZCAN ile evli olup, Doruk Efe isimli bir oğlu vardır. İngilizce ve Osmanlıca bilmektedir.

Adres: Topçu Mah. Ahimesut Blv. Yenidoğuş Sitesi

I Blok No:9 Elvankent/Etimesgut/ANKARA

Tel : +90 506 715 48 52

e-mail : dorukefeorhan@gmail.com